

**BİLGİ
EDİNME
HAKKI
REHBERİ**

ve

UYGULAMA ÖRNEKLERİ

F E V Z İ Ö Z L Ü E R

Teşekkür

Bu çalışmanın oluşturulması sürecinde sonsuz emekleri bulunan anne ve babama, dostlarıma, meslektaşlarıma; en başta da Cömert Uygur Erdem'e, Hülya Yıldırım'a ve Emin Barış Tarım'a paylaştığımız hakikat adına,

Fantastik imalarını temize çeken, bir rehber hazırladığını hatırlatan; kitabın etkin kullanılmasına yönelik önerilerle ve düzeltilerle kitaba katkı koyan hocam Burak Öztürk'e,

Mırıldanmalarımı kaygıya dönüştürmeyen
Özgür Mehmet Kütküt'e,

Bilgi edinme başvurularını paylaşan
Yılmaz Kilim'e, Özgün Rüya Oral'a, Elif İnce'ye,

Dil bilgisini, kitap için seferber eden meslektaşım
Bilal Kolbüken'e,

Sivil toplum kuruluşlarının "bilgi edinme hakkı"
sorunlarının tespiti için tüm heyecanını çalışmaya
katan Ayça Bulut'a,

İki nehir arasında sevgilim Ilgın Özkaya'ya
ve Kızım İlya'ya..

**Noyan Özkan'a ve yolunda yürüyenlere..
teşekkür ederim.**

Fevzi Özlüer

2003 yılından bu yana Ankara Barosu'na kayıtlı olarak serbest avukatlık yapıyor. Lisans Eğitimini 2002 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı. 2006 Yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent ve Çevrebilim Anabilim Dalından, “*Kapitalizmin Yeniden Üretiminde Sivil Toplum Çevreciliği*” teziyle, Yüksek Lisans Derecesini aldı. Yine Aynı bölümde, “*Ekoloji, Hukuk ve Kriz*” üzerine doktora çalışmasına devam ediyor. “*Kırda Yoksulluk ve Direniş*” (2005) (Sanem Yardımcı, Ilgın Özkaya ile birlikte), “*Görünmez Elin Ekolojisi, Biyogüvenlik ve GDO*” (2010), “*Bolivya Anayasası, Hukuk, Demokrasi, Özerklik*” (2012) (Ilgın Özkaya, Tolga Şirin, Nazım Sinan Odabaşı ile birlikte) gibi kitapların editörlüğünü ve yazarlığını yaptı. “*Yerel Yönetimler Kent ve Ekoloji-Can Hamamcı'ya Armağan*” (Ed. Aykut Çoban, 2015) gibi kitaplara bölüm yazdı.

**BİLGİ
EDİNME
HAKKI
REHBERİ**

ve

UYGULAMA ÖRNEKLERİ

F E V Z İ Ö Z L Ü E R

Bilgi Edinme Hakkı Rehberi Ve Uygulama Örnekleri

Yazarı: Fevzi Özlüer

Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği

Basım Tarihi: Ocak, 2016, 1. Baskı

Baskı-Cilt: Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Őti.

Maltepe Mah. Litros Yolu Sok. 2. Matb. Sit. Sertifika No: 12064

B Blok K:6 N:4NB 7-9-11 E Blok K:6 N:4NE20 Topkapı BayrampaŐa/ İstanbul

Editör: Ilgın Özkaya Özlüer

Tasarım: Ahmet M. Öđüt

Kategori: Hukuk

Kitap No: 5

Hukuk Yayın No: 4

ISBN: 978-605-83799-4-7

Ekoloji
Kolektifi

EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEĞİ

İnkılap Sokak 26\4 Kızılay Ankara

+90 (312) 425 7764 iletisim@ekolojikolektifi.org

ekolojikolektifi.org @ekolojikolektif ekoloji.kolektifi

1. BİLGİ EDİNME HAKKI, BİLGİ EDİNME HAKKININ DİĞER HAKLARLA VE ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ	17
1.1. Bilgi Edinme Hakkının Ne Olduğu Üzerine	17
1.2. Bilgi Edinme Hakkının, Bilgi Edinme Kanunu'ndaki Anlamı ve Kapsamı	18
1.3. Hak Arama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı	20
1.4. Karar Alma Süreçlerine Katılma Hakkı ve Bilgi Edinme	23
1.5. Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı	24
1.6. Yaşama ve Bilgi Edinme Hakkı	26
2. BİLGİ EDİNME HAKKININ AMACI	29
2.1. Bilgi Edinme Hakkı ve Kamu Düzeninin Sağlanması	29
2.1.1. Devletin Aktif ve Pasif Ödevleri	31
2.1.2. Yurttaşların Aktif Ödevleri	32
2.2. Bilgi Edinme Hakkı ve Kamu Yararı	33
2.2.1. Etkin Yönetim	33
2.2.2. Demokratik Yönetim	34
2.2.3. Açık, Eşitlikçi, Tarafsız Şeffaf Yönetim	36
3. BİLGİ EDİNME HAKKININ ETKİN KULLANILMASI	39
3.1. Bilgi Edinme Hakkının Etkin Kullanımı İçin Ön Hazırlık	39
3.1.1. Etkin Yurttaşlık Motivasyonu	40
3.1.2. Belgeye Ulaşmak İçin Ön Araştırma ve Süreç Planlama	40
3.1.3. Belge İstenilen İdarenin “Kurum Dosya Planı”nı Edinme	41
3.1.4. Bilgi Edinme Hakkı Başvuru Takip Tablosunun Oluşturulması	42
3.2. Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasında Başvuru Usulü	42
3.2.1. Kimler Bilgi Edinme Hakkını Kullanabilir	42
3.2.1.1. Gerçek Kişiler	42
3.2.1.2. Tüzel Kişiler	43
3.2.1.2.1. Gerçek ve Tüzel Kişilerin Menfaati, Tüzel Kişiliğin Varlığı	43
3.2.1.3. Yabancı Gerçek ve Tüzel Kişiler	43
3.2.2. Bilgi Edinme Hakkı Kime Karşı Kullanılabilir	44
3.2.3. Bilgi Edinme Başvurularının Yazılı Olarak Yapılması	44
3.2.3.1. Yazılı Başvuru Dilekçelerinde Bulunması Gereken Unsurlar	44
3.2.4. İnternet Ortamından Yapılacak Bilgi Edinme Başvuruları	45
3.2.4.1. Elektronik Posta Yoluyla Başvuru	45
3.2.4.2. İnternet Arayüzü Kullanılarak Başvuru	46
3.2.4.3. BİMER Üzerinden Başvuru	47
3.2.5. Bilgi Edinme Başvurularında Soruların Oluşturulması	48

3.2.5.1. İstenilen Bilgi veya Belgeler Açık ve Anlaşılır Olmalıdır	48
3.2.5.2. Talep Edilen Bilgi ve Belgeler, Sıra Numaralı Olmalıdır	48
3.3. Bilgi Edinme Dilekçesi Tebligat Usulü	49
3.3.1. İnternet Üzerinden Yapılan Başvurularda Tebligat	49
3.3.2. Yazılı Olarak Yapılan Başvurularda Tebligat	50
3.3.2.1. İadeli Taahhütlü Posta ile Yapılan Başvurularda Tebligat	50
3.3.2.2. Elden Yapılan Başvurularda Tebligat	50
3.4. Bilgi Edinme Dilekçesini İdarenin Kayıt Altına Alması ve Başvuruyu Yanıtlaması	51
3.4.1. Bilgi veya Belgeye Erişim Süreleri	52
3.4.1.1. İstene Bilgi veya Belge Başvurulan Kurum ve Birimde Bulunuyorsa Süre	53
3.4.1.2. İstene Bilgi veya Belgenin Başvurulan Kurum ve Kuruluş İçindeki Başka Bir Birimden Sağlanması, Başka Bir Kurumun Görüşünün Alınması veya Başvurunun Birden Fazla Kurumu İlgilendirmesi	53
3.4.1.3. İstene Bilgi ve Belge Başvurulan Kurum ve Kuruluştan Başka Bir Yerde Bulunduğunda Süre	54
3.4.2. İdarenin Bilgi ve Belgeyi Paylaşırken Uyacağı Esaslar	55
3.4.2.1. İstenilen Bilgi veya Belgelerin, Kamu Düzeni ve Kamu Yararı Amacı İçin Paylaşıldığı Gözetilmelidir	56
3.4.2.2. Sadece Kesinleşmiş İşlemlere Ait Bilgiler Değil, İstenildiğinde Karar Alma Süreçlerine Ait Bilgiler de Paylaşılmalıdır	57
3.4.2.3. Bilgi Edinme Başvurusuna İdarenin Yanıtı, Anayasa'nın 40. Maddesine Uygun Olmalıdır	58
3.4.2.4. İdareler, Başvulara, Madde Madde ve Sıralı Olarak Yanıt Vermelidir	59
3.4.3. İdarelerin Bilgi veya Belge Paylaşmaktan Kaçınabildiği Haller	59
3.4.3.1. Bilgi Edinme Hakkının İstisnası Sayılarak Paylaşılmayan Bilgiler veya Belgeler	59
3.4.3.1.1. Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler	60
3.4.3.1.2. Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler	61
3.4.3.1.3. Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi veya Belgeler	61
3.4.3.1.4. İstihbarata İlişkin Bilgi veya Belgeler	62
3.4.3.1.5. İdarî Soruşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler	63
3.4.3.1.6. Adli Soruşturma ve Kovuşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler	63
3.4.3.1.7. Özel Hayatın Gizliliği	65
3.4.3.1.8. Haberleşmenin Gizliliği	66
3.4.3.1.9. Ticarî Sır	67
3.4.3.1.10. Fikir ve Sanat Eserleri	68
3.4.3.1.11. İstenilen Belgelerin Kurum İçi Yazışma Niteliği Taşınması	68
3.4.3.1.12. Kurum İçi Görüş, Bilgi Notu ve Tavsiyeler	69
3.4.3.1.13. Tavsiye ve Mütalaa Niteliğinde Bilgiler	71
3.4.3.2. İdarelerin Tutumu Nedeniyle Bilgi ve Belgelerin Paylaşılmaması	72
3.4.3.2.1. İstenilen Bilgi ve Belgeler, Başvurulan İdareden Başka Bir Yerde Bulunuyorsa	72
3.4.3.2.2. İstenilen Bilgi veya Belgenin Özel Bir Çalışma Gerektirmesi	73

3.4.3.2.3. İstenilen Bilgi veya Belge, Tekemmül Etmemişse	73
3.4.3.2.4. İstenilen Bilgi ve Belgeler Alenileşmesi	76
3.4.3.2.5. Bilgi veya Belgelerin Sınırlı Sayıda Bulunması	77
3.4.3.2.6. Belgelerin Kopyalarının Fahiş Ücretlendirilmesi	78
3.5. Bilgi Edinme Dilekçesine İdarenin Verdiği Cevapların Hukuki Niteliği	82
3.5.1. Bilgi Edinme Başvurusuna Hiç Yanıt Verilmemesi	82
3.5.2. Bilgi Edinme Başvurusuna Gerektiği Gibi Yanıt Verilmemesi veya Eksik Yanıt Verilmesi	83
3.5.3. Bilgi Edinme Talebinin Yazılı Olarak Reddedilmesi	84
3.5.3.1. Bilgi Edinme Talebinin Yazılı Olarak Reddi, Gereççeli Olmalıdır	86
3.5.3.2. İdarenin Ret Yanıtında, İdari ve Yargısal Başvuru Yolları ve Süreleri Belirtilmelidir	87
3.6. Bilgi Edinme Başvurusuna Hiç Yanıt Verilmemesi, Eksik Yanıt Verilmesi, Gerektiği Gibi Yanıt Verilmemesi ya da Başvurunun Yazılı Olarak Reddedilmesi Durumunda Başvuru Yolları	88
3.6.1. İtiraz Yolu	88
3.6.1.1. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na İtiraz ve İtirazda Süre	88
3.6.1.2. İtiraz Usulü	91
3.6.1.3. Kurul Tarafından İtirazların Değerlendirilmesi ve İtirazlar Hakkında Karar Verilmesi	91
3.6.2. Dava Yolu	93
3.6.2.1. İptal Davasının Açılması	94
3.6.2.1.1. Kurul'a İtiraz Edilmeden Doğrudan İptal Davası Açılması	94
3.6.2.1.2. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na İtiraz Edilmesi Halinde İptal Davası Açılması	96
3.6.2.1.3. Başvurunun Yazılı Olarak Reddedilmesi Üzerine Açılan İptal Davalarına İdarenin Bilgi veya Belge Verme Zorunluluğu	99
3.6.2.1.4. Bilgi Edinme Başvurusuyla Öğrenilen İşleme Karşı İptal Davası Açılması	100
3.6.2.2. Tam Yargı Davasının Açılması	101
3.6.2.3. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Uygulamasından Doğan Davalarda Kanun Yolu	103
3.6.3. Şikâyet Yolu	103
3.6.3.1. Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan İdareye veya Üst Makama Şikâyet	104
3.6.3.1.1. Bilgi Edinme Hakkının İhlaline Yol Açan Kamu Görevlisinin Şikâyeti	104
3.6.3.1.2. Bilgi Edinme Hakkı İhhalinin Sonlandırılması Amacıyla Şikâyet	105
3.6.3.2. BİMER'e Şikâyet	106
3.6.3.3. Kamu Denetçiliği Kurumu'na (Kamu Denetçisi'ne) Şikâyet	106
3.6.3.3.1. Kamu Denetçiliği Kurumuna Kimler Şikâyet Başvurusunda Bulunabilir?	107
3.6.3.3.2. Kamu Denetçiliği Kurumu'na Şikâyet Nasıl Yapılır	107
3.6.3.3.3. Kamu Denetçiliği Kurumu'na Yapılan Şikâyetlerin Kabul Edilmesi	109
3.6.3.3.4. Kamu Denetçiliği Kurumu'na Yapılacak Şikâyetler Hakkında Verilen Kararların Hukuki Niteliği, Bağlayıcılığı ve Kurum Kararlarının Dava Açma Süresine Etkisi	110
3.6.3.3.5. İç Denetim Yolu Olarak Kamu Denetçiliği	112

3.6.3.4. TBMM Dilekçe ve İnsan Hakları Komisyonu'na Şikâyet	113
3.6.4. Bilgi Edinme Hakkı İhlali Nedeniyle Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti)	114
3.6.4.1. Bilgi Edinme Hakkı'nın İhlali Bireysel Başvuru Konusu Olabilir	114
3.6.4.2. Bireysel Başvuru Hakkı Ne Zaman Kullanılır?	116
3.6.4.3. Bireysel Başvuru Hakkına Sahip Olanlar	117
3.6.4.4. Bireysel Başvuru Usulü	118
3.6.4.5. Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Şartları ve İncelenmesi	118
3.6.4.6. Esas Hakkındaki İnceleme	119
3.6.4.7. Anayasa Mahkemesi'nin Kararları	119
3.6.4.8. Anayasa Mahkemesi'nin Twitter Kararı ve Bilgi Edinme Hakkı	135
3.6.5. Suç Duyurusu ve Ceza Davası Yolu	120
3.6.6. Kamuoyu ve Medya İle Paylaşma Yolu	122
4. BİLGİ EDİNME HAKKI VE İDARİ BAŞVURU YAPMA HAKKININ BİR ARADA KULLANILMASI	123
4.1. Bilgi Edinme Başvuru Dilekçesi Kapsamında İdareden İstemde de Bulunulabilir	123
4.2. Bilgi Edinme Başvuru Dilekçesi Kapsamında İdareden İşlem Tesis Etmesi İstenebilir	123
4.3. Bilgi Edinme Başvurusu Kapsamında Bir İşlemin Geri Alınması, Kaldırılması, Değiştirilmesi veya Yeni Bir İşlem Tesis Etmesi İstenebilir	125
5. BİLGİ EDİNME HAKKINI DÜZENLEYEN DİĞER KANUNLAR VE HAKLARIMIZ	127
5.1. Çevre Kanunu	127
5.2. Avukatlık Kanunu	128
5.3. Türkiye İstatistik Kanunu	129
6. ÖZEL HUKUK KİŞİLERİNE KARŞI BİLGİ EDİNME HAKKININ KULLANILMASI, ÖZEL HUKUK KİŞİLERİNİN HANGİ BİLGİLERİ, HAKKIN KAPSAMINDA SAYILABİLİR	131
6.1. Tüketici Hakları Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı	131
6.2. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakkı Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı	133
6.3. Hasta Hakları Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı	136
7. SONSÖZ: EDİNİLEN BİLGİ VE BELGELERİN KULLANILMASI	143
7.1. Aktif Yurttaşlık Ödevi: Karar Alma Süreçlerine Katılım ve Denetim	145
7.1.1. Kamuoyu Katılımı ve Denetimi	146
7.1.2. Yargısal Yolla Katılım ve Denetim	147
7.1.3. Siyasal Katılım ve Denetim	148
KAYNAKÇA	151

ÖNSÖZ

İnsan ve doğa haklarına yönelik gönüllü hukuki destekler de sunan Ekoloji Kolektifi, etkin kullandığı bir hak olan *Bilgi Edinme Hakkı* ekseninde deneyimlerini bir araya getirdi. *Bilgi edinme hakkı*, temel hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesinin yolunu açan temel bir haktır. Yurttaşların bir hukukçuya ya da başka bir temsilciye ihtiyaç duymadan, kendi başına bilgi edinme ve dilekçe hakkını kullanabilmelerine yönelik çalışmaların ilk ürünü olan “*Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri*” kitabını sizlerle paylaşıyoruz.

Kitabı hazırlarken, bilgi edinme hakkını kullanan bir yurttaşın başına gelebilecek bütün olasılıkları değerlendirmeye alarak, çözüm üretmeye çaba harcadık. Keyfi idari pratiklerin, en iyi yasaları bile nasıl kullanılamaz hale getirdiğine şahit olduk.

Beş bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde, bilgi edinme hakkını hukuk felsefi bağlamında inceledik. Kitabın birinci ve ikinci bölümünde, bilgi edinme hakkının diğer haklarla ve özgürlüklerle ilişkisini teorik ve pratik boyutlarıyla ele aldık, uygulama örnekleriyle tartıştık.

Kitabın üçüncü bölümünde bilgi edinme hakkının etkin kullanılması için ön hazırlıkları, başvuru yollarını, hakkın kullanılma biçim ve usulünü oraya koyduk. Dava açmak zorunda kalmadan, bilgi edinme hakkının kullanılması için gerekli hazırlıkların ve bilgi ve belgelere ulaşma stratejilerinin önemini izah etmeye çalıştık.

Dördüncü bölümde, hakkın kullanılmasında idarenin sınırlarını, hakkın özünün niteliğini, idarelerin hakkın kullanımını zorlaştıran uygulamalarını, yasanın eksik ve yanlış yorumlarını ortaya koyduk. Beşinci bölümde, başvuru, itiraz, dava ve şikayet yollarını açıkladık. Bilgi ve belgeye ulaşmak için açılması gereken davaları sunduk. Ulaşılmayan bilgi ve belge nedeniyle doğan zararların giderilmesi için açılacak davaları çalışmaya ekledik. Örnek davalar açarak yargı kararlarıyla içeriği zenginleştirdik. Ombudsman ve Bireysel Başvuru uygulamalarının da aktif bir biçimde kullanılmasının yollarını göstermeye çalıştık.

Bu kitapla, haklarımızın korunması için mevcut hukuk kurallarını etkin olarak kullanmayı ve bu hakları geliştirmeyi amaçladık. Hakların korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için bilgiye, belgeye erişmenin ve erişim yollarının öğrenilmesinin çok

önemli olduğunu kabul ediyoruz. Bu kitabın başta ekoloji ve kent koruma alanlarında faaliyet gösteren kişiler ve kurumlar olmak üzere tüm hak mücadeleleri için kullanışlı olacağını düşünüyoruz.

Bilgi edinme ve yurttaşlık haklarına erişimi sağlamaya yönelik bu serinin ikinci kitabında ise mevzuat, örnek dilekçeler, hukuk takip süreçlerine yönelik yol haritaları ve hak aramak için yöntemler sunmayı planlıyoruz. Bu çalışmalar, hakların ve özgürlüklerin savunulmasına ve sahiplenilmesine mütevazı bir katkı olarak görülebilir.

Yayınlığımız bu bağlamda devam edecek. İyi okumalar.

Ekoloji Kolektifi
20 Ocak 2015
Ankara

SUNUŞ

Toplumsallaşmaya yüzümüzü döndüren ilk sorulardan biridir: “Anne bu ne?” sorusu. Etrafımızı ve kendimizi tanımaya başladığımız günden beri sorular sorduk. Soru sormayı öğrenerek, öğrenmeye başladık. İnsanın isimleri, varlıkları, nesnelere bilmesi için en temel toplumsal dürtüsü olan “merak” duygusu, tüm bir insanlığın genetik ve toplumsal hafızasının katman katman birikmesine yol açtı.

Tüm siyasal sistemlerden bağımsız olarak, insanın toplumsallaşması, kendi yaratıcılığını ortaya çıkartabilmesi, yaratıcılığını deneyimleyerek kuşaklar arasında aktarması kendi yaşamına sorular sormasıyla mümkün oldu. İki ayağının üzerine dikelen ve el yeteneğini geliştiren insan türü, canlı yaşamı içinde kırılanaştıkça hayatta kalabilmek için yaşam araçlarına ihtiyaç duydu. Önce elini yarattı insan ya da önce elini “bil”di. Bitkileri toplamak için taşı yonttu. Soğuktan korunmak için, ev yapmayı öğrendi. Bunu kimi zaman doğayı taklit ederek yaptı, kimi kez de doğaya yeni bir yaşam katarak gerçekleştirdi. İşte insan toplumunun yarattığı bu yeni yaşam, onun hem hafızası hem de kültür dediği uygarlaşma biçimiydi. Belki de insan hiçbir zaman kopamayacağı bir varolma alanını kendi elleriyle yarattı. Sorunlarını çözmek, zayıflıklarını tamamlamak için kendini ve dış dünyayı bilme zorunluluğuyla baş başa kaldı. Böylece insan, sadece bir biyolojik beden olmanın yanı sıra kültür yaratan ve toplumsallaştığı ölçüde moral değerlere, duygulara sahip olan bir varlık haline geldi. Bu anlamıyla da bilmek, insan olabilme uğraşının getirdiği uzun bir tarihsel süreç içinde şekillenmiştir.

İnsan olma halimizin zorunlu sonucu olan bilme arzusunun, bilme hakkına ve bilgi edinme hakkına dönüşmesi ise modern toplumun inşası içinde anlaşılabilir. Modern topluma kadar uzanan toplumsal iş bölümü ve uzmanlaşma, bilginin aynı zamanda toplumsal karakterini bize daha fazla hatırlattı. Toplumun uzmanlaşması ve iş bölümüne dayalı parçalanması toplumu oluşturan insanların yapıp ettiklerini, ilgilendiklerini çeşitlendirdi, farklılaştırdı. Buna karşın insanın tüm bir yaşam pratiği içinde ilgilenebileceği, yetenekleriyle edinebileceği, geçim araçlarıyla elde edebileceği birikimler, tüm bir insanlık hafızası içinde sınırlı bir alanı kapladı. Fakat bir toplum yaşamının sürmesi, ancak ve ancak bir arada ve fakat farklılaşmış toplum kesimlerinde biriken bilginin ortaklaştırılmasıyla mümkün oldu.

Toplumun örgütlenmesi, insanların yaşamak için gerekli toplumsal zenginliği fazlasıyla üretmesi ve fakat bu üretimin eşit ve adil dağılmaması, üretimin içinde yer alanların dışında aynı zamanda toplumu yöneten sınıfların ortaya çıkması da bilginin sınıflar arasında da eşitsiz dağılmasına yol açan bir tarihsel süreci tetikledi. Tarlaları eken ve büyük orduları doyuran, kralları, padişahları sefere gönderen, saray mutfağının tüm malzemesini üretenler, fulya likörünün nasıl yapıldığını öğrenseler de bir ülkenin nasıl yönetileceğini hiçbir zaman bil(e)mediler. Ancak bu farklılaşma ve tabakalaşmanın yarattığı sınıfların diyalektiği, insanlığın top-

lumsal hafızasını biriktirdi.

Kendi kendine yeten toplumsal yapılar çözülürken, Modern devlet, kutsal ve büyümlü bir haleyle, tüm düzenin varlık sebebi olarak, sınıfların tarihsel ve toplumsal hafızasının içinde doğdu. Vergi toplama, sınır çekme, kural koyma yetkisini alan Modern devlet, tabiiyeti altına aldığı kişileri de yurttaş kıldı. Yurttaş toplulukları, devletin Ulus'unu oluşturdu. Devlet ile yurttaş arasında yapıldığı kabul edilen sözleşme uyarınca devlet, ulusu oluşturan yurttaşların yaşamını, canını ve malını koruyacak ve bunun karşılığında da "şiddet kullanma tekelini" ne ve ebediyet halesine sahip olacaktı.

Bu modernlik hali, ulusu ve onu oluşturan yurttaşları sayılabilir, denetlenebilir, kümelelenebilir biçimde yeniden düzenledi. Muazzam bir kontrol mekanizması kurdu. Yurttaşların ne ürettikleri, kim oldukları, ne oldukları, neyi yapıp neyi yapmadıkları kontrol altına alındı. Bunun için Nüfus yasaları çıkartıldı. Egemenlik sınırları içinde, kaç kişi yaşıyordu? Bunların etnik kökenleri neydi? Bunlardan kaç askere hazır yaşıyordu? Kaç çalışabiliyordu? Hangisi toplum düzenini bozabilir, hangisi devletin iyi kadrolarında görev alabilirdi? Sayılabilir kılma, toplumun yukardan aşağıya doğru düzenlenmesini, yasa koymayı ve yasaı uygulamayı zorunlu kılıyordu. "Düzeni bozan"ların fişlenmesi, arşivlerinin tutulması, onların atalarının ve çocuklarının kontrol altına alınması ve gerektiğinde cezalandırılması devletin varlık zemini haline gelmişti. Devlet, örgütlü dev bir makine olarak görülüyordu. Devlet hem yaptığı iş ve eylemleri kayıt altına alıyor hem de ulus veya ulusu oluşturan etnik, dini, kültürel tüm toplumsal grupların veya kişilerin bilgisini arşivliyor, düzenliyor ve hatta onları yeniden yazıyor, kayıt altına alıyordu. Toplumun tarihsel-kültürel olarak biriktirdiği hafıza; modern devlet tarafından yeniden üretiliyor, yeni bir bilme biçimi doğuyordu.¹

Modern devletin mayasının tuttuğu sanayi toplumu veya kapitalist toplumsal üretim ilişkileri de kayıt altına alınan bu nüfusun ekonomik ve sosyal olarak üretilmesi ve yeniden üretilmesinin olanaklarını arttırdı. Ulus ölçeğinde, çalışan nüfusun fabrika sistemine dayalı olarak daha çok üretmesi için, sadece nüfus denetim altına alınmadı. Tüm yaşam araçları, ormanlar, sular, hava, çelik, bakır, altın ve diğer madenler de sayılabilir, kontrol edilebilir, ulaşılabilir bir araca, salt bir üretim aracına dönüştü. Bu yeni uygarlık biçiminde insan, merak ederek bilen bir varlık değil; çalışarak yaşayan bir yurttaş olarak anlamlı kılındı. Salt üretim için çalışmak, hayatta kalmanın zorunluluğu olmuştu. Bu sistemde, herkes, sadece yaptığı işin bilgisini bilmeli ve sadece o işi iyi yapabilmeliydi. Kimileri için kader, kimileri için de bir şanslı hayat. Ama herkes için çalışmak bir "zor" ve zorunluluktandı. Bilgi, yaşamı devam ettirmenin değil; çalışmanın bir aracıydı.

Bir vidanın nasıl üretildiğini bilmek; bir vidaya somun tutturmayı bilmekten önemli hale gelmeye başlıyordu. Bu anlamıyla yaratıcılık da bilgi gibi belli bir sınıfın egemenliği altına gi-

1 "Kurumsallaşmış siyasi iktidar olarak devlet, uygulama açısından yöneten ve yönetilen ayrımının ortaya çıktığı, Yasa'yı düşünme açısından da yasa odağının dünyevileştirildiği bir yapılanmaya ve onun zihniyetine ilişkindir. (...) Modernizm her şeyden önce, dünyevi düzlemde ama ulus devlet sınırları içinde kurulmuş bir yasa-uygulama ilişkisini düşünmektedir. Ulusun süreklilik kazanmış bir yasa yaratıcı olarak egemenlik sözcüğüyle ifade edilen bir meşruiyet ilişkisinin kaynağına dönüştüğünü düşünmektedir. Devletin, halkın üstünde ve ülkesi için geçerli tek hukuk sistemiyle özdeşleştiğini düşünmektedir." Cemal Bali Akal, Bir Devlet Kuramı İçin Giriş, Devlet Kuramı içinde, Derleyen: Cemal Bali Akal, Dost Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2005, s. 18-22

riyordu. Vida üretmenin bilgisine sahip olanlar beyaz yakalı, onu somuna geçirenler ise mavi yakalı olarak kodlanmıştı. Toplum, iş bölümüne dayalı uzmanlaşma ekseninde parçalanmıştı. Mavi yakalıların yaratıcı olmalarına ihtiyaç duyulmuyordu. İstenilen yerde, istenilen biçimde, istenildiği kadar, belli bir ücret karşılığında vida sıklımayı bilmeleri yeterliydi.

Bilgi, metalaşmış bir üretimin aracı haline geldikçe, toplumu bir arada tutan dayanışma ağları da zayıfladı. Bilgiye nasıl ulaşılacağı, bilginin nasıl elde edileceği de bu üretim biçiminin içinde uzmanların ya da bu ayrıcalığa sahip olanların bir işi haline gelmişti. Toplumun nasıl organize edileceği, neyin ne kadar, kimin için üretileceği, hangi üretim araçlarının kullanılacağı, üretime dair kararların nasıl alınacağı uzmanların karar verebileceği bir bilgi alanı oluyordu.

Modern devletin kurumsal bir infaz makinesi olarak örgütlendiğini gösteren kırım ve katliamlar, ikinci dünya savaşının hemen arifesinde kendini gösterdi. Bilgi tekeli olmak refleksiyle, enformasyon ağını tekelleştiren ve makineleşmiş bürokratik bir aygıt inşa eden iktidarların, toplumu yıkıma götürecek bir güç biriktirebildiği açığa çıktı. Bu gücü denetleyecek toplumsal mekanizmalar olmadığına ya da içiğış edildiğinde; devlet gücünü kullananların yaratabileceği yıkımın boyutunu insanlık acı bir biçimde deneyimledi. Bu yıkımın en somut deneyimi Yahudi soykırımıydı.

Bilginin toplumdan kopartılmasının, niçin ve nasıl üretildiğinin sorgulanamaz kılınmasının diğeri bir bedeli de atom bombasının üretilmesi ve savaşta kullanılmasıydı. Atomun parçalanmasına dair bilginin, savaş stratejilerinin bir aracı haline gelmesi, yaratıcılığı tekeline alan devletin ve sermayenin insanlığı nereye sürükleyebileceğini gösterdi. Bugün dünya devi sayılan bir bilgisayar firmasının, hem atom bombasını finanse ettiği hem de ürettiği ilk bilgisayarla milyonlarca insanın kişisel bilgisinin devlet tarafından kayıt altına alınmasına yol açan uygulamaları, modern topluma dair büyük bir sorgulamanın habercisiydi.

İki büyük savaş, insanlığın yıkımının tam da insanı korumakla yükümlü kılınan devletler tarafından gerçekleştirildiğini gösterdi. Bilgiyi ellerinde bulduranlar, yaşama hakkını ve yaşamı ortadan kaldıran uygulamalara girebilirler miydi? Bu salt bir ahlaki sorgulama olarak kalmadı. İnsanlık tarihi, iki büyük dünya savaşı gördükten sonra, yaratıcı yıkımı aşacak pek çok toplumsal harekete beşiklik etti.

Barış hareketleri, gelişme hakkını talep edenler, savaşa bütçe ayrılmamasını isteyenler, dış borçların silinmesi hakkını vurgulayanlar, kadın, ekoloji hareketleri, yeni işçi sınıfı hareketleri tüm dünyayı kuşattı. Yıkıntılarının arasında umudunu arayan insanlık, tanrı Atlas gibi dünyayı yeniden sırtlanmak için bilgiye ulaşmanın gerekliliğini hatırladı. Kapıdan kovulan ve bir kölelik biçimi olarak modern yaşamın içinde savrulan bilme hali, insanın yeniden umutlanmasının da kapısını aralıyordu.

Toplumlar, bir yandan devletlerin bir yandan da şirketlerin bilgilerinin bilinir olmasını savunmaya başladı. Bütün bu çabalar, evrensel düzeyde insanı insan olarak koruyacak bağlayıcı bir sistemin var edilmesi zorunluluğunu ortaya çıkardı. İnsanı biyolojik, kültürel ve moral değerleriyle birlikte koruyacak bir düzen, evrensel ölçekte nasıl kurulacaktı? Devletlerin ve şirketlerin ellerinde biriktirdikleri bilgiyle, insanın var olma zeminlerini ortadan kaldıracak uygulamalara yönelmemesinin önü nasıl alınacaktı? İnsanlık, yaşama haklarını yeniden ta-

nımlamanın arifesindeydi.

Toplumsal hareketlerin talepleri, Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında kabul edilen, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'nde kısmen de olsa karşılığını buldu.² Uluslararası düzeyde yeni bir toplumsal sisteme geçme iradesi doğuyor; hem var olan insanlık durumunun yeniden anamlanması hem de devletlerin karşılıklı olarak birbirini ve de toplumların sınır tanımadan devletleri açıklığa davet edeceği bir ilkenin kabul edilmesinin yolu açılıyordu. Böylece, herkesin bilgi elde etme ve yayma hakkı evrenselleşiyor ve kabul ediliyordu.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi sözleşmeler aracılığıyla, "Bilgi Edinme", devletlerin uymakla yükümlü olduğu ilkeler ve ödevlerin dışında, diğer haklarla da ilişkilendirilen bir hak statüsüne kavuşmaya başlıyordu. Bilgi edinme hakkının gelişmesi hem toplumsal hareketlerin, devleti etkilemek, karar verme biçimlerini belirlemek için gelişen baskı gruplarının etkisi altında yeni anlamlar kazanıyor, hem de sadece kişisel verilere ulaşma hakkının ötesine geçerek devletin açık yönetiminin de bir denetim mekanizması haline geliyordu.³ Savaşlarla yıkılan kentleri yeniden kurmak, ortak kültürel mirası korumak ve geliştirmek için kentsel devrime dair söz ve eylemler doğuyordu. 68 Hareketiyle, hak arama pratikleri özgürleşme biçimlerinde somutlaşmıştı.

Tarım, tohum, ilaç tekelleri karşısında yeni çiftçi hareketleri doğuyordu. Genetiğin, biyolojinin, kimyanın tekelleştirilmesine, yaşamın patent altına alınmasına karşı ekoloji hareketleri geliyordu. Dünyayı evi kabul eden göçmenler, sınırsız bir dünya özlemiyle yeni kentsel hareketlerin tohumunu atıyordu. Kentlerin güvenliğini "tehdit eden" tüm hayaletler, kamusal yaşama katılıyordu. Bu hareketler, kenti daha güvenli bir hale getirecek eylemlerle ortaya çıkıyordu. Bir yandan yeni ütopyacı fikirler ortaya atılıyor, diğer yandan da bu fikirler uygulama alanı buluyordu.

Endüstriyel ve modernist bir yaşam yerine, kendi kendini yönetebilen, ölçek olarak dayanışmayı ve yardımlaşmayı esas alan üretim ve yönetim modeli üzerine eylemlilikler sürüyordu. Yönetimlerin şirketler tarafından baskı altına alınarak yönlendirilmesi sonucunda doğan rüşvet, yolsuzluk, usulsüzlükler karşısında etkin kamuoyu ve medya iletişim hareketleri de bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştı.

Anılan gelişmelerin etkisi altında, yeni kamu yönetimi yaklaşımları ortaya çıkıyor ve pek çok ülkede "Bilgi Edinme Hakkı" hukuki güvenceye kavuşuyordu.⁴ Diğer yandan bilgi edinme

2 Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, "Madde 19: "Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar." Anılan bildirge, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmi Gazete ile yayınlanması kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>

3 Özellikle bu konuda bakınız, Sait Güran, *Yönetimde Açıklık*, 3/1-3, İdare Hukuku İlimleri Dergisi, 1982, s.101-112,

4 Amerika Birleşik Devletleri'nde 1966 tarihli Bilgi Edinme Hürriyeti Yasası (Freedom of Information Act) ve 1976 tarihli Güneşin İçinde Yönetim Yasası (Government in the Sunshine Act) ardından Avrupa'da pek çok ülke Bilgi Edinme Hakkını yasal düzeyde tanıdı. 1984 yılında Veri Koruma Yasası (Data Protection Act) ve 1987 yılında Kişisel Dosyalara Ulaşma Yasası (Access to Personal Files Act) ile İngiltere'de kişisel dosyalara ulaşma hakkı koruma altına alındı. 1980'li yıllardan sonra Avusturya, İtalya, İskandinav ülkeleri Bilgi Edinme Hakkını koruma altına aldı. Önce Avrupa Topluluğu, sonra da Avrupa Birliği düzeyinde Bilgi edinme hakkı bir kamu yönetimi ilkesi haline geldi. Bu konuda bakınız, Sait Güran, *Hak Arama Özgürlüğü'nün İki Boyutu*, Anayasa Yargısı Sempozyumu, AYM, 1992, s.23-41

hakkı, temel hak ve özgürlüklerle ilişkilendiği gibi, özellikle çevresel karar alma süreçleri ve çevresel bilgi alanında daha etkin koruma araçlarıyla da donatıldı.⁵

Bilgi edinmenin bir hak olarak düzenlenmesinin, 60 yıllık tarihsel ve toplumsal bir geçmişi vardır. Türkiye açısından ise bilgi edinme tartışmalarının, 1980 sonrasında yoğunlaştığını söylemek mümkündür. 1982 Anayasası'nın getirdiği güçlü idare, güvencesiz yurttaş ilişkisi, temel hak ve özgürlüklerin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesinin önünde en büyük engel olarak durdu.

Türkiye'de de bilgi edinme hakkının gelişmesi ve bu hakkın yasalaşmasına, 1980 sonrası olgunlaşan demokrasi mücadelesi zemin hazırladı. 12 Eylül askeri darbesi ardından, düşüncüyü açıklama faaliyetlerinin yargılanmasına, fişlemelerin rutinleşmesine ve yayın yasaklarının artmasına karşı yoğun bir insan hakları mücadelesi yürütülmüştür. Ekonominin liberalleştirilmesi sürecinde gerçekleştirilen özelleştirmelerin, şeffaflıktan uzak olması, ardı arkası kesilmeyen yolsuzlukları da gündeme taşıdı. Devletin merkezi ve yerel yönetim düzeyinde uluslararası neoliberal sisteme uyum süreci, sadece ekonomik bir uyum olarak şekillendi. Devlet, demokratik talepleri görmezden geldi. Piyasa ekonomisinin sosyal ayağı toplumsal taleplerle oluşabildi. Yatırım kararlarının oluşmasını, neoliberal merkezîyetçi siyaset belirledi.

Yurttaşların siyasal yaşama katılım araçlarının sınırlı olması, iktisadi ve sosyal krizlerin derinleşmesine de yol açmıştır. Bu krizlerin ekseninde Türkiye'de 80'li yılların sonundan itibaren gelişen ekoloji, kent ve tüketici hareketleri ve kamu çalışanlarının sendikal mücadelesi, devletin siyasal ve toplumsal yaşamla ilgili karar alma süreçlerinde söz sahibi olmaya çalışmıştır. Bu hareketler, idarelerin ekonomik, sosyal, siyasal kararlarında belirleyici olabilmek için etkin bir bilgilenme mekanizması inşa etmeye çalışmıştır. Hem örgütsel hem de bireysel düzeyde gelişen bu çabalar sonrasında, devletin yapıp ettiklerini öğrenme, hak aramak için gerekli bilgiye ulaşma konusunda yol alınmıştır. Bu çabalar, aynı zamanda, yönetimin karar alma süreçlerinin ortaklaşması gerekliliğine yönelik söz ve eylemliliklerin de doğmasını tetiklemiştir.

1990'lı yıllardan itibaren kent ölçeğinde, idarelerin hukuka aykırı imar, ihale ve plan kararlarına karşı kamuoyu yaratma, lobicilik, sokak gösterileri gerçekleştirme ve yargıya başvurma yolları daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Bu şekilde, idarelerin denetlendiği bir toplumsallaşma süreci yaratılmıştır. İdarelerin işlem ve eylemlerinin şeffaflaştırılmasına yönelik bu eylemlilikler, idarelerin denetlenebilir olmasının da araçları olmuştur. Bu toplumsal gelişmeler, 2004 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun uygulamaya girmesini sağlayan toplumsal gelişmelerdir.

Diğer yandan ise 2000'li yıllarla birlikte kamu yönetiminde, "yönetişim" yaklaşımının yıldızının parlaması, Dünya Bankası ile işbirliği sürecinde olan Türkiye'nin kamu yönetiminde bu yaklaşımı kısa süreli de olsa benimsemesi, Avrupa Birliği uyum süreci, çok paydaşlı yönetim yaklaşımı, bilgi edinme hakkının yasal korumaya kavuşmasının da tetikleyici unsurları oldu.

"Bilgi edinme hakkının" 2004 yılında yasal, 2010 yılında Anayasal güvence altına alınması; bu hakkın etkin bir şekilde kullanılabilmesini göstermemektedir. Türkiye'de bu hakkın yurttaş-

5 Ahmet M. Güneş, AArhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, s.1

lar tarafından etkin bir biçimde kullanılmasının önünde yasal, yönetsel ve kurumsal engeller bulunmaktadır. Bu engellerin aşılması, Türkiye’de devlet yönetme alışkanlığının dönüşümüyle yakından ilgilidir. Merkezi ve yerel düzeyde kurumsal kapasite artışına ve etkin bir yönetim oluşturmaya yönelik mevzuata her gün bir yenisi eklenmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin ihlaline karşı yeni Anayasal kurumlar oluşturulmaktadır. Buna karşın, yurttaşların hak ve özgürlüklerini korumaya yönelik yargısal ve idari yollara ulaşma kapasiteleri zayıflamaktadır.

Türkiye’de yargı yerlerine başvuru, bu başvuru yoluyla idarenin denetlenmesine ilişkin araçlara ulaşma olanakları zorlaştırılmaktadır. İdarelerin, temel hak ve özgürlükleri ihlal eden işlem ve eylemlerine karşı yurttaşların açtığı davalar, “menfaat”, “süre” gibi usul kurallarına takılmaktadır. Adalet hizmetlerinin paralı hale getirilmesi, yurttaşların yargısal güvencelerden yararlanma, adil yargılanma hakkını ve hak arama hürriyetlerini sınırlamaktadır. Bu nedenle, idarelerin karar alma süreçleri başlamadan ve karar alma süreçlerinde yurttaşların etkin bir bilgi edinme çabası içinde olması gerekir. İdarelerin kararları oluşmadan önce, yurttaş denetimi devreye girmelidir. Bu nedenle, bilgi edinme hakkının, yurttaşlar tarafından düzenli, bilinçli ve kararlılıkla kullanılması önem taşımaktadır.

Devlet yönetiminde siyasal katılım mekanizmalarının gelişmesi, alınan kararların denetlenmesi açısından da bilgi edinme hakkı etkin olarak kullanılmalıdır. Bu hakkın etkin kullanılması, aynı zamanda etkin bir kamu yönetiminin de doğmasını sağlayacaktır. Fakat, 12 yıllık Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uygulamaları ve hakkın kullanılma düzeyi, demokratik bir hukuk devleti olma beklentisini karşılar nitelikte değildir.

Bu nedenle, bilgi edinme hakkının etkili kullanılmasının sağlanması, diğer haklarla ilişkisinin toplum tarafından daha iyi anlaşılması ve hakların korunması, gelişmesi ve iyileştirilmesi için hala yoğun bir çaba sarf etmek zorundayız. Zayıf çıkar gruplarının, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” kapsamında bu hakkı etkin bir biçimde kullanma, hakların kullanılmasının engellenmesi durumunda başvuru yollarını öğrenme ve karar alma süreçlerinin aktif bir öznesi olma ödevlerine ilişkin bir rehber çalışması bu kitabın başlıca amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, hakların kullanılması, daha nitelikli idarecilerin ve idarenin ortaya çıkmasına da zemin hazırlayacaktır.

Hakların aktif kullanılması, bilgi edinme hakkıyla ilgili sorunların çözümününün bir boyutudur. Diğer yandan ise bilgi edinme hakkının etkinleştirilmesi, mevcut yönetme algısında bir dönüşümü ve bilgi edinme hakkının hukuki güvencelerinin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Kimi zaman idare veya idareci, bilgi veya belge edinme hakkını kullanan yurttaş verecek nitelikte bir bilgiye sahip olamadığını da bilgi edinme dilekçelerine verdiği yanıtlarda ortaya koymaktadır. Bu durum, Devletin kurumsal kapasitesinin özellikle sosyal hizmet alanlarında ne denli yetersiz kaldığını da göstermektedir. Bu nedenle bilgi edinme hakkının aktif kullanılması, kamu yönetiminde idarenin ve bürokratların, kamu çalışanlarının politik, programatik kamu algısını da dönüştüreceğini ummamıza olanak sağlıyor. İşte bu beklenti, hedef ve ölçek doğrultusunda, Türkiye’de bilgi edinme uygulamalarını esas alarak, Kanun’un 12. Yılı vesilesiyle bir kez daha bilgi edinmenin ne olduğu üzerine düşünmeye, bu hakkın kullanılmasını aktifleştirmeye girişiyoruz.

BİLGİ EDİNME HAKKI, BİLGİ EDİNME HAKKININ DİĞER HAKLARLA VE ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ

1

1.1. Bilgi Edinme Hakkının Ne Olduğu Üzerine

Bilgi Edinme Hakkı, temel haklardan birisidir.⁶ Bir hakkın temel bir hak olması, öncelikle o hakkın, ayırım gözetilmeksizin, dokunulamaz, devredilemez, herkesin hakkı olduğu anlamına gelir. Temel haklar ve özgürlükler, toplum tarafından güvence sistemleri oluşturulan ve hakkın özüne dokunulmaksızın sadece yasayla sınırlandırılacak haklardır.⁷ Bilgi edinme hakkının özünü, herkesin “bilgiye sahip olması” özgürlüğü oluşturur. Bu nedenle, bilgiye sahip olmaya ilişkin hak, özü itibarıyla bir özgürlüktür.⁸ Herkesin bu haktan yararlanmasını sağlayacak hukuki güvenceler oluşturulduğu koşullarda, bu hak güvence altında demektir. Bu yönüyle hemen belirtmek gerekir ki, bilgi edinme hakkının temel haklardan biri olarak sayılmasının nedeni, öteki haklardan yararlanmak için bu hakkın korunmasının gerekmesidir.

Bilgi edinme hakkı, bir temel hak olarak, özünde iki unsuru barındırır. Bunlardan birincisi, *kişinin güvenliğine*; ikincisi *varlık koşullarını sürdürmesine* ilişkindir. Bilgiye sahip olma, kişinin kişisel ve toplumsal açıdan fiziki güvenliğe sahip olup olmadığını ve hayatta kalmak için gerekli varlık koşullarına sahip olup olmadığını bilmesiyle ilgilidir.⁹ Kişinin bu

- Zehra Odyakmaz, “İdari Usul ve Demokratikleşme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, sayı 3-4, Ankara, 1999, s. 10.; Kaboğluna göre ise, bilgi edinme hakkını da kapsayan enformasyon hakkını 1. Kuşak haklar arasında saymak gerekir, İbrahim Kaboğlu, Özgürlükler Hukuku 1, İnsan Hakları Kuramına Giriş, İmge Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2013 Yaşamış’a göre de “Bilgi edinme hakkı, temel insan hak özgürlüklerinin üçüncü kuşağın oluşturan dayanışma haklarının iyi bir örneğini oluşturmaktadır.” Firuz Demir Yaşamış, “Anayasa ve İnsan Hakları Bağlamında Bilgi Edinme Kanunu”, **Bilgi Edinme Hakkı Paneli** (5 Mayıs 2004), Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 62, Ankara, 2004, s.23
- Yıldızhan Yayla, Anayasa’nın 13. maddesinde belirtilen, *hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmaksızın, yalnızca Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir* şeklindeki ifadede, Anayasa koyucunun “öz” kavramını açıklamadığını; Anayasa Mahkemesi’nin bir ölçüde bu kavrama açıklık getirdiğini belirtmektedir. “Anayasa Mahkemesi’ne göre, *bir hak ve özgürlüğün amacına uygun olarak kullanılmasını son derece zorlaştıran veya onu kullanılmaz duruma düşüren kurallar konulması durumunda o hak ve özgürlüğün özüne dokunulmuş olur*” Yıldızhan Yayla, İdare Hukuku, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2010, s.53
- Ramazan Yıldırım, “İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü”, T.C. Başbakanlık, İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, 17-18 Ocak 1998
- Henry Shue, **Temel Hakların Evrenselliği**, İnsan Haklarının Evrenselliği içinde, Yayına Hazırlayan: İoanna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 47 vd.

iki unsurun bilgisine sahip olduğu koşullarda ancak diğer haklarını koruyabileceği, kullanabileceği ve geliştirebileceğini söylemek mümkündür.

Bilgi edinme hakkı, temel bir hak olarak doğrudan doğruya kullanıldığında, kişi, fiziki açıdan güvenlik içinde olup olmadığını ve biyolojik, bedensel, maddi ve manevi bütünlüğünün devlet tarafından korunup korunmadığını bilmek ister.

Bu bütünlüğün korunmasına ilişkin her türlü bilgiye sahip olmak, bilgi edinme hakkının unsurlarından birincisidir. Diğer yandan ise kişi, hayatta kalmak için varlık koşullarına ilişkin bilgiye sahip olmak ister. Kişinin varlık koşulları zamana, mekana ve ölçüğe göre değişse de en temelde kişi asgari olarak, yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik, ekolojik koşullara ve varlığını sürdürmesinin koşullarına ilişkin bilgiye sahip olmalıdır. Bu koşullara ait bilgiye sahip olmak demek, asgari düzeyde, toplum içinde kişinin varlığını sürdürmesi için olmazsa olmazlara sahip olması demektir.

Kişi bilgi edinme hakkını, yukarıda bahsedildiği şekliyle, doğrudan doğruya kullanabileceği gibi, başka bir hakkın kullanımına aracılık edecek biçimde de kullanabilir. Örneğin, bilgi edinme hakkını kullanarak, mahallesinden geçen otoyol için yapılan ihalenin bedelini ve ihale bilgilerini öğrenen kişi veya kurum, bu bilgilerin belediye bütçesinin kullanılmasına, çevre mevzuatına aykırılığı gibi gerekçelerle, düşüncelerini açıklama ve yayma, toplantı ve gösteri yapma hakkını kullanabilir. Bu kullanım bilgi edinme hakkıyla diğer temel haklar arasında ki dikey ilişkiye işaret eder.

Ancak bilgiye sahip olmak, bu bilgi vasıtasıyla diğer temel hakların aktif olarak kullanılabilmesini göstermez. Bilgi ve belgeye ulaşan kişinin, hak arama, düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yapma, yargısal yolla denetim ve karar alma süreçlerine katılma hakkı güvence altında değilse, bu durumda bilgi edinme hakkı da anlamını yitirir. Bir hakka sahip olmak, o hakkın bütünlüklü olarak ilişki içinde olduğu diğer hakların korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik güvence sistemlerinin de yaratılmasıyla mümkündür. Bu bağlamda bilgi edinme hakkıyla diğer temel hak ve özgürlükler arasında doğrusal ve tek yönlü değil karşılıklı, bütünlüklü ve çok yönlü bir ilişki vardır.

1.2. Bilgi Edinme Hakkının, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'ndaki Anlamı ve Kapsamı

Anayasa'nın 74. Maddesi'nde, 2010 yılında yapılan değişiklikle¹⁰, Anayasaya, "herkes ...bilgi edinme hakkına sahiptir" ibaresi eklenmiştir. Bu düzenlemeyle, bilgi edinme hakkı, siyasal haklar bölümünde, temel bir hak olarak düzenlenmiştir¹¹. Bu hakkın temel hak olarak düzenlenmesine paralel ve tamamlayıcı nitelikte yine 2010 yılındaki Anayasa değişikliğiyle¹², Anayasa'nın özel hayatın gizliliği düzenleyen maddesine, "kişisel verilerin korunması-

10 Halkoyuna Sunulan, 5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 07.5.2010

11 Bu konuda bakınız, K. Burak Öztürk, *Hak Arama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı*, Uluslararası Hukuk Kurultayı 2012, Ankara Barosu, Ankara, 2012

12 Halkoyuna Sunulan, 5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında

nı isteme hakkı” eklenmiştir. Buna göre, “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.” Bu iki düzenleme bir arada düşünüldüğünde, temel bir hak olarak düzenlenen bilgi edinme hakkı ve onun özel biçimi olarak “kişisel verilerin korunmasını isteme” hakkının özüne dokunulmaksızın, hakkın yasayla sınırlandırılabilmesi kabul edilmiştir.¹³

Bilgi edinme hakkının temel kanunu ise 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’dur¹⁴. Kanun’un amacı, “*demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri*” düzenlemektir.

4982 sayılı Kanun’un öngördüğü hakkın, kullanılan kavrama rağmen, aslında bilgi edinme değil kayıtlı veri ve belge edinme hakkı olarak düzenlendiği belirtilmelidir.¹⁵ Kanun’un 3. maddesi uyarınca belge, “*Kurum ve kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plân, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcıları*” olarak tanımlanırken, bilgi ise, “*Kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan bu Kanun kapsamındaki her türlü veriyi*” ifade etmektedir. Görüldüğü gibi, 4982 sayılı Kanun’da “bilgi” ile kastedilen, belge niteliğinde olmayan ancak idarenin sahip olduğu kayıtlarda yer alan verilerdir. Bir başka anlatımla, önceden idarenin sahip olduğu kayıtlarda yer almayan herhangi bir bilginin talep edilmesini 4982 sayılı Kanun kapsamında değerlendirmek güçtür.¹⁶ Nitekim, Kanun’un 7 nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, “*Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler.*”¹⁷

Bilgi edinme hakkı, yasal yönüyle idarenin elindeki belgelere sahip olma hakkı olarak güvenceye kavuşturulmuştur. Bu yönüyle Kanun, idarelere, elindeki belge niteliğindeki bilgileri, bilgi edinme hakkını kullanan kişilerle paylaşma ödevi yüklemiştir. Bu anlamıyla da bilgi edinme hakkı, Türkiye hukuk sistemi içinde, idarenin elindeki belgeye veya kayıtlı

Kanun, Kabul Tarihi: 07.5.2010

- 13 Küzeci’nin haklı olarak vurguladığı gibi, *kişisel verilerin korunması hakkıyla ilgili*, “bir sınırlamanın söz konusu olabilmesi için yalnızca yasadaki belirtilmiş meşru bir amaca dayanması yeterli değildir, ayrıca bu sınırlamanın demokratik bir toplum için gerekli ve amaç ile orantılı olması da bir zorunluluktur. Bu zorunluluğu, iç hukuktaki sınırlamalar açısından mutlaka dikkate almamız gerekir.” Elif Küzeci, *Anayasal Bir Hak: Kişisel Verilerin Korunması*, <http://www.bilisimdergisi.org/s128/pdf/142-149.pdf>, indirilme tarihi: 10.03.2014, Ayrıca bakınız, Elif Küzeci, *Kişisel Verilerin Korunması*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010
- 14 Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, *Resmi Gazete Tarihi*: 24.10.2003, *Sayı*: 25269. Kanun, 9 Ekim 2003’te kabul edilmiş ve kabul edildikten 6 ay sonra 2004 yılında yürürlüğe girmiştir.
- 15 K. Burak Öztürk, *Hak Arama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı*, Uluslararası Hukuk Kurultayı 2012, Ankara Barosu, Ankara, 2012, s. 291
- 16 Öztürk, *Hak Arama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı*, s. 290
- 17 Öztürk, s. 291

bilgiye ulaşma hakkı olarak koruma altına alınmıştır.

Bilgi edinme hakkının, 4982 sayılı Kanun anlamında kapsamı “*kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetleri*”yle sınırlıdır. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun yine kapsam maddesine göre, 1.11.1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hükümleri saklıdır.¹⁸

Bilgi edinme hakkının özünü oluşturan, herkesin bilgiye sahip olması gereğinin sağlanması için, idarenin elindeki belgelere ulaşmak gerekli ve fakat yeterli değildir. Yasal koruma altına alınmış yönüyle, bilgi edinme hakkı, idarenin elindeki belgeye ve yazılı bilgiye ulaşılabilmesini, devletin pozitif yükümlüğünü yerine getirerek kişilere bilgi sağlamasını, kişilerin bilgiye ulaşabilmesine ilişkin bir hukuki güvence sisteminin kurulmasını mümkün kılmaktadır. Bu hukuki güvence, bilgi edinme hakkının korunmasına aracılık ettiği diğer hakların kullanılabilir olması açısından da gereklidir. Bu yönüyle, bilgi edinme hakkının, kullanılmasına aracılık ettiği diğer haklarla ilişkisini açıklayabiliriz.

1.3. Hak Arama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı

Hak arama özgürlüğünün Anayasa’da temel hak olarak düzenlenmesi, kamusal gücü kullanan devlete karşı, hakların yargıç önünde ileri sürülebilmesinin genel ifadesidir. Kişilerin düşüncelerini açıklamasının güvence altına alınmasıyla birlikte, medeni haklarının

18 Aynı zamanda, yine aynı maddede yer alan “(EK fıkra: 12/7/2013-6495/33 md.) Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı tarafından uygulanan sınavlara ait soru ve cevaplar bu Kanun kapsamı dışındadır.” Şeklindeki düzenleme hakkında ise Anayasa Mahkemesi’nin 04.12.2014 gün ve 2013/114 E, 2014/22 K. (Yürürlüğü Durdurma) sayılı kararıyla Anayasa’ya aykırı olduğu kanaatine varılarak anılan hüküm iptal edilmiştir. Buna karşın bu kararın uygulanması için de yine yargısal yollar işletilmiştir. 2014 YGS’de sorulacak soruların %20’sinin yayımlanmasına ilişkin ÖSYM Yönetim Kurulu’nun 12.03.2014 gün ve 7 sayılı kararının iptali istemiyle açılan davada Danıştay 8. Dairesi tarafından iptal edilmiştir. Danıştay 8. Dairesi’nin kararında, “(...) daha önceki yıllarda yapılan sınavların soru ve cevaplarını 6114 sayılı Kanun’un 9. maddesi uyarınca açıklayan davalı idarenin dava konusu işlemle soru ve cevapları yayımlamama kararı alması, hatalı soru ve cevapların tespit edilememesine ve katılımcıların mağduriyet yaşamasına sebebiyet verecektir. Soruların ve cevaplarının bilinmediği ve tartışılmadığı ortamda da ne idarece hatalı sorunun iptaline karar verilebilecek ne de katılımcılar haklarını arayabileceklerdir. Bir başka ifadeyle, sınavda sorulan sorular ve idarece kabul edilen cevaplara ilişkin olarak kamuoyuna bilgi verilememesi halinde, sorular ve (resmi) cevapları hakkında herhangi bir bilgisi olmayan bir katılımcının sınav sonucuna itiraz hakkının fiilen ortadan kalkacağı ya da zorlaşacağı, bunun da hak arama özgürlüğünün sınırlanması anlamına geleceği açıktır. Her ne kadar davalı idarece, merkezi olarak yapılan sınavlarda her yıl ortalama 4000 soru sorulduğu, sınav sonrasında soru ve cevapların yayımlanması nedeniyle aynı soruların bir başka sınavda tekrar sorulmadığı, bu durumun sınırlı sayıda soru bulunan havuza yeni sorular eklenme zorunluluğunu doğuracağı ve soru hazırlamada her gün daha uç alanlara, daha ince detaylara girilmesine sebebiyet verileceği iddia edilmekte ise de; belirtilen hususların davalı idareye, Anayasa ile tanımlanmış olan hak arama hürriyeti ile bilgi edinme hakkını ihlal yetkisi veremeyeceği tartışmasızdır. Diğer yandan, davalı idare tarafından, ÖSYM’ye başvurularını halinde sınavla katılan öğrencilere özel bir ofiste kendilerine ait soru kitapçığı, cevap kağıdı ve cevap anahtarını inceleme imkanının tanındığı belirtilmekte ise de; bunun belli bir ücret karşılığında ve sadece ÖSYM’nin merkezi olan Ankara’da mümkün olmasının yanında, “Taliimat” içeriğinden de anlaşılacağı üzere sınav soruları ya da cevapları hakkında oluşabilecek tereddütlerin giderilmesine herhangi bir katkısının olmayacağı, başka bir ifadeyle amaca hizmet edemeyeceği kanısına ulaşılmıştır. Bu durumda, davalı idarece hukuki güvenlik, açıklık ve şeffaflık ilkelerine aykırı olarak tesis edilen ve 2014 YGS’de sorulacak soruların belli bir kısmının yayımlanmaması niteliğinde bulunan dava konusu işlemin, ülkemizin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan ve “hukuk devleti”nin vazgeçilmez ilkelerinden olan “hak arama özgürlüğü”, “adil yargılanma hakkı” ve “mahkemeye başvuru hakkı”ni doğrudan veya dolaylı olarak ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Öte yandan, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu’nun 2. maddesine eklenen “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı tarafından uygulanan sınavlara ait soru ve cevaplar bu Kanun kapsamı dışındadır.” cümlesinin iptali istemiyle açılan davada, Anayasa Mahkemesi’nin 04.12.2014 gün ve E:2013/114, K:2014/22 (Yürürlüğü Durdurma) sayılı kararıyla Anayasa’ya aykırı olduğu kanaatine varılarak anılan hüküm iptal edilmiştir. Açıklanan nedenlerle, 2014 YGS’de sorulacak soruların %20’sinin yayımlanmasına ilişkin ÖSYM Yönetim Kurulu’nun 12.03.2014 gün ve 7 sayılı kararının iptaline” karar verilmiştir. Danıştay 8. Dairesi, 2014\8893 E ve 2015\3715 K. Sayılı Kararı

ve özgürlüklerin tehdit edilmesinin önüne geçilmesi için devlete karşı bu hak ve özgürlüklerin savunulmasına yönelik bir güvence sistemi olarak hak arama özgürlüğü anayasal olarak koruma altına alınmıştır.¹⁹ Anayasa'nın 36. Maddesine göre, "Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

"Anayasa koyucu, hak arama özgürlüğünü adil yargılanma hakkı ile özdeşleştirerek, bu hakkı yargı mercileri önünde gerçekleşen yargılama süreçlerinde geçerli bir hak olarak algıladığını göstermekte; ayrıca hak arama özgürlüğünün yargı mercileri önünde kullanılacak bir hak olduğunu açıkça da öngörmektedir. Bu açıdan, idari yargı mercileri önünde görülen uyuşmazlıklarda kişilerin hak arama özgürlüklerini kullandıkları ve içerdiği güvenceler açısından bu özgürlüğü etkili bir biçimde kullanabilmeleri için, çoğunlukla davalı konumundaki idarenin elinde bulunan dava konusu uyuşmazlıkla ilgili bilgi ve belgelere gereksinim duydukları açıktır."²⁰

Hak arama özgürlüğü için olmazsa olmaz koşullardan birisi, kişinin haklarını korumak için gerekli bilgiye ulaşması, bilgiye ulaşmasının koruma altına alınması gereğidir. "Hak arama hürriyeti, ancak kişilerin 'bilerek' hareket edebildiği, 'bilgi' niteliğindeki verilere ve donanıma sahip olabildiği koşullarda bir anlam ve hüküm ifade edebilir. Bilgiye ulaşma hakkı, hak arama hürriyetinin başlangıç noktasını, temelini, hatta olmazsa olmaz koşulunu oluşturur."²¹

Anayasa, hak arama özgürlüğünü güvence altına almak için, Devlete, kişilerin mahkemeler önünde bilgiye ulaşmasını engellememe ödevini yüklemektedir. Hak arama özgürlüğüne Kanun ile getirilecek sınırlamanın da öncelikli olarak kişilerin bilgi edinme hakkını engellememeye yönelik olması gerektiğini Anayasa Mahkemesi de karar altına almıştır.²² Kişi hak ve özgürlüklerinin korunması yönünden, devletten, kişilerin bilgi ve

- 19 Philippe Braud, *Devlet: Hukukî Öğretinin İkilemleri*, Devlet Kuramı içinde, Derleyen: Cemal Bali Akal, Dost Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2005, s.367
- 20 Öztürk, *Hak Arama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı*, s. 292 Yine Öztürk'e göre, "hakkında yapılan işlemin gereğini öğrenmek amacıyla idareye başvuran kişinin bu talebinin, ilgili işlem dosyasında gerekeçye ilişkin herhangi bir veri ya da belge bulunmadığı durumlarda, 4982 sayılı Kanun kapsamında bir bilgi edinme talebi niteliğinde olup olmadığı dahi tartışmaya açıktır. Bu bakımdan, "bilgi edinme hakkı" kavramı, idarenin şeffaflığı ve demokratik yönetim ilkelerine uygun, geniş kapsamlı bir hakkı içerir görünse de, sınırlı bir kapsama sahiptir."
- 21 Güran, *Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu*, Anayasa Yargısı Sempozyumu, s.31
- 22 Anayasa Mahkemesi tarafından, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendinin (3) numaralı alt bendinde yer alan "...vekilî aracılığı ile..." ibaresinin, Anayasa'nın 2., 10., 11., 36. ve 141. maddelerine ayrırlığı savıyla görülen davada, Davacı taraf, "Anayasa'da hak arama hürriyeti olarak adlandırılan bu hakkın kapsamında, hiç şüphesiz talep ve savları temellendirme, (bilgi edinme ve dilekçe hakları paralelinde düşünüldüğünde) bu temellendirme için gereken argümanları edinme de vardır. Çıplak olarak tanınacak bir "mahkemeye başvurma hakkı"nın Anayasa'nın ruhu ile bağdaşmayacağı izahat varestedir. Fakat anılan ibare dolayısı ile hakkı ihlal edildiğinden bahisle mahkemeye müracaat eden kimsenin, iddialarını temellendirmek, şikayetine dayanak delilleri tartışmak için, kendinde bulunması zaruri olan tutanak ve belgeleri edinme imkanı, vekil ataması şartına bağlanmıştır. Baro tarafından maddede yazılı suçlarla sınırlı olarak vekil görevlendirmesi yapılabileceği gerçeği karşısında mağdur/katılanın 'hak arama hürriyeti'nin önemli ölçüde için boşaltıldığı ve iptali istenen ibarenin Anayasa'da teminat altına alınmış bu hakkın özüne ayrırlık teşkil etmesi dolayısı ile iptali gerektiğini Anayasa'nın 2., 10., 11., 36., 141. maddelerine de dayanarak ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi de verdiği kararında, "kamuya açık olan yargılamaya ilişkin tutanakların doğrudan hakkı ihlal edilmiş olan kişi tarafından edinilmesinin engellendiği, bu yönü ile toplumdaki adalet inancının zedelendiği, kovuşturma aşamasında yargılamanın süjeleri olarak sanık, savcı ile aynı hukuksal durum içine girmiş kişilerden mağdur ya da katılana farklı uygulama ile sonuçlanan bir durum tezahür ettiğinden, bu kısıtlamanın amaca uygunluk ve adalet kriterlerini karşılamadığı, Anayasada hak arama hürriyetinin kapsamına bilgi edinme ve dilekçe hakları paralelinde talep ve savları değerlendirme, bu temellendirme için gereken argümanları da edinme hakkı bulunduğundan, hakkı ihlal edildiği için mahkemeye başvuran kişinin

belgeye ulaşmasını engellememeye yönelik ödevi²³; kişilerin sosyal ve siyasal haklarını kullanması yönünden de geçerlidir. Kamusal güç kullanan ve soyut hukuk kurallarını kişilere somutlaştırarak işlem tesis eden idarenin her türlü işleminin ve eyleminin yargısal denetime tabi olması kuralı tam da bu durumla ilgilidir. Kişiler, hak arama hürriyetlerini mahkemeler önünde kullanırken, sadece kişi hürriyetlerini değil; aynı zamanda sosyal ve siyasal haklarını da korurlar.

Devlet, soyut hukuk kurallarını organları aracılığıyla kişilere uygulayarak devlet olur. Bu kuralların hukuka uygun olup olmadığını denetlemek için de kişiler, bilgi ve belgeye ulaşmak zorundadır. Ancak burada bilgi ve belgeye ulaşmak, idarenin işlemlerinin hukuka uygun olup olmadığının denetimiyle ilgilidir. Bu anlamıyla da kişiler hak arama hürriyetlerini, yargı önünde bir siyasal katılım mekanizması olarak işletirler. Her sabah işe giderken kullandığınız bir otobüs seferinin kaldırıldığını öğrendiğiniz anda Belediye idaresinin bu yöndeki tasarrufunu, ulaşım hakkınızın engellenmesi gerekçesiyle dava konusu edebilirsiniz. Açtığınız bu dava aynı zamanda, yargı önünde Belediye idaresinin karar alma sürecine katılma anlamına gelmektedir. Edindiğiniz bilgiyle hak arama özgürlüğü kullanılarak, hem sosyal bir hakkınızın yerine getirilmesini ister hem de yargısal denetim yoluyla karar alma sürecine katılmış olursunuz. Bu yargılamanın lehinize veya aleyhinize sonuçlanmasından bağımsız olarak da kamu gücünü kullanan devletin karşısında yargı yoluyla hukuk yaratma yollarını deneyimlersiniz. Yargılamanın lehinize sonuçlanması durumunda, yargılama makamı basitçe soyut hukuk kuralını (maddi ve manevi varlığınıza geliştirme hakkınız bağlamında ulaşım hakkınızı) sizin talebinize uyarlamakla kalmaz aynı zamanda, talebiniz doğrultusunda hukuk yaratmanıza da olanak tanır.

iddialarını temellendirmek, şikâyetine dayanak delilleri tartışmak için kendinde bulunması zorunlu olan tutanak ve belgeleri edinme hakkının vekil ataması şartına bağlanmasının Anayasa'nın 2, 10., 11., 36. ve 141. maddelerini ihlâl ettiği ileri sürülmüştür... Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuk güvenliğini sağlayan, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve yasalarla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir. Hak arama hürriyetini düzenleyen Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, "Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir." denilerek yargı mercilerine davacı ve davalı olarak başvurabilme ve bunun doğal sonucu olarak da iddia, savunma, adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır. Buna göre, hak arama özgürlüğünün en önemli iki ögesini oluşturan, sav ve savunma haklarını kısıtlayacak, bu hakların eksiksiz kullanımını engelleyecek ve adil yargılanmaya engel olacak yasa kurallarının Anayasa'nın 36. maddesine aykırılık oluşturacağı tartışmasızdır. Kovuşturma aşamasında mağdur ile şikâyetçinin dava dosyasındaki tutanak ve belgelerden örnek alması hak arama özgürlüğünün bu bağlamda adil yargılanma hakkının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Böylece tutanak ve belgelerden örnek alınması mağdur ile şikâyetçiye muhakemenin seyrine yön vermek ve etki etmeye olanakını da sağlayacaktır. İtiraz konusu ibare ile mağdur ile şikâyetçinin vekilleri olmaksızın dosyadaki tutanak ve belgelerden örnek alması engellenerek, yargı mercileri önünde davacı olarak iddiada bulunma, bilgiye ulaşarak muhakemenin gidişatına yön verme haklarının sınırlandırılması hak arama özgürlüğü ile bağdaşmaz. Açıklanan nedenlerle itiraz konusu ibare Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir" değerlendirilmiştir. Anayasa Mahkemesi, Esas Sayısı: 2011/37, Karar Sayısı: 2012/69, Karar Günü: 17.5.2012, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Karar, Resmi Gazete Tarihi: 21 Temmuz 2012, Resmi Gazete Sayısı: 28360

23 "Hukuk kuralı, uygulanmaması durumunda olağan olarak bir yaptırımı beraberinde getiren, bir davranışın (eylem ya da kaçınma) buyurulması diye tanımlanabilir." Braud, **Devlet: Hukuki Öğretinin İkilemleri**, s.364

1.4. Karar Alma Süreçlerine Katılma Hakkı ve Bilgi Edinme

Bilgi edinme hakkına bağlı olarak, kişinin karar alma sürecine katılımı, yargısal makamlar önünde hak arama özgürlüğünü kullanmasıyla da sınırlı değildir. Bilgi edinme hakkının Anayasa'nın "dilekçe ve bilgi edinme hakkı" başlığıyla siyasal haklar bölümünde tanımlanmasından da anlaşılacağı üzere, bilgi edinme hakkı doğrudan doğruya siyasal karar alma süreçlerine katılma hakkıyla da ilgilidir. Duyarlı bir yurttaş, örgütlü bir tüketici ya da genetiği değiştirilmiş ürün üretmek istemeyen bir çiftçi, Türkiye'de mısır şurubuna dayalı olarak üretilen hangi ürünlerde GDO olduğunu bilmek, bu konuda idarenin etkili bir denetim yapıp yapmadığını, yapıyorsa hangi sıklıkla yaptığını öğrenmek isteyebilir. Elde edeceğimiz bu bilgiye dayalı olarak da idarenin GDO ürünleri konusunda denetimini yeterli bulmadığımızda bu denetimlerin sıklaştırılması için tek başımıza dilekçe hakkınızı kullanarak, idarenin daha sık denetim yapmasını isteyebilirsiniz. Böylece, karar alma sürecine katılım için gerekli ilk koşul olarak, idarenin elindeki belgeleri edinme hakkını ve bu belgelere dayanarak da dilekçe hakkınızı kullanırsınız. Bu faaliyeti birden fazla kişiyle veya üyesi olduğunuz bir dernek, sendika, parti vs. ile birlikte yürüterek, lobi faaliyeti yapabilir, hedef olarak da mevcut denetimlerin sıklaştırılmasını ve hatta iç pazara GDO'lu hiçbir ürün girmemesini talep ederek siyasal karar alma sürecini etkilemeye çalışabilirsiniz.

İdarenin etkin denetim yapmasını güçleştirecek idari bir işlemi öğrendiğinizde, bu işlemi dava konusu edebilirsiniz. Dava açarak, idarenin işlemlerini yargısal yolla denetleyebilir ve bu şekilde karar alma sürecine katılabilirsiniz.²⁴ Bu olanaklarla birlikte, yasama organı önüne gelen bir yasanın hazırlık süreçlerine katılarak veya bir yönetmelik hazırlığı, değişikliği için görüş sunarak da katılım hakkınızı kullanabilirsiniz. Bu hakların hepsi bir arada kullanılabileceği gibi plan, hedef ve eylem tarzına göre de bir veya bir kaç tercih edilebilir. Önemli olan siyasal karar alma sürecine katılma iradesinin, nasıl bir itiraz dile getirmek, nasıl bir değişiklik yaratmak istediğiyle ilgilidir. Bu yönüyle de, belgeye ulaşarak, karar alma sürecine katılmak, aktif yurttaşlık haklarının kullanılmasıyla hukuk yaratılması sürecidir. Bu süreçte idarenin yurttaşta tavrı, yurttaşların belgeleri kamusallaştırmasına yönelik yarattığı siyasal kültür, bu ilişkiler temelinde idarenin işleyişinin dönüşümü de yönetme pratiklerine ilişkin karşılıklı ilişkilerin niteliğiyle ilgilidir.

Karar alma sürecine katılmak, idare tarafından önceden çerçevesi çizilmiş, ayrıntıları belirlenmiş ve sonucu baştan belirli olan bir kararın meşrulaştırılmasına verilen onay değildir. Karar alma sürecine katılmak, kararların oluşturulması sürecine katılmayı ve\veya alınmış bir kararın uygulanmasına katılmayı da kapsar.²⁵ Bu nedenle idare, sadece, bir hukuk kuralının oluşturulması için karar alma mekanizmalarını aktifleştirmekle yetinemez. Bunun dışında, daha önceden kabul edilmiş bir hukuk kuralına dayalı olarak tesis ettiği işlemler sırasında yani kararların uygulanması aşamasında da katılımcı olmak, bilgi ve belge verme sorumluluğu altındadır. Bu sorumluluk, devletin pozitif yükümlülüğü olarak

24 Nükhet Turgut, *Yurttaş Davaları*, Savaş Yayınları, Ankara, 1993, s. 81 vd

25 Nükhet Turgut, *Çevre Hukuku*, Savaş Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2001, s.280 vd.

tanımlanmaktadır. Karar alma süreçlerine katılım açısından, örneğin Belediye Kanunu uyarınca Belediye Meclisi toplantılarının açık yapıyor olması, Belediye Meclisi kararlarının internet sitesinden duyuruluyor olması, alınan kararların hem yargısal denetimi hem de uygulamaya aktarılıp aktarılmadığının denetimi açısından idareye yüklenmiş ödevlerdir. İdarelerin bütçelerinin, eylem planlarının, stratejik hedeflerinin de yayınlanması kişilerin bilgi ve belgeye ulaşarak katılım hakkını kullanabilmeleri için idareye yüklenmiş ödevler olarak görülebilir.

1.5. Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı

Düşünceyi açıklama özgürlüğünün kullanılabilmesi açısından da bilgi ve belgeye ulaşmak olmazsa olmaz koşullardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.²⁶ Özellikle kamusal niteliği baskın olan ve tüm toplum kesimlerini veya belli bir toplum kesimini ilgilendiren kimi konularda önemli bilgi ve belgeler devletin elinde olabilmektedir. Devletin elindeki bu bilgi ve belgelerin herkesçe bilinmesiyle, düşünceyi açıklama hürriyeti etkin olarak kullanılabilir.

Anayasa'nın 25. maddesi düşünce ve kanaat hürriyetini, 26. madde ise, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini düzenlemiştir. Düşünce ve kanaatleri açıklama özgürlüğünün koruma alanı, tüm iletişim araçlarını kapsamaktadır. Anayasa'nın 26. maddesinde, "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar." denilmektedir. Devlet, yurttaşların bu iletişim araçlarından etkin olarak yararlanmasına yönelik tedbirler almak zorundadır. Bu iletişim araçlarının, kişilerin özel hayatlarının ihlal edilmesine yol açmayacak biçimde kullanılması da devletin koruması altındadır. Bu iletişim araçlarının çok sesliliğinin sağlanması, farklı yollarla kişilerin bilgi ve belgelere ulaşarak bunları karşılaştırabilmesi, düşüncelerin gelişmesi için gereklidir.²⁷ Bu nedenle, bilgiye ulaşma araçlarından bir veya birkaçı değil, tümünün etkin olarak korunması ve geliştirilmesinin sağlanması haber alma özgürlüğünün de güvence sınırlarını oluşturur. Bu nedenle de devlet, bu iletişim araçları aracılığıyla haber alma özgürlüğünü kullanan kişilerin aynı zamanda bilgi edinme hakkını kullandıklarını öngörecektir. Demokratik toplum düzeninin ve hukuk devletinin kurumsallaşması açısından düşünceyi açıklama özgürlüğünün, basın özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma ve dernekleşme gibi hakların genel bir ifadesi olduğu anlaşılmaktadır. Bilgi edinme hakkı kapsamında, düşünceyi açıklama özgürlüğünün kullanılması, bu özgürlüğün özüne dokunmayacak biçimde koruma altında olmasına bağlıdır.²⁸ Bu yönüyle de düşünceyi açıklama özgürlüğünün, in-

26 Tekin Akıllıoğlu, İnsan Hakları I, Kavram-Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, AÜSBF, İnsan Hakları Merkezi Yayınları, No: 10, Ankara, 1995, s. 185.

27 Bu konuda bakınız, Zafer Gören, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:12 Sayı: 24 Güz 2013/2 s. 31-60.

28 Bianet internet sitesi muhabiri Çiçek Tahaoglu, "Gezi direnişinde yaşanan ağır polis şiddetini sorgularken, etrafta hiç kadın po-

san haklarına saygı, toplumsal adaletin sağlanması ve idarenin etkin denetimine yönelik bir demokrasi anlayışı çerçevesinde kullanılmasının yasal olarak sınırlandırılmasına olanak bulunmadığını söylemek gerekir.²⁹

Anayasa’da düzenlenen bu özgürlüğün kullanılmasında, “radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz. (Ek fıkra: 3.10.2001-4709/9 md.) Düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.” şeklindeki Anayasa’nın 26. maddesinin bu hükümleri de devletin, insan haklarına saygı ve hukuka bağlılığına yönelik etkin denetimi amacına aykırı nitelikte, düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünü sınırlayabileceğine yönelik bir yoruma olanak tanımaz.

Ancak, düşüncüyü açıklama özgürlüğünü kullanmak amacıyla, idarenin elindeki belgelere ulaşmak isteyen yurttaşların, devlet sırrı, milli güvenlik gibi kanunda sayılan gerekçelerle, bilgilenmeleri engellenebilmektedir. Anayasa’nın 26. Maddesinin 2. Fıkrasında, “*Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir*” denilmektedir.

Devlet sırrı ve milli güvenlik kavramlarının da ne olduğuna ilişkin belirlenimin genel olarak idarenin tasarrufu altında olduğu düşünülecek olursa, düşüncüyü açıklama özgürlüğünün sınırlandırılması, uluslararası hukuk ve yasallık kriterlerinden ziyade, idarenin sınırsız olarak kullandığı takdir yetkisine göre şekillenmektedir.³⁰ Özellikle de idarenin

lis olmaması dikkatimi çeken noktalardan biriydi. Ardından televizyonda polis akademisinden bir akademisyene aynı sorunun sorulduğunu izledim. O da beş sene önce polis teşkilatındaki kadın oranının yükseltilmesi için bir çalışma yapıldığını ancak iki senedir kadın polis sayısının hızla azaldığını anlatıyordu.” diyerek, İçişleri Bakanlığı’na şu soruları yöneltir: “2000 – 2013 senesi arasında kaç polis istihdam edildi? 2000 – 2013 arası istihdam edilen polislerin yıl yıl kaç erkek, kaç kadın? Toplumsal olaylara müdahalede neden kadın polisler çalıştırılmıyor?” Aldığı cevapsa ilginçtir:

“Yeteri Kadar” Çiçek Tahaoğlu, “Yeteri Kadar Bilgi” Edinme Hakkı, <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/147723-yeteri-kadar-bilgi-edinme-hakki>, Yayınlanma Tarihi: 18.06.2013, indirilme tarihi: 7.01.2014 Bir gazetecinin yaşadığı gehirde bir kentli, yurttaş, kadın olarak şiddet olgusuna yönelik gazeteci olarak yaptığı araştırma için bilgi verilmemesi de tam da bu duruma olumsuz iyi bir örnektir.

- 29 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına göre de, “ifade ve beyan düşmanca bir üslup içerse bile silahlı direniş, isyan ya da şiddete teşvik etmedikçe cezalandırılmamalıdır. (Goodwin/İngiltere – 27.3.1996) AİHM’ye göre gazeteciyi haber kaynağını açıklamaya zorlamak, basın yayın aracının toplatılması, zaptı, müsaderesi, dağıtımının yasaklanması, askeri kişilere bazı yayınların sokulmasının yasaklanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinin ihlalidir.” Bu konuda bakınız, **Düşüncüyü Açıklama, İfade ve Haber Alma Özgürlüğü**, <http://www.bireyselbasvuru.info/Web/Icerik.aspx?IcerikID=54>, indirilme tarihi: 8.1.2014
- 30 Yurdisına gönderilecek adaylar için yapılan sınavda “milli güvenlik” refleksi, düşüncüyü açıklama hürriyetinin engellenmesine yol açtığı gibi yasalar önünde eşitlik ve eğitim hakkını bile engelleyebilmektedir. Şu haber bu açıdan ibret vericidir: “Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürlüğü YLSY’de yazılı sınavı geçenler için 6-27 Aralık 2013 tarihleri arasında sözlü mülakat sınavı düzenledi. Sınavı giren adaylara sorulan sorular ise tartışma yarattı. Sözlü sınavda adaylara “Gezi parkı olayları karşısındaki tutumunuz nedir?”, “Ergenekon hakkında ne düşünüyorsunuz?”, “Cezaevinde yatan gazeteci ve yazarlar hakkında ne düşünüyorsunuz?”, “Apo siyaset yapmalı mı?”, “Eşinin çalıştığı dershane hangisi?” gibi sorular yöneltildiği iddia edildi.” <http://www.cnnurk.com/turkiye/yly-sinavinda-iliginc-gezi-parki-sorusu>, indirilme tarihi: 9.01.2014

etkin işlemesine yönelik olarak³¹ bu tür sınırlandırma sebepleri hukuk devletinin kurum-sallaşmasının önünde engel olarak ortaya çıkabilmektedir.

Düşünceyi açıklama hürriyetinin kullanılması açısından idarenin aktif ödevleri arasında, idarenin yaptığı işlemleri uygun araçlarla açıklama ödevi vardır. Özellikle bu işlemler hak arama özgürlüğü, karar alma süreçlerine katılma, düşünceyi açıklama, haber alma ve yaşama hakkıyla ilgiliyse bu yükümlülüğe idarenin daha fazla özen göstermesi gerekir.

Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devletinin temel ilkelerinden biri "belirlilik" ilkesidir.³² Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması; ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi de gereklidir. Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup birey, belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi sonucun bağlandığını bilmelidir. Ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını ayarlar. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Ayrıca, hukuk devleti, idarenin de hukuka uygun davrandığı ve bu nedenle de idarenin tüm işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğunun denetlendiği devlettir.³³ Doktrinde, idarenin denetim araçları yargısal ve yargı dışı denetim olarak temel iki başlık altında toplanmış, idarenin yargı dışı denetiminin idarenin iç denetimini sağlayan idari vesayet - hiyerarşik denetim ve bu denetim yolunu işletmeyi de sağlamak üzere kullanılabilir idari başvuru ve katılım araçlarıyla hayata geçen kamuoyu denetimidir.³⁴ Kamuoyu denetiminin yapılabilmesi için de düşünceyi açıklama özgürlüğünün güvence altında olması gerekir. Bu güvence, aynı zamanda Anayasal düzenin de sürekliliği açısından önemlidir.

1.6. Yaşama ve Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı, kişinin güvenliği ve varlık koşullarını sürdürmesiyle doğrudan ilgilidir. Bilgi edinme hakkının en temel özünü oluşturan bu iki unsura yaslanarak, insanlar kişiliklerini koruyabilir. Bu yönüyle bilgi edinme hakkı, yaşama hakkına sıkı sıkıya bağlı haklardan birisidir. Anayasa'nın 17. maddesinin yaşama hakkını düzenlediği kabul edilir. Anayasa'nın 17. maddesinin üst başlığı, "Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî ve Manevî Varlığıdır." Bu maddeye göre, "*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.*" Maddenin ikinci fıkrasında da "*Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi*

31 Gören, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:12 Sayı: 24 Güz 2013/2 s. 31-60.

32 Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Bursa, 2009, s. 126

33 Yayla'ya göre, "kanunda öngörülmemiş olduğu halde, idarece aranan veya ilgilinin hak ve hürriyetlerini sınırlandırma sonucu doğuran şekil ve usul noksanlıkları, bir başka ve tersine ifadeyle, bu hak ve hürriyetleri korumayı amaçlayan şekil ve usul şartlarına uyulmaması işlemleri sakat kılmaktadır." Yayla, *İdare Hukuku*, s.126

34 Turgut, *Çevre Hukuku*, s.305 vd.

tutulamaz". Yaşama hakkına sahip olan kişi açısından, bu hakkın iki unsurundan söz etmek gerekir. Birincisi, yaşama hakkına sahip kişi, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. İkincisi ise, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulmaması esastır. Anayasa'nın bu hükmünden de anlaşıldığı üzere, kişiler, bir yandan fiziki bir varlık olarak bütünlüklerini, diğer yandan da hukuki, sosyal ve moral bir varlık olarak maddi ve manevi varlıklarını koruma ve geliştirme hakkıyla donatılmıştır.

Bilgi edinme hakkıyla yaşama hakkını bir arada düşündüğümüzde, bilgi edinme hakkının bu yönüyle yurttaşların istekleri doğrultusunda kullanacakları bir hak olmaktan daha fazla bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır. Kişinin yaşama hakkını koruması açısından, bilgi edinme hakkıyla birlikte, bilgilendirilme hakkının da tam ve etkin olarak sağlanması gerekir. Bu yönüyle bilgi edinme hakkının, sadece yurttaşın talep ettiği anda yerine getirilmesi gereken bir hak değil, devletin pozitif ödevi doğrultusunda, yurttaşları bilgilendirmesini de kapsayan bir hak görünümüne sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından görülen, yaşama hakkı ihlaliyle ilgili davalarda da bilgilendirilme hakkı üzerinde durulmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 2. maddesinde, herkesin yaşam hakkının koruma altında olduğu kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'de 1993 yılında Ümraniye Belediye Çöplüğü'nün patlaması sonrasında, kazada ölen dokuz kişinin yakınları tarafından AİHM'de açılan davayı ve Mahkeme'nin kararını kısaca aktarmamız yararlı olacaktır.

AİHM önünde görülen davanın konusu, idarenin denetimindeki Ümraniye Belediye Çöplüğü'nde, 28 Nisan 1993 tarihinde meydana gelen ve 9 kişinin öldüğü kazada, idarenin önlem almadığı gerekçesiyle, tazminat istemine yöneliktir.³⁵

Duruşmada Türkiye Hükümeti, idareye doğrudan bir kusur atfedilemeyeceğini ve sorumluluğu olmadığını ileri sürmüştür. Hükümet, aksi halde, yalnızca bir havaalanının, nükleer santralin ya da cephane fabrikasının yanında bulunmanın ya da kimyasal maddelere maruz kalmanın bile 2. maddenin potansiyel olarak ihlaline neden olabileceği sonucuna varılabileceğini ileri sürmüştür.

Duruşma sırasında başvuranların temsilcisi, Hükümet'in en fakir ve en az eğitilmiş vatandaşlarının bu kadar önemli çevre sorunlarına ilişkin bilgi edinmesi gerektiğini öne sürerek, devletin yükümlülüklerinde kaçamayacağını savunmuştur.

Davayı gören Mahkeme ise, söz konusu davada ilgili yetkililerin, kazadan çok önce çöplük alanın patlayabileceğine ilişkin 7 Mayıs 1991 tarihli bilirkişi raporunda vurgulanan ciddi işletme risklerini ortadan kaldırmak için hiçbir önlem almamakla kalmayıp başvuruları tüm bu risklerin kaynağı olan çöplüğün yakınında yaşamaktan caydırmak için hiçbir girişimde bulunmadıklarını vurgulamıştır. Aynı zamanda, davalı Hükümet makamlarının, Kazım Karabekir mahallesinde yaşayanları, bir çöplüğün yakınında yaşamakla girdikleri riskler konusunda bilgilendirmediğine de dikkat çekmiştir. Devletin, mahalle sakinlerinin tüm temel hizmetlerden yararlanmalarına izin verdiği ve siyasi amaçlarla oy deposu

35 Öneriyıldız\Türkiye kararı olarak anılan AİHM'nin kararının Türkçe çevirisinin tamamı için bakınız, Güney Dinç, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Çevre ve İnsan*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2008, s.235 vd.

olarak görülen yasadışı bu yerleşmeleri yasallaştıran on sekizden fazla yasayı yürürlüğe koyduğu da kararda belirtilmiştir.

Mahkeme'nin kararının gerekçesinde, "2. madde anlamında yaşama hakkını korumak için gerekli tüm önlemleri almaya yönelik pozitif yükümlülük her şeyden önce, Devlet'e yaşama hakkını tehdit eden durumlara karşı etkin bir caydırma mekanizması oluşturacak yasal ve idari çerçeve oluşturmak görevi vermiştir. Bu yükümlülüğün, söz konusu etkinliğin kendine özgü niteliklerine ve insan hayatı açısından oluşturduğu potansiyel riske uygun olarak hazırlanan yönetmeliklere özellikle önem verilmesi gereken tehlikeli etkinlikler için de geçerli olduğu şüphesizdir. İdareler riskli işletmelerin işletimini, güvenliğini ve denetimini düzenlemeli; tüm ilgililerin, açığa çıkan riskler nedeniyle hayatı tehlikeye girebilecek vatandaşların etkili bir şekilde korunmasını sağlamaya yönelik pratik önlemleri almasını zorunlu hale getirmelidir. Bu önlemler arasında, AİHS kurumlarının içtihatları tarafından belirlenen kamunun haber alma hakkına da özellikle önem verilmelidir." demektedir.

Mahkeme, bu yükümlülüğün, kamusal olsun ya da olmasın, yaşama hakkının tehlikeye girebileceği her türlü etkinlik gereği tehlikeli olan çöp toplama alanlarının işletimi gibi endüstriyel etkinlikler için de geçerli olduğu kanaatindedir.

Kararın gerekçesinin devamında Mahkeme, "karmaşık olguları saptamak ve tanımlamak için yeterli bilgiye sahip tek birim olan kamu makamlarının, can kaybına sebep olabilecek tehlikeli etkinlikler söz konusu olduğunda, etkin bir bilgilendirme zorunluluğu içinde bulduklarını" vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda, yaşama hakkıyla bilgi edinme hakkı arasındaki bağ, AİHM'in kökleşmiş kararları arasında da yerini almıştır. Yaşama hakkı kapsamında idarelerin, kişilerin fiziki güvenliklerine, maddi ve manevi varlıklarını sürdürmelerine yönelmiş riskler konusunda, uygun araçlarla kişileri bilgilendirmemeleri nedeniyle meydana gelen ölümlerden, AİHM, devleti doğrudan sorumlu görmüş ve bu durumu yaşama hakkının ihlali saymıştır.

BİLGİ EDİNME HAKKININ AMACI

2

Bilgi edinme hakkının en temelde iki amacının olduğu varsayılabilir. Bu iki amaç, kamu düzeninin sağlanması ve kamu yararının tesisi olarak anlaşılabilir. Bu durumda, bilgi edinmenin hak olarak düzenlenmesiyle kamu düzeninin nasıl sağlanacağı ve bilgi edinme hakkıyla kamu yararının nasıl tesis edileceğinin ortaya konulmasında yarar vardır.

2.1. Bilgi Edinme Hakkı ve Kamu Düzeninin Sağlanması

Geleneksel devlet algısı etrafında, kamu düzeni kavramıyla kastedilenin devlet düzeni olduğu kabulü yaygındır. Oysaki kamu düzeninin, devletin düzeni olarak anlaşılması hatalıdır. Bu hatanın kaynağı da devlet gücünü kullanan yönetenlerin, kurumsallaşmış bir hukuk düzeni olarak devleti yönettiklerini değil, halkı yönettiklerini düşünmelerinden kaynaklanır. Bu yönüyle de yöneten ve yönetilen arasında kurulan ilişkinin tarafı olan yönetenler, kamu düzenini tesis etmek adına giriştikleri her eylemde, yönetilen olarak varsayılan halkın sosyal, iktisadi, siyasal olarak düzenlenme biçimlerine vurgu yaparlar. Bunun sonucunda genel ahlakın, sağlığın, esenliğin ve dirliğin korunmasına yönelik kamu düzenini tesis etmekle sorumlu yönetenler, temel hak ve özgürlüklerin özününün ne olacağını belirleyebileceklerine yönelik bir meşruiyet zemini elde etmiş olurlar. Egemenlik kuramları etrafında da bu bakış açısının hukuki alt yapısı hazırdır. Halka ait egemenliği kullanan yönetenlerin, temsil sınırları içindeki tüm eylem ve işlemleri halk adına yapıldığından, egemenliği kullananlar ancak ve ancak seçimler yoluyla denetlenebilecektir. Oysaki bu bakış açısı modern devletin, ikinci dünya savaşı öncesinde ortaya çıkan biçimlerine özgü bir yaklaşımın ürünüdür. Kaldı ki klasik anlamıyla bile burjuva demokrasisi, sadece egemenliğin yasama organı tarafından dolaylı olarak kullanılması demek değildir. Modern demokrasilerde, kamu düzeninin tesisi açısından, iktidarın etkin kullanılabilmesi, bu gücün parçalanmasıyla mümkündür. Bu nedenle hukuki sistem kuvvetler ayrılığını gerektirir. Kuvvetler ayrılığı, yasama, yürütme ve yargı arasında devletin gücünün dengelenmesi ve aynı zamanda kamu düzeni açısından bir

gerekliliktir.³⁶ Bugün kamu düzeniyle kastedilenin, en kült egemenlik kuramı açısından dahi devlet düzeni olarak, kurumsallaşmış hukuk düzeni olarak anlaşılması gerekir. Modern devlet, kurumsallaşmış bir hukuk sistemidir. Bu hukuk düzeneği de iki taraflı bir sistemdir. Bir tarafında kural koyan ve uygulayan, diğer tarafında kuralların uygulandığı bir sistem. Kural koyma gücü ve kuralın ne olacağı aynı zamanda kamu düzenin de nasıl kurulacağıyla ilgilidir.

Temel hakların sınırlarını belirleyen “kamu düzeni” aynı zamanda idarenin de uyum zorunda olduğu hukukun düzenidir. Kişiler kadar idare de “kamu düzeni”nin getirdikleri ile bağlı ve ona uygun davranma yükümlülüğündedir.³⁷ Hukuk sistemi içinde kamu düzeni, idarecilerin de uymak zorunda olduğu ve sadece kolluk, zor, şiddet mekanizmalarıyla kurulan bir düzen değildir. Bu nedenle, yukarıda sözü edilen hakların kullanımını yoluyla yeniden ve her defasında değişme potansiyeli taşıyan kamu düzeni, idarenin buna uygun davranmasını da gerektirir. Kamu düzeninin amacı, toplumun kendini geliştirme, gerçekleştirme, kendini ifade etme, düşüncelerini ifade etme ve yayma haklarını kullandığı her anda devlet ile toplum arasındaki ilişkiyi yeniden kuran bir kamusal yararda açığa çıkar.³⁸

Bilgi edinme hakkının, kamu düzeninin bozulacağı gerekçesiyle sınırlandırılması, kamu düzenini bozacak bir mahiyete bürünebilir. Örneğin, Gezi olayları öncesinde, Taksim Gezi Parkı’na yapılacak projenin ne olacağı, İstanbul Emek Sineması’nın geleceği hakkındaki bilgi ve belgeler, projelerin engellenebileceği gerekçesiyle, kamuoyundan sır gibi saklanmıştı. İdarenin “istediğimi istediğim zaman yaparım ve kimseye de bir şey açıklamam” tavrı, idarenin davranış biçimine dönüşmüştü. İdareler tarafından, Kentsel projeler başta olmak üzere, yatırım kararlarıyla ilgili, açık, net ve kamuoyunu tatmin eden bir bilgi verilmemesi, yurttaşların, sadece sosyal medya üzerinden ya da konuya duyarlı kitle örgütleri üzerinden bilgi edinebilmesi, pek çok sorunun fitilini ateşlemişti. Bilgi verilmemesi, Gezi Parkı’nın yok edileceğine ilişkin toplumsal kaygıları arttırdı. İdarenin bu tavrı, kamu düzenini sağlamak şöyle dursun, pek çok toplumsal sorunun ortaya çıkmasına yol açtı. Devletin, yatırımların engelleneceği gerekçesiyle, kamuoyunu aydınlatmaması, yurttaşları bu bağlamda karar alma sürecinin dışında tutması, kamu düzenini bozmuştur. Devlet, kamuoyunu aydınlatmayarak, şeffaf bir yönetim yaklaşımı göstermeyerek bozduğu kamu düzenini de kolluk gücüyle ve şiddet kullanarak kurmaya çalışmıştır. Gezi olayları sırasında, bilgi ve belgelere ulaşamayan, park alanını korumak ve karar mekanizmasına dahil olmak isteyen yurttaşların haklı tepkisi ya da itirazı da kimi yöneticiler tarafından kamu düzenini bozan eylemler olarak gösterilmiştir.

Kamuoyunun bilgilendirilmemesi, İdare edenin keyfiliği, idarenin hukuki olarak belirlilik ilkesine bağlı kalıp kalmadığının denetiminin mümkün olmaması sonucunda,

36 Bu konuda bakınız, Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku 1, İnsan Hakları Kuramına Giriş*, İmge Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2013

37 Yayla, *age*, s.50

38 İlgin Özkaya, *Kamu Düzenini de Birlikte Kuralım mı?*, Kolektif Ekososyalist Dergi, sayı:18, Ankara, Ekim, 2013, s.41

Taksim Gezi Park'ının korunması talebi, genel bir yurttaşlık hakları talebine dönüştü. Yapılan yatırım kararlarının, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamı nasıl etkileyeceği konusunda bilgi verilmemesi, bunun sonucunda kamuoyunda ortaya çıkan tedirginlik, kargaşa, idarelerin kamu düzenini nasıl bozabildiğini gösterdi.

Gezi Parkı mücadelesiyle ortaya çıkan yurttaş girişimleri, kamusal alanları yeniden tanımlayan; tartışmaya, konuşmaya, ortak irade üretmeye çalışan eylemlilikler, kamu düzeninin tesisine yönelik bir irade olarak ortaya çıktı. Bu yönüyle, temel hakların korunması, gelişmesi, iyileştirilmesi kadar hukuka bağlı idarenin oluşması yönünden de kamu düzeninin tesisine yönelik hak taleplerinin bir işlevi olacağını bu deneyim gösterdi. Bu irade, devletin alanını sınırlandırırken diğer yandan da temel hak ve özgürlüklerin kapsamını belirleyerek, kamu düzeninin yeniden kurulabileceğini gösteriyordu. Toplumun sınıfsal farklılaşması, kültürel kodlar arasındaki açığı kamu düzeninin inşasında, yurttaşların aktif rol alamayacağını, kolektif hukuk inşa edemeyeceğini değil; tam da bu farklılaşma ve açığı nedeniyle “bozulan” kamu düzeninin kurulması için yurttaşların karar alma süreçlerinde daha aktif bir rol alması gerektiğini gösteriyor. Bu zemin, kamu düzeninin topluma rağmen değil, tam da toplum tarafından kurulabileceğinin en önemli göstergesidir.

2.1.1. Devletin Aktif ve Pasif Ödevleri

Bilgi edinme hakkının etkin kullanılmasını sağlamak, devletin aktif ödevidir. İdarenin bu ödevi, hukuk devletinde idarenin eylem ve işlemlerinin idare edilenler tarafından önceden tahmin edilebilir olması gerekliliğinden³⁹ ve bireylerin kendilerine uygulanacak hukuk kurallarının neler olduğunu önceden bilme ve kendi davranışlarını onlara göre ayarlayabilme imkânına sahip olmasına ilişkin hukuki güvenlik ilkesinden kaynaklanır.⁴⁰ Devlet, bilgi edinme hakkının etkin kullanılması için gerekli tedbirleri almalıdır. Bunun için, idareler, ellerinde bulundurdukları bilgi ve belgeyi sistemli bir hale getirmek, bu bilgiyi raporlandırmak, bu bilgilerin ve belgelerin toplumla paylaşılmasını sağlamak, bunun için en etkin iletişim araçlarını kullanmak sorumluluğu altındadır. Bilgi edinme hakkının, etkin ve zamanında kullanılabilmesi için, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 5. Maddesi'nde, idarelerin Bilgi verme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Buna göre, “Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.”

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliği'nin 6. ve 8. maddesine göre de idareler, bilgi ve belgelerini düzenlemek, bilgi edinme birimleri oluşturmak zorundadır.⁴¹ Devletin belli bir plan, program, hedef

39 Metin Günday, *İdare Hukuku*, İmaj Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2011, s.45

40 Kemal Gözler, Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Kitabevi Yayınları, 14. Baskı, Bursa, 2013, s. 66

41 *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik*, Resmi Gazete Tarihi:

27.04.2004, Dayandığı Kanun Tarihi - No: 09.10.2003 - 4982, Resmi Gazete Sayısı: 25445, Karar Sayısı: 2004/7189 Yönet-

ve strateji doğrultusunda yönetilmesi için de bu aktif ödevin yerine getirilmesi gerekir. Devlet, elindeki belgeleri sistemli hale getirebildiği ölçüde, verilerin işleyişini sağlayacak hukuk sisteminin hızlı, adil ve güvenilir olmasının araçlarını yaratabilir. Aksi durumda, dağınık bilgi ve belge yığınları arasında devlet, bürokratik, hantal ve işlemez bir forma bürünecektir.

Devletin bilgi edinme hakkını kullanan kişiler karşısındaki pasif ödevi ise, bu temel hakkın kullanılmasını engellemeye ödevidir.

2.1.2. Yurttaşların Aktif Ödevleri

Bilgi edinme hakkının, diğer hakların kullanılmasıyla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, Anayasal düzenin korunması, demokratik hukuk devleti için hakkın kullanılmasının bir de ödev boyutu olduğu anlaşılır. Özellikle, Anayasa'nın 56. maddesi göz önüne alındığında, çevrenin korunması yurttaşlara hem bir hak tanımakta hem de bir ödev yüklemektedir. Çevrenin korunmasının, kişinin fiziki bütünlüğüyle, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkıyla doğrudan ilişkili olduğu gözetildiğinde,

meliğin 6. Maddesinde, İdarelerin Bilgi Verme Yükümlülüğü Kapsamında Alacağı tedbirler düzenlenmiştir. Buna göre, "Kurum ve kuruluşlar, Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi, Kanunda ve bu Yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre başvuruların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdür.

Kurum ve kuruluşlar, ellerinde mevcut olan ve bilgi edinme başvurusuna konu olabilecek bütün bilgi veya belgeleri, bilgi edinme hakkının kullanımını kolaylaştıracak şekilde tasnif ederler. Bu amaçla kurum ve kuruluşların belge kayıt, dosyalama ve arşiv düzeniyle ilgili gerekli idari ve teknik tedbirler alınır.

Bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün en aza indirilebilmesi amacıyla kurum ve kuruluşlar;

a) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimde mevcut olduğunu ihtiva eden kurum dosya planlarını,

b) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki temel nitelikli karar ve işlemlerini, mal ve hizmet alımlarını, satımlarını, projelerini ve yıllık faaliyet raporlarını,

c) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki kanun, tüzük, yönetmelik, Bakanlar Kurulu kararı veya diğer düzenleyici işlemlerin neler olduğunu, yayımlanmışsa hangi tarihli ve sayılı Resmî Gazetede yayımlandığını, görev ve hizmet alanlarıyla ilgili mevzuatın değişiklikleri işlenmiş halini, bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak suretiyle kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kesinleşen faaliyet ve denetim raporları uygun vasıtalarla kamuoyunun incelemesine açık hale getirilir.

Kurum ve kuruluşlar, Kanun ve bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde, bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün en aza indirilebilmesi amacıyla kurumsal internet sayfalarını bu madde hükümlerine göre yeniden şekillendirir. Bu Yönetmelik kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, bu bilgileri tek tek birimler bazında, aynı kurumsal internet sayfası üzerinden; zorunlu hallerde kurumsal internet sayfasından link verilme suretiyle birime ait internet sayfası üzerinden kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kurum ve kuruluşlar, görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimde mevcut olduğunu ihtiva eden kurum dosya planlarını, konuyla ilgili mevzuatta belirlenmiş ilkelere uygun olarak düzenlerler. Kurum dosya planları, kurum ve kuruluşların basın ve halkla ilişkilerle görevli birimlerinde oluşturulacak bilgi edinme birimlerinde bulundurulur ve bunlardan yeterli sayıda nüsha başvuru sahiplerinin istifadesine sunulur. Kurum dosya planlarının bir örneği de kurum ve kuruluşların kurumsal internet sayfalarından kamuoyunun bilgisine sunulur.

Bilgi edinme hakkının, elektronik ortamda kullanımını kolaylaştırmak amacıyla, EK-1 ve EK-2'de yer alan başvuru formları ile kurum ve kuruluşların bilgi edinme birimlerinin elektronik posta yoluyla başvuru kabul edecek elektronik posta adresleri, kurum ve kuruluşların internet sayfalarında yayımlanır. Bu başvuru formları ayrıca, başvuru sahiplerinin istifadesi amacıyla bilgi edinme birimlerinde sürekli bulundurulur."

Bilgi edinme başvurusunda bulunan kişilerin, kurum ve kuruluşların ellerinde hangi konularda ve ne türden bilgi veya belgeler bulunduğu konusunda bilgilendirmelerini sağlamak amacıyla, 6 ncı madde uyarınca kurum ve kuruluşlarca hazırlanacak kurum dosya planları, bilgi edinme birimlerinde bulundurulur ve bunlardan yeterli sayıda nüsha başvuru sahiplerinin istifadesine sunulur.

bilgi edinme hakkının kullanılmasının da dolaylı olarak, Anayasal hakların bütünlüğü çerçevesinde, bir ödev olduğu anlaşılmaktadır. Bu hakkın aktif bir yurttaşlık ödevi olarak kullanmasındaki yarar, yurttaşların kamu düzenini tesis etmedeki aktif sorumluluğu olarak ortaya konulabilir.

2.2. Bilgi Edinme Hakkı ve Kamu Yararı

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun amacının düzenlendiği 1. Maddesinde, "Bu Kanunun amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelere uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir" denilmiştir. Dikkat edileceği üzere, bilgi edinme hakkı, yönetimin demokratik ve şeffaf olması amacıyla yöneliktir. Hakkın kullanılmasıyla elde edilecek kamu yararı, eşitlikçi, tarafsız, açık bir idare sisteminin oluşturulması, bu sistemin de demokratik ve şeffaf bir yönetim anlayışına kavuşturulmasıdır. Kamu yararı kavramının, varolan toplumsal yapının siyasal, kültürel, sınıfsal ve ekonomik belirlenimlerine göre değiştiği veri kabul edilecek⁴² olsa da bilgi edinme hakkının kullanılması açısından, hukuk devletinde genel ilkeler koymak mümkündür.

2.2.1. Etkin Yönetim

Modern devletin bürokratik yapısı gereği, devletin etkin işlemesi, sadece iyi idare edenlerin, idare için kendini adanmış memurların ve yasal rejime sıkı sıkıya bağlı olduğundan şüphe edilmeyecek ahlak sahibi kişilerin varlığına bağlı değildir. Etkin yönetim, yönetenin ve yönetilen devlet aygıtının hukuki sisteme bağlı kalıp kalmadığının denetlenmesini gerektirir. Etkin yönetim kavramı, devlet-toplum ilişkilerinde devletin küçültülmesi ve ekonomik liberalizm ekseninde pek çok değerlendirmenin kuşatması altındadır. Devletin etkinliğini, piyasa koşullarının iyi işlemesi için, yatırımların kolaylaştırılması olarak da kodlayan pek çok düşünce vardır. Ancak, devletin etkin olması, öncelikle, bürokratik yönetim aygıtının ve yönetenlerin denetlenebilir olmasıyla ilgilidir. Etkinlik, devletin işleviyle ilgili değildir.⁴³ Burada devletin etkinliğiyle vurgulanan, bir siyasal organizasyonun işlevinin ne olacağı değil, devletin hukuki sisteme bağlı kalarak, hukukiliğini nasıl koruyacağıyla ilgilidir. Bu yönüyle de devletin etkinliğiyle elde edilmesi düşünülen kamu yararı bilgi edinme hakkı bağlamında, temel hak ve özgürlüklerin güvence sisteminin oluşturulmasıyla ilgilidir.

Bilgi edinme hakkı çerçevesinde, devletin denetimi düşünüldüğünde, denetimin sadece, kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği devletin organlarının birbirlerini denetimi de-

42 Bu konuda bakınız, N. Münci Çakmak, *İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013

43 Bu tartışma bu kitabın kapsamını aşan bir tartışma olduğu için, özellikle yeni sağ politikalar, yönetim, yeni kamu yönetimi yaklaşımları çerçevesinde devletin düzenleyici işlevine vurgu yapan pek çok tartışma için son yirmi yılda neoliberal kurama eleştirel duran veya onu sahiplenen pek çok kitap kaleme alınmıştır. Bu çalışmada anılan "Etkin yönetim" kavramına, neo liberal yazın ekseninde bir bakış geliştirilmemiştir. Bu konudaki tartışmalar için bakınız, Demokan Demirel, *Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği Etkin Devlet*, Sayıştay Dergisi, Sayı:60, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der60m6.pdf>, indirilme tarihi: 13.01.2013

ğil, aynı zamanda kamuoyu tarafından ve yurttaşlar aracılığıyla doğrudan veya dolaylı denetimini de kapsar. Bilgi edinme hakkı, devletin denetiminin sağlanması için önemli haklardan birisidir. Bilgi edinme hakkını kullanan yurttaşlar, kendileri hakkında tesis edilen işlemlerin ne olduğu kadar, genel anlamda yaşamın geneliyle ilgili de bilgilere sahip olmak isterler. Bu edindikleri bilgilerle de başka haklarını kullanabilirler.

Etkin bir kamu yönetiminin mümkün olması, yurttaşların hukuki güvenliklerinin sağlanması, yurttaş olmalarından kaynaklı haklarını ve özgürlüklerini kullanabilmesi için esastır. Bu nedenle, etkin yönetim için Anayasa'nın 125. Maddesi, İdarenin her türlü işlem ve eyleminin yargısal denetime tabi olduğuna ilişkin bir kural koymuştur. Bu kural, yönetim adına hareket edenlerin, yasalarla kendilerine tanınan görev ve yetkileri kötüye kullanmasını engellemek⁴⁴, hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmasını yasaklamak ve yönetimin kamu yararına aykırı işlem tesis etmesinin önüne geçmek amaçlı taşır. İdarenin işlem ve eylemlerinin yargısal denetime tabi tutulması, bilgi edinme hakkının Anayasal güvencelerinden de biridir. Hakların bu güvencesi, idareleri, yasallık ilkesine uygun davranmaya zorlar.

Bilgi edinme hakkının kullanılmasında, yönetimin etkinliği, kişilerin hak ve özgürlüklerinin koruma altına alınması demektir. Anayasa'nın 40. Maddesinde, "Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. (Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır" denilmektedir. Bilgi edinme hakkının kullanılmasını da güvence altına alan bu düzenlemeyle elde edilmesi düşünülen kamu yararı, temel hakların korunması yoluyla insan haklarına saygılı bir hukuk devletinin tesisidir. Etkin yönetim, insan haklarına saygıyı esas alan bir hukuk devletinin tesisi amacına yönelik kamu yararının sağlanması için çalışan, temel hak ve özgürlüklerin güvence sistemini hayata geçiren yönetim olarak tanımlanabilir.

2.2.2. Demokratik Yönetim

Devlet yurttaşlarla ilgili kişisel verileri toplayıp, kayıt altına aldığı gibi tüm toplumsal düzenle ilgili iktisadi, sosyal, kültürel, siyasal verileri de kayıt altına alır. Bu verileri düzenleyerek hukuk sistemini tehdit edeceği, ekonomik ve sosyal yaşamı bozacağı düşünülen unsurlarla ilgili tedbirleri alarak kamu düzenini koruyacağını varsayar. Bu nedenle devletin elindeki tüm veriler, onun varlığı için son derece önemli nitelikte kabul edilir. Bu verilerin kamuoyu tarafından bilinmemesi için de bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Bu güvenlik refleksinin kimi zaman siyasal, kimi zaman da ekonomik gerekçeleri vardır.

44 Kaboğlu, Özgürlükler Hukuku, s.118

Bu gerekçeler harekete geçirilerek, bilgi edinme hakkını kullanmak isteyen yurttaşlara bilgi ve belge verilmesi çoğu kez engellenmektedir. Bu durumun genel bir devlet refleksi olmasına yönelik kamuoyu algısı ve inancı da devletten, bir takım bilgi ve belgelerin istenilmesi anında bu belgelere ulaşamayacağına yönelik inançla hareket edilmesine yol açar. Bu nedenle de demokratik yönetimin oluşması için gerekli kamuoyundan bilgilenme süreçlerine, basın ve medya organlarıncaya verilen bilgilere ve idare tarafından açıklanan belgelere bağlı kalınarak kişiler yaşamları üzerinde söz sahibi olmaya çalışırlar. Bu dolaylı bilgilenme, yurttaşların temel hak ve özgürlükleri koruması, kullanması ve geliştirmesi için yeterli değildir. Bu nedenle de, “Demokratikleşme”, “yönetimin demokratikleşmesi” yönetenler tarafından “bahşedilen” ve onların “iyi yöneticilik erdemlerinin” eseri düzenlemeler ve iyileştirmeler olarak algılamaya yol açar.

Bu algıyı perçinleyen bir diğer algı ise, ekonomik istikrarın, tüm temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasından öncelikli olduğuna yönelik yaygın siyasal ideolojidir. Bir takım bilgilerin paylaşılmasının, öğrenilmesinin ve tartışmaya açılmasının ekonomik hayatın işleyişini zedeleyeceği sürekli vurgulanır. Yatırımların gerçekleşmesi açısından hızlı hareket edilmesi gerektiğine yönelik iktisadi algı, demokratik bir yönetimi teferruata dönüştürebilir. Toplum, geleceğin nasıl şekilleneceğini öngörmek için düşünsel, sosyal, kültürel ve ekonomik bilgilere; yaşamında söz, yetki ve karar sahibi olmak için de idarenin elindeki bilgi ve belgeye ihtiyaç duyar. Bu anlamda kişilerin devletle ilişkisi ekonomik bir ilişki değil, öncelikle siyasal bir ilişkidir. Bilgi edinme hakkının etkin kullanılması, devletin bilgi ve belgelerinin toplum tarafından bilinir kılınmasının sağlayacağı kamu yararının, yönetenlerin verdiği kararların öncelikli olarak, bir zorunluluğun sonucu değil, belirli siyasal ve iktisadi belirlenimlerin altında şekillendiğinin görülmesini sağlayacaktır.

Örneğin, devletin elinde bulunan kişisel verilerinizi, devletten talep ettiğinizde, önce sizin kim olduğunuz devlet arşivinden incelemeye alınabilir. Pek çok kimse bu durumun yaratacağı kaygıyla bile böyle bir veriye ulaşmak istemez. Ama aynı zamanda, dinlenip dinlenmediğini, kişisel hangi verilerinin kayıt altında alındığını merak ederek yaşar. Bu kaygı ortamı, devletin pek çok işlemi karşısında, sessiz bir tavır takınılmasına yol verir. Temel refleks, “aman idareyle kötü olmayayım” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım sadece kişi güvenliğiyle ilgili verilere ve belgelere ulaşmayla sınırlı değildir. Sokaklarımızın, belediye tarafından otopark haline getirilmesine ilişkin karardan, bankaların kredi işlemlerindeki haksız uygulamalarına karşı idarenin alması gereken tedbirlerde, su faturalarına yansıtılan dolaylı vergilerin yasal dayanaklarının olup olmadığı gibi onlarca durumda da söz konusu olabilmektedir. Bu anlamıyla bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılmaması sonucunda, idareyi yaptığı işlemlerin gerekçelerini açıklama zorunluluğu altında bırakacak bir toplumsal ve hukuki mekanizmanın da yaratılması güçleşmektedir. İdarelerin yaşamın bütünüyle ilgili aldıkları kararları şekillendiren de bu bağlamda, idare edenlerle kararların alınmasını yönlendirenler arasında kurulan iktisadi ve siyasi ilişkilere dönüşmektedir.

Bilgi edinme hakkının kullanılması, yönetimin demokratikleşmesi gerekliliğini, her

daim hatırlatacak bir mekanizmaya dönüşebilir. Seçimle iş başına gelenlerin, seçilme süresince şeffaflığını; atama ile göreve gelenlerin ise hukuk kurallarına ve temel hak ve özgürlüklere uygun davranmasını sağlayabilir. Bilgi edinme hakkının kullanılmasıyla, yöneticinin demokratik yöntemlerle karar alma, hesap verme, kamuoyu yoluyla denetlenme sorumluluğu kurumsallaşır. Hakkın etkin kullanılması, idarenin gerekçeli işlem tesis etme ve kararlarını açıklama, eylemde bulunma zorunluluğu altında kalmasını sağlayacaktır.

2.2.3. Açık, Eşitlikçi, Tarafsız Şeffaf Yönetim

Yolsuzluk ve rüşvete dayalı kamu yönetimlerinde açıklık, eşitlik, tarafsızlık ve şeffaflık ilkelerine dayalı bir yönetim kurmak mümkün değildir.⁴⁵ Kişisel çıkar ilişkilerine dayalı devlet yönetimlerinin hukuka saygılı, hak ve özgürlükleri koruyan bir yaklaşım sergilemesi de imkansızdır. Geç kapitalistleşen ülkelere has bu kamu yönetimi yaklaşımında, devlet sırrı, ekonomik ve ticari sır kavramları belirsizdir. Bu "sır" kavramı, idarecinin nitelikli bir kalkandır. Açıklık, şeffaflık, tarafsızlık ve eşitlik konusunda kamu yönetimi yaklaşımımızın pek çok sorunu vardır. Özellikle bilgi edinme hakkının, on yıllık uygulama deneyimlerine bakıldığında da, şeffaf bir yönetim yaratmaya yönelik kurumsallaşmanın⁴⁶ uzağında olduğumuz görülmektedir. İdareler açısından şeffaflık, gizliliğin esas olduğu bir yönetme anlayışı içinde, kamu yönetimi vitrininin giriş cümlesidir. Ancak, idarecilerin vitrinde tuttuğu ilkelerin, hızlı gelişen toplumsal ilişkilerle tozlanmadan dolaşıma gireceğini ummak için de iyimser olmaya gerek yoktur.

Özellikle, kamu yönetimiyle ilgili bilgi ve belgelerin sosyal medya araçları üzerinden yoğun olarak gündeme düştüğü bir dönemde sadece idarecilerin şeffaflaşma kültürünü içselleştirmesini bekleyemeyiz. Bu konuda idarelerin, şeffaf, açık, tarafsız ve eşitlikçi bir yönetim için tabi oldukları hukuki sistemin nasıl gelişebileceği üzerinde durmalıyız. Kabul edilen yaygın görüşler, mevcut uygulama pratikleri unutulmadan, şeffaf bir kamu yönetimi anlayışı, karar alma süreçlerine ait bilginin, bu kararlara ilişkin gerekçenin de kararların muhatapları tarafından biliniyor olması gerektiği anlamına gelmektedir.⁴⁷ Bu anlamda, bilgi edinme hakkı, sadece idarenin aldığı kararlara ait bilgi ve belgelere ulaşmayla sınırlı değil, alınan kararlara esas kabul edilecek bilgi ve belgelerin, buna ilişkin karar almaya ait gerekçelerin de bilinmesine aracılık eder. Şeffaflığa en çok ihtiyaç duyulan alanlardan birisi, ekonomik ve sosyal görünümü idari kararlarda ortaya çıkmaktadır. Özellikle Türkiye'nin son yıllarda, kalkınma odaklı gelişmesinin dinamosu sayılan inşaat politikalarını biçimlendiren ihale süreçleri, yerel yönetim kararları, kamusal niteliği bulunan alanların özel mülkiyete dönüştürülmesine ilişkin süreçlerde kamuoyunun yoğun bir şeffaflık talebi olduğu bir gerçektir. Bu ihtiyaç sadece son yıllara ait de değildir. Gizliliği esas alan kamu yönetimi anlayı-

45 Bu konuda bakınız, İl Han Özay, *Günüşiğinde Yönetim*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996

46 Bu konuda bakınız, Ayhan Döner, *Şeffaf Devlette Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları*, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2010

47 Ramazan Şengül, *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini "Camdan Eve" Dönüştürür mü?*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:60-3, Ankara, 2005, s. 215-234, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/447/5041.pdf>, indirilme tarihi: 13.01.2014

şının ülkenin ekonomik varlıklarını tüketen uygulamalarının ortaya döküldüğü her önemli siyasal kriz döneminde bu şeffaflık beklentisi orta çıkar. 1999 depremi sonrasında deprem yardımları, 2002 krizinde kimi bankaların krizden birkaç gün önce devletin faiz uygulamalarını öğrenerek tefecilik yapması, Karadeniz sahil yolu ve büyük enerji yatırımları sırasında ortaya çıkan yolsuzluk ve rüşvet ilişkileriyle kimi bakanların yüce divanda yargılanması gibi yakın dönem örneklerden beri kamu yönetiminin şeffaflaşması gereği vurgulanır. Bu anlamıyla da bilgi edinme hakkının kullanılmasyla sağlanması esas olan kamu yararının, yönetimin şeffaflaştırılması ve bu yönüyle de devletin mali, siyasi, kültürel olanaklarının eşitlikçi, tarafsız ve açık olarak kullanılıp kullanılmadığının bilinir kılınmasıyla ilgilidir. Bu kamu yararının bilgi edinme hakkının kullanılmasyla sağlanabilmesi için, talep edilen bilginin salt idarenin aldığı kararların bilinmesiyle sınırlı olacağı söylenemez. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun amacı itibarıyla da alınan kararların gerekçesinin öğrenilmesi mümkündür. Ancak, idarenin kararlarının gerekçesini açıklamasının zorunlu olduğuna yönelik ne bu Kanun'da ne de başka kanunlarda açıkça bir düzenleme vardır. Bu Kanun'un uygulama yönetmeliğinde genel olarak, idarelerin karar alma yöntemlerine ilişkin bilgileri ihtiyari olarak yayımlanabileceğine ilişkin bir düzenleme vardır.⁴⁸ Oysa ki, bilgi edinme hakkı çerçevesinde, yönetimde şeffaflığın sağlanmasının, bu anlamıyla idarenin kararlarının ve gerekçelerinin açıklanmasının sağlayacağı kamu yararı, "her şeyden önce işlemi yapan makamı, uyguladığı yasanın sözünü ve özünü göz önüne almaya, doğru ve anlamlı olgular ortaya koymaya ve işlemin dayanağının uygunluğunu denetlemeye mecbur kılar."⁴⁹ Diğer yandan ise, "işlemin yasaya uygunluğunu ve dayanağını değerlendirme olanağını sağlayarak yargı yoluna gidip gitmeme konusunda da rehberlik işlevi görür."⁵⁰

Buna karşın, mevcut katılım yollarını, bilgi edinme araçlarını daraltmaya yönelik mevzuat düzenlemelerinin ise son dönemde giderek arttığı da bir gerçektir. Özellikle kent ve çevre alanında, yapılan yatırımları hızlandırmak adına, bu yatırımların denetimini asgariye indirmeye yönelik düzenlemelerde de görece bir artış olduğu söylenebilir.⁵¹ Geleneksel

48 İhtiyari Olarak Yayımlanabilecek Bilgi ve Belgeler

Madde 7- Kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün en aza indirilebilmesi amacıyla, aşağıdaki türden bilgi veya belgeleri internet sayfaları üzerinden kamuoyunun bilgisine sunabilirler:

a) Teşkilat yapısı, görevler, bütçe, gelir ve giderler hakkındaki bilgi veya belgeler,

b) Personel sayısı ve statüleri hakkındaki bilgiler,

c) Verilen hizmetlere ilişkin bilgiler,

d) Karar alma, hizmet sunma ve politika oluşturma yöntemlerine ilişkin bilgiler,

e) Kamuyu etkileyen kararlar ve gerekçeleri, politikalar, bunlar hakkında idare tarafından yapılan değerlendirmeler ve bu kararların alınmasına dayanak teşkil eden temel bilgiler ve veriler,

f) Kayıt, dosyalama ve arşiv düzeninin tanıtımına ilişkin bilgiler,

g) Şikayet ve başvuruların yapılma usulü ve verileceği merci veya yetkili kişi hakkında bilgiler,

h) İstatistikî veriler, araştırma raporları, makaleler ve diğer belgeler.

49 Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, s.119

50 Kaboğlu, *age*, s.119. Bu bağlamda yine Kaboğlu'nun belirttiği gibi, "işlemin hukuksal dayanakları konusunda ipuçları sağladığından yargıcın idari işlemi denetimini de kolaylaştırır. Danıştay, özellikle kişilerin hak ve özgürlüklerini etkileyen işlemlerde gerekçe aramaktadır. Danıştay'a göre, idari işlemlerin bir nedene dayalı olması gerektiği hususu idare hukukunun temel bir kuralı olup, kamu yararı ve kamu hizmeti gerekleri, idari kararların belli hukuki ve fiili nedenlere dayalı olmasını gerekli kılmaz. Takdir yetkisi ilgili makamı gerekçeden bağımsız tutmaz."

51 Çevre Kanunu'nda tanınan katılım yolları, özellikle ÇED sürecine tabi yatırımdan öncelikle etkilenecek vatandaşların, yatırımla ilgili karar alma sürecine dahil olmasını, idarenin tüm işlemlerinden ve idari sürecin tüm aşamalarından haberdar olmasını,

devlet refleksi içinde, şeffaflığı devletin güvenliği ve kamu düzeni gibi kavramlar sınırlandırırken, son dönemlerde idarelerin fiili olarak bilgi edinme hakkını sınırlandırması gerekçelerinin ve bu anlamıyla şeffaf yönetim anlayışını ihlal eden tutumlarını şekillendiren gerçeğin, “ekonomik gereklilikler” olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle de ekonomik gelişmeye yönelik atıldığı ileri sürülen adımların, temel hakların kullanılmasını engelleyecek bir muhtevaya da büründüğü görülmektedir. Örneğin nükleer santral yatırımlarıyla ilgili, yapılan bilgi edinmeler “ticari sır” kapsamında reddedilebilmektedir. Ya da nükleer santrale esas deprem ve risk raporları da benzer gerekçelerle ticari sır veya hazırlık işlemi sayılarak paylaşılmamaktadır. Bu anlamda bilgi edinme hakkının yurttaşlar tarafından etkin olarak kullanılması, temel hak ve özgürlüklerin alanının genişlemesini ve idarenin de etkin olarak denetlenmesini sağlayacaktır. Hakkın etkin olarak kullanılması ve tüm bu hukuki ve felsefi arka plan ekseninde gelişmesi, siyasal ve demokratik katılım araçlarının ve yönetimin iyileştirilmesine yol açacaktır.

---

idarenin hukuka aykırı olma ihtimali taşıyan nihai işlemini idareye başvurarak ve “iç denetim” yolunu harekete geçirerek veya yargısal yolla denetleyerek engelleyebilmesini sağlamaya yöneliktir. Bu nedenle, Çevre Kanunu'nun uygulamasına yönelik Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde, ÇED sürecine tabi yatırımlardan vatandaşların etkili biçimde haberdar edilmesine yönelik düzenlemeler bulunması gerekir. Oysa ki, 2013 yılında yürürlüğe giren yeni ÇED Yönetmeliği'nin 8, 11, 14 ve 17. maddelerinde geçen “uygun araçlarla duyurulur” ifadeleri ile vatandaşların hangi araçlarla hangi bilgiye ulaşabileceğine dair belirsizlik, öncelikle hukuki güvenlik ilkesini zedeleyerek; Yönetmelik'te sözü edilen, ÇED sürecine ilişkin duyurunun amacını işlevsiz kılmaktadır. Bu yolla da idarenin denetiminin ve yurttaşların hak arama hürriyetinin temellerinden biri olan başvuru yol ve yöntemleri kullanılamaz kılınmaktadır. Vatandaşların hangi yolları, hangi araçları bir duyuru kaynağı olarak takip etmeleri gerektiğine dair ne bir asgari kaynak gösterilmiş ne de bu uygun aracın, duyuru konusu “bilgi”nin niteliği ile ilişkisi kurulmuştur. ÇED sürecine konu edilen faaliyetlerle ilgili idarenin bilgilendirme ödevi, anons, askı, ilan gibi tüm duyuru araçlarının etkin kılınmasını gerektirir. Sonuç olarak söz konusu maddelerin hukuki güvenlik ve idarenin belirliliği ilkesine, hak arama hürriyetini ihlal edici nitelikte olarak, Çevre Kanunu'na ve Anayasanın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesine aykırı olduğu açıktır. Bu konuda bakınız, **Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği**, Resmi Gazete Tarihi: 3.10.2013, Sayı: 28784

BİLGİ EDİNME HAKKININ ETKİN KULLANILMASI

3

Her hak gibi bilgi edinme hakkı da kullanıldığı ölçüde gelişebilir. Ancak bir hakkın yasal sınırlar içinde kullanılması, faaliyet yürütülen alanın özelliklerinin tanınması kadar, bu alanda yetkili idarelerin plan, program ve hedeflerinin biliniyor olmasıyla yakından ilgilidir. Diğer yandan ise hakkın kullanılması için idareye başvuran kişi veya kuruluşlar, bilgi edinme hakkıyla ilgili somut amaçlarını en baştan belirleyebilmelidir.

Bir hakkın kullanılması somut bir amaca yönelmek zorunda da değildir. Ancak Türkiye idare sistemi göz önünde bulundurulduğunda, bilgi edinme hakkını kullananların, elde etmek istedikleri bilgi ve belgeyle nasıl bir hedefe yöneleceklerini kestirmeleri gerekir. Bu nedenle, bilgi edinme hakkını kullananların belli bir program içinde hareket etmeleri, hakkın etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

Hakkın etkin kullanılması açısından, plan, program ve hedef ne kadar önemliyse; yasal düzenlemeleri dar yorumlayan devlet geleneğine karşı, özgürlükçü hukuki yorumlar ve pratikler de önemlidir. Bu pratiklerin oluşması için iyi bir hukukçuya veya uzman gruba ihtiyaç duyulmadan atılacak çok önemli adımlar vardır. Kişiler veya kişi toplulukları bilgi edinme hakkını kullanırken, aynı zamanda attığı her adımın hukuk yaratma çabası olduğunu görmelidir. Hukuk, sadece yasa koyucu iradenin koyduğu kurallar toplamı değildir. Hukuk, toplum ve devlet ilişkilerini düzenleyen kuralların nasıl düzenlendiği kadar, bu kuralların nasıl hayat bulduğu ve pratikleştiği sorundur. Bu nedenle, yurttaşlar bir hakkı kullanmaya başladığında hukuk yaratmaya girişmiş demektir. Hukuk yaratmak, insanların kendi yaşamlarını nasıl düzenleneceğiyle ilgili maddi kuralların, usul kurallarına bağlı kalınarak yeniden ve yeniden hayata geçirilmesi demektir. Aksi durumda, kuralları koyan irade hilafına, kuralları uygulayan idareler, şu ya da bu gerekçeyle hakları budarlar, kapsamını daraltırlar ve kullanılmaz hale getirirler.

3.1. Bilgi Edinme Hakkının Etkin Kullanımı İçin Ön Hazırlık

Bilgi edinme hakkı sadece hakkın özünün sağladığı menfaatler için kullanılabilirdiği gibi bir başka hakkın hayata geçirilmesi için de kullanılabilir. Hangi amaçla kullanılırsa kullanılсын; yurttaşlar veya yurttaş toplulukları öncelikle belli usul kurallarına bağlı olarak,

hakkın nasıl kullanılması gerektiğini bilmelidir. Hakkın kullanılmasıyla kastedilen, bilgi ve belgelere erişimin nasıl mümkün olacağı, bilgi ve belgeyi vermekle yükümlü olan idarelerin bu bilgi veya belgeyi vermediklerinde geliştirilecek hukuki araçların ne olduğudur.

3.1.1. Etkin Yurttaşlık Motivasyonu

Bilgi edinme hakkını kullananlar, öncelikli olarak, bilgi ve belgeye ulaşmanın esas, hakkın sınırlandırılmasının istisna olduğunu bilmelidir. İdareler Kanun'un kapsamını daraltacak nitelikte yorumlar yaparak hakkın kullanılmasını güçleştirse de⁵²; yurttaşlar, yönetimin işlem ve eylemlerinin açıklığa kavuşturulmasını, denetlenmesini, bilginin toplumsallaşmasını sağlamaya yönelik bir çaba içinde olmalıdır. Temel hak ve özgürlüklerin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi⁵³ yurttaşların ödevidir. Genel olarak, idarenin sır perdesi ekseninde çalıştığını kabul ederek, istenilen belgelere ulaşamayacağı düşüncesi bir kenara bırakılmalıdır.⁵⁴ Harekete geçen kişi veya sivil toplum kuruluşu amacına uygun olarak istediği bilgi veya belgelere ulaşabileceğine ilişkin motivasyonunu her zaman korumalıdır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 5. Maddesi'ne göre de, *"Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuruların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler."*

3.1.2. Belgeye Ulaşmak İçin Ön Araştırma ve Süreç Planlama

Belgeye ulaşma kararlılığı etkin bir yurttaşlık bilinci için gerekli ama yeterli değildir. Bilgi edinme hakkını kullanacak kişi veya kişi toplulukları, elde etmek istedikleri bilginin hangi kurum ve kuruluşta olduğunu veya ilgili kurum içinde hangi birimde olduğunu önceden bilemeyebilirler. Bu nedenle, asgari düzeyde istenilen bilginin nereden temin edilmesi gerektiğine yönelik bir ön araştırma yapılmalıdır.

Bilgi ve belgeye ulaşmak isteyen bir STK ise yaptığı çalışmanın somut olarak ön hazırlığını yaparak, programını, planlamasını ve hedefini belirlemelidir. Bu plan, program ve hedef doğrultusunda hangi bilgi ve belgelere ulaşmak istediğini tespit etmelidir. Bu tespitin yapılmasına paralel olarak bu belgelerin hangi kurumda olacağını bilerek o kurum veya kurumlara yönelmelidir. Plan, program ve hedefleri doğrultusunda hangi belgelere ulaş-

52 Kanun'un yasalaşma sürecinde, meclis tutanaklarından anlaşılacağı üzere, mecliste grubu olan partiler ve onlar adına söz alan milletvekilleri, çağa uygun bir biçimde devletin açıklık ve şeffaflık ilkelerine göre hareket etmesinin önemi üzerine durmuşlar ve bu yasayı bir "zihniyet devrimi" olarak adlandırmışlardır. Bu konuda bakınız, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları, Dördüncü Oturum, (1/162) S.Sayı 248 ve Devamı

53 Anayasa'da temel hak ve özgürlüklerin anlaşılması ve yorumlanması açısından ayrıca bakınız, Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınları, Bursa, 2000

54 Zengin'e göre, "devlet sırrının, ticari sırrın ne olduğu, nelerin istihbara ilişkin bilgiler olduğu belirgin değildir. Bu hususlar özellikle de kanunun işlerliği açısından idarenin takdirine bırakılmamalıdır. Nitekim bu konularda TBMM'de kanun tasarıları vardır." Bu nedenle de belirsiz kavramlarla ilgili yasal düzenleme yapmak gerekir. Mehmet Ali Zengin, Türk Hukukunda Bilgi Edinme Hakkının Sınırları, Adalet Yayınları, Ankara, 2012, s. 17. Türk yasama geleneği içinde temel hak ve özgürlüklere kapı açan bir yasa yapma siyasası oluşmadığı sürece, mevcut sınırlandırma pratiğinin yasa gücüyle daha fazla perçinleneceği endişesini taşıyarak bu görüşe katılmak mümkün değildir. Yasama faaliyeti gündeminde olan, yasalar açısından da bilgi edinme hakkına sınır çeken kavramlar belirsizliğini korumaktadır. Bu nedenle de bu kavramlara sığınarak bilgi ve belge vermeyen idarelerin işlemlerinin yargısal yolla denetlenmesi, kamuoyu yaratılması ve siyasal kültürde gizliliğe bakış açısının değişimi üzerinden bir yasal sürecin işlemeyle bilgi edinme hakkının kapsamı genişleyecektir.

mak istediğini tespit eden STK, bilgiyi edinmek istediği kurumu tanımaya yönelmelidir. İnternet ortamında tüm kurumların idari teşkilat şeması bulunmaktadır. İstenen belgelerin hangi idarede olabileceğinin kestirilmesi için bu teşkilat şemasından yararlanılmalıdır. Aynı zamanda idarelerin kuruluş kanunları da yine internet sayfalarında vardır. İstenilen belgenin o kurumda olup olmadığı için ilgili idarenin kuruluş kanununa da bakılarak bir ön araştırma yapılmalıdır.

Sağlık Bakanı'nın 10.1.2015 tarihli basın bildiriyle, 1975-1995 yılları arasında köylerin içme suyu şebekelerinde "asbestli su borusu" kullanıldığını açıklaması üzerine Sağlık Bakanlığı'na bu "58 il 1240 köy hangileridir?" sorusunu da içeren bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Başvuruya Bakanlık, "tekemmül etmemiş işlemlere ilişkin bilgi ve belgelere olumsuz cevap verilebileceğine" yönelik Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 12. Maddesi'ne dayalı olarak talebimizi reddedilmiştir. Bu konuda Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan itiraz da aynı gerekçeyle reddedilmiştir.⁵⁵ Daha sonra aynı soruları içeren başvuru 1975-2000 yılları arasında yolları yapan İller Bankası'na yöneltilmiştir. İller Bankası bu kez asbestli boru kullanıldığını kabul ederek, asbestli boru kullanılan tüm il ve ilçelerin isimlerinin olduğu listeyi tarafımıza göndermiştir.⁵⁶ Bu nedenle, soruların doğru kurumlara yönlendirilmesi ve hangi bilginin nereden alınacağına yönelik bir ön çalışmanın yapılması çok önemlidir.

3.1.3. Belge İstenilen İdarenin "Kurum Dosya Planı"nı Edinme

Belli bir plan, program ve hedefe yönelik yapılan çalışmalarda zamanın etkin kullanılması oldukça önemlidir. Bu nedenle, belgelere ulaşmak isteyen STK, çalışma yapacağı alan veya alanlardan sorumlu idarelerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 6. maddesine göre "Bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün en aza indirilebilmesi amacıyla (...)

a) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimde mevcut olduğunu ihtiva eden kurum dosya planlarını,

b) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki temel nitelikli karar ve işlemlerini, mal ve hizmet alımlarını, satımlarını, projelerini ve yıllık faaliyet raporlarını,

c) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki kanun, tüzük, yönetmelik, Bakanlar Kurulu kararı veya diğer düzenleyici işlemlerin neler olduğunu, yayımlanmışsa hangi tarihli ve sayılı Resmi Gazetede yayımlandığını, görev ve hizmet alanlarıyla ilgili mevzuatın değişiklikleri işlenmiş halini, bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak suretiyle kamuoyunun bilgisine" sunmak zorunda olduğunu bilmelidir.

İşte Yönetmeliğin bu maddesine dayalı olarak öncelikle belli bir plan, program ve hedef doğrultusunda orta ve uzun vadeli çalışmalar için idarelerden Yönetmeliğin 6. Madde-sindeki belgeler istenmelidir. Bu belgeler temin edildikten sonra, bilgi edinme kapsamın-

55 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:07.05.2015, Karar Sayısı:2015/910

56 İller Bankası Anonim Şirketi Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, 26.8.2015 gün ve 21316 sayılı yazısı

da çalışmalar yürütülmelidir.

STK'lar, Kurum ve kuruluşların, görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimde bulunduğunu içeren *kurum dosya planlarını*, konuyla ilgili mevzuatta belirlenmiş ilkelere uygun olarak düzenlenmiş hallerini ilgili oldukları idarelerden temin etmelidir. STK'lar idarelerin "kurum dosya planları"nın, kurum ve kuruluşların basın ve halkla ilişkilerle görevli birimlerinde oluşturulacak bilgi edinme birimlerinde bulundurulduğunu bilmelidir.

Kurum dosya planlarına ulaşmak isteyen STK'ya, ilgili idare, Yönetmeliğin 6. maddesine göre, bu dosya planlarını vermek zorundadır. Her ne kadar, 6. maddede "*kurum dosya planlarının bir örneği de kurum ve kuruluşların kurumsal internet sayfalarından kamuoyunun bilgisine sunulur*" denilse de idarenin internet sayfasından bu bilgilere ulaşamadığında, idarelerin ilgili bilgi edinme birimlerine ulaşılarak kurum dosya planlarının kendilerine gönderilmesi istenebilir veya elden temin edilebilir.

3.1.4. Bilgi Edinme Hakkı Başvuru Takip Tablosunun Oluşturulması

Bu üç aşamanın tamamlanması, orta ve uzun vadeli çalışmalar için nitelikli sonuçların önünü açacaktır. Tekil durum veya olgular için bu denli bir hazırlık gerekemeyebilir. Ancak, sivil toplumun bir raporlandırma, bilimsel bir çalışma, yayın v.s. gibi Anayasal anlamda başka bir özgürlüğün veya başka bir hakkın kullanılması gibi hedeflere yöneldiği durumlarda, bilgi edinme başvuruları için bir "takip tablosu" hazırlanmalıdır.

Bilgi veya belgeye ulaşmak isteyen kişi veya kurumlar bu durumlarda plan, program ve hedeflerine göre pek çok kuruma aynı anda bilgi edinme dilekçesi gönderebilecektir. Bu sorulara yanıt verilip verilmediğinin, yanıt verildiyse süresi içinde istenilen yanıtların verilip verilmediğinin kontrol edilmesi, istenilen yanıtlar alınmadığında kanuni hakların kullanılması için kurumların elinde, "bilgi edinme hakkı takip tablosu olması" gerekir.

3.2. Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasında Başvuru Usulü

3.2.1. Kimler Bilgi Edinme Hakkını Kullanabilir?

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında bilgi edinme hakkını kullanarak kurum ve kuruluşlara başvuran gerçek ve tüzel kişiler, "Başvuru Sahibi" olarak anılmaktadır. Kanun'dan da anlaşılacağı üzere bilgi edinme hakkını gerçek kişiler ve tüzel kişiler kullanabilir.

3.2.1.1. Gerçek Kişiler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 6. ve Yönetmeliğin 9. maddesine göre, bilgi edinme başvurusu, başvuru sahibi kişinin adı, soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini içerir bir dilekçe ile gerçek kişi tarafından, istenecek bilgi veya belgenin bulunduğu kurum ve kuruluşa başvurularak yapılır.

Bilgi edinme başvurusu yapacak *engelli kişilerle* ilgili, yönetmeliğin 11. maddesinde özel bir düzenleme bulunmaktadır. Bu maddeye göre, “başvuruda bulunan kimsenin kimliğini tespit etmeye yarayacak başka bilgi veya özel işaretlerin bulunması halinde, özürölüler bakımından bu bilgi veya özel işaretler imza yerine geçmek üzere kullanılır.”

3.2.1.2. Tüzel Kişiler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 6. ve Yönetmeliğin 9. maddesine göre, bilgi edinme başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçeyle, başvuru, istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır. Bilgi edinme hakkı, dernek, vakıf, sendika, meslek kuruluşu⁵⁷, kooperatif ve ticari şirket gibi farklı tüzel kişiler tarafından kullanılabilir. Tüzel kişinin yetkili temsilcisi, yetki belgesiyle birlikte bilgi edinme hakkını kullanılabilir. Tüzel kişilerin yetkili temsilcisi, tüzel kişinin avukatı olmak zorunda değildir.

3.2.1.2.1. Gerçek ve Tüzel Kişilerin Menfaati, Tüzel Kişiliğin Varlığı

Gerçek ve tüzel kişilerin istedikleri bilgi ve belgeyle bir menfaat bağı olup olmadığı aranmaz.⁵⁸ İdareler bilgi edinme hakkını kullanan gerçek veya tüzel kişilerin istedikleri bilgi ve belge, Kanun'un istisnaları arasında yer almıyorsa bu belgeyi vermek zorundadır. Menfaat bağıyla ilgili istisna ise yabancı gerçek ve tüzel kişiler için düzenlenmiştir.

3.2.1.3. Yabancı Gerçek ve Tüzel Kişiler

Kanun'un, *Bilgi Edinme Hakkı* başlıklı 4. Maddesine göre “Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.” Bununla birlikte 4. maddenin 2. Fıkrasına göre, “Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.” 4. maddenin 3. Fıkrasına göre ise “Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır”. Türkiye Cumhuriyeti’yle vatandaşlık bağı olanlar dışındaki kişiler ile Türk mevzuatına tabi olarak kurulmayan ancak Türkiye’de faaliyette bulunan tüzel kişilere de Kanun kapsamında, karşılıklılık ilkesi çerçevesinde bilgi edinme hakkı tanınmıştır. Ancak, bu gerçek ve tüzel kişilerin isteyecekleri bilginin kendileriyle ve faaliyet alanlarıyla ilgili olduğunu ispatlamaları gerekir. Yabancı kişilerin yapacakları başvuruların da Türkçe yapılması gerektiği belirtilmiştir.⁵⁹ İdarenin de bu bil-

57 Meslek kuruluşları şubelerinin de bilgi edinme başvurusu yapabilecekleri Danıştay kararıyla kabul edilmiştir. Danıştay 10. Daire, 2010/2458 E. 2014/7507 K. Sayılı Kararı

58 TMMOB Kimya Mühendisleri Odası, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu’ndan, Soma Havzası’nın hizmet alımı üretimi yapılan kömür ruhsat alanlarına ilişkin ve hizmet alımı ihale süreçlerine ilişkin bilgi ve belge talep etmiştir. Verilen yanıtta güncel, kişisel ve meşru bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı görüldüğünden ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu madde 8, 13, 15, 19 ve 23 kapsamında istenilen bilgilerin istisnalar kapsamında olduğu anlaşıldığından bilgi verilemeyeceği belirtilmiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na yapılan itiraz neticesinde verilen BEDK (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu) kararında; İtiraz konusu başvurunun Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında istisnalar içinde kabul edilemeyeceği ve BEHK (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu) madde 5 gereğince talep edilen bilgi ve belgelerin başvuranın erişimine sunulması gerektiği ifade edilerek itiraz kabul edilmiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi:17.07.2014, Karar Sayısı:2014/1291

59 T.C. Başbakanlık, Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Genelgesi (2004/12), Resmi Gazete, Sayı:25356, Tarih: 24.01.2004

giyi isteyen yabancı gerçek veya tüzel kişinin istediği bilginin kendisi veya faaliyet alanıyla ilgili olduğuna ilişkin menfaat bağını her somut olayda ayrıca değerlendirmesi gerekeceği anlamı çıkmaktadır.

3.2.2. Bilgi Edinme Hakkı Kime Karşı Kullanılabilir

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca “*kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinden bu Kanun'un kapsamına dahil olan bilgi edinme başvurusu yapılacak bütün makam ve mercilere karşı*” bu hak kullanılabilir.⁶⁰

Merkezi idarenin taşra teşkilatında bulunan bilgi veya belgelere ilişkin başvurular, valilik veya kaymakamlığa bağlı olarak faaliyette bulunan bilgi edinme yetkililerine veya taşra teşkilatında bulunan ilgili birimlere yapılır. İl ve ilçelerde bulunan birimler arasındaki koordinasyon ve bu işlemlere ilişkin raporların hazırlanması, valilik ve kaymakamlıklardaki bilgi edinme birimlerinde sağlanır. Valilik ve kaymakamlıklarda bulunan bilgi edinme birimleri, merkez teşkilatını ilgilendiren konularda kendilerine yapılan başvuruları ilgili idareye gönderir ve durumu başvurulara bildirir.

Başka bir kanun uyarınca yapıldığı belirtilmeyen başvurular, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında yapılmış sayılır.

3.2.3. Bilgi Edinme Başvurularının Yazılı Olarak Yapılması

Başvuru dilekçelerinin veya başvuru formlarının, daktiloyle doldurulması veya bilgisayar çıktısı olması şartı aranmaz. Ancak başvuru dilekçeleri veya formları okunaklı ve anlaşılır bir şekilde yazılır veya doldurulur.

Yönetmeliğin 10. maddesine göre, başvuru dilekçeleri faks yoluyla da, kurum ve kuruluşlara gönderilebilir. Ancak faks yoluyla yapılacak başvurularda ayrıca, gerçek kişiler ile tüzel kişiliği temsile yetkili kişilerin T.C. kimlik numaraları belirtilir. Faks yoluyla iletilen dilekçelerde, dilekçe sahibi kendisine faks yoluyla cevap verilmesini isterse, cevap verilecek faks numarasını dilekçesinde ayrıca belirtir. Kurum ve kuruluşlar, faks yoluyla yapılan başvurulara, faks yoluyla veya elektronik ortamda cevap verebileceği gibi, istenen bilgi veya belgenin niteliğine göre yazıyla da cevap verebilir. İstenen bilgi veya belgenin bu yollarla verilmesinin mümkün olmadığı hallerde, söz konusu bilgi veya belgenin yerinde incelenebilmesi, not alınabilmesi, dinlenebilmesi, görülebilmesi veya izlenebilmesi imkânı sağlanır. Faks yoluyla gelen başvuru dilekçesinin kurum ve kuruluşların bilgi edinme birimlerine ulaştığı tarih, başvuru tarihidir.

3.2.3.1. Yazılı Başvuru Dilekçelerinde Bulunması Gereken Unsurlar

Kanun, bilgi edinme başvurusunda, “başvuru sahibi kişinin adı, soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini içerir bir dilekçe” ile yapılmasını yeterli saymaktadır. Ancak, hızlı bir

60 Hatta güçler ayrılığı ilkesine göre idare sayılmayan TBMM'nin yani yasama organının idari nitelikteki faaliyetleri de bu kanun kapsamındadır. Bu konuda bakınız, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Bilgi Edinme Hakkı Uygulama Yönetmeliği, Resmi Gazete, Tarih: 18.02.2014, Sayı: 28917

iletişim açısından başvuruçunun veya temsilcisinin adı, soyadı ve adresiyle birlikte; bilgi talep eden kişinin istediği bilgi veya belgeye yönelik soruları, TC kimlik numarası ve iletişim bilgileri de bulunmalıdır.

Bilgi edinme başvurusunun yazılı yapıldığı durumlarda, başvuru dilekçesinin, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'da anılan şekil koşullarını taşıması gerektiği unutulmamalıdır.

Başvuruçuların, bilgi edinme dilekçesini karşı tarafa ilettikleri tarihi not etmeleri, kendi evraklarının arşivlenmesi ve takibini de kolaylaştıracaktır.

3.2.4. İnternet Ortamından Yapılacak Bilgi Edinme Başvuruları

İnternet kullanımının artması sonucunda, bilgi edinme başvurularının internet üzerinden yapılmasının yaygınlaştığı söylenebilir. 2004 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve buna bağlı yönetmeliğin yürürlüğe girmesi, elektronik ortamda elektronik posta yoluyla bilgi edinme başvurularının yapılabilmesi güvence altına almıştır. 2005 yılından⁶¹ sonra ise internet üzerinden bilgi edinme başvuruları, kamunun teknik kapasitesinin artırılmasına paralel olarak çeşitlenmiştir. “*Kamu Kurumları İnternet Sitesi Kılavuzu Genelgesi*” ardından, kamu kurum ve kuruluşları, internet sitelerini, bilgi edinme hakkının daha etkin kullanılmasına yönelik biçimlendirmeye başlamıştır. Bu süreçte, 2006 yılında *Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) Hakkında Genelge* yayınlanmıştır.⁶² Bu iki Genelge ardından, bilgi edinme başvuruları sadece elektronik posta yoluyla değil aynı zamanda etkin olarak BİMER üzerinden ve kamu kurum ve kuruluşlarının internet arayüzleri kullanılarak da yapılır hale gelmiştir.

Her ne kadar Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda ve ilgili yönetmelikte, elektronik ortamda yapılacak bilgi edinme başvuruları için elektronik posta yolu gösterilmiş olsa da anılan e-dönüşüm projesi, kamu yönetiminde uluslararası standartlara uyum süreci ve bu bağlamda yayımlanan iki genelge ile birlikte, elektronik ortamda bilgi edinme hakkı, *elektronik posta yoluyla, idarenin internet arayüzü kullanılarak* ve BİMER üzerinden üç yolla kullanılmaktadır.

3.2.4.1. Elektronik Posta Yoluyla Başvuru

Kanun'un 6. ve Yönetmeliğin 10. Maddesine göre, bilgi edinme başvuruları, “*kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir.*”

Elektronik posta yoluyla yapılacak başvurular için, kurum ve kuruluşların bilgi edinme birimleri, bu amaçla kurumsal bir elektronik posta adresi oluşturur ve internet sayfalarında yayımlar. İnternet üzerinden yapılacak başvurular, bu posta adresine gönderilebilir. Ancak bu bilgi edinme başvurusu, *Kayıtlı Elektronik Posta (KEP)* yoluyla yapıldığında,

61 T.C. Başbakanlık, *Kamu Kurumları İnternet Sitesi Kılavuzu Genelgesi*, Resmi Gazete, Tarih: 27.01.2007, Sayı: 26416, “e-Dönüşüm Türkiye Projesi 2005 Eylem Planı'nda 38 nolu “Kamu Kurumları İnternet Sitesi Kılavuzunun Hazırlanması” eylemine yer verilmiştir. TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi sorumluluğunda Ağustos 2005'te başlayan çalışmalar tamamlanarak 2006 yılının ilk yarısında bu kılavuz hazırlanmıştır.”

62 T.C. Başbakanlık, *Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) Hakkında Genelge* (2006/3), Resmi Gazete, Tarih: 20.11.2006, Sayı:26055

iletinin karşı tarafça güvenli olarak alındığı söylenebilir. *KEP* dışındaki herhangi bir mail adresi yoluyla, elektronik posta atılması halinde, mailin *spam* görünmesi, karşı tarafça mailin alınmaması ihtimali vardır. Bu durumda, göndericinin yani bilgi edinme talebinde bulunanın, başvuruda bulunduğunu ispatlaması güçtür. Bu nedenle elektronik posta yoluyla yapılacak bilgi edinme başvuruları, *kayıtlı elektronik posta* yoluyla yapılmalıdır.

Gerçek kişiler tarafından elektronik posta yoluyla yapılacak başvurular, başvuru sahibinin adı, soyadı, oturma yeri veya iş adresine ilave olarak kimlik doğrulama amacıyla kullanılacak T.C. kimlik numarası belirtilmek suretiyle, istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum ve kuruluşun bilgi edinme biriminin elektronik posta adresine, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik'in EK-1'inde yer alan form doldurulmak suretiyle yapılır.

Tüzel kişiler tarafından elektronik posta yoluyla yapılacak başvurular, tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin T.C. kimlik numarası belirtilmek suretiyle ve yetki belgesiyle birlikte, istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum ve kuruluşun bilgi edinme biriminin elektronik posta adresine, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik'in EK-2'sinde yer alan form doldurulmak suretiyle yapılır. Yetki belgesi uygun elektronik araçlarla elektronik ortama aktarılarak gönderilir.

Gerçek veya tüzel kişiler tarafından, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu gereğince elektronik imza kullanılarak gönderilen başvurularda, T.C. kimlik numarası aranmaz.

3.2.4.2. İnternet Arayüzü Kullanılarak Başvuru

2007 yılından sonra idarelerin pek çoğunun internet başvuruları için oluşturduğu bir arayüz vardır. Bilgi edinme başvuruları bu yolla da alınmaktadır.

Başvurunun yapıldığı sayfada başvuran gerçek veya tüzel kişiyle ilgili bir takım bilgiler istenmektedir. İstenilen bilgiler, Kanun'un 6. maddesiyle uyumludur. Aynı zamanda, bu başvuru sayfasında elektronik imza yerine T.C. kimlik numarası yazılması istenmektedir. T.C. kimlik numarası, ad soyad, e-mail adresi, işyeri ya da ikametgâh adresi zorunlu olarak doldurulması gereken bilgilerdir. Bu bilgiler doldurulduktan sonra, ilgili kutucuğa sorular yazılır. Kimi idareler, soruların bulunduğu alanda harf sınırlandırması koyarak sorulan soruları sınırlandırma yolunu tercih etmiştir. BİMER üzerinden yapılan başvurularda dahi bilgi edinme başvuruları 6000 karakterle sınırlanmıştır.

Cevabın yazılı mı yoksa elektronik ortamda mı verilmesi istendiği de ilgili ara yüzdeki butonda işaretlenir. *Gönder* butonuna basılması suretiyle idareye bilgi edinme başvurusu yapılır.

Kurum ve kuruluşlar elektronik ortamda yapılan başvuruya elektronik ortamda cevap verebileceği gibi, istenen bilgi veya belgenin niteliğine göre, başvuru talep ederse yazılı da cevap verebilir. İstenen bilgi veya belgenin bu yollarla verilmesinin mümkün olmadığı hallerde, söz konusu bilgi veya belgenin yerinde incelenebilmesi, not alınabilmesi, dinlenebilmesi, görülebilmesi veya izlenebilmesi imkanı sağlanır.

Kimi idarelere yapılan başvurularda, bilgi edinme dilekçesi idare tarafından alındığın-

da, e-posta adresinize otomatik bir e-posta gelmektedir. Bu e-postada, başvurunun alındığı ve başvuru kayıt numarası belirtilmektedir. Bazı kamu kurum veya kuruluşlarının ise internet sayfalarında, bilgi edinme başvuru yolunun kullanıldığı bölüme yapılan başvurulardan sonra otomatik bir yanıt gelmemektedir.

Bu durumda bilgi edinme başvurusu yapılan kurumun internet sayfasında, bir bilgi edinme başvuru numarası, başvurudan sonra sunulmaktadır. Başvuru numarası ile başvuru tarihi bilgi edinme dilekçesinin idareye ulaştığını göstermektedir.

3.2.4.3. BİMER Üzerinden Başvuru

Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) Genelgesi'nde, yurttaşların yönetime ilişkin şikayet, talep, görüş ve önerilerini kolayca iletebilmelerine yönelik iyi işleyen, hızlı ve etkin bir sistemin kurulması ve bu yolla demokrasinin kurumsallaşmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Türkiye genelinden aranabilir bir telefon numarası tahsisi ile bir bilgi işlem programı kullanılması öngörülmektedir. Böylece, vatandaşlar tarafından yapılan yazılı veya sözlü başvuruların süratle ilgili kamu kuruluşu veya birimine ulaştırılması, mümkün olan en kısa sürede, başvurulara cevap verilmesi, gecikme halinde ilgili birimlerin uyarılması, bütün bu işlemlerin bir otomasyon sistemi içinde yürütülmesi, istatistiksel raporlarının alınması ve idarelerin merkezden denetlenebilmesi sağlanmış olacaktır.

Bakanlıklarda, fiziki olarak erişimi kolay bir noktada, halkla ilişkiler müracaat bürosu kurulacak, bu bürolarda halkla ilişkiler konusunda hizmet verebilecek nitelikte ve yeterli sayıda personel görevlendirilecektir. Valilik ve kaymakamlıklar da kendi düzenlemelerini bu mantık içinde gerçekleştireceklerdir.

Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)- Doğrudan Başbakanlık hizmeti için, Türkiye genelinde kullanılmak üzere "150" numaralı kısa telefon hattı tahsis edilmiştir. Bu numara, illerden arandığında, *Valilik Halkla İlişkiler Müracaat Bürosu*'nda bulunan telefon hattı devreye girecek ve buradaki halkla ilişkiler görevlileri tarafından müracaatlar alınacaktır. Alınan müracaatlar, *Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)- Doğrudan Başbakanlık web arayüz programı* kullanılarak sisteme girilecektir. Bakanlıklar ve valilikler Başbakanlık Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı'yla; kaymakamlıklar ise valiliklerle koordinasyon içerisinde bu sistemin uyumlu çalışmasına yönelik iletişim ve bilişim sistemlerini oluşturacaklardır.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile insan hakları ihlallerine ilişkin müracaatlar da bu bürolara bizzat ya da Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)- Doğrudan Başbakanlık numarası veya Başbakanlık web sayfası aracılığı ile yapılabilecektir.

Genelge'nin bu hükümleri doğrultusunda, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında isteklerini dile getirmek isteyen yurttaşlar, "150" numaralı telefonu arayarak bilgi edinme başvurusunda bulunabilecektir. Bu başvuru, BİMER yetkilisi tarafından, BİMER web sayfası arayüzüne kaydedilerek istek alınmış olacaktır. Bu düzenleme, internet ortamını kullanmayan yurttaşlar açısından büyük bir kolaylık sağlamıştır.

Diğer yandan ise hangi kuruma isteğini yönlendireceğini bilmeyen yurttaşlar, doğrudan doğruya www.bimer.gov.tr internet sayfasını kullanarak bilgi edinme başvurusu yapabilir. Başvurucu, “başvuru yap” sekmesini tıklar, “istek” seçeneğini tercih eder ve gerekli sekmeleri doldurarak, bilgi edinme başvurusunu yapar. BİMER, bilgi edinme isteğini ilgili kuruma yönlendirir. Deneyimlerimiz göstermiştir ki, BİMER üzerinden yapılan başvurularda taşra idareleri daha özenli davranmaktadır. Merkezi teşkilatın en üst makamı tarafından gönderildiği kaygısıyla, idari birimlerin bilgi edinme başvurularına süresi içinde yanıt vermeye çalıştıkları anlaşılmaktadır.

3.2.5. Bilgi Edinme Başvurularında Soruların Oluşturulması

Yönetmeliğin 9. maddesine göre, Dilekçede, istenen bilgi veya belgeler açık ve ayrıntılı olarak belirtilir. Bilgi veya belgeye erişimin kısa sürede sağlanabilmesi amacıyla, istenen bilgi veya belgenin konusu, varsa tarihi, sayısı ve kurum veya kuruluşun hangi biriminden istendiği ve ihtiyaç duyulan diğer hususlar dilekçede belirtilir. İstenilen bilgilerin işlevsel olması ve idarenin yanıt vermekten kaçınmasının en aza indirilmesi için, bilgi edinme başvuru sorularının oluşturulmasında şu hususlara da dikkat edilmelidir.

3.2.5.1. İstenilen Bilgi veya Belgeler Açık ve Anlaşılır Olmalıdır

Bilgi edinme dilekçesinde, soyut, genel, örtülü ifadelerle soru sormaktan kaçınılmalıdır. Yönetmeliğin 16. maddesinde de “Başvuru dilekçesi veya formuyla istenen bilgi veya belgeler, yeterince açık ve anlaşılır değilse, kurum ve kuruluşlar başvurunun hangi nedenlerle yeterince açık ve anlaşılır olmadığını başvuru sahibine bildirebilir ve ek bilgiler sunmasını isteyebilir. Bu takdirde 20. maddedeki on beş günlük süre, belirtilen noksanlıkların tam olarak giderildiği tarihten itibaren başlar” denilmektedir. Bu nedenle de bilgi edinme dilekçesinde, istenilen bilgi ve belgelerle ilgili sorulara açık ve anlaşılır olmalıdır.

İstenilen belgenin “tarih ve sayı” numarası bilinmiyorsa, belgenin ne ile ilgili olduğu, coğrafi, fiziki, yersel sınırlarının çerçevesi de gözetilerek; başvuruda yalın, somut, basit bir ifade biçimi tercih edilmelidir. Sorular dilbilgisi kurallarına uygun oluşturulmalıdır.

Örneğin, yaşadığımız şehirde engelliler için çalışma yapıyor ya da engelli bir yurttaş olabilirsiniz. Sağlık Kuruluşlarından etkin olarak yararlanmak için hangi kamu hastanelerinin engellilerin yaşam standartlarına uygun hizmet verdiğini öğrenmek istiyor olabilirsiniz. Başvuruyu, Sağlık Bakanlığı’na yöneltirken, “Ankara’da hangi kamu hastanelerinin engellilerin yaşam standartlarına uygun hizmet verdiği hususunda tarafıma bilgi verilmesini talep ediyorum”, biçiminde yapmak gerekir. Dolayısıyla bu başvuru, şöyle yapılmamalıdır: “Ankara’da engellilerin yaşam standartlarına uygun hastane var mıdır?”. Bu şekilde yapılacak bir başvurunun yanıtı, eğer “vardır” ise hangi hastaneler olduğuna ilişkin bir yanıt alınmaz. İdareye neyi nasıl sorarsanız, o kadar yanıt alırsınız.

3.2.5.2. Talep Edilen Bilgi ve Belgeler, Sıra Numaralı Olmalıdır

Bilgi edinme dilekçesinde birden fazla soruyla bilgi ve belge istemek mümkündür. Bu

başvurular, tek bir soru cümlesi olarak kurulmamalıdır. Bu yönüyle tek bir soru cümlesi içinde ardı arkasına birden fazla bilgi veya belge istenmemelidir. Böyle bir durumda sadece bir soruya cevap vererek tüm soruyu cevaplamış gibi görünmeye çalışılabilir. Bilgi veya belgeyle ilgili soruların her birisi için ayrı soru numarası oluşturulmalıdır. Bu soruların basit bir dil kullanımıyla oluşturulması gerekir.

Örneğin bir bilgi edinme başvurusunda, “İdareniz belediye meclisi tarafından çocukların, kadınların, yaşlıların, engellilerin sosyal haklarının korunması ve iyileştirilmesi için alınmış belediye meclisi kararlarıyla birlikte, bu konuda 2014 yılı bütçesinde ne kadar pay ayrıldığı konusundaki bilgi ve belgelerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu doğrultusunda 15 iş günü içerisinde tarafıma gönderilmesini talep ediyorum” şeklinde sorulmamalıdır. Bu talep yapılırken sorular tek tek sorulmalıdır. Örneğin, “1) İdareniz belediye meclisi tarafından çocukların sosyal haklarının korunması ve iyileştirilmesi için alınmış belediye meclisi kararı var mıdır? Varsa bu alınan kararları istiyorum 2) Çocukların sosyal haklarının iyileştirilmesi için bütçeden ayrılan bir pay var mıdır, bu pay kaç liradır? 3) İdareniz belediye meclisi tarafından kadınların sosyal haklarının korunması ve iyileştirilmesi için alınmış belediye meclisi kararı var mıdır? Varsa bu alınan kararları istiyorum 4) Kadınların sosyal haklarının iyileştirilmesi için bütçeden ayrılan bir pay var mıdır, varsa bu pay kaç liradır? (...)” Biçiminde tek tek ve numaralı sorulmalıdır.

Soruların bu şekilde oluşturulmasının pratik faydası, bir bilgi edinme dilekçesinde birden fazla soru sorulduğunda, bu sorulara eksik yanıt verme olasılığının en aza indirilmesi sağlanacaktır.

Aynı zamanda idareler, sıra numaralı sorulardan bir kısmına yanıt vermiş, bir kısmına yanıt vermemiş ise bu yanıtı karşı itiraz veya dava açma hakkı kullanıldığında, kolay bir biçimde, “şu numaralı soruma yanıt verilmemiştir” ya da “şu sıralı soru ya da sorularına yanıt vermeyerek bilgi edinme hakkımı engelleyen idarenin işlemi iptal edilmelidir”, demek öngörülebilir bir hukuki sürecin işletilmesine olanak tanıyacaktır.

3.3. Bilgi Edinme Dilekçesi Tebligat Usulü

Bilgi edinme dilekçesini yanıtlayacak idareye dilekçenin ulaştığı tarih itibarıyla idarenin ve yetkililerin hukuki sorumlulukları başlar. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda öngörülen sürelerde, idare, istenen bilgi ve belgeleri verme yükümlülüğü altına girer. Bu nedenle dilekçenin yazılı olarak veya internet ortamından idareye ulaştığı tarih önem taşır. İdareye yapılan bilgi edinme başvurusunun idare tarafından tebliğ alındığı tarih, oluşturulan başvuru takip tablosu üzerine yazılmalı ve idarenin süresi içinde yanıt vermesi beklenmelidir.

3.3.1. İnternet Üzerinden Yapılan Başvurularda Tebligat

Elektronik ortamda yapılacak başvurularda, bilgi edinme dilekçesinin, ilgili kurum veya kuruluşa iletildiği an başvuru tarihidir.

3.3.2. Yazılı Olarak Yapılan Başvurularda Tebligat

Yönetmeliğin 9. maddesine göre, başvurunun kurum ve kuruluşa ulaştığı tarih başvuru tarihidir. Başvuru dilekçeleri posta ya da faks yoluyla da kurum ve kuruluşlara gönderilebilir.

3.3.2.1. İadeli Taahhütlü Posta İle Yapılan Başvurularda Tebligat

İadeli taahhütlü posta yoluyla tebligat, ilgili idareye ulaşım olanakları kolay olmadığında tercih edilmelidir. İdarenin posta gönderisini aldığıın ispatlanması için, bilgi edinme başvurusu iadeli taahhütlü posta ile yapılmalıdır. Posta gönderisinin idareye ulaştığına ilişkin haber kağıdı, başvurucuya geldiğinde, bu belge saklanmalıdır. İdare yasal süreler içinde bilgi edinmeyi yanıtlamazsa, bu belgelere dayanılarak itiraz ve dava hakkı yolu kullanılacaktır.

Bu durumla ilgili oldukça ilginç bir örneği aktarmak yerinde olacaktır. Radikal Gazetesi muhabiri Elif İnce 20.03.2014'de Beyoğlu Belediyesi'ne, Cihangir'de Akarsu Yokuşu'nda bulunan Gündüz Apartmanı'nda yapılan çalışmalarla ilgili internet üzerinden bir bilgi edinme dilekçesi gönderir. Gönderilen dilekçeye ilgili idare 15 iş günü içinde herhangi bir yanıt vermez. Bunun üzerine, başvurucu Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz eder. 24.04.2014 tarihli itirazını, APS yoluyla Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na gönderir. Başbakanlık C Kapısı'ndan posta 30.04.2014 tarihinde kabul edilir. Fakat bu posta, 05.05.2014 tarihinde usulsüz bir biçimde iptal edilir ve başvurucuya iade edilir. Muhtemeldir ki, Radikal Gazetesi logolu mektup zarfı önce kabul edilmiş, sonra postanın evrak kaydı bile yapılmadan postacıya kapıda bulunan görevlilerce geri iade edilmiştir. Bunun üzerine, Elif İnce'nin avukatı sıfatıyla Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na bu durum izah edilerek yeniden başvurulur. Olaylar APS barkod numarası aracılığıyla ispatlanır. İtirazın usulsüz bir biçimde reddedildiğini anlayan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, itiraz süresini avukatlar eliyle yapılan başvuru tarihi sayarak itirazı kabul eder.⁶³ Belediye'nin belgeleri vermesi gerektiğine karar verir. Bu olaydan da anlaşılacağı üzere iadeli taahhütlü veya APS yoluyla yapılacak bilgi edinme başvuruları veya itirazlar, bilgi ve belgenin akıbetinin takibi açısından daha güvenli bir yoldur.

3.3.2.2. Elden Yapılan Başvurularda Tebligat

Elden yapılacak başvurularda, ilgili idarenin "gelen evrak" kayıt defterine başvurunun kaydedildiği tarihte, tebligat yapılmış sayılır. Verilen evrakın başına bir iş gelmemesi ve takibinin kolaylaşması bakımından evrakın tarih ve kayıt numarası başvurucu tarafından, başvuru anında alınmalıdır. Elden yapılan bilgi edinme başvurularında, idarenin başvurucuya, gelen evrak kayıt numarası ve evrak kayıt tarihi bilgilerini, hemen vermek zorunda olduğu, ilgili memura hatırlatılmalı ve bu bilgiler başvuru anında istenmelidir. Başvurunun hemen, anında kayda alınması sağlanmalıdır.

63 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 12.6.2014, Karar Sayısı: 2014/1060

3.4. Bilgi Edinme Dilekçesini İdarenin Kayıt Altına Alması ve Başvuruyu Yanıtlaması

Yurttaşların ya da tüzel kişilerin bilgi edinme haklarını kullanırken, idarelerin keyfi davranışlardan uzak durmaları gerektiği, *Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Genelgesi*'sinde⁶⁴ özel olarak düzenlenmiştir. Bu konuda bir genelge yayınlanması ihtiyacı, idarelerin keyfi uygulamaları hakkında yapılan şikâyetlerden doğmuştur. Anılan genelge doğrultusunda, yurttaşların veya tüzel kişilerin başvuru dilekçelerini alan idari makamlar, dilekçelerin alındığı tarih, kayıt numarası ve konusunu gösteren alındı belgesini düzenleyip, bu alındı belgelerini, herhangi bir ücret talep etmeden, başvuru sahiplerine vereceklerdir.

Genelgeye göre, “*Ad, soyad ve adres bulunmayan, imza taşımayan, belli bir konuyu içermeyen, ya da yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili dilekçeler cevaplandırılmamaktadır.*” Ancak bilgi edinme başvuruları internet üzerinden yapıldığında ve bilgi edinme talebinin idare tarafından yazılı olarak cevaplanması istendiğinde, adres eksik ise bilgi edinme birimleri genellikle bilgi edinme talebini reddetmek yerine başvurucudan adresini e-posta yoluyla talep edebilmektedir.⁶⁵ Tabi ki bu durum gereksiz bir yazışma trafiğine yol açar. Bu nedenle de idarelere başvuru yapılırken, başvuru, bilgi edinme birimlerine, tam ve eksiksiz olarak, bilgilerini temin etmelidir.

Başka bir idari makamın görev alanında kalan başvurular, ilgili idarî makama iletilecek ve başvuru sahibine de bilgi verilecektir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, faaliyetlerine ilişkin anılan Kanun kapsamında bulunan bilgi edinme başvurularını süratli bir şekilde sonuçlandırarak, Kanun’da belirtilen istisnalar dışında her türlü bilgi ve belgeyi başvuru sahiplerine vereceklerdir.⁶⁶

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar ile diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri fiillerle ilgili olarak, genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturmasını gerektiren haller saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanacaktır.

Yazılı olarak yapılan bilgi edinmelere yanıtlar yazılı olarak verilmek zorundadır. Yazılı olarak verilen cevapların eki niteliğindeki belgeler CD gibi çoğaltılabilir bir materyale kaydedilebiliyorsa, belge talep eden kişiye bu belgeler çoğaltılarak verilir.

Ancak internet üzerinden yapılan bilgi edinme başvurularında, dilekçe sahibi yanıtını yazılı isterse yanıt yazılı, internet üzerinden yanıt verilmesini isterse internet üzerinden idarenin soruları yanıtlaması gerekmektedir.

Kanun’un 12. maddesine göre, başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi

64 T.C. Başbakanlık, *Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Genelgesi* (2004/12), Resmi Gazete, Tarih: 24.01.2004, Sayı:25356

65 Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı’na 27.11.2013 tarihinde 00401057 kayıt numarasıyla yapılan bilgi edinme başvurusuna, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı 13.12.2013 tarihinde, “istenilen belgeler yazılı şekilde olduğundan adres bilgilerinizi belirtmeniz gerekmektedir” şeklinde yanıt vermiş ve adres ileldikten sonra, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Dairesi ve Halka İlişkiler Dairesi Başkanlığı, bilgi edinme dilekçesine yanıt vermiştir.

66 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 6.03.2014, Karar Sayısı: 2014/499

ve buna karşı başvuru yolları idare tarafından başvurucuya belirtilecektir.

3.4.1. Bilgi veya Belgeye Erişim Süreleri

Yazılı veya internet üzerinden yapılan bilgi edinme başvurularına idareler, Kanun'da öngörülen süreler içinde yanıt vermek zorundadır.

Yönetmeliğin 18. maddesinin 4. fıkrasına göre, bilgi edinme başvurusunun cevaplandırıldığı tarih, "kurum veya kuruluşun cevap yazısı üzerindeki tarihtir." Yönetmeliğin bu maddesindeki düzenleme yazılı yanıtlar için söz konusudur.

İdareden bilgiler veya belgeler yazılı olarak istendiğinde, idarelerin son gün cevap verme alışkanlığı gözetilmelidir. İdarenin bilgi edinme dilekçesini son günü yanıtladığı durumlarda, belgeler başvurucuya bilgi edinmenin yanıtlanması için idarenin tabi olduğu süreden sonra ulaşabilmektedir.

Kanun'un 11. maddesine göre, idareler on beş iş günü içinde bilgi edinme dilekçelerine yanıt vermek zorundadır. İdare, on beş iş gününün son günü başvuruyu yanıtladığında, bu yanıt posta ile geldiğinde yaklaşık bir hafta zaman geçmiş olması mümkündür. Bu durumda, idarenin yanıt yazısının üzerindeki tarih, bilgi edinmeye cevap verme süresi içindeyse, idare süresi içinde cevap vermiş sayılır. Bu nedenle cevabın süresi içinde verilip verilmediğini, gelen cevap yazısı üzerindeki tarih ve idarenin başvuruyu aldığı tarih göz önünde bulundurarak hesaplamak mümkündür.

İdarelere yapılan başvurulara idare tarafından elektronik ortamda yanıt verilmesi halinde bu yanıtın başvurana ne zaman tebliğ edilmiş sayılacağına ilişkin bir düzenleme ise Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve ilgili yönetmelikte yoktur. Bu durum bir davaya da konu olmuştur: Davacının 19.11.2013 tarihli dilekçe ile Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne yaptığı başvuruya idare tarafından 22.11.2013 tarihli e-posta ile cevap verilmiştir. Ancak davacı tarafından bu cevabın talebini karşılamadığından bahisle 10.12.2013 tarihli dilekçe ile Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz başvurusunda bulunulmuştur. Bu başvuruda itiraz süresinin e-postanın geldiği tarihten başladığını belirten BEDK, itiraz süresinin aşıldığından bahisle itirazı reddetmiştir. Bunun üzerine başvurucular bu red işlemini dava etmişlerdir. Davacı davasında, 22.11.2013 tarihinde e-postayla gönderilen cevabı 25.11.2013 günü öğrendiğini belirtmiştir. Mahkeme'nin gerekçeli kararına da yansıdığı üzere, "*Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda e-elektronik ortamda posta yoluyla verilen cevabın hangi tarihte tebliğ edilmiş sayılacağına açıkça düzenlenmemesi karşısında davacının bilgi edinme başvurusu üzerine idare tarafından verilen cevabı 25.11.2013 tarihinde öğrendiğinin kabulüyle, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan 10.12.2013 tarihli başvurunun süresinde olduğundan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun işlemini iptaline*" karar verilmiştir.

Anlaşılabacağı üzere idarenin elektronik posta yoluyla verdiği yanıtın başvurucu tarafından ne zaman tebliğ alındığına yönelik bir düzenleme olmadığından yorum yoluyla mahkeme gerekçesini şu şekilde biçimlendirmiştir: "Elektronik Tebligat Yönetmeliği hükümlerine göre tebligat yapılmadığı açık ise de Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda

elektronik posta yoluyla verilen cevaplarda, cevabın hangi tarihte ilgiliye tebliğ edilmiş sayılacağına ilişkin açık bir hüküm bulunmadığı, Elektronik Tebligat Yönetmeliği'nde ise tebligata muhatap ilgililerin herhangi bir hak kaybına uğramamaları adına ilgilinin tebligatı ancak belli bir sürenin geçmesinden-5. günün sonunda-sonra öğrenildiğinin hükme bağlandığı dikkate alındığında mevcut yasal düzenlemelerin aksine, yorum yoluyla Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca yapılan başvuru üzerine verilen cevap yazısının elektronik posta yoluyla gönderildiği tarihte tebliğ edilmiş kabul edilmesinin hukuken mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.”⁶⁷

3.4.1.1. İstenen Bilgi veya Belge Başvurulan Kurum ve Birimde Bulunuyorsa Süre

Bilgi veya belgeye erişim süreleri, genel olarak Kanun'un 11. Maddesinde ve Yönetmeliğin 20. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddelere göre, kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi on beş iş günü içinde sağlarlar. Bu genel kural, istenilen bilgi veya belgenin başvuru kurum ve birimde bulunması durumunda geçerlidir. Bir başka söyleyişle, başvuru nokta atışı olarak doğru kurum ve birime yapıldığında süre on beş iş günüdür. On beş iş günü ile kast edilen, idarelerin hafta içi çalışma günleridir. İş günü hesabında hafta sonu ve resmi tatil günleri sayılmamaktadır. Tebligat yapıldıktan sonra, idarenin bilgi edinme dilekçesini cevaplayacağı son gün hesabında bu durum dikkate alınmalıdır.

3.4.1.2. İstenen Bilgi veya Belgenin Başvurulan Kurum ve Kuruluş İçindeki Başka Bir Birimden Sağlanması, Başka Bir Kurumun Görüşünün Alınması veya Başvurunun Birden Fazla Kurumu İlgilendirmesi

İstenen bilgi veya belgenin, başvuru kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması; başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır. Bu durumda, sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve onbeş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir.

Yukarıda yapılan açıklamayı yaptığımız bir başvuruda deneyimlemiş olduk. Bu somut örnekle durumu açıklayalım. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nden, ODTÜ arazisi sınırları içinde bulunan sit alanı ile ilgili alanın sit statüsüne alınmasına ilişkin kararı ve aynı zamanda sit alanı ile ilgili yapılan Koruma Amaçlı İmar Planlarını istedik. Müdürlük, talebimizle ilgili alanın sit statüsüne ilişkin kararların Ankara Valiliği Çevre İl Müdürlüğü'nden, ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planları'nın ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü'nden temin edilmesi gerektiğini belirterek tarafımıza bilgi verdi. Böylece, istenen belgenin,

67 Ankara 12. İdare Mahkemesi, 2014/347 E, 2014/1433 K. Sayılı Kararı

Bakanlık içi başka bir birimden sağlanması gerektiği, aynı zamanda Başvurunun Ankara Valiliği'ni de ilgilendirdiği anlaşıldı. Bu durumda, ilgili bilgi edinmemize yanıt süresi otuz iş gününe çıkmış oldu.⁶⁸

3.4.1.3. İstenen Bilgi ve Belgenin Başvurulan Kurum ve Kuruluşun Başka Bir Yerde Bulduğunda Süre

Yukarıda verilen örneklerle birlikte, başvuru sahibinin istediği bilgi ve belgeler başvuru kurum veya kuruluşun başka bir yerde bulunuyor olabilir. Böyle bir durumda Kanun'un 7. maddesinin 3. fıkrası ve Yönetmeliğin 17. maddesine göre hareket edilmektedir. Kanunla aynı yönde yapılan yönetmeliğin 17. maddesinin 1. fıkrasında, "İstenen bilgi veya belge, başvuru kurum ve kuruluşun başka bir yerde bulunmuyorsa, başvuru dilekçesi veya formu bu kurum ve kuruluşun bilgi edinme birimine gönderilir ve durum ilgiliye bildirilir" denilmektedir.

Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse; Diyanet İşleri Başkanlığı'na 10.01.2014 tarihinde kurumun internet arayüzü aracılığıyla bir bilgi edinme dilekçesi gönderdik.⁶⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı başvurumuzun Ankara Valiliği'ni ilgilendirdiğini belirten yanıtıyla tarafımıza bilgi verdi ve başvurumuzu da Valiliğin Bilgi Edinme Bürosu'na yönlendirdi.⁷⁰ Valilik Bilgi Edinme Bürosu da ilgili başvurumuzu Valiliğe bağlı Ankara İl Müftülüğü'ne internet ortamında yönlendirdi.⁷¹ Ankara İl Müftülüğü de, yönetmeliğin 17. maddesinin 2. fıkrasına uygun hareket etti. Buna göre, "bu şekilde yönlendirilen başvurunun bilgi veya belgenin bulunduğu kurum ve kuruluşça alındığı tarihte başvuru yapılmış sayılır. Sürelerin başlangıcında önceki başvuru dikkate alınmaz." Müftülük, bilgi edinme dilekçesinin Valiliğe ulaştığı tarihten itibaren on beş iş günü içinde yanıt vermek zorundadır.⁷²

68 Yiğit Noyan'ın, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne 27.08.2013 tarih ve 352 sayılı Bilgi Edinme dilekçesi. Bu dilekçeye ilgili idarenin yanıtı, 11.09.2013. Yanıt yazısında ise, Kanun'da belirtildiği şekilde, sürenin otuz güne uzadığı belirtilmemiştir. Bu tür durumlarda kurumlar, sürenin uzadığı ile ilgili bir bilgilendirme zorunluluğu altındadır. Fakat bu zorunluluğa uymamaktadır. Başka bir örnekle de anlatacak olursak, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirme İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nden, Mersin Akkuyu Nükleer Santrali ile ilgili firmanın sunduğu ÇED raporunu, ilgili kurum yazışmalarını, verilen izinleri ve santral ile ilgili imar ve çevre düzeni planlarının istendiğini varsayalım. ÇED Genel Müdürlüğü bu sorulara yanıt verirken, İmar Planlarını onaylayan Mersin Valiliği'nden, Çevre Düzeni Planlarını onaylayan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü'nden bilgi ve belge isteyecektir. Bu durumda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED Genel Müdürlüğü'nün bilgi edinme dilekçesine vereceği yanıtın süresi on beş iş günü değil, otuz iş günü olacaktır.

69 Dilekçemizde şu soruları sorduk: "1) Ankara ilinde kaç adet cami vardır? 2) Ankara ilinde bulunan camilerde kaç adet din adamı görevlidir? 3) Ankara ilinde kaç adet cem evi bulunmaktadır? 4) Ankara ilinde kaç adet kilise bulunmaktadır. 5) Ankara ilinde bulunan kiliselerde kaç adet din görevlisi istihdam edilmektedir?"

70 Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bilgi amaçlı tarafımıza gelen yanıtta, "Sayın İlgili, tarafınızca da bildiği üzere 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun uygulanmasına ilişkin olarak hazırlanan 24.04.2004 tarihli Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 17. maddesinde; "İstenilen bilgi veya belge başvuru kurum ve kuruluşun başka yerde bulunuyorsa başvuru dilekçesi veya formu bu kurum ve kuruluşun bilgi edinme birimine gönderilir ve durum ilgiliye bildirilir..." denilmektedir. Bu nedenle, içeriğindeki hususların Valiliğimizi ilgilendirmesi nedeniyle ilişikte gönderilmiştir" denildi.

71 Bilgi Edinme dilekçemizi 10.04.2014'te tebliğ alan Ankara Valiliği Bilgi Edinme Bürosu 20.01.2014 tarihinde dilekçemizin Ankara İl Müftülüğü'ne yönlendirildiğini bildirdi.

72 Mail yoluyla İl Müftülüğü'ne ilgi: 10.01.2014 tarihli e-postanız. Ankara İlnde 2857 cami mevcut olup bu camilerde 3472 din görevlisi (İmam-Hatip/ Müezzin Kayım) görev yapmaktadır. Diğer bilgiler İl Müftülüğümüzde mevcut değildir. Bilgilerini rica ederim." açıklamasıyla bilgi edinme dilekçemize, elinde bulundurduğu bilgiler kapsamında yanıt vermiştir. Ancak dikkat edileceği üzere, Diyanet İşleri Başkanlığı'na Ankara ili sınırları içinde bulunan cemevi ve kilise sayısı da sorulmuştur. Bu sorularla ilgili Diyanet İşleri Ankara Valiliği'nde bu bilgilerin bulunacağını düşünerek o kuruma göndermiştir. Valilik de sorularımızla ilgili birimi olan

Buna karşın, Müftülük sadece Ankara İlinde bulunan cami ve bu camilerde çalışanlarla ilgili bilgi verdi. Diğer yandan ise, Ankara ilinde bulunan kilise ve cem evleriyle ilgili sorulara yanıt verilmedi. Oysa ki Müftülük, istenilen bilgilerin ulaştırılması konusunda Yönetmeliğin 17. maddesinin 3. veyâ son fıkrasına göre hareket edebilirdi.

Yönetmeliğin 17. maddesinin 3. fıkrasına göre, “Kendisine bilgi edinme başvurusunda bulunulan kurum ve kuruluş, talep edilen bilgi veya belge kendisinde bulunmakla birlikte, istenen bilgi veya belgenin başka bir veya birden fazla kurum ve kuruluştan neşet ettiğini veya görev alanına girdiğini tespit ederse, bilgi veya belgeye erişimi sağlamadan önce, söz konusu kurum ve kuruluşlardan görüş alabilir. Bu takdirde bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır. Bu durumda, sürenin uzatılması ve gerekçesi başvuru sahibine on beş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir. Görüş sorulan kurum ve kuruluşa, görüş bildirmesi için beş iş gününden az süre verilemez. Görüş sorulan kurum ve kuruluş yetkilileri, ilgiliye süresinde cevap verilmesi konusunda, kendisine başvuru yapılan kurum ve kuruluş yetkilileriyle aynı sorumluluğu paylaşır.”

Müftülük, Ankara’da mevcut inançlarla ilgili yaptığımız bilgi edinme başvurusuna eksik yanıt vermeden önce, istenen bilgi veya belgenin görev alanına girdiğini tespit edebilir ve bu bilgilerin başka bir kurumdan temin edilmesini de otuz gün içinde sağlayabilirdi.

İdare, elinde olmasının bekleneceği bilgi ve belgelerin verilmesini, kendi kurumunda olmadığı gerekçesiyle reddedemez veya başvuruya eksik yanıt veremez. Bu söylediğimiz doğrultuda, Müftülük, Yönetmeliğin 17. maddesinin son bölümüne göre de hareket edebilirdi. Bu fıkraya göre, “Başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumunda, kendisine başvuru yapılan kurum ve kuruluş, diğer kurum ve kuruluşlardan istenen bilgi veya belgenin kendisinde bulunmayan kısmıyla ilgili olarak ilgili kurum ve kuruluşlardan bilgi veya belge talebinde bulunabilir. Bu takdirde bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır. Bu durumda, sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine on beş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir.” Denilmektedir.

3.4.2. İdarenin Bilgi ve Belgeyi Paylaşırken Uyacağı Esaslar

Kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine bildirirler. Ancak, başvuru sahibine elektronik posta yoluyla verilecek cevaplar, kurum ve kuruluşların bilgi edinme birimleri aracılığıyla gönderilir. Bu kapsamdaki bir başvuruya hazırlanan cevap, ilgili birim tarafından bilgi edinme birimlerine yazılı olarak veya elektronik ortamda gönderilir. Buna karşın, internet ortamında yapılan bilgi edinme başvurularında, bilgi edinme cevapları genellikle bilgi edinme birimleri tarafından değil, yanıtı veren kişi tarafından yönlendirilmektedir. Böyle bir yanıt, Yönetmeliğin 18. maddesine aykırıdır.

müftülüğe başvurumuzu yönlendirmiştir. Ancak, sorularımızın tamamı yanıtlanmamıştır. Bu durumda, dilekçeyi gönderdiğimiz kurum ve onun dilekçemizi yönlendirdiği kurum yani Ankara Valiliği, İslam dini dışında iki inançla ilgili bilgileri bu usul kuralları içinde yanıtlanmamıştır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 10. maddesi, "Bilgi veya belgeye erişim" başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre,

"Madde 10- Kurum ve kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler.

Bilgi veya belgenin niteliği gereği kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği hâllerde, kurum ve kuruluşlar ilgilinin;

a) Yazılı veya basılı belgeler için, söz konusu belgenin aslını incelemesi ve not alabilmesini,

b) Ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesini,

c) Görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesini,

Sağlarlar.

Bilgi veya belgenin yukarıda belirtilenlerden farklı bir şekilde elde edilmesi mümkün ise, belgeye zarar vermemek koşuluyla bu olanak sağlanır.

Başvurunun yapıldığı kurum ve kuruluş, erişimine olanak sağladığı bilgi veya belgeler için başvuru sahibinden erişimin gerektirdiği maliyet tutarı kadar bir ücreti bütçeye gelir kaydedilmek üzere tahsil edebilir."

Madde özel olarak, idarelerin bilgi edinme başvurularında uymakla zorunlu olduğu kuralları düzenlemişse de işleyişte bu madde, idareler tarafından, bilgi edinme taleplerinin güçleştirilmesine yönelik kullanılmaktadır. İdarelerin bilgi ve belgeyi yurttaşlarla paylaşmasına ilişkin hukuk kurallarının kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi, hakkın etkin olarak kullanılmasyla ilgili olduğu kadar idarecilerin de hakkı kullanan yurttaşlara ve ilgili kuruluşlara karşı tutum, davranış ve bakış açısındaki hukuki bakış açısındaki dönüşümle mümkün olacaktır.

3.4.2.1. İstenen Bilgi veya Belgelerin, Kamu Düzeni ve Kamu Yararı Amacı İçin Paylaşıldığı Gözetilmelidir.

Başbakanlık tarafından yayımlanan Bilgi Edinme Hakkının Uygulanmasına İlişkin Genelge'de anıldığı üzere, "Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde vatandaş odaklı yaklaşımların benimseneceği" ilkesi, bilgi edinme hakkının etkinleştirilmesine dair devlet politikasının temelini oluşturmaktadır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenleyen Yönetmelik, yurttaş odaklı kamu hizmetini sağlama amacını taşır. Bu yönüyle, yurttaşların etkinleşmesi aynı zamanda idarenin de etkin işlemesine yol açar. Bu durum, hantal ve bürokratik bir yönetim yerine yurttaş odaklı bir yönetimin gelişmesine olanak sağlar. Diğer yandan, idarelerin kapasitesinin artırılması açısından da bilgi edinme başvurularında istenilen bilgi veya belgelerin paylaşılması kamu düzeni ve kamu yararını gerçekleştirme amacına yöneliktir.

Demokratik hukuk devleti sınırları içinde, yurttaş denetimi olağan bir yönetim ilkesidir. Yurttaşlar, kamu kaynaklarının etkin kullanılıp kullanılmadığını, kamu hizmetinin hukuk kurallarına uygun yapıp yapılmadığını, hak ve özgürlüklerin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için devletin ödevlerini yerine getirip getirmediğini

idareyi denetleyerek bilebilir. Bu noktada da bilgi edinme başvurularının idare üzerinde angarya olarak görülmesi yaklaşımdan idarecilerin vazgeçmesi gerekir.

Yönetmeliğin 18. maddesinde, bilgi edinme hakkının kötüye kullanılmasına ilişkin de bir tedbir vardır. Bu maddeye göre, “*Daha önce cevaplandırıldığı halde aynı kişiler tarafından yapılan tekrar mahiyetindeki başvurular ile soyut ve genel nitelikteki başvurular işleme konulmaz ve durum başvuru sahibine bildirilir.*”

Bilgi edinme başvurularının temel olarak yukarıda anıldığı biçimde kamu düzeni ve kamu yararı amacına uygun olarak kullanılmakta olduğu kabul edilmelidir. İdare de, bilgi veya belge başvurularının yanıtlanmasını, devletin bu iki temel amacının gerçekleştirilmesine yönelik görmelidir.⁷³

3.4.2.2. Sadece Kesinleşmiş İşlemlere Ait Bilgiler Değil, İstenildiğinde Karar Alma Süreçlerine Ait Bilgi ve Belgeler de Paylaşılmalıdır

İdarelerin kesin ve yürütülebilir nitelikte olan icrai işlemleri gibi bu işleme dayanak olan bilgi ve belgeleri de Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamındadır. Örneğin idare tarafından bir yatırım için verilen ÇED olumlu kararı, iptal davasına konu edilebilecek, kesin, yürütülebilir ve icrai bir işlemdir. Bu “ÇED olumlu” kararına esas olan her türlü bilgi veya belge de bilgi edinme hakkıyla elde edilebilir. “ÇED olumlu veya olumsuz” kararı verilmeden önce yani idari işlem tesis edilmeden önce, idarenin karar alma sürecine ilişkin belgeler de idareden bilgi edinme hakkı çerçevesinde elde edilebilir. Bu şekilde, idarenin karar alma süreci denetlenir. Karar alma sürecinin şeffaflaşması sağlanır. İdarenin karar almadan önce kararına dayanak olan bilgi ve belgeler hukuka aykırı nitelik taşıyorsa, bu bilgi ve belgelerin kamuoyu tarafından denetlenmesi mümkün olur. Böylece idarenin hukuka aykırı bir karar almasının önü alınabilir.

İdarelerin, idari karar alma sürecinde bilgi ve belge paylaşma konusunda genel tutumu, başvurulara cevap vermeme veya olumsuz cevap verme yönündedir. Başvuruların karar alma sürecinde istedikleri bilgi veya belgeyi idarelerin kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiye” olarak gördüğü ve bu nedenle vermediği de görülmektedir. Buna karşın ilgili kanununun 26. maddesine göre:

“Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

Bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbî, malî, hukukî ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır.”

Örneğin, başvuru, bir yargı kararının uygulanmasıyla ilgili, yargı kararının

73 Yusufeli Barajı ve HES geçici bağlantı yollarının Kamu İhale Kanunu 21/b maddesi (pazarlık usulü) kapsamındaysa hangi gerekçeyle bu kapsama alındığına yönelik soruya, “önceden öngörülmemeyen olaylar” şeklinde verilen yanıt sonrası, BEDK’ye itiraz edilmiştir. İtirazı neticelendiren Kurul, Kanun’un 5. Maddesi uyarınca başvuru sahibine istenilen yanıtın verilmesine karar vermiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1285

uygulanması amacıyla yapılan işlemlerin neler olduğunu, bu konuda hukuk müşavirliğinin görüşünün ne olduğunu sorduğunda, ilgili kurum veya kuruluş bu konuda aksini yazılı olarak kararlaştırmadıkça, ilgisine bu belgeleri vermek zorundadır.

26. maddenin ikinci fıkrasına göre ise, kurum ve kuruluşlar faaliyet yürütürken verecekleri kararlarla ilgili uzmanlık bilgisine sahip kurum ve kuruluşlardan görüş ve bilgi alabilir. Bu görüş ve bilgiler ilgili kurumun alacağı karara esas teşkil ediyorsa, bu görüşler de bilgi edinme hakkı kapsamındadır. Örneğin, ÇED yönetmeliğine tabi nükleer santral projesi veya buna benzer bir yatırım hakkında ÇED olumlu veya olumsuz kararı verilmeden önce, görüş alınması gereken kurumlar vardır. Bu kurumlar tarafından verilen görüşler de bu madde uyarınca bilgi edinme talebi başvurusu kapsamındadır. Bu başvurulara olumlu yanıt verilmesi gerekir.

3.4.2.3. İdarenin Bilgi Edinme Başvurusuna Yanıtı, Anayasa'nın 40. Maddesine Uygun Olmalıdır

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması" başlıklı 40. maddesinin 2. fıkrasına göre, "Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır." Anayasa'nın, "Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı" başlıklı 74. maddesine göre de, başvuru sahiplerine başvuru sonuçlarının gecikmeksizin yazılı olarak bildirilmesi gerekmektedir.

Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un 7. maddesinde de, yapılmakta olan işlemin safahatı veya sonucu hakkında, yetkili makamlarca dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevap verileceği ve sonucun ayrıca bildirileceği hükmüne yer verilmiştir.

Yönetmeliğin 18. maddesinde, "Bütün başvurular olumlu veya olumsuz olarak cevaplandırılırken, başvuru sahibine gönderilecek yazının bir sureti, yazının ekleri hariç olmak üzere ayrıca bilgi edinme birimlerine gönderilir. Başvurunun reddedilmesi halinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı yapılabilecek başvuru yolları ve süreleri belirtilir" denilmektedir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da kararlarını bu yönde vermektedir.⁷⁴

İdareler, bilgi edinme başvurularını yanıtlarken, hem Yönetmeliğin 18. maddesini hem de Anayasa'nın 40. maddesini gözeterek, tüm bilgi edinme başvurularını cevaplandırmalı ve başvurulara verilen yanıtlarda, başvuru sahibinin itiraz yolları ve kanun yolları da gösterilmelidir. Oysa ki uygulamada, idareler, bilgi edinme başvurularına olumsuz yanıt verdiğinde, sadece *Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu*'na itiraz edilebileceğine ilişkin ibare eklemektedir. Bilgi edinme dilekçelerine verilen yanıtlarda genellikle, idarelerin verdikleri cevaba karşı başvuru sahibinin dava açma hakkı olduğu belirtilmemektedir. Bilgi edinme talepleri kimi kez yanıtızsız bırakılmakta, yazılı olarak bilgi edinme başvurusu reddedildiğinde ise başvuru yollarının hiç gösterilmediği cevaplar bulunmaktadır.

Sağlık Bakanlığı'n yapılan bir bilgi edinme başvurusunda, genel ifadelerle başvuruya

74 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 26.06.2014, Karar Sayısı: 2014/1193; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 11.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1290

yanıt verilmesi üzerine açılan davada Mahkeme “*davalı idarece söz konusu sorulara doğrudan cevap verilmeyerek bir takım genel ifadeler kullanılmak suretiyle davacının talebinin reddedildiği görülmektedir. Bu durumda, davacının talebinin 4982 sayılı Kanunun hükümleri uyarınca değerlendirilerek, talebin reddedilmesi halinde hangi kısmının hangi gerekçelerle reddedildiği hususlarının açık olarak belirtilmesi ve işleme karşı başvurulacak Kanun yollarının da gösterilmesi gerekmekte iken, söz konusu talebin herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin kısmen reddedilmesine ilişkin davaya konu işlemden hukuka uygunluk bulunmamaktadır*” şeklinde karar vermiştir.⁷⁵

3.4.2.4. İdareler Başvurulara Madde Madde ve Sıralı Olarak Yanıt Vermelidir

Kanun ve yönetmelikte bu yönde bir zorunluluk olmasa da “Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu” pek çok kararında bu hususa vurgu yapmış ve idarelerin, bilgi edinme başvurularını *madde madde değerlendirerek*, bu başvurularla ilgili olumlu veya olumsuz bir cevap vermesi gerektiğini belirtmiştir.⁷⁶

3.4.3. İdarelerin Bilgi veya Belge Paylaşmaktan Kaçınabildiği Haller

İdarenin hukuk kurallarıyla bağlı olmadığını hissettiği durumlar genel bir idare uygulaması haline geldikçe, idarelerin bilgi ve belgeye ulaşma konusunda yurttaşların çabalarını boşa çıkarma iradeleri de pekişmektedir. İdareci, bilgi ve belgeyi kendi özel mülkü sandığı sürece de bilgi veya belgeyi paylaşmaktan kaçınabildiği halleri tek tek saymak mümkün olamamaktadır. Ancak hem uygulama içinden hem de yazılı hukuk kurallarına bağlı kalarak şimdilik hangi durumlarda, idarelerin başvuru sahiplerini reddettiğini ortaya koymak mümkün olabilir.

Bilgi Edinme Hakkının kullanılmasına ilişkin Genelge’de, “Kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek olanlar hariç, yargı denetimi dışında kalan idarî işlemler, devlet sırları, ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, idarî veya adli soruşturmayla, özel hayata dair bilgiler, haberleşmenin gizliliğini ihlal edecek bilgi ve belgeler, ticari sırlar ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamındaki hususlar bilgi edinme hakkının istisnasını oluşturur. Keza, tavsiye ve mütalaa talepleri ile yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler de bilgi edinme başvurularına konu edilmeyecektir” denilmiştir. Bu Genelgeye esas olan Kanun hükümleri ise bilgi edinme hakkının istisnasını sayılı olarak göstermiştir.

3.4.3.1. Bilgi Edinme Hakkının İstisnası Sayılarak Paylaşılmayan Bilgiler veya Belgeler

Bilgi edinme hakkının sınırları Kanun’un dördüncü bölümünde, hakkın istisnaları olarak düzenlenmiştir. Ancak bu sınırlandırma sebeplerine idarenin dayanabilmesinin

⁷⁵ Ankara 13. İdare Mahkemesi, 2014/222 E. ve 2015/26 K. Sayılı Kararı

⁷⁶ Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 23.01.2014, Karar Sayısı: 2014/229

koşulları vardır. İstenilen bilgi veya belgenin, bu sınırlandırmaların kapsamı içinde yer alıp almadığı, idarelerin Kanun maddelerini yorumlama biçimine göre değişmektedir. Sınırlamalar, hakkın özüne dokunmayacak biçimde yorumlanmalı ve sınırlandırmaların sınırlarına özen gösterilmelidir.

3.4.3.1.1. Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 15. Maddesine göre, “*yargı denetimi dışında kalan idarî işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, bu Kanun kapsamına dâhildir. Bu şekilde sağlanan bilgi edinme hakkı işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmaz.*”

Anayasa'nın “Yargı Yolu” başlıklı 125. Maddesinin 1. Fıkrasına göre, “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.” Ancak Anayasa'da yargı denetimi dışında tutulan işlemler sayılmıştır. 125. maddenin 2. Fıkrasına göre, “*Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır. (Ek cümle: 12/9/2010-5982/11 md.) Ancak, Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.*” Cumhurbaşkanı'nın tek başına yapacağı işlemler Anayasal düzeyde yargı denetimi dışında tutulmuştur. Yüksek Askerî Şûra kararlarından da kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri dışında bulunan ilişik kesme kararları hariç, Şûra'nın tüm kararları yargı denetimi dışında sayılmıştır. Yargı denetimi dışında tutulan işlemlerden birisi de Anayasa'nın, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başlıklı 159. Maddenin, 10. Fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “*Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.*”

Bu maddelerde belirtilen işlemlerden, kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 15. maddesine göre, bilgi edinme hakkı kapsamında sayılmıştır. Kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkilemeyen, yargı denetimi dışında kalan işlemler ise bilgi edinme hakkı kapsamında değildir. Kişinin çalışma hayatı ve meslek onurunu etkilemesi nedeniyle hakkında bilgi istenen işlem, Anayasa'nın yukarıda sayılan hükümleri nedeniyle, idari davaya konu edilemeyecektir. Fakat İdare, yargı denetimi dışında kalan işlemlerinden, kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu ilgilendiren bilgi veya belgeleri ilgisine vermek zorundadır.⁷⁷

Bu bilgi veya belgelerin verilmemesi halinde, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edilebileceği gibi bu bilgi veya belgelerin verilmemesi de iptal davasına

77 Manisa'nın Soma ilçesi ile Eynesiz bölgesinde yer alan linyit kömürü maden sahalarının özelleştirme süreçlerine ve ihale süreçlerine ilişkin bilgi ve belge talep edilmiştir. Verilen yanıtta güncel, kişisel ve meşru bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı görüldüğünden ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu madde 8, 13, 15, 19 ve 23 kapsamında istenilen bilgilerin istisnalar kapsamında olduğu anlaşıldığından bilgi verilemeyeceği belirtilmiştir.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan itiraz neticesinde verilen **BEDK kararında**;

İtiraz konusu başvurunun Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında istisnalar içinde kabul edilemeyeceği ve BEHK 5. maddesi gereğince talep edilen bilgi ve belgelerin başvuranın erişimine sunulması gerektiği ifade edilerek itiraz kabul edilmiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi:17.07.2014 Karar Sayısı:2014/1231

konu edilebilir. Bilgi veya belgenin edinilmesinden sonra, sadece kişinin çalışma hayatını ve meslek yaşamını ilgilendiren işleme dair belgenin yargısal denetime tabi tutulamayacağı öngörülmüştür. Kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu ilgilendiren işleme dair bilgi veya belgenin verilmemesi ise yargısal denetime tabidir.⁷⁸

3.4.3.1.2. Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Devlet sırrı kavramı, demokratik hukuk devletinde, yurttaşların bilgi ve belge edinme hakkını ortadan kaldıracak biçimde kullanılmamalıdır. Buna karşın, idareler kolaylıkla “devlet sırrı” kavramına yaslanarak, bilgi ve belge vermektan imtina edebilmektedir. Kanun’un 16. maddesine göre “açıklanması hâlinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.”

Kanun’un bu maddesinde sayılan bu üç unsurun bir arada bulunması gerekir. Bir bilgi veya belgenin “devlet sırrı” kapsamında yer alması için, gizlilik dereceli bir bilgi veya belge olması; bu gizlilik dereceli bilgi veya belge niteliği itibarıyla gizli belge olması; niteliği itibarıyla gizlilik derecesi olan bu bilgi veya belgenin açıklanması halinde, devletin güvenliğine, dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine açıkça zarar verecek olması gerekir.⁷⁹ Bu üç unsuru bir arada barındırmayan bir bilgi veya belgenin, Kanun’un 16. Maddesi kapsamında devlet sırrı sayılması mümkün değildir.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da kararlarında, bir bilgi veya belgenin, gizlilik derecesi olması dışında, niteliği itibarıyla de gizli bilgi veya belge olması gerektiğini belirtmektedir.

3.4.3.1.3. Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Bilgi edinme hakkının istisnaları arasında yer alan, “ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi ve belgeler” başlıklı düzenleme, Kanun’un 17. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: “açıklanması ya da zamanından önce açıklanması hâlinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.” Kanun’da yapılan bu geniş tanımlamayla bilgi ve belgeye ulaşma hakkının, hakkın özüne dokunulacak biçimde sınırlandırılmaması için Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na ve yargı yerlerine de sorumluluk düşmektedir. Devletin faiz oranlarını belirleme gibi piyasa koşullarını doğrudan etkileyen kararlarıyla, yapılaşmaya

78 Azer’e göre ise bilgi edinme hakkı kapsamında olan yargısal denetime tabi olmayan işlemlerin, başvurucuya verilmemesine yönelik işlemler de yargısal denetime tabi değildir. Ancak bu görüş, Anayasa’da sınırlı sayıda gösterilen yargısal denetime tabi olmayan işlemlerin etki alanını genişletmek ve bilgi edinme hakkını sınırlandırmak anlamına geleceği gibi Anayasa’da amaçlanmamış bir idari uygulamaya da yol verilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle de, bilgi edinme kapsamında olan, kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu ilgilendiren idari işlem, yargısal denetim dışında olsa da; yargısal denetime tabi olmayan bu idari işleme ait belgelerin verilmemesi yargısal denetime tabidir. Aksi yönde görüş için Bakınız, Can Azer, *Bilgi Edinme Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s.172-173

79 Döner, Şeffaf Devlette Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2010, s. 235

açılacak alanlara ilişkin kararların zamanından önce açıklanması halinde haksız rekabet ve kazanca neden olacak durumlarla sık sık Türkiye karşı karşıya kalmıştır. Ancak bu tür durumlarda, haksız kazanç elde edebilenler genellikle planlama kararlarından, faiz kararlarından zamanından önce bilgi sahibi olan kişiler olmaktadır. Sıradan yurttaşların bu tür bilgi veya belgeye ulaşması pek de olası değildir. Bu nedenle, “ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi veya belgelere” ait sınırlamalar, Kanun kapsamında dar yorumlanmalıdır.

3.4.3.1.4. İstihbarata İlişkin Bilgi veya Belgeler

İstihbarata ilişkin her türlü bilgi veya belgenin bilgi edinme hakkı kapsamında olmadığı yönünde yaygın bir kanı vardır. Ancak bu kanı gerçeği yansıtmamaktadır. Kanun’un 18. maddesine göre, *Sivil ve askerî istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.* Bu genel kural şeklindeki düzenlemenin istisnası ise 18. maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre,

Ancak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı içindedir.

Yönetmeliğin 29. maddesinde, kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyebilecek istihbarat birimlerinin görev faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgelerin istenme usulü düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, bilgi edinme başvuruları bizzat ilgilisi veya konuya ilişkin olarak düzenlenen özel vekaletname ile yetkilendirilmiş olmak koşulu ile vekili tarafından yapılır.

Sivil ve askerî istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgelerden, sadece kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyici nitelikte olan ve ilgilisi hakkında bir işleme dayanak teşkil etmek üzere işlenmiş veya değerlendirilmiş bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kapsamında değerlendirilir.

Kurum veya kuruluşların işlemlerine dayanak teşkil etmek üzere, istihbarat birimlerinden talep edilen ve istihbarat birimlerince değerlendirilmek suretiyle kurum veya kuruluşların istifadesine sunulan istihbari bilgi veya belgelere ilişkin bilgi edinme hakkı kapsamındaki başvurular, söz konusu araştırma veya soruşturmanın yapılmasını talep eden kurum veya kuruluşun bilgi edinme birimine yapılır ve başvuruya erişim bu kurum veya kuruluşça sağlanır.

Yönetmeliğin 29. maddesinde de belirtildiği üzere, kişinin meslek onurunu ve çalışma hayatını ilgilendirdiği sürece, istihbari bilgi bir işleme henüz dayanak teşkil etmese de bir işleme dayanak teşkil etmek üzere işlenmiş ve derlenmiş olduğunda da bilgi edinme hakkı kapsamı içinde sayılmaktadır. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’nun kararları da bu yöndedir.⁸⁰

80 “Adı geçenin H.K. ile evlenmesine izin verilmemesine gerekçe teşkil eden bilgi ve belgelerin tarafına verilmesi talebine karşılık, Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı’nca...işleme konulmadığı şeklinde verilen olumsuz cevabın yerinde olmadığına zira, anılan Müsteşarlığın, talep edilen bilgi ve belgelerin herhangi bir işleme dayanak olmadığına dayanmasının da yerinde olmadığı, çünkü... Kanun ve yönetmeliğin ilgili maddeleri uyarınca, ilgilisi hakkında bir işleme dayanak teşkil etmek üzere işlenmiş veya derlenmiş

3.4.3.1.5. İdarî Soruşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

İdari bir soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgelerin hangi durumda, bilgi edinme hakkının kapsamında yer almadığı Kanun'un 19. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, Kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idarî soruşturmalarla ilgili, açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

- a) Kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak,
  - b) Kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak,
  - c) Soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek,
  - d) Gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek,
- Bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Maddede açıkça düzenlendiği üzere, devam eden bir idari soruşturma olması ve devam eden bir soruşturma ile ilgili bilgi ve belge talep edilmesi halinde Kanun'un bu maddesine dayalı olarak idare, soruşturmaya ilişkin bilgi veya belge vermekten imtina edebilecektir. Ancak tamamlanmış bir soruşturmaya ilişkin bilgi veya belge istemleri, bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

Soma'da 301 maden işçisinin ölümüne yol açan iş cinayetiyle ilgili Kimya Mühendisleri Odası tarafından yapılan bilgi edinme başvurusunda istenilen bilgi ve belgeleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, idari soruşturma kapsamında saymış ve bu belgeleri vermemiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu idarenin bu kararını hukuka aykırı bulmuş ve istenilen belgelerin başvuru olan meslek kuruluşuna verilmesi gerektiğine karar vermiştir.⁸¹

3.4.3.1.6. Adli Soruşturma ve Kovuşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun⁸² 2. maddesine göre, Soruşturma: *Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi*, ifade etmektedir. Aynı Kanun'un yine 2. Maddesine göre kovuşturma ise, *İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi*, ifade eder.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 20. maddesinde de adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgelerin hangi hallerde, bilgi edinme hakkı kapsamında yer almadığı sayılmıştır. Bu maddeye göre, açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

- a) Suç işlenmesine yol açacak,

bilgi ve belgeler şeklinde olduğundan, ilgilisi hakkında bir işlem tesis edilmemiş olsa dahi, bir bilgi veya belgenin bir işleme dayanak teşkil etmek üzere dosyasına işlenmesinin ilgisinin erişimine açılması için yeterliği olduğunun...talep edilen bilgi veya belgelerin adı geçene verilmesi gerektiği, hususlarının Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'na bildirilmesine" Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 5.7.2004, Karar Sayısı: 2004/12'den aktaran, Döner, s.244.

81 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 26.06.2014, Karar Sayısı: 2014/1195

82 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Resmi Gazete, Tarihi: 17.12.2004, Sayısı: 25673

- b) Suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanunî yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek,
- c) Yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek,
- d) Hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlâl edecek, Nitelikteki bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Bir soruşturma veya kovuşturma devam ederken, soruşturma veya kovuşturma-ya ilişkin istenilen bilgi veya belgeler bu maddede sayılan durumları yaratmayacaksa, başvuruca istenilen bilgi veya belgenin verilmesi gerekir. 2013- 2014 yılında Türkiye’ye giriş yapan hangi ürünlerde Genetiği Değiştirilmiş Organizma (GDO) tespit edildiğine yönelik bir soru, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’na yöneltilmiştir. Bakanlık, “GDO’lu ürünlerin piyasaya sunulmasının yasak olduğu, yakalanan ürünlerle ilgili cezai süreçlerin başlatıldığı ve gerekli bilgilendirmenin internet sayfasından yapıldığına” yönelik bir yanıt verdi. Görüleceği üzere, verilen yanıtta, istediğimiz hiçbir bilgi yoktu. Çünkü bu bilgi edinme başvurusunun amacı, kimi çocuk mamalarında GDO tespit edilmiş olmasının basında haber olması ve bu ürünlerin tüketilmemesine yönelik gerekli tedbirleri almaktı. Buna karşın, temel haklarımızı korumaya yönelik talebimize gerektiği gibi yanıt alamadık. Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu’na yaptığımız itiraz kabul edildi.⁸³ Fakat Kurul’un bu kararına karşı Bakanlık “adli soruşturmanın sürdüğü” gerekçesiyle, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda olmayan bir usulü işleterek, itiraz etti. Bakanlığın itiraz yazısı oldukça düşündürücüydü: “*Biyogüvenlik Kanunu gereğince GDO’lu olduğu tespit edilen ürünler ve sorumluları hakkında Cumhuriyet Savcılığı’na suç duyurusunda bulunulduğu ve olayın yargıya intikal etmiş olduğu da düşünüldüğünde hâlihazırda soruşturması devam etmekte olan, hakkında kesin karar/hüküm bulunmayan ürün veya firma bilgilerin verilmesinin hukuki açıdan istenmeyen sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. GDO’lu ürünlerin sağlığa zararlı olduğu yönünde kesinleşmiş ve uluslararası anlamda kabul gören bilimsel bir verinin bulunmadığı, Biyogüvenlik Kurulu tarafından gıdalarda izin verilmiş ya da onaylı bir gen olmadığı dolayısıyla GDO yönünden uygunsuz olduğu tespit edilen ürünlerin Cumhuriyet Savcılığı’na bildirilmesinin sebebinin gıdanın izinsiz bir gen ihtiva ediyor olmasından kaynaklandığı göz önüne alındığında Biyogüvenlik Kanununun kapsamında olumsuzluk tespit edilen ürün ve üretici bilgilerinin tüketiciye duyurulmasının halk sağlığının korunması açısından bir yarar sağlanmayacağı tam tersine GDO konusunun toplumu endişe ve olumsuz düşüncelere sevk eden bir konu olması nedeniyle çeşitli sorunlar oluşturabileceği düşünülmektedir.*”

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da bu gerekçelerle yapılan itirazı yerinde gördü ve ilk kararını kaldırarak “adli soruşturmanın başlatıldığı” gerekçesiyle istediğimiz bilgi ve belgelerin verilmesi talebimizin reddini uygun buldu.⁸⁴ Elde etmek istediğimiz bilgiler, Kanun’un 20. maddesi kapsamında ne suç işlemem için araç olacak ne de var olan bir

83 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:18.09.2014, Karar Sayısı:2014/1594

84 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:22.01.2015, Karar Sayısı:2015/1

suçun soruşturulması ve kovuşturulmasını engelleyecek bir bilgidir. Bir tüketici olarak GDO'lu ürünlere ve firmalara ilişkin bilgi sahibi olduğumuzda madde 20'deki hallerin gerçekleşmesi mümkün değildir. Sadece neyi yiyip neyi yemeyeceğimize özgürce karar verebilmek için bu bilgiye erişim isteğimizin olduğu açıkken madde 20'nin bilgi verme-gereğesi olarak sunulması hukuka aykırıdır.⁸⁵

Dolayısıyla, bilgi edinme başvurusuna, bu maddeye dayalı olarak idare tarafından olumsuz yanıt verilmişse; idarenin ret gerekçesinde, 20. maddede belirtilen hangi sebeple bilgi veya belgenin verilmediği açıkça ve gerekçeli biçimde yazılmalıdır.⁸⁶

Bilgi edinme hakkını, yargılama usulü safhalarında sınırlandıran Kanun'un 20. Maddesindeki düzenleme, aynı zamanda, "04.04.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 18.06.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 06.01.1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu ve diğer özel kanun hükümleri saklıdır" demektedir. Ancak, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunuyla; 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu da 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunuyla yürürlükten kalkmıştır. Bu nedenle, bu maddede sayılan iki kanun için, onların yerine yürürlüğe giren yeni Kanunlara bakmak gerekecektir.

3.4.3.1.7. Özel Hayatın Gizliliği

Özel hayatın gizliliği esas alınarak, bu kapsamda sayılan bilgi veya belgelerle ilgili de Kanun'un 21. maddesinde sınırlama getirilmiştir. Özel hayat kavramının neyi kapsadığı oldukça tartışmalıdır. En genel anlamda, kişinin ev hayatı, cinsel kimliği, inançları, kutsal saydığı değerler sistemi, sağlık bilgileri, genetik özellikleri, fizyolojik niteliği özel hayatı kapsamında sayılabilmektedir. Ancak bu sayılan özellikler dışında özel hayat kapsamında sayılacak bilgi veya belgeler her somut durumda farklılık gösterebilmektedir. Bilgi edinme hakkını, özel hayatın gizliliğini esas olarak sınırlandıran Kanun'un 21. maddesine göre, *Kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Kamu yararının gerektirdiği hâllerde, kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı*

85 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun istediğimiz bilgilerin verilmesi talebini "adli soruşturma" gerekçesiyle red işlemine dava açtı. Dava bu çalışma bittiğinde devam etmekteydi. Aynı zamanda, bu davaya hazırlık aşamasında Mersin Limanı'nda çok büyük miktarda GDO'lu ürünün yakalandığı ve bu konuda ceza davaları açıldığı, bu davanın sanıklarının da Mersin'de yerel yönetimler için de adaylığını koymuş kişiler olduğu basına yansdı. Sıradan bir bilgi edinme talebinin siyasal iktidar, sermaye arasındaki derin dehlizlere daldığını ancak o zaman fark ettik.

86 Soma'nın Eynez bölgesindeki linyit yataklarının işletilmesi hususunda dair ve Türkiye Kömür İşletmeleri ve Soma Kömür İşletmeleri'ne ilişkin olarak işyeri açma ve çalışma ruhsatı hususunda bilgi ve belge talebinde bulunulmuştur. Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün verdiği yanıtta maden kazasının soruşturma aşamasında olması sebebiyle bu aşamada talep edilen hususlara dair bilgi verilemeyeceği belirtilmiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan itiraz neticesinde verilen BEDK kararında; itiraz konusu başvurunun Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında istisnalar içinde kabul edilemeyeceği ve BEHK 5. maddesi gereğince talep edilen bilgi ve belgelerin başvuranın erişimine sunulması gerektiği ifade edilerek itiraz kabul edilmiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi:18.09.2014, Karar Sayısı:2014/1553, **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi:04.09.2014, Karar Sayısı:2014/1448, **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi:04.09.2014, Karar Sayısı:2014/1478

rızası alınmak koşuluyla açıklanabilir.

İdareler, bilgi veya belge istemli başvurulara, “özel hayatın gizliliği” hükmüne dayalı olarak olumsuz yanıt verdikleri durumlarda genellikle, bilgi veya belge istenilen kişinin mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacağı gerekçesine dayanmaktadır. Ancak bu noktada, idareler, elde edilecek kamu yararı ile özel hayatın gizliliğinin korunması arasındaki dengeyi gözetmelidir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da bu doğrultuda, “kamu çalışanlarının ücret bordroları, kadro karşılığı sözleşmeli statüye geçen personelin isimlerinin ve işlemlerinin hangi makam tarafından onaylandığı, arsa dağıtım sonuçları ve listeleri, şikâyete konu kişilerin görevleri sırasında başvuru sahibine karşı tutumları ve ilgili bilgiler, usulsüzlüklere iştirak etmiş kişilerin iş bu eylemlerinin açıklanması, kişinin teşekkür ve takdirname almış olduğu bilgisi, mesleğe tekrar kabule ilişkin bilgi veya belge, kadrolara yapılan atama taleplerine ilişkin bilgi veya belge, ataması yapılan yöneticilere ilişkin bilgiler, kamu sağlığını ilgilendirdiği açık olan ticari işletmelerle ilgili ruhsat bilgileri, mahkeme kararıyla tazminat ödenmesi halinde varsa işlemde sorumlu olan ve kendisine rücu edilen kamu görevlisine dair bilgi...”⁸⁷ kişinin çalışma yaşamıyla⁸⁸ ilgili olmasına rağmen, Kanun kapsamında saymış ve bu yöndeki bilgi edinme başvurularına olumlu yanıt verilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Balıkesir-Çanakale Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ile Bandırma Bölgesi’nde 5000 hektarlık alanın sanayi alanı olarak gösterilmiştir. Bu planların ilanından önceki bir yıl içinde sanayi bölgesi olarak ilan edilen koordinatlardaki ada ve parsellerde mülkiyet değişikliği olanlara ait bilgi Karesi Kaymakamlığı’ndan talep edilmiştir. Talep ilgili idare tarafından Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü’nün 11/1 sayılı Genelgesi gerekçesiyle reddedilmiştir. Yapılan itirazla ilgili de BEDK, istenilen bilgi ve belgelerin Kanun’un 21. Maddesi kapsamında özel hayatın gizliliği kapsamında kaldığından bahisle itirazı reddetmiştir.⁸⁹

3.4.3.1.8. Haberleşmenin Gizliliği

İletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, haberleşme araçları da çeşitlenmiş ve devletin haberleşme alanında düzenleme gücü ve yetkisi de giderek artmıştır. İnternet yoluyla yapılan haberleşmeler, telefon, faks, mektup gibi iletişim araçlarına eklenmiştir. Bu iletişim araçları üzerinden yapılan haberleşmelerin devlet tarafından gizli ya da açık biçimde kayıt altına alındığı bilinen bir gerçektir. Bu kayıtların haberleşmenin gizliliği

87 Döner, s. 263

88 “Mükellefe ait vergi işlemlerine ilişkin tarh, tahakkuk, tahsilat evrakları ve ödeme suretiyle diğer bilgi belgelerin, mükellefin vekili olan avukata verilmesi vergi mahremiyeti kapsamında değildir. Davacı vekilinin idareye yaptığı başvuru davacının işleri için ve vekil sıfatıyla yapılan bir müracaat olup bu istemin reddi üzerine menfaati ihlâl edilen kişi vekil olmayıp, davacının kendisidir. Danıştay 4. Dairesi, 16.03.2011, E. 2009/695, K. 2011/1094.” Serkan Açar, *Vergi Mahremiyeti vs Bilgi Edinme Hakkı*, Uluslararası Hukuk Kurultayı 2012, Ankara Barosu, Ankara, 2012, s.275

89 Planlama alanında arsa spekülasyonu olup olmadığına yönelik kamusal yarar içeren bir bilgi edinme başvurusunun reddedilmesinin özel hayatın gizliliği kapsamında sayılması hukuka aykırıdır. Oysa itirazımız Kurul kararıyla reddedilmiştir. *Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu*, Karar Tarihi:30.07.2015, Karar Sayısı:2015/1490

başlığı altında Kanun'un 22. maddesine göre bilgi edinme hakkı kapsamında sayılmadığı belirtilmiştir. Bu maddeye göre, *haberleşmenin gizliliği esasını ihlâl edecek bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.*

3.4.3.1.9. Ticarî Sır

Bilgi edinme hakkının istisnaları arasında, ticari sır niteliğinde olan bilgi veya belgeler de sayılmıştır. Hangi bilgi veya belgelerin, ticari sır niteliğinde olacağı, anılan kavramın belirsizliği nedeniyle muğlaktır. Kanun'un 23. maddesine göre, *Kanunlarda ticarî sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticarî ve malî bilgiler, bu Kanun kapsamı dışında tutulmuştur.* O halde, bilgi veya belgenin, ticari sır olarak sayılabilmesi için birincisi, Kanunlarda ticari sır olarak gösterilmiş olması gerekecektir. İkincisi, kamu gücü kullanılarak üçüncü kişilere karşı gizli kalması koşuluyla elde edilmiş, mali ve ticari nitelikte bilgiler de ticari sır olarak sayılmıştır.

Birinci durumda, Kanun'da açıkça ticari sır niteliğinde sayılmayan bir bilgi veya belgenin ticari sır olduğu ileri sürülemeyecektir. Bu nedenle, idareye yapılan başvurulara, ilgili idare olumsuz yanıt veriyorsa, açıkça ve gerekçeli olarak, hangi Kanun'un hangi hükmü uyarınca, ilgili bilgi veya belgenin ticari sır niteliği taşıdığını belirtmelidir. İkinci durumda ise, kamu gücü kullanarak idare tarafından elde edilmiş ve kamu gücü kullanması nedeniyle idareye verilmiş bilgi veya belgelerden üçüncü kişilere karşı gizli kalması kaydıyla temin edilmiş ticari ve mali bilgilerin de ticari sır olarak sayıldığı görülmektedir. Bu durumda da, idare tarafından elde edilen mali ve ticari bilgilerden, hangi Kanun hükümlerine dayalı olarak üçüncü kişilere karşı gizli kalması gerektiği bilgi edinme başvurularına olumsuz yanıt verilirken belirtilmelidir. İdarenin bir Kanun'a dayanmadan, talep edilen bilgi veya belgenin "ticari sır" kapsamında olduğunu ileri sürmesi hukuka uygun düşmeyecektir.⁹⁰

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da, idare tarafından, "ticari sır" sayılarak yapılan başvuruya olumsuz yanıt verilmesi halinde, ilgili bilgi ve belgeleri, Kanun'un 13. maddesine göre ilgili idareden talep etmekte, bu bilgi veya belgelerin ticari sır kapsamına girip girmediğini değerlendirmektedir. Kurul, değerlendirme sonucunda, istenilen bilgi veya belgeleri ticari sır niteliğinde görmezse, ilgili idareye, Kanun'un 5. maddesine göre, istenilen bilgi ve belgelerin başvurucuya temin edilmesi gerektiğine karar vermektedir.⁹¹

Soma Kömür İşletmesi A.Ş'nin iş sağlığı ve güvenliği denetim raporlarının, iş sağlığı güvenliği uzmanının denetimler sonucu şirkete yaptığı tavsiyelerinin, buna ilişkin def-

90 Bergama/Ovacık'taki altın madenini işleten Eurogold - Newmont/Normandy isimli çok uluslu şirketin, altın faaliyeti sonucu elde ettiği geliri beyan edip etmediğinin öğrenilmesi amacıyla yapılan bilgi edinme başvurusu, istenilen bilgiler, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 5. maddesindeki "vergi mahremiyeti" düzenlemesi gerekçe gösterilerek Maliye Bakanlığı tarafından reddedilmiştir. Bu ret işlemine karşı açılan davada, Ankara 4. İdare Mahkemesi, vergi mahremiyetinin, istenilen gelir ve kurumlar vergisi bilgilerini açıklamaya engel teşkil etmediğine hükmetmiştir. Ağar, *Vergi Mahremiyeti vs Bilgi Edinme Hakkı*, s.275.

91 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 03.04.2014, Karar Sayısı: 2014/549

ter kayıtlarının bilgi edinme kapsamında bir örneğinin tarafımıza verilmesine ilişkin talebi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “istenilen belgelerin ticari sır niteliğinde olduğu” gerekçesiyle reddetmiştir. Bu ret yanıtına yapılan itiraz sonucunda, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu istenilen belgelerin ticari sır niteliğinde olmadığına karar vermiştir.⁹²

3.4.3.1.10. Fikir ve Sanat Eserleri

Kanun’un 24. maddesine göre, fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak yapılacak bilgi edinme başvuruları hakkında ilgili kanun hükümleri uygulanır.

3.4.3.1.11. İstenilen Belgelerin Kurum İçi Yazışma Niteliği Taşınması

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun, “Kurum İçi Düzenlemeler” başlıklı 25. maddesine göre, “*Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.*”

Kurum içi düzenlemelerin bilgi edinme hakkı kapsamında olmaması için, istenilen bilgi veya belgenin kamuoyunu ilgilendirmemesi ya da söz konusu düzenlemeden kurum çalışanlarının etkilenmemesi gerekir. Kamuoyunu ilgilendiren kurum içi düzenlemelerle ilgili bilgi veya belgelere herkes ulaşabilir. Kurum çalışanlarını ilgilendiren kurum içi düzenlemeleri ise, kurum çalışanları veya onları temsil etmeye yetkili sendika, meslek odası gibi örgütlenmeler temin edebilir.

Kurum içinde nöbetlerin tutulma biçimi, çalışanların işe geliş ve gidiş saatlerine ilişkin kontrol mekanizmaları kurum içi uygulamalar niteliğindedir. Bu tür bilgi veya belgeler kamuoyunu ilgilendirmese de çalışanları yakından ilgilendirir. Bu konudaki bilgi veya belgeleri, çalışanlar ve onları temsile yetkili sendika gibi organlar elde edebilir.

Kamuoyunu ilgilendiren bilgi veya belgelerse, kurum için yazışma niteliğinde değildir. Fakat kamuoyunu ilgilendiren kimi bilgi veya belgeyi idareler, kurum içi yazışma niteliğinde sayma eğilimindedir. Bu uygulamalar hukuka uygun değildir.⁹³ Van İli Gevaş

92 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 26.6.2014, Karar Sayısı: 2014/1195 Benzer bir kararda da, Manisa'nın Soma ilçesi ile Eynesiz bölgesinde yer alan linyit kömürü maden sahaları ile ilgili olarak rüçhanlı kömür alım miktarlarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Verilen yanıtta güncel, kişisel ve meşru bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı görüldüğünden ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 8, 13 ve 23. maddeleri kapsamında istenilen bilgilerin istisnalar kapsamında olduğu anlaşıldığından bilgi verilemeyeceği belirtilmiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan itiraz neticesinde verilen BEDK kararında; başvuru konusu olan 8 maddenin 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu madde 23 'ticari sır' kapsamında ve diğer istisnalar kapsamında değerlendirilemeyeceği, talep edilen bilgi ve belgelerin başvuranın erişimine sunulması gerektiği belirtilerek itiraz kabul edilmiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:17.07.2014, Karar Sayısı:2014/1293

93 Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun 24.5.2013 tarihinde, bilgi edinme başvurumuza verdiği yanıt tam da bu duruma örnektir. TAEK'e yaptığımız bilgi edinme başvurusunda, “nükleer güç ve güvenlik başkan yardımcısı, yer değerlendirme raporunun sonuçlarını ve yapılan çalışmaları belirten raporu kurum başkanına sunmuş mudur? Eğer sundu ise raporun tarafıma gönderilmesini talep ederim” denilmiştir. Bu başvuruya verilen yanıtta ise, “Söz konusu raporlar henüz hazırlanmamıştır. Bununla birlikte, bu raporlar yer değerlendirme sürecinin bir iç dokümanı olması nedeniyle hazırlandığında zaman dahi kamuya paylaşılması mümkün görülmemektedir.”

Verilen yanıtta göre, Akkuyu nükleer santraliyle ilgili deprem raporlarına kurumun ne yanıt verdiği, raporları nasıl değerlendirdiği kamuoyunu ilgilendirmemektedir. Oysa ki kurum tarafından verilen yer lisansı idari bir işlem niteliği taşıdığından, bu işleme daya-

İlçesi'nde bulunan Halime Hatun Türbesi'nin içine yapılan ve tescilli bu kültür varlığının ihtişamını bozan “*yurt binasının yapılmasına izin veren kolluk hakkında gerekli işlemlerin yapıp yapılmadığı, yapıldıysa hangi işlemlerin yapıldığı ve bu konudaki işlem dosyasının bir örneğinin tarafımıza gönderilmesi*” talebine yanıt verilmemesi üzerine BEDK'ye yapılan başvuru hakkında, Kurul'un istenilen bilgi ve belgelerin Kanun'un 25. maddesi kapsamında kaldığından bahisle itirazımızı reddetmesi⁹⁴ tam da bu hukuka aykırılığa örnektir.

Ankara Üniversitesi tarafından, öğrencilerin Üniversite'ye kayıt aşamasında, öğrencilere banka kartı niteliğinde öğrenci kimlik belgesi verilmesi ve her öğrenci için ilgili bankada, kayıt yapılması anında, hesap açılması üzerine; üniversiteye, bir öğrenci tarafından bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Yapılan başvuruda, üniversite ile ilgili banka arasındaki “anlaşma metninin bir örneğinin tarafına verilmesi” talep edilmiştir. Üniversite, istenilen bilgi veya belgenin “kurum içi yazışma” niteliği taşıdığı gerekçesiyle, Kanun'un 25. Maddesine dayalı olarak istemi reddetmiştir. Verilen bu yanıt üzerine, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edilmiştir. Kurul, bir banka ile üniversite arasındaki anlaşmanın, *kamuoyunu ilgilendirdiği* gerekçesiyle, istenilen anlaşma metninin başvurucaya verilmesi gerektiğine karar vermiştir.⁹⁵ Ankara Üniversitesi, Kurul'a, bu kararımı yeniden gözden geçirmesi ve yeni bir karar vermesi için başvurmuştur. Üniversite ilgili yazısında, “banka ile yapılan sözleşmede gizli bilgi olarak değerlendirilebilecek bilgiler bulunduğu, bu bilgilerin açıklanması halinde bankaya karşı sorumluluklarının doğacağını” ileri sürmüştür. Kurul bu yapılan başvuruyu değerlendirmiş, verdiği yeni kararında, başvurucaunun itirazını kısmen kabul ederek, banka ile üniversite arasında yapılan sözleşmeden öğrencileri ilgilendiren kısımların, başvurucauya verilmesine karar vermiştir.⁹⁶

3.4.3.1.12. Kurum İçi Görüş, Bilgi Notu ve Tavsiyeler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 26. Maddesinin 1. Fıkrasına göre, “*Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır.*” Maddeden de anlaşılacağı üzere, bilgi edinme başvurusuna konu edilen ve istenilen bilgi veya belgenin öncelikli olarak, “bilgi notu, teklif ve tavsiye” niteliğinde olması gerekir. Bu istenilen belgelerin, bu nitelikte değerlendirilmesi idarenin takdirinde olsa da bu belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamında değerlendirilmeyeceği hususunda idarenin takdir yetkisi Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile sınırlıdır. İdare istenilen belgeyi, bilgi notu, teklif ve tavsiye olarak nitelendirdikten sonra, bu belgenin

nak olan her türlü görüşün Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında olduğu Kanun'un 26. Maddesinde açıkça belirtilmiştir. ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planları için yapılan bilgi edinme başvurusuna, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından verilen 10.01.2014 tarih ve 20677 sayılı yanıtta, “plan onayına ilişkin Bakan olurunun kurum içi yazışma niteliğinde olması dolayısıyla verilemeyeceği” belirtilmiştir.

94 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:27.11.2014, Karar Sayısı:2014/2704

95 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 19.12.2013, Karar Sayısı: 2013/2233

96 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 16.01.2014, Karar Sayısı:2014/93

bilgi edinme kapsamında olmadığına, karar verebilmesi için, bilgi edinme hakkının sınırlandırılmasına yönelik bir gerekçesi olmalıdır. Bu belgelerin, devlet sırrı, ekonomik sır, istihbari sır, ticari sır kapsamında olduğu ve bu nedenle de bilgi edinme kapsamında olmadığına yönelik bilgi edinme başvurusundan önce alınmış idari bir karar yoksa, bu durumda, bu belgelerle ilgili idarenin “aksini kararlaştırdığı” ileri sürülemez. Aksi takdirde, demokratik ve şeffaf bir yönetimin sağlanması için çıkartılmış Kanun hükümleri, idarenin gizlilik rejiminin aracı haline gelecektir.

Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin ÇED süreci kapsamında yapılan “İnceleme Değerlendirme Komisyonu” (İDK) toplantısına kurumlar tarafından sunulan görüşlerin bilgi edinme hakkı kapsamında istenilmesine ilişkin talebi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı “istenilen belgelerin Kanun'un 26. maddesinin birinci fıkrası kapsamında olduğu” gerekçesiyle reddetmiş; fakat Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu bu belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamında başvuru verilmesi yönünde karar vermişti.⁹⁷ Ancak, ilgili Bakanlık, İDK toplantısına sunulan kurum görüşlerinin başvuruca verilmemesine yönelik BEDK kararına itiraz etmiş ve bu itiraz üzerine de Kurul, İDK toplantı tutanakları ve raporlarını 26. maddenin 1. fıkrası kapsamında sayarak görüşünü değiştirmiştir.⁹⁸

Kanun'un 26. maddesinin 2. fıkrasında da, “*Bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbî, malî, hukukî ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır.*” Kanun'un bu maddesine göre de, idari kararlara dayanak olan her türlü kültürel, istatistik, tıbbî, malî, teknik, hukukî ve benzeri görüşler bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

Emek Sineması ile ilgili İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından hazırlanan raporu, bilgi edinme başvurusuyla raporu hazırlayan Üniversite'den isteyen Mimarlar Odası'na bu raporun verilmemesi üzerine açılan davada ise,

“*... Olayda talep edilen raporun davalı idarenin yürüttüğü asli hizmetlere ilişkin olmadığı, hizmet alımı şeklinde üçüncü kişiler ya da kurumlar tarafından talep edilerek bedeli karşılığı hazırlatıldığı ve meslek kuruluşlarına anılan raporların verilmesini zorunlu kılan bir mevzuat hükmü bulunmadığı hususları birlikte değerlendirildiğinde, davalı idarenin anılan raporu davacı oda şubesine vermeye yargı kararıyla zorlanamayacağı sonucuna varılmıştır...*”⁹⁹ gerekçesi ile davanın reddine kararı verilmiştir. Oysa ki mahkeme, Bilgi Edinme Hakkı

97 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 29.5.2014, Karar Sayısı: 2014/945 Kurul'un bu karar sonrasında, Revize ÇED Raporunun Bakanlık tarafından 28.6.2014'te kamuoyuna sunulmuştur. Akkuyu NGS'ye ait ilk ÇED Raporu 1 Ekim 2013'te İnceleme Değerlendirme Komisyonu (İDK) tarafından eksik bulunması ardından, şirketten raporda bazı başlıklarda değişiklikler yapması istenmişti. Bu değişiklikler sonrasında Bakanlık revize edilen 2. ÇED raporunu kamuoyuyla uzun süre paylaşmadı. Kurul'un bu kararı ardından ÇED kamuoyunun bilgisine açıldı.

98 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 23.10.2014, Karar Sayısı: 2014/2159; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 28.05.2015, Karar Sayısı: 2015/1026 BEDK'nin bu kararıyla, ÇED süreçlerinde yapılan İDK toplantısına sunulan kurum raporlarına ve görüşlere ulaşım engellenmiştir. Akkuyu Nükleer Santrali ÇED olumlu kararına karşı açılan davalarda ilgili idareden mahkeme, kurum görüşlerini ve İDK tutanaklarını istemiştir. Mahkemeye gönderilen dosyalarda nükleer santrale önemli bilimsel kurumların olumsuz görüş verdiği görülmektedir. BEDK'ye ilgili Bakanlık tarafından itirazların yapılması bu olumsuz görüşlerden kaynaklı olabilir.

99 İstanbul 10. İdare Mahkemesi'nin 20.04.2012 gün, 2010/1357 Esas ve 2012/777 Karar sayılı Kararı

Kanunu'nun 26. maddesinin 2. fıkrasına göre, istenilen belgenin Kanun kapsamında olduğuna karar verilmeliydi. Üniversite tarafından 3. kişilere hazırlatılan bu raporların, koruma kurullarında alınan idari kararlara dayanak teşkil ettiği göz ardı edilmiştir. Bu raporun, 3. kişiler tarafından hazırlatılmasına değil, idari bir işleme dayanak yapıp yapılmadığına bakılması gerekmektedir. Bununla birlikte, özel hukuk kişileri tarafından üniversitelere hazırlatılan bu tarz raporlar, sonradan bir idari işleme dayanak yapıldıysa, idari işlem tesis eden idareden, işleme esas bu belgelerin istenmesi daha etkili bir yoldur.

3.4.3.1.13. Tavsiye ve Mütalaa Niteliğinde Bilgiler

Kanun'un 27. maddesine göre, tavsiye ve mütalaa talepleri bu Kanun kapsamı dışındadır. Bu maddeye göre, idarelerden tavsiye ve mütalaa niteliğinde bilgi edinilmesi mümkün değildir. Örneğin, bir kanun maddesinin veya yönetmeliğin ne anlama geldiğinin açıklanmasının istenmesi, mütalaa niteliği taşıdığından, bu tür bilgi talepleri, bilgi edinme hakkı kapsamında değildir. İdarelerin yurttaşların hayatlarını kolaylaştırma, faaliyet alanıyla ilgili olarak ilgililere yol gösterme ödev ve sorumlulukları vardır. Ancak, idare olmaktan kaynaklanan bu sorumluluklar, idareye, bilgi edinme hakkı kapsamında, ilgili başvurana özel olarak yazılı bir mütalaa ve tavsiye verme yükümlülüğü yüklememektedir. İdareler bu tür talepleri, bilgi edinme hakkı kapsamında değil; dilekçe hakkı kapsamında değerlendirmelidir.¹⁰⁰

Örneğin idareye yapılacak bir bilgi edinme başvurusunda, "kültür varlığı olarak tescilli olan yapıda yapılan tadilatla ilişkin proje müellifini gösterir bilgi levhası neden asılmamıştır ve ne zaman asılacaktır" türü soruları Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu mütalaa niteliğinde saymaktadır.¹⁰¹ Bu nedenle ilgili idarelere yapılacak başvurularda bu talepler, soru olarak değil; dilekçe hakkı kapsamında bir başvuru olarak kaleme alınmalıdır. Bu başvuru şu şekilde yapılabilir: "... kültür varlığıyla ilgili tadilat yapılmaktadır. Bu tadilatın süresi, proje müellifi, ruhsat numarası gibi bilgileri içeren tabelası yoktur. İnşaatın hukuka uygun devam edip etmediğinin anlaşılması için bu tabelanın binanın dış cephesine asılmasını talep ederiz." Böylece, idarelere yasal olarak yapmaları gereken işlem veya eylem hatırlatılır. İdareler bu yükümlülüklere uymazlarsa gerekli idari ve yargısal yollar kullanılabilir.¹⁰²

100 Akkuyu nükleer güç santraline ait "ÇED raporunun kamuoyuyla paylaşılmamasının yasal gerekçeleri"ne ilişkin bilgi edinme başvurusu hakkında yapılan itirazı inceleyen Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, "ÇED raporunun kamuoyuyla paylaşılmamasının yasal gerekçelerinin" erişime açılmasına ilişkin talebin mütalaa niteliğine haiz olduğunu değerlendirerek, bu yöndeki talebi reddetmiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 29.05.2014, Karar Sayısı: 2014/1025

101 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 12.06.2014, Karar Sayısı: 2014/1060

102 Karayolları Genel Müdürlüğü'ne yönelik "2005 yılındaki ihale sonrasında aynı isimle yeni bir ihale yapılmasının gerekçesi nedir" sorusunu BEDK, mütalaa sayarak itirazı reddetmiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1291

3.4.3.2. İdarelerin Tutumu Nedeniyle Bilgi ve Belgelerin Paylaşılmaması

3.4.3.2.1. İstenilen Bilgi ve Belgelerin, Başvurulan İdareden Başka Bir Yerde Bulunması

Kanun'un 7. maddesinin 1. fıkrasında, “*bilgi edinme başvurusu, başvurulanan kurum ve kuruluşun ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır*” denilmektedir. Yine Kanun'un 7. maddesinin 3. fıkrasına göre “istenilen bilgi veya belge, başvurulanan kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir”.

Bu düzenlemeyi bir örnekle açıklayalım: Mersin İli Büyükeceli Beldesi sınırları içinde yapılması düşünülen nükleer güç santrali için orman kesimi yapılacağına ilişkin bir haber üzerine, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na, orman kesimi ihalesiyle ilgili sorular sorulmuştur. Bakanlık, bu sorulara verdiği yanıtta, “söz konusu projeye ilişkin olarak ilgili yazıda cevaplandırılması istenilen soruların ilgili Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na yöneltilmesi gerekmektedir” diyerek, talebimizi reddetmiştir. Bu ret yanıtına karşı, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na, Bakanlığın başvurumuzu ilgili bakanlığa göndermesi gerektiği, ret yanıtının hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle itiraz edilmiştir. Ancak, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da yaptığımız itirazı yerinde görmemiş ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 7. maddesinin 1. fıkrasına atıf yaparak, istenilen bilgi ve belgeler başvurulanan kurumun elinde bulunan bilgi ve belgelerden olmalıdır, ret yanıtı hukuka uygundur¹⁰³ diyerek itirazımızı reddetmiştir.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, devlet politikasının merkezinde olan hususlarda Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da Kanun'un açık hükümlerine aykırı karar verebilmektedir. Bu nedenle, istenilen bilgi ve belgelerin hangi kurumda olabileceğini iyi tespit etmek gerekmektedir. Diğer yandan ise idareler, Kanun maddesini uygulamalı ve başvuruyu, bilgi veya belgeyi elinde bulunduran kuruma göndermelidir.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Çoruh Projeleri 26. Bölge Müdürlüğü'ne yapılan bir bilgi edinme başvurusuyla, “*Artvin-Erzurum devlet yolu ne kadar bedelle hangi firmaya verilmiştir?*” sorusu yöneltilmiştir. İlgili müdürlük, bu ihalenin DSİ Genel Müdürlüğü tarafından yapıldığını belirterek, başvurunun bu kuruma yapılmasını ifade etmiş ve başvuruyu yanıtsız bırakmıştır. Bu yanıtı karşı Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edilmiştir. Kurul bu kez, Kanun'un 7. Maddesindeki “istenilen bilgi ve belgeler başvurulanan kurumdan başka bir yerde bulunuyorsa başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazıyla bildirilir” hükmü uyarınca istenilen bu belgelerin ilgisine verilmek üzere DSİ Genel Müdürlüğü'ne başvurulanan kurum tarafından gönderilmesi gerektiğine karar vermiştir.¹⁰⁴

103 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 14.11.2013, Karar Sayısı: 2013/1929

104 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, , Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1273

3.4.3.2.2. İstenilen Bilgi veya Belgenin Özel Bir Çalışma Gerektirmesi

İdarelerin bir bilgi veya belgeyi paylaşmama konusunda en fazla sığındıkları başlıklardan birisi de, “istenilen belgenin özel bir çalışma gerektirmesi” iddiasıdır. İdareler yasal olarak ellerinde bulundurdukları, arşivlemek zorunda oldukları ve sistematik kullanıma sokmaları gereken belgeler talep edildiğinde dahi bu gerekçeye sığınabilmektedir. Kanun’un 7. maddesinin 2. Fıkrasında yer alan “*Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler*” hükmü bir torba hüküm gibi işletilmekte ve belge vermemenin gerekçesi olarak kullanılmaktadır.¹⁰⁵ İdareler yasal yükümlülükleri gereği ellerinde kayıtlı olan veri niteliğindeki bilgiyi veya belgeyi başvuruyla paylaşmak zorundadır. Bu bilgilerin özel olarak düzenlenmemiş olması idarenin sorumluluğundadır. Bu maddeye dayalı olarak başvuruların reddinin mümkün olabilmesi için idarenin bu konuda elinde kayıtlı veri veya belge olmaması gerekir. Oysa bu madde, arşiv tutma, bilgiyi veya belgeyi sistemleştirme zorunluluğu bulunan idarelerin başvuruları reddetme gerekçesi olarak kullanılabilir.

Örneğin, Kimya Mühendisleri Odası, bilgi edinme başvurusuyla, “5996 sayılı Kanun kapsamında, gıda kontrolleri için zorunlu personel istihdam etmesi gereken ticari işletmelerin isimlerini ve bu işletmelerde gıda denetçisi olarak istihdam edilen kimya mühendislerinin listesini” ilgili Bakanlık’tan istemiştir. Bakanlık, başvuruyu kısmen reddetmiştir. Bakanlık ret yanıtında, istenilen belgelerin, özel bir çalışma gerektirdiğini belirtmiştir.¹⁰⁶ Gıda işletmelerinde gıdaların güvenliğinden sorumlu kişilerin bilgileri özel bir çalışma gerektiriyorsa, bu demektir ki; idare gerçek anlamda gıda güvenliğinin kurumsal yönetimi alanında hiçbir çalışma yapmamaktadır. Çünkü, kimin hangi kurumu denetlediği idarenin en temelde bilmesi gereken ve kamu düzenini tesis etmek için zorunlu olarak elinde bulundurması gereken bir bilgidir.¹⁰⁷

3.4.3.2.3. İstenilen Bilgi veya Belgenin Tekemmül Etmemiş Olması

Yönetmeliğin “İstenecek Bilgi ve Belgelerin Niteliği” başlıklı 12. maddesinde yer alan, idareler “*tekemmül etmemiş bir işleme ilişkin bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz yanıt verebilirler*” düzenlemesine dayalı olarak da sıkça bilgi edinme başvuruları olumsuz yanıtlanmaktadır. Burada kastedilen, tamamlanmış bir işlem ortada olmadığına buna ilişkin belgenin başvuruyla verilemeyeceğidir. Örneğin, belediye meclisi tarafından kabul edilmiş bir plan değişikliğine ilişkin ilgili belediyesinden, plan deği-

105 Karayolları Genel Müdürlüğü’nden yaptıkları yol ihaleleriyle ilgili istenilen bilgi ve belgeleri bu madde kapsamında özel çalışma gerektiren bilgi ve belge saymıştır. Fakat BEDK, yapılan itirazı yerinde görmüş ve istenilen bilgi ve belgeleri “özel bir çalışma” gerektirecek nitelikte görmemiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1291

106 Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü, Çalıştırılması Zorunlu Personel Hakkında Bilgi Edinme Cevabı, Sayı: 5238, Tarih: 10.2.2014

107 BEDK başka bir kararında da benzer biçimde Bartın Limanı’na boşaltılan hammaddelerin zehirli niteliğine ilişkin bilgi ve belge talebinin reddine yapılan itirazı da özel bir çalışma gerektirir gerekçesiyle reddetmiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi:18.12.2014, Karar Sayısı:2014/2877

şikliğine ilişkin belediye meclisi kararı ve değişiklik yapılan plan paftaları, plan açıklama raporu istenildiğinde; belediye, eğer ki planları yasal olarak kesinleştirmediyse size planları vermeyebilmektedir. Ancak, belediye meclisi kararıyla değiştirilen planlara itiraz hakkının kullanılması, inceleme yapılması ve hak arama hürriyetinin kullanılabilmesi için bu planların verilmesi gerekir.¹⁰⁸ Bununla birlikte, plan değişikliği kararını alan belediye, kararına esas olan bilimsel raporları, teknik görüşleri, plançı ya da planlama birimi tarafından sunulan planları da, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 26. maddesine göre başvurucaya vermek zorundadır. Kısaca, plan değişikliğine ilişkin belediye meclisi kararına esas belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

Bunun gibi, ÇED süreci devam eden bir proje kapsamında, ilgili idareler ÇED sürecinin bulunduğu aşamaya kadar olan bilgi veya belgeleri Kanun'un 26. maddesine göre vermek zorundadır. Ya da bir faaliyet için alınması gereken yer lisanlarına esas teknik, bilimsel raporlar da başvurucaya sunulmak zorundadır. Buna karşın idareler, “*tekemmül etmemiş işlemlere ait bilgi veya belgeler*” ifadesini geniş ve hukuka aykırı yorumlamaktadır.¹⁰⁹

Yukarıda andığımız üzere, merkezi idareler ya da yerel yönetimler, kabul edilen planları, “planlar askıya çıkmadı, tekemmül etmedi” gerekçesiyle başvurucaya vermemektedir. Oysa ki planların onaylanmasına esas olan belgeler başvurucaya verilmek zorundadır. Kanun'un diliyle ifade edecek olursak, her türlü bilimsel, teknik ve uzmanlık alanlarında görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, kurum ya da birimlerin görüşleri kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas olması kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır. Belediye meclisinin plan değişikliğine esas kararına ilişkin olarak ilgili birim tarafından hazırlanan ve idare hukuku anlamında kesin ve yürütülebilir bir işlem niteliği taşımasa da her türlü plan, proje, harita görüş mahiyetindedir ve bu anlamda karara esas olduğu ölçüde başvurucaya verilmesi gerekir.

Bununla birlikte, her türlü imar planı kesinleşmeden önce, başvuruca imar planlarını gerektiği gibi inceleyerek planlara itiraz etmek isteyebilirler. Ya da ilgilileri planlarla ilgili itirazları değerlendirmek isteyebilir. İmar planlarının aleniliği gereği, bu planların askıya çıkartılmasının nedeni de budur. Bu nedenle, imar planlarıyla ilgili bilgi veya belge talepleri olumlu karşılanmalıdır. Bu anlamıyla, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında, imar planlarının kesinleşmiş olmaları gerekmeksizin, başvuruca, plan-

108 BEDK da imar planları, plan notları ve plan açıklama raporunun Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 5. Maddesi kapsamında başvurucaya verilmesine karar vermiştir. *Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:25.6.2015, Karar Sayısı:2015/1261*

109 İstanbul 4. İdare Mahkemesi, 2013/1985 E. sayı ve 24.01.2014 tarihli kararı ile *İstanbul Bölgesi 3. Havalimanı Projesi*'ne ilişkin olarak hazırlanan ve 09.04.2013 tarihinde gerçekleştirilen İnceleme Değerlendirme Komisyonu 1. Toplantısında nihai hale getirilen ÇED Raporunun, davalı idare tarafından 21.05.2013 tarihinde değerlendirilmesi sonucunda proje ile ilgili olarak verilen aynı tarihli “Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Olumlu” kararının yürütülmesinin durdurulması yönünde karar vermiştir. Bu kararın uygulanmayacağı yönünde yürütme organları pek çok açıklama yaptı. Ardından, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nden 04.03.2014 tarihinde, “3. Havalimanı inşası için bugüne kadar alınan idari kararlar ile proje aşamalarıyla ilgili kararların birer örneğini” talep ettik. Ancak, “dosyanın tekemmül etmemiş olduğu” gerekçesiyle bu aşamada talebe olumlu yanıt verilemeyeceği yanıtı verildi. Oysa ki idari aşamalarla ilgili davalar açılmış olup, bilgi ve belgelerin dava dosyaları üzerinden kamuoyu bilgisine sunulduğu bir aşamada, idarenin verdiği cevabın bilgi edinme hakkının kullanılmasını engellemenin ötesine geçerek, hak arama, düşüncüyü açıklama hakkının da ihlali boyutuna vardığı anlaşılmaktadır.

larla ilgili bilgi veya belgeler sunulmalıdır. Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu da imar planlarına başvuruçuların ulaşma talepleri konusunda, imar planlarının kesinleşmesini beklememektedir. Bu anlamda Kurul için “tekemmül etme” kavramı imar planları açısından kesinleşme olarak değerlendirilmemektedir.¹¹⁰

Bilgi vermeme haline ilişkin iki somut örnek yine Akkuyu Nükleer Güç Santrali sürecinde yaşanmıştır. Bu örneklerden ilki Akkuyu Nükleer Santrali’ne ilişkin ÇED sürecine ilişkindir. Bu projeyle ilgili 01.10.2013 tarihinde yapılan ÇED İDK (İnceleme Değerlendirme Komisyonu) toplantısıyla ilgili bilgi ve belgeler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ndan istenmiştir. Bu toplantıda ÇED sürecinin durdurulmasına esas olan her türlü bilgi veya belge Kanun’un 26. maddesine göre istenmiş ve fakat Bakanlık bu isteğe olumsuz yanıt vermiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, ÇED İDK toplantısında alınan karara esas görüşleri, tutanakları, her türlü bilgi ve belgeyi Kanun kapsamında saymaktaydı.¹¹¹ Fakat Kurul, daha sonradan bu görüşünü değiştirmiştir. ÇED İDK toplantı tutanaklarını (kişisel veri niteliğindeki katılımcılara ait özel hayatın gizliliği kapsamındaki bilgilerin karartılması koşuluyla) Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında sayan Kurul, İDK’ya sunulan görüş, bilgi notlarını Kanun’un 26. Maddesinin 1. fıkrası kapsamında saymaya başlamış ve bilgi edinme hakkı kapsamı içinde görmemiştir.¹¹²

Akkuyu Nükleer Santrali’nin yapılması için zorunlu olan deprem raporları ve deprem raporlarına dayalı olarak verilecek yer lisansının güncellenmesi Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) tarafından Akkuyu NGS Şirketi’nden talep edilmiştir. Bu bilginin basına yansımalarının ardından, tarafımızca bir bilgi edinme başvurusu yapılarak, yer lisansına esas olan deprem raporları Kurum’dan istenmiştir. Nükleer karşıtları, on yıllardır bölgenin deprem bölgesi olduğunu kamuoyunda ileri sürdüklerinden, bölgenin deprem riski bilimsel raporlara konu olduğundan, bu bilgi ve belgelerin kamuoyu tarafından bilinmesi oldukça önemlidir. TAEK tarafından verilen yanıtlarda, bu belgelerin kurum içi yazışma niteliğinde olduğu belirtilerek tarafımıza verilmemiştir. Bu yanıtı karşı, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na yaptığımız itirazımızı da, ilgili belgelerin tekemmül etmediği gerekçesiyle Kurul tarafından reddedilmiştir.¹¹³ Yine Akkuyu nükleer santrali işlem dosyasının tarafımıza verilmesi talebimizin reddi üzerine, Kurul istenilen işlem dosyasının tekemmül etmemiş olduğu gerekçesiyle ta-

110 ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planları, Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü’nden 07.11.2013 tarihinde tarafımızca talep edilmiştir. Müdürlük, istediğimiz bir kısım belgelere ilişkin talebimizi reddetmiştir. Başvurumuzla ilgili, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na 06.12.2013 tarihinde itiraz ettik. Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, istenilen bilgi veya belgelerin başvurucauya verilmesine karar vermiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 19.12.2013, Karar Sayısı: 2013/2238, Bu karara rağmen Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 13.01.2014 tarihli cevap dilekçesi imar planlarının kesinleşmediğinden bahisle imar planlarını tarafımıza göndermemiş ve Bilgi Edinme Kurulu kararına ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’na aykırı hareket etmiştir.

111 Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/405

112 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 28.5.2015, Karar Sayısı: 2015/1026

113 Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.07.2013, Karar Sayısı: 2013/1314, Emin Barış Tarım tarafından TAEK’e, 14.05.2013 tarihinde 25787 yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen yanıtta, yer lisansına esas yer raporunun kısa bir özeti, yer lisansına ilişkin onaylar tamamlandıktan sonra kamuoyuna açıklanacağı da 24.05.2013 tarihli yanıtta iletilmiştir. Ancak, 06.12.2013 tarih ve 130 sayılı TAEK kararıyla yer lisansı verilmiş fakat bölgenin güncellenmiş depremsellik raporu, 15.06.2014 tarihi itibarıyla hala kamuoyuna açıklanmamıştır.

lebimizi reddetmiştir.¹¹⁴

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girdiği 2012 yılında yaptığımız bir bilgi edinme başvurusunda, "Türkiye'de riskli yapı ve alanlara ilişkin bir harita var mı" sorusuna ilgili Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, "bu konuda tüm bilgiler internette bulunmaktadır" yanıtını vermiştir. Bu yanıt üzerine yapılan itiraz hakkında Kurul, istenilen bilgi veya belgelerin tekemmül etmemiş olduğu gerekçesiyle talebimizi reddetmiştir.¹¹⁵

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun "tekemmül etme" kavramını somut durumlara uyarlayarak karar verdiği anlaşılmaktadır. Buna karşın, iki farklı örnekte verilen kararların niteliği açısından da değerlendirildiğinde, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun, Kanun'un 26. maddesine göre hareket etmesi ve başvurucuların itirazlarını kabul etmesi gerekirdi.

Bununla birlikte, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 77/31 sayılı "Bilgi Kararlarına Giriş" başlıklı ilke kararına göre, "isteği üzerine ilgiliye, idari işlem tamamlanmadan önce, bu işlemin yapılmasında kullanılan bütün veriler hakkında, verilmesi mümkün her bilgi, uygun biçimde verilir."¹¹⁶ Bu yönüyle idari işlem tekemmül etmeden, işleme dayanak olan her türlü bilgi ve belgeye ulaşılabilmesi, "bireylerin idari işlemlerin oluşumuna katılma hakkının"¹¹⁷ güvence altına alınmasının da olanaklı olmasını sağlayacaktır.

3.4.3.2.4. İstenilen Bilgi ve Belgelerin Alenileşmesi

İdarelerden talep edilen bilgi veya belgelerin kamuya açıklanmış olması gerekçesi de önemli bir başvuru ret sebebidir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 8. maddesi "*Yayımlanmış veya Kamuya Açıklanmış Bilgi veya Belgeler*" başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre, "*Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya yayın, broşür, ilân ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamaz. Ancak, yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgelerin ne şekilde, ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığı başvurulara bildirilir.*"

Başvurucuların talep ettiği bilgi veya belgeler kurum veya kuruluşun internet sayfasında yer aldığı, verilen cevaplar da genellikle bu belgelerin internet ortamında bulunduğu ve bu nedenle kurumun internet sayfasından belgelere ulaşılacağı belirtilmektedir.¹¹⁸ Ancak, internet sayfasında, bu bilgi veya belgelerin nerede olduğu genellikle başvuruca bildirilmemektedir. Bu nedenle, yapılan başvurularda istenilen bilgi veya belgeler internet ortamında var ise bu adresin tam ve doğru uzantısının ne olduğunun

114 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 29.5.2014, Karar Sayısı: 2014/1025

115 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 15.11.2012, Karar Sayısı: 2012/1782

116 Bahtıyar Akyılmaz, *İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000, s.151

117 Ramazan Yıldırım, *İdari Başvurular*, Mimoza Yayınları, 2. Baskı, Konya, 2006, s. 57

118 Ankara Metrosu içinde 2013 yılında yürüyen merdiven yapımı için hummalı bir çalışma başladı. Bu çalışmayla ilgili Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü Raylı Sistemler Dairesi Başkanlığı'na 26.11.2013 tarihinde bir bilgi edinme başvurusu yaptık. Yaptığımız başvuruda, metro istasyonları içinde yapılan "yürüyen merdiven işi" ile ilgili ihaleye çıkılıp çıkmadığı ve çıkmıyorsa bununla ilgili bilgi ve belgeleri talep ettik. EGO Genel Müdürlüğü 24.12.2013 tarih ve 60057 sayılı yazısıyla, "ihale ile ilgili tüm detaylı bilgiler www.ego.gov.tr internet adresinde bulunmaktadır" yanıtını verdi. Oysa ki idarenin, internet adresinin tam uzantısını tarafımıza bildirmesi gerekirdi.

idareden istenmesi gerekir.¹¹⁹ Kurum veya kuruluş da bu adresi doğru bir şekilde vermemelidir. İnternet ortamında olduğu söylenen belgeler arasında, kurum veya kuruluşların stratejik planları, belediyelerin meclis kararları gibi belgeler bulunmaktadır.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da, *Kamu İhale Kanunu kapsamındaki ihalelere EKAP sistemi üzerinden ulaşmak mümkünse de bu sistemin kullanılması için ihale adı, tarihi, kayıt numarası gibi bilgilerin başvuru sahibine bildirilmesi gerektiği, aksi takdirde bu bilgilerin alenileştikten söz edilemeyeceği ve ihalelerle ilgili bilgi soran başvurucuya istediği bilgi ve belgelerin verilmesi gerektiğine yönelik kararlar vermektedir.*¹²⁰

İdarelerin idari işlem niteliğindeki belgeleri, dava açılması vs. için kullanılacaksa, idareden “aslı gibidir onaylı” bir örneği ve işleme dayanak diğer belgeler istenebilir. Belgenin, alenileşmiş olması, belgenin dayanak belgelerine ulaşmaya engel değildir.¹²¹

3.4.3.2.5. Bilgi veya Belgelerin Sınırlı Sayıda Bulunması

Kimi bilgi veya belgeler arşiv niteliğindedir, bu belgelerden sınırlı sayıda bulunabilir. Bunların sürekli olarak kullanılması, belgenin aslına zarar verebilir. Özellikle tarihi niteliği bulunan kayıtlar, defterler, kitaplar, vesikalar ... sınırlı sayıda bulunan veya arşiv niteliğindeki belgeler arasında sayılabilir. Bu gibi durumlar için “Bilgi veya Belgeye Eri-

119 Yalova ili sınırlarında kurulu ve kurulması planlanan termik santrallere ilişkin olarak bilgi edinme talebinde bulunulmuştur. 16 maddelik talebe verilen yanıtta, başvurunun 7 numaralı maddesi gereğince gereğince yapılan raporlarına internet sayfasından ulaşılabileceği ifade edilmiştir. Bu sebeple Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na (BEDK) yapılan itiraz başvurusu sonucunda verilen BEDK kararında: “Ekoloji Kolektifi Derneği vekili Av. Mahmut Fevzi Özlüer’in itirazının kabulü ile 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 8. maddesinin 'Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya yayın, broşür ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamaz' hükmü, bir şekilde kamuya açıklanmış ve söz konusu açıklanma şekli vasıtasıyla hali hazırda ilgililerce erişilebilir imkânını haiz bilgi ve belgeler açısından geçerlidir. Belli bir dönemde ve sınırlı bir süreyle ilan edilmiş olmakla birlikte hali hazırda ilk açıklanma şekli itibarıyla kendisine erişim imkânı kalmamış olan bilgi ve belgelere anılan gerekleyle erişim imkânının bulunmadığının kabulü, 4982 sayılı kanunun amacı ile bağdaşmayacak bir yaklaşım olacaktır.

Dolayısıyla itiraza konu başvurunun (7) numaralı maddesi ile talep edilmiş olan bilgi veya belgelerden halen kamunun erişimine açık olanların, 4982 sayılı Kanun'un 8. Maddesinin 'Ancak, yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgelerin ne şekilde ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığı başvurana bildirilir.' hükmü gereği olarak, internet sitesi üzerinden doğrudan link, başlık adı ya da benzeri bilgiler vermek suretiyle başvuru sahibinin erişimine sunulması gerektiğini;

Söz konusu bilgi ve/veya belgelerden mezkûr niteliği haiz olmayanların ise, 4982 sayılı Kanunda düzenlenmiş olan istisnalar arasında yer almadığı değerlendirildiğinde, 4982 sayılı Kanun'un 'Bilgi verme yükümlülüğü' başlıklı 5. Maddesi uyarınca başvuru sahibinin erişimine kendileri tarafından sunulması gerektiğini;

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'ne bildirilmesine karar oybirliğiyle verilmiştir” denilmiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:22.01.2015, Karar Sayısı:2015/42 benzer yönde bir diğer karar: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:22.01.2015, Karar Sayısı:2015/77

120 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1268, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1274

121 ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planları'yla ilgili, “1) ODTÜ Koruma amaçlı imar planları onaylanmış mıdır? 2) ODTÜ Koruma amaçlı imar planları kesinleşmiş midir? 3) ODTÜ Koruma amaçlı imar planları onaylanmış ve kesinleşmiş ise bu planların CD'ye çekilerek bir kopyasının, tüm işlem dosyasıyla birlikte gönderilmesini talep ediyorum...” şeklinde bir bilgi edinme başvurusu bulundu. İdare, Kanun'un 8. Maddesine dayanarak bu belgeleri veremeyeceği yönünde 10.03.2014 tarihinde bir yanıt verdi. İdare kararının gerekçesinde, planların askıya çıkartılarak alenileştiklerini, bu nedenle de alenileşen belgelerin verilemeyeceğini belirtti. Oysa ki İmar Kanunu uyarınca kastedilen alenileşme, imar planlarının düzenleyici işlem olarak kamuoyunun itirazına açık hale gelmesiyle ilgilidir. Askı süresi tamamlandıktan sonra da bu planlar askıdan iner. Bu nedenle, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında bir alenileşme değildir. Başvurucu bu planları dilettiği zaman inceleyemez. Bu anlamıyla idare tarafından verilen bu yanıt, Kanun hükümlerine aykırıdır. İdarenin bu kararına yapılan itiraz Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 10.04.2014, Karar Sayısı: 2014/679 Kurul'un bu kararı ardından, idare bu kez de istenilen belgelerin kopyalanamaz nitelikte olduğundan bahisle talebimizi reddetmiştir. Bu red yanıtına karşı da dava açılmıştır. Dava açıldıktan kısa bir süre sonra ise istediğimiz bilgi ve belgeler gönderilmiş ve dava konusuz kalmıştır. Ankara 9. İdare Mahkemesi 2014/1152 E. ve 2014/1211 K. Sayılı karar; bu konuda 122. Dipnota bakılabilir.

şim” başlığı altında, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 10. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Bu maddeye göre, “Kurum ve kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler.

Bilgi veya belgenin niteliği gereği kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği hâllerde, kurum ve kuruluşlar ilgilinin;

- a) *Yazılı veya basılı belgeler için, söz konusu belgenin aslını incelemesi ve not alabilmesini,*
  - b) *Ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesini,*
  - c) *Görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesini,*
- Sağlarlar.*

Bilgi veya belgenin yukarıda belirtilenlerden farklı bir şekilde elde edilmesi mümkün ise, belgeye zarar vermemek koşuluyla bu olanak sağlanır.”

Ancak bu maddenin de, hakkın kullanılmasını engelleme amacıyla işletildiği olaylar yaşanmıştır. Yılmaz Kilim tarafından Akkuyu NGS alanında deniz dolgusu için gerekli olan taş ocağı işletmesiyle ilgili, Mersin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’ne bir bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Başvurucu, bu taş ocağı işletmesi için verilen “ÇED gerekli değildir” kararının ve bu karara esas proje tanıtım dosyası ve ilgili bilgi veya belgelerin onaylı bir örneğinin taraflarına iletilmesini istemiştir. Mersin Valiliği tarafından verilen yanıtta, “ÇED gerekli değildir kararına esas proje tanıtım dosyasının il müdürlüğümüz arşivinde yalnızca bir adet asıl örneğinin bulunması nedeniyle tarafınıza verilememektedir. Ancak arzu edildiği takdirde müdürlüğümüzde incelenme mümkündür” yanıtı verilmiştir. Yılmaz Kilim bu yanıt üzerine, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na başvurmuştur. Kurul, 05.12.2013 tarihinde verdiği yanıtında, “Akkuyu taş ocağı kırma eleme ve depolama tesisi projesine ilişkin olarak faaliyet sahibince hazırlatılan proje tanıtım dosyasının, 4982 sayılı Yasa’nın istisnalar çerçevesinde kurulumuzca değerlendirmek için Mersin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’nden istenilmesine” karar vermiştir. Valilik tarafından dosya Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na gönderilmiş, Kurul tarafından yapılan incelemede, istenilen belgeler, Kanun kapsamındaki istisnalar arasında sayılmadığından, anılan proje tanıtım dosyasının başvuruca iletilmesine karar verilmiştir.¹²²

3.4.3.2.6. Belgelerin Kopyalarının Fahiş Ücretlendirilmesi

Başvurunun yapıldığı kurum ve kuruluş, erişimine olanak sağladığı bilgi veya belgeler için başvuru sahibinden erişimin gerektirdiği maliyet tutarı kadar bir ücreti bütçeye gelir kaydedilmek üzere tahsil edebilir.¹²³ 10. maddede belirtilen bilgi veya belgelere erişim için gereken maliyet tutarının idare tarafından başvuru sahibine bildirilmesiyle, onbeş iş günlük süre kesilir.

Kanun’un 10. maddesinin gerekçesinde, “Tahsil edilecek ücretin, erişimin gerektirdiği

¹²² Yılmaz Kilim tarafından 03.10.2013 tarihinde Mersin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’ne yapılan başvuru Şubat 2014 tarihinde nihayete ermiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 06.02.2014 Karar Sayısı: 2014/280

¹²³ **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 29.04.2010, Karar Sayısı: 2010/766

maliyet tutarı kadar olacağı belirtilerek hem başvuru sahiplerinin hem de kurum ve kuruluşların ek bir maddi yük altına girmelerinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır” denilmektedir.

Bununla birlikte, “Bilgi ve Belgeye Erişim Ücreti Genel Tebliği”nde²⁴ kurum veya kuruluşların başvurularda isteyecekleri ücretlerin usul ve esasları ile ücret tarifesi belirlenmiştir. İdarelerin başvurularda ücret talep edip etmeme konusunda serbest olduğu, ücret talep edilmesi halinde ise bu ücretin, erişimin gerektirdiği maliyeti aşmaması gerektirdiği belirtilmiştir.²⁵

124 **Bilgi ve Belgeye Erişim Ücreti Genel Tebliği**, Maliye Bakanlığı, Resmi Gazete Tarihi: 14.02.2006, Sayısı: 26080 27.04.2004 gün ve 25445 sayılı Resmî Gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”in 31.10.2005 tarih ve 2005/9585 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile değişik 22. maddesinde “Kurum ve kuruluşlarca uygulanacak bilgiye erişim ücret tarifesi Maliye Bakanlığınca belirlenir.” hükmüne yer verilmiştir. Söz konusu tarifenin uygulanmasında aşağıda belirtilen esas ve usullere riayet edilecektir.

1 — Kanun ve Yönetmeliğin ilgili hükümleri uyarınca, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, erişimine imkân sağlayacakları bilgi ve belgeler karşılığında ücret talep edip etmemekte serbesttir.

Ücret talep edilmesine karar verilmesi halinde, belirlenecek ücret; bilgi veya belgelere erişimin gerektirdiği inceleme, araştırma, yazma, tarama, kopyalama, postalama ve diğer maliyet unsurları ve sair giderlerle orantılı olacak ve maliyet tutarını aşmayacaktır. Ancak, erişimine imkân sağlanan yazılı ve basılı bilgi veya belgelerin ilk on sayfası için, postalama maliyeti dâhil herhangi bir ücret alınmayacaktır.

2 — Kurum ve kuruluşlar erişimine imkân sağlayacakları bilgi veya belgelerin, erişim maliyet tutarı ile ödemenin nereye yapılacağı hakkında başvuru sahibini, başvuru tarihinden itibaren on beş gün içinde bilgilendireceklerdir.

Ancak, istenen bilgi veya belgelerin; başvuru kurumu ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması, başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumunda, erişim maliyet tutarı ile ödemenin nereye yapılacağı hakkında başvuru sahibi, başvuru tarihinden itibaren otuz gün içinde bilgilendirilecektir.

Bilgi veya belgelere erişim için gereken maliyet tutarının kurum ve kuruluş tarafından başvuru sahibine bildirilmesiyle, on beş veya otuz iş günlük süreler kesilecektir.

Kurum ve kuruluşlarca başvuru sahibine bildirilecek maliyet miktarında, maliyete esas olan unsurlar veya nedenler de belirtilecektir.

Başvuru sahibi, bildirilen ücreti kabul etmesi halinde, bildirim yapıldığı tarihten itibaren on beş iş günü içinde ödemeyi yapacak ve yine aynı süre içinde yaptığı ödemeyi gösteren belgeyi, kendisine ödemenin miktarını ve nereye yatırılacağını bildiren kurum veya birime ileticektir. Ödeme belgesi bu süre içinde ilgili kurum ve birime iletilmediği takdirde, başvuru sahibi talebinden vazgeçmiş sayılacaktır.

Ödeme yapıldığına dair belge, ilgili kuruma elden veya posta yoluyla iletilecektir. Ödeme belgesinin posta yoluyla yapılacak ibrazında, on beş günlük süre, belgenin postaya verildiği tarih itibarıyla değerlendirilecek ve kurumun eline geçtiği gün itibarıyla bilgi ve belgenin gönderilme süresi başlayacaktır.

3 — Kamu kurum ve kuruluşlarının, erişimine imkân sağladıkları bilgi veya belgeler için başvuru sahiplerinden talep edebilecekleri ücretler, ilgili kurum ve kuruluşlarca belirlenecek saymanlıklara veya bu saymanlıkların bankalardaki hesaplarına yatırılacaktır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının başvuru sahiplerinden talep edebilecekleri ücretler ise ilgili meslek kuruluşlarına veya belirleyecekleri banka hesaplarına yatırılacaktır.

Kurum ve kuruluşlar, ödeme yapılacak saymanlıklar ile banka hesaplarına ilişkin bilgilere, kurumun bilgi edinme birimlerinin web sayfalarında yer vereceklerdir.

4 — Erişimine imkân sağlanacak bilgi veya belgeler karşılığında başvuru sahibinden tahsil edilecek ücret; genel bütçe kapsamındaki kuruluşlarda genel bütçeye, diğer kuruluşlarda ise ilgili kurumun kendi bütçesine gelir kaydedilecektir.

125 Anılan Tebliğ’de “Bilgi ve Belgeye Erişim Ücret Tarifesi” şü biçimde düzenlenmiştir:

Bilgi ve Belgeye Erişim Ücret Tarifesi

1 — Kurum ve kuruluşların ellerinde mevcut bulunan normal siyah-beyaz veya renkli yazıcı, tarayıcı ve fotokopi makineleriyle yazılması, taranması ve kopyalanmasında mahzur bulunmayıp da A3 ve A4 boyutlu kağıtlara yazılarak, taranarak ve kopyalanarak verilebilecek veya iletilebilecek yazılı ve basılı bilgi ve belgelerin;

a) İlk on sayfası için herhangi bir araştırma, inceleme, yazma, tarama ve kopyalama ücreti alınmayacaktır.

b) İlk on sayfasından sonraki her sayfa için, talebe göre; siyah-beyaz yazma, tarama ve kopyalamada sayfa başına 50 Yeni Kuruş; renkli yazma, tarama ve kopyalamada sayfa başına 100 Yeni Kuruş ücret tahsil edilecektir.

c) İlk on sayfasından sonraki sayfalar için ortaya çıkacak araştırma, inceleme ve diğer maliyet unsurları ile sair giderler, kurum ve kuruluşlarca ayrıca tespit edilip, (b) ve göre belirlenen ücrete ilave edilecektir. Ancak, (b) bendi hükümlerine göre belirlenecek ücrete ilave edilecek bu tutar, hiçbir şekilde sayfa başına 5 YTL’yi, toplamda da 100 YTL’yi geçmeyecektir.

(b) ve (c) bentlerinde yer alan tutarlar ile 6 ncı sırada faks sayfası için belirlenen tutar, 11.2007 tarihinden başlayarak, her yılbaşı itibarıyla, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesinin (B) fıkrası uyarınca belirlenen “Yeniden Değerleme Oranı” kadar artırılarak uygulanacaktır.

Buna karşın idarelerin bu kurala son zamanlarda riayet etmedikleri, neredeyse başvuru ücretlerini, gelir elde etme yöntemi olarak kullandıkları görülmektedir. Bu durumun ise vahim sonuçları vardır. Bu durumu somut bir örnekle açıklamak istiyoruz.

Türkiye kamuoyunda uzun süre tartışılan ODTÜ ormanlarıyla ilgili koruma amaçlı imar planları hakkında, Ankara İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'ne Yiğit Noyan adına 07.11.2013 tarihinde bir bilgi edinme başvurusu yaptık. İdareden ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planlarını istedik, istediğimiz belgelerin tarafımıza CD ortamında da verilebileceğini belirttik. İlgili idare on beş iş günü içinde bilgi edinme talebimizde istediğimiz bir kısım bilgi ve belgeleri göndermedi. ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planları'nın, planın eki olan plan notu ve plan açıklama raporunun "aslı gibidir" onaylı örneğinin gönderilmemesi üzerine, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na 06.12.2013 tarihinde itiraz ettik. Kurul, itirazımızı 19.12.2013 tarih ve 2238 sayılı kararıyla¹²⁶ haklı buldu ve istediğimiz bilgilerin ve belgelerin gönderilmesi gerektiğini idareye bildirdi. Kurul'un yanıtının idareye ulaşmasının ardından, Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, istenilen planlarla ilgili gerektiğinde ücret istenebileceğine ilişkin Kanun'un 10. ve 11. maddelerine atf yaparak, 48.050,00 TL'nin yanı sıra verilen banka hesabına yatırılmasını talep etti. Görüleceği üzere, ortalama büyüklükte bir şehrin planlarının çizilebileceği bir bedel, başvurucudan bilgi edinme ücreti olarak talep edildi. Fahiş ücretlendirmeye ilişkin idarenin bu yanıtını, istediğimizin reddi sayarak dava açtık.¹²⁷ Davanın sonucunda fahiş ücretlendirme kararı iptal edildi.

2 — Bilgi ve belgenin niteliği ve niceliği gereği veya teknik ve hukuki nedenlerle, 1 inci sırada belirtilen araç, yol, yöntem veya kağıtlarla yazılması, taranması ve kopyalanması kısmen veya tamamen imkânsız veya mahzurlu bulunup da başka araç, yol, yöntem veya kağıtlarla yazılarak, taranarak ve kopyalanarak verilebilecek veya iletebilecek yazılı ve basılı bilgi ve belgelerin; a) İlk on sayfası için herhangi bir araştırma, inceleme, yazma, tarama ve kopyalama ücreti alınmayacaktır.

b) İlk on sayfasından sonraki sayfalar için ortaya çıkacak araştırma, inceleme, yazma, tarama, kopyalama ve diğer maliyet unsurları ile sair giderler, kurum ve kuruluşlarca tespit ve tahsil edilecektir.

3 — Yukarıdaki 1 ve 2. sıralarda belirtilenlerin dışında kalan bilgi ve belgelerden, nitelik ve niceliği gereği veya hukuki ve teknik nedenlerle, bilgi ve belgenin incelenmesi, not aldırılması, dinletilmesi, izletilmesi, fotoğraf ve video kaydının çektilirilmesi, resminin yaptırılması ve sair yöntemlerle başvuru sahibine verilecek veya iletecek olanlar için, inceleme ve araştırma da dâhil olmak üzere, yapılacak harcamalar ile oluşacak her türlü maliyet ve sair giderler, kurum ve kuruluşlarca tespit ve tahsil edilecektir.

4 — Kanun ve Yönetmelik uyarınca başvuru sahibine verilmesi veya iletilmesi zorunlu bulunan, ancak, tür, teknik ve yöntem olarak yukarıdaki 1, 2 ve 3 üncü sıralara sokulamayan bilgi ve belgeler için, inceleme ve araştırma da dâhil olmak üzere yapılacak harcamalar ile oluşacak her türlü maliyet ve sair giderler, kurum ve kuruluşlarca tespit ve tahsil edilecektir.

5 — Aynı kişi veya kurum tarafından, daha önce karşılanan talep veya taleplerin devamı olmak üzere, aynı konuda yeni başvurularla istenilen bilgi ve belgelerin ücretlendirilmesinde, daha önce verilen sayfalar da dâhil edilerek bulunacak toplam sayfa sayısı esas alınacak ve ilk onuncu sayfadan sonraki sayfalar için ücret tespit ve tahsil edilecektir.

6 — Bilgi ve belgelerin başvuru sahibine ulaştırılması karşılığında; 1 ve 2 nci sırada belirtilenlerin ilk on sayfası için iletme yolu ve şekline bakılmaksızın hiçbir iletme (faks, e-posta, posta) ücreti alınmayacak; bunların dışında kalanlardan, posta yoluyla gönderilecek olanlar için Posta ve Telgraf Teşkilatınca belirlenen tarife tutarında, faks yoluyla gönderilecek olanlar için faks sayfası başına 50 Yeni Kuruş ücret tahsil edilecektir.

7 — Bilgi ve belgelere erişimin gerektirdiği inceleme, araştırma, yazma, tarama, kopyalama ve diğer maliyet unsurları hariç olmak üzere, sayfa sayısı veya belge türü ne olursa olsun elektronik postayla ulaştırılacak bilgi ve belgelerden, elektronik posta nedeniyle her hangi bir ücret alınmayacaktır.

126 T.C. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 19.12.2013, Karar Sayısı: 2013/2238

127 Ankara 13. İdare Mahkemesi 2014/564 E. numaralı dosyada davamızı kabul etti. Bu dosya kapsamında açık hukuka aykırılığı tespit eden heyet, 29.05.2014 tarihinde idarenin fahiş ücretlendirme kararıyla ilgili yürütmenin durdurulması kararı verdi. 13.07.2014 tarihinde de davalı idare CD ortamında planları tarafımıza gönderdi. Ardından da mahkeme "fahiş ücretlendirmeye" yönelik işleme iptal etti. İdareler fahiş ücretlendirmeye yönelik bundan sonra girişimlerde bulunacak olurlarsa da bu konuda mahkemenin emsal niteliğindeki gerekçesi bilgi edinme başvuruçularının hak arama özgürlükleri açısından ön açıcı olacaktır. Ankara 13. İdare Mahkemesi, 2014/564 E. ve 2014/1795 K. Sayılı Kararı

Bu sırada Yiğit Noyan adına yaptığımız bilgi edinme başvurusu dışında bir kez de şahsım adına, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bilgi edinme başvurusunda bulunduk. Başvuru yaptığımız idare “planların aleniyet kazandığı ve bu nedenle verilemeyeceği” yanıtını verdi. Bu yanıtı karşı Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz ettik. Kurul itirazımızı kabul etti ve ilgili idarenin planları vermesi gerektiğini söyledi.¹²⁸Kurul'un planların çoğaltılarak tarafımıza verilmesine yönelik kararına karşı, ilgili idare bu “planların çoğaltılmayacak nitelikte olduğunu” gerekçe göstererek yine vermedi. İdarenin bu yanıtını da talebimizin reddi sayarak dava açtık.¹²⁹ Dava dilekçemizin davalı idareye ulaşmasından çok kısa bir süre sonra, “acil ve ivedi” koduyla istediğimiz belgeler tarafımıza ulaştırıldı.¹³⁰

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bu bedelin yatırılmamasının sonuçlarını 11. maddesinde düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre, “başvuru sahibi on beş iş günü içinde ücretini ödememezse talebinden vazgeçmiş sayılır.” İdarelerin, bilgi veya belgelerin maliyetlerinin çok üzerinde fahiş bir ücretlendirme politikası izleyerek başvuru bedeli belirlediği ve bu bedelin yatırılmaması durumunda da, başvurudan vazgeçilmiş sayılacağı düzenlemesi birlikte düşünüldüğünde, bilgi edinme hakkının kullanılamaz hale geleceği çok açıktır.

Bu durumda Kanun'un bu hükmü karşısında, idarelerin fahiş bir ücretlendirme yaparak, bu bedelin yatırılmasını talep eden yazısı ilgisine ulaştığında, verilen bu yanıtı karşı dava yolu açık olduğu gibi Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz yolu da açıktır. Olayımızda, idarenin 48.050,00 TL ücretin yatırılmasına yönelik işlemi, bilgi edinme hakkının kullanılmasına, hak arama özgürlüğüne, Kanun'un 10. maddesinde anılan, *belgeye erişim ücretleri maliyetleri aşmayacaktır* biçimindeki gerekçesine ve Bilgi ve Belgeye Erişim Ücreti Genel Tebliği'ne aykırılık taşıdığından iptal davasına veya itiraza konu edilebilir.

Ancak, fahiş ücretlendirme yapılarak verilen yanıtın ardından, başvuru bu ücreti yatırmazsa, talebinden vazgeçmiş sayılacağına yönelik düzenleme, başvurusunun reddedilmiş sayılması olarak anlaşılmalıdır. Başvuru işleme konulduktan sonra, ücretin yatırılmadığı gerekçesiyle başvuru talebinden vazgeçmiş sayılması, idarenin hiçbir işlem tesis etmemiş sayılacağı biçiminde anlaşılmalıdır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda, Bilgi Edinme Hakkının Sınırları 15-28. maddeler arasında düzenlenmiştir. Kanun'da hakkın sınırlandırılması sebebi olarak düzenlenmemiş, bilgi ve belgeye erişimin aracı olarak görülmüş bilginin ve belgenin “ücretlendirilmesi”, uygulayıcılar tarafından, bilgi edinme hakkının kullanılmasının sınırlandırılmasına dönüştürülemez. Ücretlendirme, Kanun'un 10. maddesine göre, bilgi veya belgeye erişimi kolaylaştırmaya, hızlandırmaya yönelik düzenlenmiştir. İdareler, “ücretlendirmeyi” bilgi ve belgeye ulaşımın engellenmesinin bir aracı olarak kullanamaz. Bu nedenle, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Kanun'un 11. maddesinin son fıkrasında düzenlenen, “*Başvuru sahibi onbeş iş*

128 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 10.04.2014, Karar Sayısı: 2014/679

129 Ankara 9. İdare Mahkemesi'nde görülen bu davamızda, istediğimiz bilgi ve belgeler, Ankara 13. İdare Mahkemesi'ndeki 2014/564 E. numaralı dosyada verilen yürütmenin durdurulması kararı sonrasında tarafımıza gönderildi. Bu nedenle davamızın konusuz bırakılmasını talep ettik ve mahkeme 2014/1152 E. ve 2014/1211 K. Sayılı kararıyla talebimiz gibi karar verdi.

130 Ankara 9. İdare Mahkemesi'nde görülen bu davada Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, yasal cevap verme süreleri içinde, 20.06.2014 tarihinde istediğimiz bilgi ve belgeleri tarafımıza gönderdi.

günü içinde ücreti ödemezse talebinden vazgeçmiş sayılır” ibaresini, “*talebin reddedilmiş olacağı*” biçiminde yorumlaması gerekir.

Aksi durumda, idarelerin fahiş ücretlendirme uygulamaları, bilgi edinme hakkını kullanılamaz hale getirir. Kanun’un bu düzenlemesi, hakkın özüne dokunan bir sınırlandırma olarak yorumlanmaya başlanırsa, Kanun’un ücretlendirmeye yönelik hükümünün Anayasaya aykırı hale geleceği söylenebilir. Bilgi edinme hakkı gibi temel bir hakkın kullanılmasının özüne dokunacak, idari uygulamaların doğmasına yasa koyucunun olanak tanıması, yasal düzenleme yapması Anayasa’nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesine ve Anayasa’nın 13. maddesine aykırı olacaktır. Bilgi edinme hakkını sınırlandıran sebepler arasında, istenilen bilgi veya belgenin ücretlendirilmesi bulunmamaktadır. Ücretlendirme, bilgi edinme hakkının sınırlandırılmasının sebebi olarak Kanun’da düzenlenmediğine göre, fahiş sayılacak bilgi veya belge ücretinin yatırılmaması halinde, başvurunun talebinin idare tarafından reddedilmiş sayılacağına kabulü gerekir.¹³¹

3.5. Bilgi Edinme Dilekçesine İdarenin Verdiği Cevapların Hukuki Niteliği

Bilgi edinme hakkının hak arama özgürlüğünün ön koşulu ve bu özgürlüğün bir görünümü olduğunu yukarıda açıklamıştık.¹³² İdarenin bilgi edinme başvurularına verdiği yanıtların niteliği bu yönüyle hak arama özgürlüğünün idareler tarafından ne derece tanındığının da göstergesidir. Bu çalışma kapsamında gördüğümüz, idarelerin üç tür yanıt vermeme tarzı geliştirdiği anlaşılmaktadır. Öncelikli olarak bu yanıt vermeme biçimleri açıklanarak, bu durumlar karşısında yurttaşların geliştirmesi gereken hukuki pratikler üzerinde durulacaktır.

3.5.1. Bilgi Edinme Başvurusuna Hiç Yanıt Verilmemesi

Bilgi Edinme Kanunu’nun “Bilgi Verme Yükümlüğü” başlıklı 5. maddesine ve “Başvuruların cevaplandırılması” başlıklı 12. maddesine göre, idareler, yapılan bilgi edinme başvurularına olumlu ya da olumsuz bir yanıt vermek zorundadırlar.¹³³ Ancak, bilgi edinme başvurularının kimi kez yanıtlanmayarak, yapılan başvuruya olumsuz yanıt verildiği görülmektedir. Başvurunun yapıldığı tarihten itibaren on beş iş günü geçtiği halde, her-

131 Yiğit Noyan adına yapılan bilgi edinme başvurusunda, istediğimiz ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planları için 48 bin lira talep eden davalı idarenin işleminin, talebimizin reddi sayarak Ankara 13. İdare Mahkemesi’nde 2014/564 E. numarasında açtığımız dava da mahkeme tam da burada ileri sürdüğümüz gerekçelerle talebimizi kabul etmiştir. Mahkeme, ilgili idarenin istediği bedelin fahiş olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme kararında, “davacıların piyasadan aldıkları teklifte planların çoğaltma masrafının 322 lira tutmasına karşın davacılardan 48 bin lira talep edilmesi hukuka aykırıdır” demıştır.

132 Yıldırım’a göre de, bilgi edinme hak ve özgürlüğü, “idarenin tek yanlı iradesiyle hukuk düzeninde yapacağı değişiklikler hakkında ilgili bireylerin, işlemin niteliği ve sonuçları hakkında bilgi alabilmesini sağlayan hak ve özgürlüktür. (...) hak arama özgürlüğünün başı bilgi edinme hakkıdır. Çünkü hak arama özgürlüğü, ancak kişilerin bilerek hareket edebildiği “bilgi” niteliğindeki verilere ve donanımlara sahip olduğu koşullarda hüküm ifade etmektedir.” Ramazan Yıldırım, İdari Başvurular, Mimoza Yayınları, 2. Baskı, Konya, 2006, s. 56

133 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:23.10.2014, Karar Sayısı:2014/2173

hangi bir yazılı yanıt verilmemesi halinde, başvuru sahibinin istediği bilgi veya belgelerle ilgili başvurusu *itiraza konu edilebilecek* biçimde reddedilmiş sayılır. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da hiç yanıt verilmemesi üzerine yapılan itirazlar hakkında “4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 5. maddesinde kurum ve kuruluşların kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru olarak sonuçlandırmak yükümlülüğü bulunduğu, II. maddesinde başvuruları kural olarak 15 iş günü içinde cevaplamak zorunda oldukları, yine anılan Kanun’un 12. maddesi ile Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 18. Maddesinde başvurunun reddedilmesi halinde de red gerekçesi ile buna karşı yapılabilecek başvuru yolları ve sürelerinin 15 iş günü içinde başvuru sahibine bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir” olduğundan bahisle itirazların kabulü yönünde karar vermektedir.¹³⁴

Başvuruya, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren atmış gün içinde yanıt verilmemesi halinde ise *davaya konu edilebilecek* biçimde, başvuru zımnen reddedilmiş sayılır. Bu ayrımlar aşağıda itiraz ve dava yolu kısmında ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

3.5.2. Bilgi Edinme Başvurusuna Gerektiği Gibi Yanıt Verilmemesi veya Eksik Yanıt Verilmesi

Bilgi Edinme başvurusunda istenilen bilgi veya belgelerin kimi zaman da gerektiği gibi verilmemesi veya eksik verilmesi durumu söz konusu olabilmektedir. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse,

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Bilgi Edinme Birimi’ne 09.01.2014 günü, şu sorulardan ibaret bir bilgi edinme talebinde bulunduk:

“1) 2008 ve 2013 yılları arasında ülkemize kaç adet ağacın gümrüklerden girişi yapılmıştır? 2) 2009 ve 2013 yılları arasında ülkemize kaç ton mısır gümrüklerden giriş yapmıştır? 3) İthal edilen mısırlardan kaç tonu GDO analizine tabi tutulmuştur? 4) Ülkemize giren bitkisel ürün veya bitkilerden GDO’lu olduğu tespit edilenler var mı? Varsa hangileri? Toplam ne kadar ürün? Bu ürünler hangi ülkelerden gelmektedir? Bu ürünler hangi firmalara aittir?”

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Bilgi Edinme birimi, dilekçemize 15 iş günü içinde yanıt verilmesi gerektiğini belirterek, başvuru dilekçemizin kurum içinde dağıtımını yaptı.

14.01.2014 tarihli kurum içi yazışmada “Söz konusu talebin 1. ve 2. Maddelerinde yer alan verilerin Bakanlığımız ve Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığının ortaklaşa açıkladığı verilerin yer aldığı <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> adresinden sorgulanarak elde edilmesi mümkün olduğundan söz konusu maddelere ilişkin talep 4982 sayılı Kanunun 8. Maddesi kapsamında işleme alınmamakla birlikte talebin diğer yönlerinin Gümrükler Genel Müdürlüğüne değerlendirilerek verilen cevapta Genel Müdürlüğümüz görüşlerine de yer verilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bilgi ve gereğini arz ederim” denildi.

15.01.2014 tarihli kurum içi yazışmada ise, “Bilindiği üzere 640 sayılı KHK’nin 10/a maddesi; Bakanlığın faaliyet alanlarına giren konularda veriler toplamak, araştırmalar

134 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:23.10.2014, Karar Sayısı:2014/2168

yapmak, istatistikî bilgiler üretmek, değerlendirmek ve gümrük işlemlerine ilişkin istatistikleri açıklamak, bu konularda gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.’ hükmü uyarınca Bakanlığımız her türlü istatistik veri hakkındaki bilgi ve yorumları açıklama yetkisi RYKGM aittir. Diğer taraftan başvurunun GDO analizine ilişkin kısmında; Gümrük laboratuvar analizleri yapılmamakta konunun Tarım veya Sağlık Bakanlıklarına yönlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir” denilmiştir.

09.01.2014 tarihli Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’na yaptığımız, bilgi edinme başvurusunun 1. ve 2. sorularının Bakanlık kendileriyle ilgili olduğunu düşünmüş, 3. ve 4. Sorularla ilgili yanıtları vermesi için de dilekçemizi, 16.01.2014 günü Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’na ve Sağlık Bakanlığı’na yönlendirmiştir.

Tarafımızca gönderilen bilgi edinme dilekçesi yönlendirilen Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 23.01.2014 tarih ve 3200 sayılı yazısı ile sorduğumuz 3. soruya yanıt vermiştir. Bakanlığın 3. sorumuza yanıtına göre, “Ülkemize ithal edilecek mısırın tamamı GDO yönüyle analize tabi tutulmaktadır. Biyogüvenlik kurulu kararıyla yem olarak kullanılmasına izin verilenler hariç GDO’lu mısırın ülkeye girişine izin verilmemektedir.”

Buna karşın Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın yetki alanına giren, 4. soru ise hiçbir gerekçe gösterilmeden yanıtız bırakılmıştır. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Gıda ve Tarım Bakanlığı’na yanıtlanması için gönderilen, sorularımızdan “4) Ülkemize giren bitkisel ürün veya bitkilerden GDO’lu olduğu tespit edilenler var mı? Varsa hangileri? Toplam ne kadar ürün? Bu ürünler hangi ülkelerden gelmektedir? Bu ürünler hangi firmalara aittir?” sorusu gerekçesiz bir biçimde yanıtız bırakılmıştır. İşte bu durum tam da bilgi edinme başvurusunun eksik veya gerektiği gibi yanıtlanmaması durumuna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu yanıtın başvurucaya tebliğ edildiği tarih itibarıyla, dördüncü soru yönünden başvurunun reddedilmiş sayılacağı kabul edilir. Bu durumda, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın yanıtlanması gereken soruyu yanıtlanmamasına yönelik işlemine karşı Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na itiraz edilebileceği gibi bu işleme karşı iptal davası da açılabilir. İdarenin verdiği bu yanıt icrai, kesin ve yürütülebilir bir idari işlem niteliği taşımaktadır.

3.5.3. Bilgi Edinme Talebinin Yazılı Olarak Reddedilmesi

Bilgi edinme başvurularını idareler yazılı olarak reddedebilmektedir. İdarenin bilgi edinme başvurularını yazılı olarak reddetmesi halinde, red yanıtının gerekçeli olması, bu işleme karşı idari ve yargısal başvuru yollarının gösterilmesi gerekir.

Yazılı ret yanıtlarıyla hukuki durumu örnekle açıklayalım. İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Müdürlüğü’ne yaptığımız bilgi edinme başvurusunda, “Nüfus sayımından bugüne kadar ailemin soy kütüğünün çıkartılarak tarafıma gönderilmesini, ailem ve şahsım hakkında Bakanlık’ta tutulan kişisel verilerimin tarafıma verilmesini” talep ettik.¹³⁵ Bu başvuruya hakkımda bir dosya tutulup tutulmadığını öğrenmek istedik. Özellikle, iktidarından

135 İçişleri Bakanlığı Nüfus Müdürlüğü, Başvuru numarası - 154810 - Başvuru Tarihi: 09.01.2014

muahalefetine kadar tüm toplum kesimlerinin yaygın biçimde dillendirdiği, fişleme iddiaları hakkında, yetkili idareden bir yanıt almayı amaç edindik. Pek tabii ki, kişiler ve aileleri hakkında tutulan özel mahiyetteki dosyaların, devletin güvenlik rejimi ekseninde genel geçer bir uygulama olduğunu bilmemize rağmen bu hususların idare edenler açısından da bir rahatsızlık kaynağı olduğunu düşünerek bu başvuruyu yaptık. İdare edenler, fişlemelerin, kanunsuz dinlemelerin kişi güvenliğini, temel hak ve özgürlüklerini tehdit ettiğini, bu konuda adım atılması gerektiğini sıkça dillendirir olmuşlardı. Bu nedenle, devletten kişi güvenliği ve kişisel verilerle ilgili bilgilerimin bulunduğu dosyanın tarafımıza bildirilmesini talep etmek, hukuk devleti güvencesinden yararlanma isteğimizin bir sonucuydu.

Bu hususta yaptığımız başvuruya, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü yanıt verdi. Bakanlığın verdiği yanıt şu şekildeydi:

“Mevcut nüfus kayıtlarımız tesis edildiği tarihte Osmanlıca olan kayıtlar da dahil olmak üzere hane esashi tutulmakta olup, tamamı yenilenerek MERNİS veri tabanına aktarılmıştır. Mevzuatımızda soyağacı ya da soyağacı çıkartılmasına ilişkin bir hüküm bulunmadığından ve kayıtlar hane esashi tutulduğundan ayrıca soyağacı çıkartılmamaktadır.

Nüfus kayıt örneğinin verilmesindeki usuller ise 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 43 ve 44 üncü maddelerinde ayrıntılı bir şekilde belirlenmiş, Kanununun 44 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (g) bendinde ‘kaydın sahipleri veya bunların eşleri ile veli, vasi, alt ve üst soyları ya da bu kişilere ait vekillik belgesini ibraz edenler, nüfus müdürlüklerinden doğrudan almaya yetkilidirler.’ 4 üncü fıkra da ise ‘birinci fıkranın (g) bendinde sayılan kişiler dışında kalan üçüncü şahıslar medeni hal bilgisi dışında bir kişinin nüfus kaydına ilişkin örnek veya bilgi alamazlar’ hükmü amirdir.

Yukarıda belirtilen kanun maddeleri gereğince, istenme nedeni ve hangi amaçla kullanılacağına belirtilmesi halinde alt ve üst soylara ilişkin nüfus kayıt örneğinin herhangi bir ilçe nüfus müdürlüğünden alınması mümkündür. Bu nedenle bu konudaki talebin yerine getirilmesi mümkün değildir.”¹³⁶

Ailem ve kendimle ilgili kişisel verilerin neler olduğuna dair sorduğum soruyu idare, nüfus kayıtları olarak algılamak istemiş ve buna göre cevap vermiştir. Oysa ki başvuru- lan kurumdan istenilen belgeler, tarafımla ilgili tutulan kişisel kayıtlar hakkındadır. Bu konuda herhangi bir bilgi veya belge verilmediği gibi kişisel kayıt olarak da sadece nüfus kayıtları esas alınmıştır. Bu yanıtı iki şekilde anlamak mümkündür. Ya ilgili idare, nüfus kayıtlarımız dışında hiçbir kişisel kaydımızı tutmamaktadır ya da kişisel kayıtlarımızın verilmemesi ile ilgili gerekçesiz bir biçimde veya açık, anlaşılır, hukuk devleti ilkelerine uygun bir gerekçe gösterilmeden talebimiz reddedilmiştir. Eğer ki, kişisel kayıtlarımızla ilgili bilgi ve belgenin tarafıma verilmesi talebinden, idare, nüfus kayıtlarımızı anlıyorsa¹³⁷, bu durumda idarenin, bu konudaki bilgi veya belgeyi nüfus müdürlüklerinden

136 İçişleri Bakanlığı, Bilgi Edinme Yanıtı, 14.01.2014

137 Doğan’dan aktaracak olursak, “Kişisel veri nedir? CMK’da kişisel verinin tanımı yapılmamıştır. Örneğime yoluyla tanımlanmıştır. Şu ana kadar Türkiye’de kişisel verilerin korunması kanunu çıkarılmamıştır. Kanun olmadığı için de herkes her türlü veriyi kaydetmektedir. Uygulamada her ne kadar polis fişliyor diye yaygın bir kanı varsa da aslında Türkiye’de herkes herkesi fişliyor

alabileceğimizi tarafımızca ileterek reddi gerekçesi hukuka uygundur. Ancak belirttiğimiz gibi, kişisel kayıtlarımız sadece nüfus kayıtlarından ibaret değildir. Polis ve istihbarat kayıtları, vergi kayıtları, banka işlemleri kayıtları, tıbbi veriler gibi bireysel kimlik belirlenmeye yönelik sosyal, biyolojik, etnik, politik, kültürel, ailevi, bireysel tüm kayıtlar kişisel veri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de bu kişisel kayıtların, sadece nüfus kayıtlarına indirgenmesi haklı bir gerekçe de değildir. Eğer bir an için, devlet tarafından kişisel verilerimizin nüfus kayıtlarımızla sınırlı tutulduğunu kabul edeceksek, vatandaşlar hakkında tutulan diğer tüm kayıtların hukuka aykırılığının da kabul edilmiş olması gerekir. Bu kayıtlara dayalı olarak, idarenin bir işlem, soruşturma veya benzeri bir faaliyet yürütmesi de hukuka aykırı olacaktır. Bu anlamıyla, tüm yurttaşların, kişisel verilerini öğrenme hakkının, kişi güvenliğini sağlamaya yönelik bir hak olduğu düşünüldüğünde; kişilerin, kendileriyle ilgili hangi yasal kişisel verilerin toplandığını ve bunların neler olduğunu ilgili idareden edinmeleri uygun olacaktır.

3.5.3.1. Bilgi Edinme Talebinin Yazılı Olarak Reddi, Gerekçeli Olmalıdır

Yurttaşların hak ve özgürlüklerini veya çıkarlarını ihlal edici nitelikte bir idari işlem konusu olduğunda, başvuruca, bu işlemin dayanağı olan gerekçelerden haberdar edilmesi gerekir.¹³⁸ İdarenin ret yanıtlarının kesin, yürütülebilir, icrai nitelikte işlemler olduğu ve bu anlamda da dava konusu edilebilirliği de gözetildiğinde, idareye yapılan bilgi edinme başvurularında, ret yanıtlarının sebebinin ve gerekçesinin gösterilmesi yurttaşların hak arama özgürlüklerinin güvencesidir. Ancak, yukarıda anlatıldığı biçimde, bilgi edinme başvuruları yazılı olarak reddedebilmektedir. Yapılan bilgi edinme başvurularına verilen ret yanıtında, başvuruca, maddi, hukuki ve kanuni dayanakları bilmesi Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 12. maddesi çerçevesinde de güvence altına alınmıştır. Kanun'un uygulama yönetmeliğinin 18. maddesinde, *"başvurunun reddedilmesi halinde bu kararın gerekçesi ... belirtilir"* denilmektedir. Bilgi Edinme Değerlendirme

bunun için de kişisel verilerin korunması kanun tasarısı mutlaka çıkartılmalıdır. Bu kanunun yasalaşması Avrupa Birliği standartlarının yakalanması için de şarttır.

Peki AİHS ve AİHM uygulamalarında kişisel veriler neleri kapsar?

- Cinsiyet, medeni hal, doğum yeri, diğer kişisel bilgiler ile ilgili bilgileri içeren uygulamalar (Nüfus sayımı).
- Polis kayıtları gizli olsa bile polis tarafından parmak izi, fotoğraf ve diğer kişisel bilgilerin kaydedilmesi,
- Tıbbi verilerin toplanması ve tıbbi kayıtların tutulması,
- Vergi makamlarının kişisel harcamaların detaylarını (ve böylece özel hayatın detaylarını) açıklama zorunluluğu getirmesi,
- Sağlık, sosyal hizmetler ve vergi gibi idari ve sivil konuları ele alan bireysel kimlik belirleme sistemi kişisel veriler kapsamında değerlendirilmiştir.

Kişisel veri; belirli veya kimliği belirlenebilir kişiye ilişkin tüm verileri kapsar.

Gelişmiş ülkelerde kişisel verilerin iki türlü korunması vardır. Ceza öngören işlemler vardır (örneğin Almanya). Ceza öngörmeyip te sadece idari yaptırım ve tazminat öngören sistemler vardır. Her ikisini birden öngören sistemler de vardır (örneğin; Almanya) Bizim yasa koyucumuz Almanya'daki sistemi tercih etmiştir. Yeni Ceza Kanununda yapılan düzenlemelerde özel kanunlarda varolan tüm ceza kanunlarını kapsaması düşüncesiyle kişisel verilerin korunması kanun tasarısında bulunan hükümlerin Ceza Kanunu'na aktarılması öngörülmüş ve aktarılmıştır." Buradan da anlaşılacağı üzere kişisel veri, AİHM ve AİHS uyarınca da sadece nüfus kayıtları olarak kabul edilmediği, bu nedenle kişisel verilerin korunmasıyla ilgili bir kanun düzenlemesi yapılması gerektiği belirtilmektedir. Yusuf Hakkı Doğan, Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/146.doc>, indirilme tarihi: 13.03.2014

138 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 77/31 sayılı "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar" ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız, Akylımaz, İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü, s.200

Kurulu da, buna göre, gerekçesiz ret işlemlerini bu mevzuata aykırı bulmaktadır. Kurul, “Başvuru sahiplerine verilecek olumsuz cevaplarda ret gerekçesinin, 4982 sayılı kanun ve mezkur yönetmeliğin hangi maddesine, fıkrasına ya da bendine dayandığının açıkça ve gerekçeli bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir”¹³⁹ demiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, haklı bir biçimde, ret gerekçesinin kanuni dayanaklarını ve gerekçenin ayrı ayrı belirtilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü, ret gerekçesi bir yandan hak arama özgürlüğünün ve hukuk devleti olmanın bir gereğidir diğer yandan ise, ayrıntılı ve kapsamlı bir ret gerekçesi, kişinin yöneleceği hukuki yolların tayinini kolaylaştıracak ve idarenin etkin işleminin önünü açacaktır. “Kararın gerekçesine ikna olan kişi, karar kendisi için olumsuz dahi olsa itiraz veya dava yoluna başvurmadan kaçınabilir. İdari işlemin kendine bildirilmesi ile işlemin sebepleriyle ilgili olarak gerekçe sayesinde bilgi sahibi olan kişiler, bu yolla karar aleyhine kanun yollarına başvurmanın bir fayda sağlayıp sağlamayacağını önceden tahmin edecek, yersiz ve gereksiz başvurulardan kaçınacaktır.”¹⁴⁰ Yukarda örneklendirdiğimiz İçişleri Bakanlığının bilgi edinme başvurumuza yanıtının, bu aktarımlar doğrultusunda, gerekçesiz bir işlem niteliğinde olduğu ortadadır. Yazılı olarak verilen ret yanıtında, hiçbir gerekçe gösterilmemesi aynı zamanda işlemin iptali sebebidir.

3.5.3.2. İdarenin Ret Yanıtında, İdari ve Yargısal Başvuru Yolları ve Süreleri Belirtilmelidir

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 12. maddesinde, “Başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yolları belirtilir.” Yönetmeliğin 18. maddesinde de, “başvurunun reddedilmesi halinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı yapılabilecek başvuru yolları ve süreleri belirtilir” denilmektedir. Kanun ve Yönetmelikteki açık düzenlemeye karşın, idarelerin ret yanıtlarında, verilen ret yanıtıyla ilgili başvuru, Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu’na karşı itiraz yolunun açık olduğu belirtilmekle birlikte, karara itiraz edilmeden de karara karşı dava açılacağına yönelik hukuki bir yol bulunduğu belirtilmemektedir. Yukarda aktarılan İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün bilgi edinme başvurusuna cevabında ise¹⁴¹, hiçbir başvuru yolu ve süresi belirtilmemiştir. Oysa ki bilgi edinme hakkının, idarenin işlemlerini denetleme, kamu düzenini sağlama, kamu yararını tesis amacıyla idare edenlerin hak ve özgürlükleri korumasını sağlama işlevleri vardır. Açıkça düzenleme bulunan bu hususlara aykırı işlem tesis edilmesi, Anayasal anlamda güvene altına alınmış hakların ve özgürlüklerin ihlali sonucunu doğurmaktadır.

139 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 06.03.2014, Karar Sayısı: 2014/473

140 Ali Ülkü Azrak, *Umumi İdari Usulün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi*, Doktora Tez, İstanbul,1964’ten aktaran Akyılmaz, s.205.

141 s.85’te aktarılan olay.

3.6. Bilgi Edinme Başvurusuna Hiç Yanıt Verilmemesi, Eksik Yanıt Verilmesi, Gerektiği Gibi Yanıt Verilmemesi ya da Başvurunun Yazılı Olarak Reddedilmesi Durumunda Başvuru Yolları

3.6.1. İtiraz Yolu

Bilgi edinme başvurularının reddedilmesiyle ilgili itiraz usulü Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 13. maddesinde ve Yönetmeliğin 24. maddesinde gösterilmiştir. Kanun'a göre, bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde Kurula itiraz edebilir. Maddeden de anlaşılacağı üzere, başvurularla ilgili itiraz zorunlu bir yol değildir. Başvurucu yazılı olarak verilen cevap üzerine, cevabın bilgi edinme mevzuatına aykırı olduğunu, haklarının ihlal edildiğini gerekçelendiriyorsa bu konuda dilerse Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilir.

3.6.1.1. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na İtiraz ve İtirazda Süre

Kural olarak, bilgi edinme başvurularına, idare, on beş iş günü içinde yanıt vermek zorundadır.¹⁴² Bilgi edinme başvurularında, idarenin cevap verme süresi, iş günü esas alınarak hesaplanır. "Bilgi edinme istemi (...) reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde Kurula itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir." Hükmü Kurul'a itiraz usulü olarak Kanun'un 13. maddesinde düzenlenmiştir.

Bilgi edinme başvurularına verilen yanıtlara itirazda süre, iş günü ve hafta sonu eklenerek hesaplanır. Bu durumu, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun bir kararıyla somutlaştırmak gerekirse, "4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 13. maddesine göre, başvurularına olumlu veya olumsuz bir cevap verilen başvuru sahipleri 15 gün içinde kurumumuza müracaat edebilirler. Bu kapsamda somut olayda, 24.09.2013 tarihinde yapılan bilgi edinme başvurusuna 09.10.2013 tarihinde cevap verildiği anlaşılmaktadır. 15 günlük itiraz süresinin 24.10.2013 tarihinde dolduğu, kurulumuza muhatap itiraz dilekçesinin ise 08.11.2013 -kurula intikal tarihi: 08.11.2013- tarihli olduğu, dolayısıyla söz konusu itiraz süresini aşarak Kurulumuza müracaatta bulunulduğu görüldüğünden iş bu itirazın reddedildiğinin başvuru sahibine bildirilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir."¹⁴³ Karardan da anlaşılacağı üzere, bilgi edinme başvurularına on beş iş günü içinde olumsuz yanıt verilmiş olması halinde başvurucular, on beş gün içinde, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilirler.

Bilgi edinme başvurusuna, on beş iş günü içinde, idarenin hiç yanıt vermemesi halin-

¹⁴² Yukarıda ayrıntılı olarak aktardığımız üzere, Bilgi ve Belgeye erişim süreleri iş günü olarak hesaplanmaktadır. Yönetmeliğin 20. Maddesine göre, "Kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi on beş iş günü içinde sağlarlar. Ancak istenen bilgi veya belgenin, başvuru alan kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması; başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır. Bu durumda, sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine on beş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir."

¹⁴³ Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 14.11.2013, Karar Sayısı: 2013/1969

de de, başvuru, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilir. Ancak, hiç yanıt verilmemesiyle ilgili Yönetmelik'te özel bir düzenleme vardır. Yönetmeliğin 24. maddesinin 3. fıkrasında, bilgi edinme başvurusuna on beş iş günü içinde hiç yanıt vermemesi halinde, başvurularda itirazla ilgili bir itiraz imkanı daha tanınmıştır. Başvuru yapılan idare, başvuru tarihinden itibaren 60 gün içinde başvuruya yanıt vermemişse, bu tarihten itibaren, başvuru hakkını dava açma hakkı doğmaktadır. Başvuru, dava açma hakkının doğduğu tarihten itibaren de yine on beş gün içinde, Kurul'a itiraz edebilir.

Yönetmeliğin 24. maddesindeki bu düzenleme, genel olarak idarenin on beş iş günü içinde başvuruya yanıt vermemesi halinde, başvuru hakkını Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz hakkını engellemektedir. Kurul, on beş iş günü içinde hiç yanıt verilmeyen başvurularla ilgili itirazları kabul etmekte ve yanıt vermeyen idarenin işlemleriyle ilgili, "15 iş günü içinde olumlu veya olumsuz olarak başvuruya yanıt verilmesi gerektiği" yönünde karar vermektedir. Kurul bu kararını idareye gönderdikten sonra, idare 15 iş günü içinde yanıt vermek zorundadır. İdare bu süre içinde de yanıt vermeyebilir.

İşte bu durumun da önüne geçilecek ve hiç yanıt verilmemesi halinde başvuru hakkının dava açma hakkını da güvenceye alacak biçimde Yönetmeliğin 24. maddesinin 3. fıkrası düzenlenmiştir.

Yönetmelikteki bu düzenlemeyle, başvuruya hiç yanıt verilmediğinde, dava açma süresinin başladığı tarihten itibaren, yani idareye başvuru yapıldığı tarihten 60 gün geçtikten sonra, bir itiraz hakkı daha tanınmıştır.

İdareler, bilgi edinme başvurularının yanıtlanmasında özensiz davranabilmektedir. İdareler başvurulara yanıtları, genellikle on beş iş gününün son günü vermekte, postada geçen sürede hesaba katıldığında, aradan bir aya yakın zaman geçmektedir. Başvurular, kendilerine yanıt verilip verilmediğini beklerken, itiraz için 15 günlük süreyi de kaçırabilmektedirler. Bu durum, başvuru hakkını kullanamamalarına da yol açmaktadır. Başvurular hiç dava yoluna gitmeden, itiraz yoluyla bir belgeye ulaşmak isterler. Bu nedenle de, idare 15 iş günü içinde hiç yanıt vermemişse; başvuru da, idarenin yanıt vereceği beklentisiyle, idarenin yanıt vermesi gereken 15 iş gününün dolduğu tarihten itibaren 15 gün içinde itiraz etmemiş, itiraz süresini de kaçırmış olabilir. İdare, bilgi edinme başvurusundan itibaren 60 gün geçtiği halde hala yanıt vermemişse, yönetmeliğin 24. maddesinin 3. fıkrasına göre, başvuruya yeniden bir itiraz hakkı tanınmıştır.

Yönetmeliğin 24. maddesinin 3. fıkrası, yapılan başvuruya hiç yanıt verilmediğinde itiraz hakkının, başvuru yapıldıktan 60 gün sonra kullanılacağı biçiminde anlaşılmalıdır. Sadece, itiraz hakkını idarenin yanıt vereceğini düşünerek bekleyen ve bu nedenle 15 iş günü geçtikten sonraki 15 gün içinde itiraz yapılmayarak itiraz süresini kaçıran başvuruya, başvurudan itibaren 60 gün geçmesiyle, dava açma süresi içinde sağlanan yeni bir itiraz süresi olarak Yönetmelikte düzenlenmiştir. Başvurucunun bilgi edinme başvurusunun üzerinden 60 gün geçmiş, dava açma süresi başlamışsa, 60 günden sonraki 15 gün içinde de Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilir.

Uygulamada genellikle tercih ettiğimiz yol ve süreç şu biçimde şekilleniyor: Bilgi edinme başvurularımız idare tarafından 15 iş günü geçtiği halde hiç yanıtlanmamışsa, bu tarihten itibaren 15 gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz ediyoruz. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Kurul'a posta yoluyla yapılan başvurularda, başvurunun Kurul'a ulaştığı tarihi itiraz tarihi olarak esas almaktadır.¹⁴⁴ İtirazımızla ilgili Kurul'un yasal olarak 30 iş günü içinde yanıt vermesi gerekiyor. Başvurunun hiç yanıtlanmaması halinde, Kurul bu süreyi daha kısa tutabiliyor. Kurul, ilgili idarenin bilgi edinme başvurularını olumlu veya olumsuz yanıtlamasına karar veriyor.¹⁴⁵ Bu karar, Kurul tarafında ilgili idareye ve başvurucuya tebliğ ediliyor. Kurul kararını tebliğ alan idarenin, tebliğ aldığı tarihten itibaren 15 iş günü içinde bilgi edinme başvurusunu yanıtlaması gerekiyor. Kurul kararını tebliğ alan idare olumlu veya olumsuz bilgi edinme dilekçemize bir yanıt veriyor. Yanıt ardından, bu yanıt başvurumuzu karşılamayacak olumsuz ya da eksik bir yanıtla ya Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz ediyoruz ya da bu yanıtla karşı idari dava açıyoruz.

Hiç yanıt verilmemesi nedeniyle, başvuru tarihinden itibaren 60 gün geçtikten sonraki 60 gün içinde idari dava açıldığında, idare mahkemesi de, Bilgi Edinme Kanunu'nun 5. Maddesi göndermesiyle, ilgili idarelerin bilgi edinme başvurularına olumlu veya olumsuz bir yanıt vermesi gerektiği, idarenin başvuruya yanıt vermemesinin Kanun'un bu maddesine aykırı olduğu, bu nedenle de yanıt verilmemesi işleminin iptaline karar veriyor. Ancak, bu durumda başvurucu aradan geçen bunca süreye rağmen, hala ulaşmak istediği bilgi veya belgeye ulaşamıyor. İdare mahkemesinin verdiği karar, "başvuruya olumlu veya olumsuz bir yanıt vermelisin" biçiminde oluyor. Bu durumda, idari dava yoluna gidilmesi yerine, idarenin itiraz yoluyla zorlanması ve ondan olumlu veya olumsuz bir yanıt alınması için itiraz yolunun tüketilmesinin, hiç yanıt verilmeyen hallerde gerekli olduğunu düşünüyoruz.

144 Kurul'un bu uygulamasının aşağıdaki nedenlerle hukuka aykırı olduğunu düşünüyoruz. Kurul'un bu konudaki bir kararında, "30.04.2015 tarih ve 431525 sayılı yazılı başvuruya, 30.04.2015 tarihli elektronik posta iletilisi cevap verildiği; 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 13 üncü maddesinde belirtilen 15 günlük itiraz süresinin ise 15.05.2015 tarihinde dolduğu; Kurulumuzun 27.09.2012 tarih ve 2012/1 sayılı İlke Kararı uyarınca Kurula posta yoluyla yapılacak itirazlarda, dilekçenin Kurula ulaştığı tarih itiraz tarihi sayıldığından 04.06.2015 tarihinde Kurulumuza ulaşan itiraz dilekçesi ile söz konusu itiraz süresi aşılırsa müracaatta bulunulduğu tespit edildiğinden, itiraz dilekçesinin işleme konulmadığının başvuru sahibine bildirilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir." Başka bir kararında da Kurul, "BUSKİ Genel Müdürlüğü'nce 13.08.2015 tarihinde e-posta aracılığıyla cevap verilerek, başvuru sahibine tebliğ edildiği; 15 günlük itiraz süresinin 28.08.2015 tarihinde dolduğu; Kurulumuza gönderilen itiraz dilekçesinin 27.08.2015 tarihli olduğu ancak dilekçenin 31.08.2015 tarihinde Kurul'a intikal ettiği, dolayısıyla söz konusu itiraz süresini aşarak Kurulumuza müracaatta bulunulduğu" denilerek itiraz reddedilmiştir.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun bu kararı ve süreye ilgili Kurul ilke kararının iptali için dava açılmıştır. Kurul, ALHM'de olduğu gibi itirazın postaya verildiği tarihi kendisine başvuru tarihi olarak kabul etmelidir. Bilgi edinme hakkını kullanılmaz kılacak biçimde postada geçen sürenin itiraz süresi içinde sayılmasının ve itirazın Kurul'a ulaştığı tarihin itirazın yapıldığı tarih olarak kabul edilmesinin hiçbir yasal dayanağı yoktur. Ancak uygulama şu anda bu yöndedir. Bakınız, **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 17.09.2015, Karar Sayısı: 2015/1784**

Yukarıda "Bilgi ve Belgeye Erişim Süreleri" başlıklı bölümde anılan mahkeme kararına (64.dipnot) ve elektronik tebligatlarda idarenin cevabının başvurucuya ne zaman tebliğ edilmiş sayılacağına ilişkin düzenleme bulunmadığından bahisle başvurunun süresi içinde olduğunu kabul edilmesine gerektiğine yönelik açıklamalara da bakınız.

145 **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 06.03.2014, Karar Sayısı: 2014/473, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 16.01.2014, Karar Sayısı: 2014/159, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.08.2005, Karar Tarihi: 2005/608, bu konuda 104, 105 ve 106. dipnotlar dikkatli okunmalıdır.**

3.6.1.2. İtiraz Usulü

Bilgi edinme başvurularına hiç yanıt verilmemesi, eksik yanıt verilmesi veya gerektiği gibi yanıt verilmemesi ya da yazılı olarak başvurunun reddedilmesi durumlarında, başvuru, “T.C. Başbakanlık, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na” hitaben yazılmış bir dilekçeyle itiraz edebilir.

Başvurucu, itiraz dilekçesinde, başvuru kurumdan istenilen bilgi ve belgelerin neler olduğunu sıralı bir biçimde sayar.

Bilgi edinme başvurusu, elden yapıldıysa, başvuru için idare tarafından verilen evrak kayıt numarası ve evrak kayıt tarihi; internet ortamından yapılmışsa, başvuru tarihi ve başvuru numarası; iadeli taahhütlü posta yoluyla yapılmışsa, posta alındısının numarası, idarenin başvuruyu tebliğ aldığı tarih itiraz dilekçesinde belirtilir.

İtiraz dilekçesine, idareye yapılan bilgi edinme başvurusunun bir örneği eklenir. Başvurucuya idarenin gönderdiği bir yanıt varsa, bu yanıt da itiraza eklenir. Yani, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na yapılacak itiraza, idareye yapılan bilgi edinme başvurusu ve idarenin verdiği yanıt eklenmelidir.

Başvurucunun başvurusunda istediği hangi bilgi veya belgeler verilmediyse, bu verilmeyen bilgi veya belgeler maddeler halinde dilekçede belirtilir.

Başvurucunun bilgi edinme başvurusuna 15 iş günü içinde hiç yanıt verilmemişse, itiraz dilekçesinde, hiç yanıt verilmediği belirtilir. Bu durumda, başvuru, Kurul’a gönderileceği itiraz başvuru dilekçesine ek olarak, yanıt verilmediği için sadece, bilgi edinme başvuru dilekçesini koyar.

İtirazlar, yazılı olarak, elden ya da iadeli taahhütlü posta yoluyla, T.C. *Başbakanlık, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Ankara* adresine yapılmalıdır.

3.6.1.3. Kurul Tarafından İtirazların Değerlendirilmesi ve İtirazlar Hakkında Karar Verilmesi

Bilgi edinme başvurularına verilen yanıtlar hakkında Kurul’a yapılan itirazları; Kurul, bilgi edinme hakkı mevzuatına göre değerlendirir. Kararını vermeden önce, başvuruya muhatap olan kurum veya kuruluştan her türlü bilgi veya belgeyi isteyebilir. İstenilen bu belgeler doğrultusunda nihai kararını verinceye kadar, kararına esas olacak her türlü bilgi veya belgeyi de ilgili idareden talep edebilir.¹⁴⁶ Belgeleri değerlendiren Kurul, istenilen bilgi veya belgelerin Kanun’un kapsamında başvuru sahibine verilebilecek bilgi veya belge olup olmadığına karar verir. İtiraz üzerine Kurul ayrıca, başvuru sahibi ile kurum

146 26.11.2013 tarihinde, Balıkesir Orman Bölge Müdürlüğü’ne yapılan bilgi edinme başvurusunda, ilgili idare, termik santral projesine ilişkin istenen kimi belgelerin, işletmeyi kurmayı planlayan CENAL Elektrik Üretim A.Ş.’nin ticari sırları kapsamında olduğunu (23. Madde) ve bu belgelerin verilmesinin ülkenin ekonomik çıkarlarına aykırı olduğunu (17. Madde) belirterek talebimizi kısmen reddetmiştir. Kurula yaptığımız itirazla ilgili verilen kararda, “CENAL A.Ş. ve proje ile ilgili ayrıntıları içeren izin yazışmalarının ekindeki evrak örneğinin, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde ele alınarak Kanun’da yer alan istisnaların (17. ve 23. Maddeler kast ediliyor) bulunup bulunmadığı hususunda değerlendirme yapılabilmesi ve itiraz hakkında nihai kararın alınabilmesi için bu yazışmaların 4982 sayılı Kanun’un 13. maddesi uyarınca Balıkesir Orman Bölge Müdürlüğü’nden istenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.”

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/415

veya kuruluşların, itiraz konusuyla ilgili yazılı veya şifahi görüşlerine başvurabilir, konuyla ilgili uzmanların görüşünü alabilir ve gerekli gördüğü diğer incelemelerde bulunabilir.

Kurula gönderilen bilgi veya belgeler ile Kurul tarafından edinilen görüş, değerlendirme ve incelemelerden, gizlilik derecesi bulunanların korunması ve saklanması için Kurul, gerekli özeni gösterir. Kurul, başkan ve üyeleri ile bu bilgileri derleyen ve değerlendiren tüm personel, gizlilik ilkesinin gereklerine uymakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, Kurul başkan ve üyeleri ile diğer personelin görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam eder.

İdareler istenilen her türlü bilgi veya belgeyi Kurul'a on beş iş günü içinde vermek zorundadır. Kurul, başvurunun içeriğinde istenilen belgelerin, Kanunda sayılan bilgi edinme hakkının sınırları içinde sayılan belgelerden olup olmadığını değerlendirir.

Bilgi edinme hakkı mevzuatı doğrultusunda yapılan değerlendirme sonrasında, Kurul, kararını otuz iş günü içinde verir. Verilen karar gerekçeli olarak yazılır.

Bilgi edinme başvurusu, hiç yanıt verilmeyerek reddedilmişse¹⁴⁷, Kurul; Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 5. maddesini ilgili idareye hatırlatarak, başvuru sahibinin bilgi edinme dilekçesinin olumlu ya da olumsuz, gerekçeli olarak yanıtlanması, başvuru yollarının ve sürelerinin 15 iş günü içinde başvuru sahibine bildirilmesi gerektiğine dair kararını, ilgili idareye ve başvuru sahibine bildirir.^{148 149}

Bu yanıtın ilgili idare tarafından tebliğ alınması ardından, en geç on beş iş günü içinde başvuru yapılan idare, bilgi edinme başvurusuna olumlu veya olumsuz yanıt vermek zorundadır.¹⁵⁰

Bilgi edinme başvurusu eksik yanıtlanmışsa¹⁵¹, gerektiği gibi yanıtlanmamışsa¹⁵² ya da başvuru yazılı olarak reddedilmişse¹⁵³, idare bilgi edinme mevzuatına göre itirazı değerlendirir. Yapılan itirazı haklı bulursa, gerekçeli olarak kararını yazar ve başvuru-

- 147 Sinop Valiliği'ne 26.11.2013 tarihinde yapılan bilgi edinme başvurusuna, idare 15 iş günü içinde hiç yanıt vermemiştir. Buna itiraz edilmiştir. Kurul, verdiği kararda, bilgi edinme hakkı mevzuatına göre değerlendirme yapılarak başvuru sahibine bir yanıt verilmesine ilişkin kararını ilgili idareye göndermiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 06.03.2014, Karar Sayısı: 2014/473
- 148 EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvurusuna, başvurudan itibaren 15 iş günü içinde hiç yanıt verilmemesi üzerine Kurul'a yapılan itiraz hakkında, **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun**, verdiği karar da bu yöndedir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 16.01.2014, Karar Sayısı: 2014/159
- 149 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Kanun'un yürürlüğe girdiği yıllarda, bilgi edinme başvurularına hiç yanıt vermeyen idarelerdeki sorumlular hakkında Kanun'un 29. Maddesine yönelik işlem yapılması gerektiğini de kararlarında belirtmekteydi. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 18.08.2005, Karar Tarihi: 2005/608
- 150 Kanun'un uygulamadaki ilk yıllarında, idareler Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu kararlarının uygulanması konusunda tereddütler yaşamıştır. Bu kararların uygulanması açısından da Kurula ilgili idareler, mütalaa niteliğinde başvurularda bulunmuşlardır. Osmaniye Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Sendikalar tarafından talep edilen bilgi veya belgelerin verilmesi halinde ve bu bilgi ve belgeler için yapılacak onlarca başvuru nedeniyle idarenin işleyemez halle geleceğinden endişe ederek Kurul'a başvurmuştur. Kurul, idarenin endişelerinin yersiz olduğuna, hakkın kötüye kullanılmasıyla ilgili somut ölçütler bulmanın mümkün olmadığına, kamu yönetiminin sistem içinde en güçlü bilgi tekeline sahip olduğu, başvurularda bilgi edinme hakkı mevzuatında sayılan sınırlamalar dışında her türlü bilgi ve belgenin paylaşılması gerektiğine dair bir karar almıştır. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 14.05.2009, Karar Sayısı: 2009/519
- 151 **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararı**, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/397
- 152 Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden talep edilen parselasyon planlarıyla ilgili gereği gibi yanıtlanmayan başvuru üzerine Kurul'a itiraz edilmiş, Kurul da ilgili bilgi veya belgelerin kurum kayıtlarında bulunması kaydıyla başvuru sahibine verilmesine karar vermiştir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/400
- 153 **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 14.11.2013, Karar Sayısı: 2013/1929

nun talep ettiği bilgi veya belgelerin temin edilmesine karar verir.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, kabul edilen itirazlarla ilgili kararını bilgi edinme başvurusu yapılan idareye gönderir. İdare bu karar üzerine, itiraz esastan kabul edilmişse¹⁵⁴, istenilen bilgi ve belgeleri başvurucuya göndermek zorundadır. Bu konuda İstanbul İdare Mahkemesi'nin verdiği bir karara göre, “*başvuruda istenilen hususlar hakkında yasal süre içerisinde ve doğrudan, başvuru sahibi olan davacıya bilgi verilmesi gerekirken, gerekli bilgilerin, davacı tarafından yapılan itiraz üzerine verilen Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu kararına istinaden anılan Kurul'a gönderilmesinin bilgi edinme başvurusunun cevaplandırıldığı anlamına gelmeyeceği, davacı tarafından yapılan bilgi edinme başvurusuna davalı idarece cevap verilmediği ve başvurunun zımnen reddedildiği, 4982 sayılı Kanun hükümlerine göre bilgi verme yükümlülüğü bulunan davalı idarenin bu yükümlülüğü yerine getirmediği sabit görüldüğünden, bilgi edinme talebinin zımnen reddine ilişkin işlemden hukuka ayarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.*”¹⁵⁵

Başvurucunun itirazının kısmen kabul edilmesi durumunda¹⁵⁶, kabul edilen kısım yönünden, bilgi edinme başvurusunda istenilen bilgi veya belgelerin başvurucuya temin edilmesine karar verir. Başvurucunun itirazının reddedilmesi halinde¹⁵⁷, ret gerekçesi ve başvurunun karara karşı yargı yollarına başvurma hakkı olduğu yazılarak¹⁵⁸, karar başvurucuya gönderilir.

3.6.2. Dava Yolu

Bilgi edinme hakkının kullanılması sırasında hakları ihlal edilenler idari yargı yerlerinde, idarenin hukuka aykırı işlemlerini dava konusu edebilirler.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 2. maddesi doğrultusunda, bilgi edinme başvurusu reddedilen başvurular, menfaatlerinin ihlal edilmesi koşuluyla, idarenin bilgi veya belge vermemesine yönelik işleminin, “yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle” iptali için dava açabilir. Bilgi edinme başvurusuna olumsuz yanıt verilen kişiler, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 12. maddesine göre da haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle iptal ve tam yargı davası açabilir. Bu maddede, “İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştay'a ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın

154 Bilgi edinme başvurusuna hiç yanıt verilmediği için itiraz kabul edilmişse bu durumda da başvurana ilgili idarenin olumlu veya olumsuz bir yanıt vermesi gerekir.

155 İstanbul 7. İdare Mahkemesi, 2014/1514 E. ve 2015/1101 K. Sayılı Kararı

156 Kurul'un kısmen kabul kararlarına yönelik karar örnekleri için bakınız, **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararı**, Karar Tarihi: 20.2.2014, Karar Sayısı: 2014/405, **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararı**, Karar Tarihi: 20.2.2014, Karar Sayısı: 2014/395

157 Kurul'a yapılan itirazın reddi gerekçesinde, “İtiraz sahibinin bilgi edinme başvurusuna Orman Genel Müdürlüğü Kastamonu İzin ve İrtifak Şube Müdürlüğü 25.12.2013 tarihli ve 648781 sayılı yazısı ile verdiği yanıtta ithal kömüre dayalı enerji santralleriyle ilgili genel mevzuat hükümlerinin uygulanması dışında özel bir yazışma yapılmamış olduğu hususunun belirtmesi karşısında, verilen bu yanıtın itiraz sahibinin taleplerini yeterli bir şekilde karşılamış olduğu değerlendirildiğinden itirazın reddine oy birliğiyle karar verilmiştir.” Denilmektedir. **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/370

158 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, başvuruyu reddettiği durumlarda başvuru yollarını belirtmemektedir. Bu durum, Anayasa'nın 40. Maddesinin ihlali niteliğindedir. Bu konuda kurulun özenli olması gerekir. Bu konuya örnek bir kurul kararı vermek gerekirse, **Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu**, Karar Tarihi: 14.11.2013, Karar Sayısı: 2013/1929

karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11nci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır.” denilmektedir.

3.6.2.1. İptal Davasının Açılması

Bilgi edinme başvurusuna başvuru tarihinden itibaren 60 gün içinde hiç yanıt verilmemesi veya başvuru tarihinden itibaren 15 iş günü içinde başvurusuna eksik yanıt verilmesi, gerektiği gibi yanıt verilmemesi ya da başvurunun yazılı olarak reddedilmesi halinde başvuru, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na itiraz edebilecekleri gibi, itiraz etmeden bu işlemlerin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle idari yargıda iptal davası da açabilirler.

Bilgi edinme başvurusunda bulunanlar, talep ettikleri bilgi veya belgeye ulaşamadıkları için önce Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na itiraz etmişlerse, Kurul’a yapılan bu itiraz, başvuru idari yargıya başvurma süresini durdurur.

Başvurucuya verilen ret yanıtları, İdari Yargılama Usulü Kanunu doğrultusunda yargı yerleri tarafından idari işlem olarak kabul edilmektedir. “İdari işlemlerin hukuka aykırı olduklarından dolayı, iptalleri için dava açılabilmesinin ilk koşulu, ortada dava konusu edilebilir bir işlem bulunmasıdır. İptal davası, kesin ve yürütülmesi zorunlu bir işleme karşı açılabilir. Bir idari işlemin kesin ve yürütülmesi zorunlu sayılması (...) idare edilenlerin hukukunu herhangi bir şekilde etkilemesine bağlıdır.”¹⁵⁹ Bu anlamda bilgi edinme başvurusuna olumlu bir yanıt verilmemesi ya da başvuru tarihinden itibaren 60 gün içinde hiç yanıt verilmemesi nedeniyle, başvuru hukuki durumunda bir değişiklik olduğu, bilgi veya belgelere ulaşamaması nedeniyle hak ve özgürlüklerin kullanılmasını engellendiği kabul edilerek, verilen yanıtlar bir idari işlem olarak görülür ve dava konusu edilebilir. “İptal davası, idari işlemlerin hukuka aykırılıkları sebebiyle, hukuk aleminde kaldırılmalarını sağlamaya yönelik bir dava türüdür.”¹⁶⁰

3.6.2.1.1. Kurul’a İtiraz Edilmeden Doğrudan İptal Davası Açılması

Bilgi edinme başvurularına, 15 iş günü içinde, idarenin eksik yanıt vermesi, gerektiği gibi yanıt vermemesi, bilgi edinme başvurusuna yazılı olarak ret yanıtı vermesi veya bilgi edinme başvurusundan itibaren 60 gün geçtikten sonra idarenin hiç yanıt vermemesi durumunda; başvuru, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na başvurmadan, doğrudan iptal davası açılabilir. İdarenin yanıtının başvuru tarafından tebliğ alındığı günden sonraki 60 gün içinde bu işleme karşı idare mahkemelerinde dava açabilir.

İdarenin verdiği bu yanıtlar, kesin ve yürütülebilir, davaya konu edilebilir işlem niteliğindedir. Kurul’a itiraz etmeden doğrudan, başvurunun reddi istemine ilişkin açılan bir davayla anlattıklarımızı somutlaştıralım. Davacı Eğitimciler Birliği Sendikası, “Kız

159 Turan Yıldırım, İdare Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul, 2013, s.737

160 Yıldırım, İdare Hukuku, s. 735

teknik öğretim olgunlaşma enstitüsü, pratik kız sanat okulu ve kız teknik meslek lisesi gibi eğitim kurumlarına yapılan yönetici atamalarında; kimlerin, hangi eğitim kurumlarına ve hangi mevzuata göre atandıkları” yönündeki Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamındaki isteminin reddine ilişkin 08.11.2010 tarih ve 495/4163 sayılı işlemin iptali istemiyle bir dava açmıştır. Somut olaydan da görüleceği üzere, bilgi edinme istemi yazılı olarak reddedilmiştir. Ankara 1. İdare Mahkemesi, dava konusu işlemle ilgili davacının dava açma ehliyeti bulunmadığına karar vererek davayı reddetmiştir¹⁶¹. Mahkeme kararı, davacılar tarafından temyiz edilmiştir. Danıştay 10. Dairesi temyiz istemiyle önüne gelen dosyayı incelemiştir. Danıştay 10. Dairesi, “Demokratik ve şeffaf bir yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak (...) yürürlüğe konulan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca kural olarak dernek, şirket, vakıf, sendika gibi kurum ve kuruluşlar da dahil olmak üzere herkesin bilgi edinme hakkı vardır. Bu bağlamda, davacı Sendika’nın Kanun kapsamında bilgi edinme başvurusunda bulunmasına engel bir durum yoktur. Bu durumda, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde bahsi geçen konuda bilgi almak amacıyla başvuruda bulunma hakkına sahip olan davacı sendika tarafından yapılan başvuruya verilen cevabi yazı üzerine açılan davanın esasının incelenmesi gerekirken, davacı Sendika’nın dava konusu işlemle meşru, kişisel ve güncel bir menfaatinin bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddi yolunda verilen kararda isabet bulunmamıştır”¹⁶² diyerek anılan mahkeme kararını bozmuştur.

İdarelerin bilgi edinme başvurularına 15 iş günü içinde hiç yanıt vermemesi halindeyse, bu yanıt vermeme, itiraza konu olabilecek bir ret işlemi olarak kabul edilebilir. Ancak, hiç yanıt vermeme işleminin idari yargılama usulü anlamında iptale konu bir işlem olabilmesi için, başvuru tarihinden itibaren 60 gün geçmesi bu süre içinde idarenin yanıt vermemesi gerekir. Yönetmeliğin 24. Maddesinin 2. Fıkrasına göre, “20. maddede belirtilen süreler içinde, kurum ve kuruluşlar tarafından başvuru sahibine olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap verilmemesi halinde başvuru, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 10 uncu maddesi uyarınca altmış günün geçmesiyle reddedilmiş sayılır” denilmektedir. Bu hüküm doğrultusunda, başvuru tarihinden itibaren 60 gün geçtikten sonra, yanıt verilmemişse, idarenin yanıt vermeme iradesi, iptal davasına konu olabilecek kesin, icrai ve yürütülebilir nitelikte bir işlem olarak kabul edilir. Bu hiç yanıt vermemeye yönelik, idarenin zımni red işlemi, idarenin bilgi edinme başvuru dilekçesini tebliğ aldığı tarihten itibaren 60 gün geçtikten sonra, davaya konu edilebilir kesin, yürütülebilir ve icrai bir nitelik kazanır ve zımni ret yanıtından itibaren 60 gün içinde bu işlemin iptali için dava açılabilir.

Örneğin, idare 15 iş gününde yanıtlanması gereken bilgi edinme başvurusunu yanıtlama süresini aşarak, 60 gün içinde yanıtlamadıysa, bu 60 günden sonraki ikinci 60 gün içinde, idarenin başvuruyu kesin olarak reddettiği kabul edilerek dava açılabilir. Örneğin idare başvuruyu 20 iş günü sonra yanıtladıysa, bu durumda, hiç yanıt verilme-

161 Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2011/115 E, 2012/344 K. Sayılı Kararı

162 Danıştay 10. Dairesi, 2012/7345 E, 2013/688 K. Sayılı Kararı

diği gerekçesiyle iptal davası açılmaz. Ancak, verilen bu yanıt, bilgi edinme hakkının kullanılmasını engeller nitelikte eksik yanıtlanmış veya gereği gibi yanıtlanmamış bir yanıtta veya bilgi edinme başvurusu yazılı olarak bu tarihte reddedilmişse, buna karşı iptal davası açılabilir. Bu durumda dava açma süresi, yanıtın başvurucaya tebliğ edildiği tarihte başlar ve 60 gündür.

Maliye Bakanlığı Millî Emlak Genel Müdürlüğü'nün TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi'nin 06.10.2010 gün ve 2010/06.20013 sayılı bilgi edinme başvurusunu süresi içinde yanıtlamayı anılan başvurunun zımnen (örtülü olarak) reddine ilişkin işleminin iptali istemiyle idare mahkemesinde dava açılmıştır.

İstanbul 6. İdare Mahkemesi 18.02.2011 gün E: 2011/262 K: 2011/297 sayılı karar ile “... *dava konusu zımnî ret işleminin, davacıyı hak kaybına uğratacak kesin ve yürütülmesi gerekli bir işlem niteliğinde olmadığı, dolayısıyla dava konusu edilemeyeceği sonucuna varılmıştır...*” diyerek davanın incelenmeksizin reddine karar vermiştir. Karar davacı Mimarlar Odası tarafından temyiz edilmiştir.

29.06.2012 tarihinde, Danıştay 10. Dairesi, 28.03.2012 gün, 2011/8735 E. ve 2012/1211 K. Sayılı kararıyla “... *Davacının bilgi edinme başvurusunun reddine ilişkin işlemle ilgili olarak dava açma ehliyeti bakımından yapılacak değerlendirmede, hak ihlali koşulunun değil; idari işlemlere ilişkin olarak 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde düzenlenen menfaat ihlali koşulunun varlığının aranılması gerektiği kuşkusuzdur. Bakılan uyumsuzlukta ise, davacı Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi'nin, Maliye Bakanlığı Millî Emlak Genel Müdürlüğü'ne başvurması üzerine cevap verilmemek suretiyle oluşan zımnî red işleminin varlığı karşısında, Kanunun aradığı menfaat ilgisinin kurulduğunun kabulü gerekmektedir. Buna göre dava konusu işlemin, idari davaya konu edilebilecek kesin ve yürütülebilir bir idari işlem niteliğini taşıması ve bu işlemle menfaat ilgisinin de kurulmuş olması karşısında davanın incelenmeksizin reddi yolunda verilen mahkeme kararında hukuki isabet bulunmamaktadır...*”¹⁶³ gerekçesi ile “...*İstanbul 6. İdare Mahkemesi 18.02.2011 gün E: 2011/262 K: 2011/297 sayılı kararın bozulmasına...*” karar vermiştir.

3.6.2.1.2. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na İtiraz Edilmesi Halinde İptal Davası Açılması

Bilgi edinme başvurusuyla ilgili Kurul'a itiraz yapılmış ve itiraz Kurul tarafından açıkça reddedilmişse, Kurul kararının iptali istenebilir. Ancak, Kurul'un ve bilgi edinme başvurusunun yapıldığı idarenin ret yanıtı birlikte dava konusu edilmelidir.

Kurul'un verdiği karar, başvurucaunun elde etmek istediği bilgi veya belgelerin başvurucaya verilmesi yönünde olmasına karşın; idare, Kurul'un bu kararına uymayarak, ilgili bilgi veya belgeleri yine de vermiyorsa, bu durumda da yine başvurucaun idarenin işlemine karşı iptal davası açmak mümkündür. Bu iki durumu da örneklerle açıklayalım.

163 Danıştay 10. Dairesi, 28.03.2012 gün, 2011/8735 E. ve 2012/1211 K. Sayılı kararı

3.6.2.1.2.1. Kurul Kararı'nın İptali İçin Dava Açılması

Büro Emekçileri Sendikası Adana Şubesi, Adana Vergi Dairesi Başkanlığı ile Halkbank arasında personel ücretlerinin ödenmesiyle ilgili 2009 yılında yapılan promosyon anlaşmasını, Adana Vergi Dairesi Başkanlığı'ndan talep etmiştir. Başvurulan idare, istenilen belgenin gizlilik ve kamuya açıklama yasağı kapsamında bir belge olduğunu ileri sürerek bilgi edinme istemini reddetmiştir. Bunun üzerine Sendika, Bilgi Edinme Kurulu'na başvurularının reddedilmesinin hukuka aykırı olduğunu ileri sürerek, itiraz etmiştir. Kurul, sendika şubesinin tüzel kişiliği olmadığı gerekçesiyle itirazı reddetmiştir. Büro Emekçileri Sendikası da, bu kararla ilgili Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu aleyhine, Kurul kararının iptal edilmesi istemli bir dava açmıştır. Davada mahkeme, “ Büro Emekçileri Sendikası Tüzüğü uyarınca üyelerinin hak ve çıkarlarını bölgelerinde korumakla görevli şube ve temsilciliklerin, Sendika genel merkezi tarafından yetkilendirilmiş olduğu, bu kapsamda kuruluşlar ve resmi daireler nezdinde şubelerin tüzel kişiliği temsile yetkili oldukları, bu konuda tüzük ve yönetim kurulu kararlarında açıkça düzenleme bulunduğu, Sendika'nın Adana Şubesi'nin üyelerinin hak ve çıkarlarını etkileyen protokol örneğini yetki belgesiz olarak talep etmesinin, sendika şubelerinin kuruluş gayelerine uygun olduğu kanatine varılarak, dava konusu edilen Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun kararının iptaline” karar vermiştir.¹⁶⁴

Yine benzer bir dava Ziraat Mühendisleri Odası tarafından Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na karşı açılmıştır. Oda, TEKEL'in özelleştirilmesine karşı dava açmaya hazırlanırken, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'ndan, davada kullanılmak üzere ihale şartnamesi, idari ve teknik şartname ve diğer ilgili belgeleri talep etmiştir. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Oda'ya yanıt olarak, dava açtıklarında bu belgelerin dava dosyasına sunulacağını belirten bir yazı göndermiştir. Oda, Kurul'a itiraz etmiştir. Oda itiraz dilekçesinde, hak arama özgürlüklerinin kısıtlandığını, yargısal yolla karar alma sürecine katılımlarının engellendiğini belirtmiştir. Kurul itirazı değerlendirmiş ve Oda'nın kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olduğunu, bilgi edinme hakkını kullanamayacağını, bilgi veya belge verecek kuruluşlardan olduğunu belirterek itirazı reddetmiştir. Kurul'un bu kararı üzerine, Kurul'a karşı dava açılmıştır. Ankara 11. İdare Mahkemesi, “faaliyette bulunduğu alanın ve üyelerinin hak ve menfaatlerini koruma görevi bulunan Oda'ya TEKEL'in özelleştirilmesiyle ilgili bilgi ve belgeler verilmesi gerekirken, Oda'nın sadece bilgi ve belge vermekle yükümlü olduğu, bilgi edinme başvurusu yapamayacağı yönünde tesis edilen işlem” hukuka aykırı bulunarak iptal edilmiştir.¹⁶⁵

3.6.2.1.2.2. Kurul Kararına Rağmen Bilgi veya Belgeleri Vermeyen İdarenin İşlemine Karşı İptal Davası Açılması

Bilgi ve belge talebiyle başvuru idarenin, bilgi edinme talebini reddetmesi üzerine Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan itirazın Kurul tarafın-

164 Ankara 8. İdare Mahkemesi, 2009/583 E, 2009/1841 K. Sayılı Kararı

165 Ankara 11. İdare Mahkemesi, 2008/1713 E, 2009/499 K. Sayılı Kararı

dan “istenilen bilgi ve belgelerin verilmesine” yönelik kabulü sonrasında, idare, başvurucaya başvurusunda istediği bilgi ve belgeleri, Kurulun kabul kararına uygun olarak, vermek zorundadır. Kurul’un kabul kararı ile birlikte İdarenin ret işlemi hukuk aleminde kalkmıştır¹⁶⁶ ve idare, Kurul kararı gereğince bilgi edinme başvurusu hakkında yeni bir işlem tesis etmek zorundadır.

İdarenin yeni işlemi, Kurul kararına aykırı ise yeni işlem hakkında yargı yoluna gidilebilir. Kurul’un istenilen bilgi ve belgelerin verilmesine yönelik kararı sonrasında idare bu kez de Kanun’daki başka bir sebebe yaslanarak başvuruyu reddedebilir.¹⁶⁷ Bu ret kararı da dava konusu edilebilir.

İdare, Kurul kararı sonrasında, işlem tesis etmemesi durumunda, dava yoluna gidilemez. Zira, Kurul kararıyla red işlemi ortadan kalktığı için ortada dava konusu edilecek bir işlem yoktur. Kurul kararına rağmen istenilen bilgi ve belgelere ulaşılamıyorsa, Kurul kararının uygulanması için ceza yargılaması süreci başlatılmalıdır. Bu durumda Kurul kararının uygulanmadığı gerekçesiyle ilgili idare görevlileri hakkında suç duyurusunda bulunulabilir.

Başvurucaya istenilen bilgi ve belgelerin verilmesi gerektiği yönünde Kurul’un karar almasına, itirazın kabul edilmesine, karşın bu karara uymayarak istenilen bilgi veya belgeyi başka bir gerekçeyle vermeyen idarenin işlemine karşı da dava açılabileceğini bir başka yargı kararıyla aktaralım.

Sendika, Mustafa Kemalpaşa Kaymakamlığı’na başvurarak, 2008-2009 tarihi arasında ilçe okullarında görev yapan öğretmen ve yöneticilere valilik ve kaymakamlık tarafından verilen takdir ve teşekkürlerin kimlere, hangi tarihlerde verildiğine dair bilgi talep etmiştir. Kaymakamlık, istenilen bilgilerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 25. Maddesi kapsamında olduğunu belirterek talebi reddetmiştir. Sendika, Kaymakamlığın bu yanıtına karşı Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na itiraz etmiştir. Kurul, itiraz yoluyla yaptığı inceleme sonucunda, “*Kanun’un Kurum İçi Düzenlemeler başlıklı 25. maddesinde, Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır*” denilmektedir. Bununla birlikte, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanu-

166 Bu doğrultuda verilen bir kararda Mahkeme “Dava konusu olayda, davacı tarafından iptali istenilen işlem hakkında Başbakanlık Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu’na itiraz edildiği ve anılan Kurul’un (...) kararı ile davacının itirazının kabulüne karar verildiği, davacının taleplerinin eksiksiz karşılanması gerektiği yönündeki karar üzerine davaya konu edilen işlemin hükmünün ortadan kalktığı, dolayısıyla ihtilafta idari davaya konu olacak ve yürütülmesi gerekli işlem bulunmadığı sonucuna varılmıştır.” **Ankara 13. İdare Mahkemesi, 2014/1874 E. ve 2014/1527 K. Sayılı Kararı**; bir başka kararda da “Olayda, bilgi edinme isteğiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin karara yapılan itiraz üzerine Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na itiraz kabul edilerek bilgi edinme başvurusunda yer alan taleplerin karşılanması gerektiğine karar verildiği ve bu karar gereğinin yerine getirilmesinin zorunlu olduğu göz önüne alındığında, bu aşamada ortada idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlemin varlığını söz edilmesi mümkün bulunmamaktadır.” **Ankara 16. İdare Mahkemesi, 2015/138 E ve 2015/131 K. Sayılı Kararı**.

167 İnsan haklarına dayalı bir hukuk devleti için bu tür uygulamaların olabileceğini kabul etmek mümkün değilse de idarelerin BEDK kararlarını dolanmak ve uymamak için bir çaba içinde olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu nedenle Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na 22.12.2014 gün ve 1020543 sayılı başvurumla, Kurul kararlarının uygulanmasını güvenceye almak için aldığınız bir Kurul ilke kararı var mı? Şeklinde bir bilgi edinme başvurusunda bulundum. Kurul’un bu yönde bir kararı olmadığı yanıtını da kısa süre içinde tebliğ aldım.

nu'nun 3/f maddesine göre, kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için oluşturulmuş tüzel kişiliğe haiz başvuru- nun başvurusuna engel bir durum söz konusu olmadığını, bu nedenle sendikanın istediği bilgi ve belgelerin başvurucaya verilmesi gerektiğini” belirterek, itirazı kabul etmiştir.

Bu karar ardından Kaymakamlık, Kurul'un kararını yerine getirmemiş, bu kez de, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun “Özel Hayatın Gizliliği” başlıklı 21. maddesine dayanarak, istenilen bilgi ve belgelerin başvurucaya gönderilmesinin mümkün olmadığına karar vermiştir.¹⁶⁸ Bu karara karşı, Sendika dava açmıştır.

Bursa İdare Mahkemesi'nde görülen davada, Mahkeme, “istenilen bilgi ve belgelerin Kanun'un 21. ve 25. maddesi kapsamında olmadığını, Bilgi Edinme Kanunu'nun 5. Maddesine göre de istenilen bilgiyi ilgiliye sunması gerektiğini”¹⁶⁹ belirterek, Kaymakamlığın işleminin iptaline karar vermiştir.

3.6.2.1.3. Başvurunun Yazılı Olarak Reddedilmesi Üzerine Açılan İptal Davalarına İdarenin Bilgi veya Belge Verme Zorunluluğu

Bilgi edinme hakkının kullanılmasının engellendiği durumlarda açılan iptal davasında, istenilen bilgi veya belgelerin, bilgi edinme hakkının kapsamında olup olmadığına idare mahkemeleri karar verecektir. Mahkeme, dava konusunu aydınlatmak için her türlü bilgi veya belgeyi isteyebilir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 20. maddesi, “Dosyaların İncelenmesi” başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre:

“1. Danıştay ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her çeşit incelemeleri kendiliklerinden yaparlar. Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler. Bu husustaki kararların, ilgililerce, süresi içinde yerine getirilmesi mecburidir. Haklı sebeplerin bulunması halinde bu süre, bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir.

2. Taraflardan biri ara kararının icaplarını yerine getirmediği takdirde, bu durumun verilecek karar üzerindeki etkisi mahkemece önceden takdir edilir ve ara kararında bu husus ayrıca belirtilir.

3. Ancak, istenen bilgi ve belgeler Devletin güvenliğine veya yüksek menfaatlerine veya Devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere de ilişkin ise, Başbakan veya ilgili bakan, gerekçesini bildirmek suretiyle, söz konusu bilgi ve belgeleri vermeyebilir. (Ek cümle: 10.6.1994 - 4001) Verilmeyen bilgi ve belgelere dayanılarak ileri sürülen savunmaya göre karar verilmez.”¹⁷⁰

168 Kurul'un istenilen bilgi veya belgeleri başvurucaya verilmesi gerektiğine yönelik kararı ardından idarenin başka bir gerekçeyle başvuruyu reddetmesi durumunda; başvuruca yeniden Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na başvurabilir. Çünkü İdare'nin ret gerekçesi değişmiştir. Kurul'a itiraz edilmeden dava yolu da tercih edilebilir, davacı Sendika bu yolu tercih etmiştir.

169 Bursa 3. İdare Mahkemesi, 2010/730 E, 2010/844 K. Sayılı Kararı

170 “İdarenin savunmasında dava konusu işlemin bazı bilgi ve belgelere dayalı olarak tesis edildiği belirtilmekle birlikte bu bilgi ve belgeleri 2577 sayılı Kanunun anılan 20/3. maddesi uyarınca mahkemeye vermemesi durumunda mahkemenin verilmeyen bilgi ve belgelere dayalı olarak yapılmış olan savunmaya göre karar vermesine olanak bulunmamaktadır.” Danıştay 5. Dairesi, E. 1996/1345, K. 1996/2819, T. 25.9.1996, www.kazanci.com.tr

İstenilen bilgi veya belgelerle ilgili karar verecek mahkemeye sadece devlet sırrı kapsamında olan bilgi veya belgelerin verilemeyebileceği belirtilmektedir. Bunun dışında, özel hayatın gizliliği, ticari sır, ekonomik sır gibi gerekçelere dayalı olarak idareler bilgi veya belgeleri mahkemeye göndermekten imtina edemeyecektir. Davalının dosyasına gönderdiği bilgi veya belgelerden örnek almak davayı açan tarafın da hakkıdır. Dosyada bulunan bu belgelerden davacı da istifade edebilir. Bilgi edinme hakkının kullanılmasında hallerinde, mahkeme dava dosyasını tetkik ederek, davanın esası hakkında karar vermek için bu bilgi veya belgeleri dosyaya gönderilmesini istemeyebilir. Davacı taraf, bu bilgi veya belgelerin mahkeme tarafından tetkik edilmesi gerektiğini belirtmeli, bu bilgi veya belgelerin, bilgi edinme hakkı kapsamında olup olmadığına karar verilmesi için, ilgili bilgi veya belgelerin mahkeme tarafından dosyasına istenilmesine karar verilmesini talep etmelidir.

Mahkemeler, dava dosyasındaki belgelerin incelenmesini de kimi zaman engelleyebilmektedir. Bu durumun, adil yargılanma hakkının ihlali olduğunu belirtmek gerekir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu da bu yönde kararlar vermiştir. Dava Daireleri Kurulu'nun bir kararına esas olayda, davacı, hakkında hazırlanan soruşturma raporunu gerek işlemin tesisi aşamasında, gerekse yargılama aşamasında inceleyemediğini; işleme dayanak olarak alındığı belirtilen hususların gerçeği yansıtmadığını; soruşturmanın objektif olarak yapılmadığını ileri sürerek Danıştay 12. Dairesi'nin kararını temyiz etmekte ve Daire'nin kararının bozulmasını istemektedir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, temyiz yoluyla baktığı davada, İYUK 20. maddesine, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 5. ve 11. maddelerine atıf yaparak, *“davacının görevine son verilmesine ilişkin işlemin dayanağı soruşturma raporunun davacı vekilinin talep etmesine karşın Danıştay 12. Dairesince incelettilmediği, dava konusu işlemin hukuka uygunluğunun denetiminde ise soruşturma raporunda yer verilen hususlara değinildiği anlaşıldığından Daire kararında hukuka uyarılık bulunmamaktadır. Bu durumda, makul bir süre verilmek suretiyle, davacıya hakkında düzenlenen soruşturma raporunu incelemesi ve istemi halinde raporla ilgili görüşlerini dosyaya sunması olanağı sağlandıktan sonra işin esası hakkında yeniden bir karar verilmesi gerekmektedir”* şeklinde karar vermiştir.¹⁷¹

3.6.2.1.4. Bilgi Edinme Başvurusuyla Öğrenilen İşleme Karşı İptal Davası Açılması

Bilgi edinme hakkı kullanılarak öğrenilen işlemler de iptal davasına konu edilebilir ve bu idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığı denetlenir. Bu yolla, idarenin işlemlerine yargısal yolla katılım sağlanır. İdari işlemin oluşumuna katılma anlamında, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun yaygın olarak, kamu görevlileri tarafından kullanıldığı söylenebilir. Kamu görevlileri, sicil notlarını ve buna dayanak olan sicil raporlarını öğrenmek için bilgi edinme hakkını kullanmaktadır. Kamu görevlileri, bilgi edinme hakkı kapsamında öğrendikleri sicil notlarının sicil amirleri tarafından düşük verilmesi nedeniyle davalar

171 Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, E. 2005/3292, K. 2008/1633, T. 12.06.2008

açabilmektedir. Sicil notunun bilgi edinme başvurusu üzerine öğrenilmesi ardından, ilgili kamu görevlisi, başvuruyla ilgili yanıtın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren 60 gün içinde, sicil notunun düşük verilmesine neden olan sicil raporlarının, hukuka aykırı, taraflı olduğunu, liyakat kurallarına ve objektif kriterlere uygun olmadığını gerekçelendirerek iptal davası açabilir. Danıştay, bu davalarda, dava açma tarihini bilgi edinme dilekçesi sonrasında sicil notunun öğrenilme tarihi saymaktadır. Danıştay'ın yakın tarihli bir kararında "(...) Öğretmen olan davacının; 2002,2003, 2004...yıllarına ait sicil raporlarını, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca davalı idareden istediği, 10.06.2009 tarihinde kendisine verilmesi üzerine, 01.07.2009 tarihinde bakılan davayı açtığı anlaşılmaktadır. Buna göre; davacının 86 notla iyi olarak düzenlenen davaya konu 2002 yılı sicil raporundan haberdar olduğu tarih, idarece anılan yıl sicil raporunun kendisine verildiği 10.06.2009 tarihi olup, tebliğ tarihi olarak kabul edilmesi gerektiği ve bu tarihi izleyen günden itibaren 60 günlük dava açma süresi içinde bulunan 01.07.2009 tarihinde açılan davanın da süresinde olduğu anlaşıldığından, işin esasına girilmek suretiyle bir karar verilmesi gerekirken, 30.04.2009 tarihinde web modülü sayfasından öğrenildiğinin kabulü ile davanın süre aşımı yönünden reddedilmesinde hukuki isabet görülmemiştir."¹⁷²

Bilgi edinme hakkına dayalı olarak, kişiler kendileriyle ilgili tesis edilen işlemleri öğrendikleri tarihten itibaren 60 gün içinde, ilgili işlemle menfaat bağı göstermek suretiyle iptal davası açabilirler. Özellikle, "Çevresel Etki Değerlendirme" sürecine tabi yatırımlarla ilgili olarak, idarenin verdiği ÇED Olumlu veya ÇED Gerekli Değildir kararlarına karşı, karardan etkilenecek olan menfaat sahipleri, dava açabilirler. Bilgi edinme başvurusuyla dava konusu edilecek işlemi öğrenen yurttaşlar veya tüzel kişiler, öğrendikleri bilgi veya belgeyi ilgili tüzel kişilere (dernek, sendika, vakıf v.b.) yazılı olarak bildirirlerse, bildirilen tüzel kişilik de menfaat bağı göstermek suretiyle ilgili işlemin iptali için dava açabilir.

Özellikle kent ve çevre sorunlarında herkesin dava açma menfaati olduğu kabul edildiğinden, bu işlemlerin öğrenildiği tarihten itibaren menfaat bağı gösteren herkes, dava açabilmektedir. Her ne kadar bu yönde açılan davaların sayısını azaltmak, idarenin denetimini sınırlandırmak için, menfaat ve süre açısından davalarda son dönemde dava süreçlerinde sıkıntılar yaşansa da genel uygulama bu yönde devam etmektedir.

3.6.2.2. Tam Yargı Davasının Açılması

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na göre, yetkili makama yapılan bilgi edinme başvurularına, ilgili idare olumlu veya olumsuz bir yanıt vermek zorundadır. Yetkisiz idareye gönderilen bilgi edinme dilekçeleri de yetkili idareye gönderilmek zorundadır. Başvuru yapılan yetkili idarenin, bilgi edinme başvurusuna olumsuz yanıt vermesi veya başvuru tarihinden itibaren 60 gün içinde hiç yanıt vermemesi nedeniyle ya da yetkisiz idarenin bilgi edinme başvurusunu yetkili idareye göndermemesi nedeniyle bir zarar doğmuşsa, doğan bu zarardan dolayı idareye karşı tazminat davası açılabilir. İdare hukuku

172 Danıştay 2. Dairesi, 2009/5244 E, 2010/787 K., Karar Tarihi: 01.03.2010

anlamında, idareye karşı açılan bu tazminat davalarına tam yargı davası denilmektedir. Yetkili idare, bilgi edinme başvurusuna hiç yanıt vermemişse ve bundan başvurusunun bir zararı doğmuşsa, “hizmetin hiç işlememesinden” dolayı, hiç yanıt vermeyen idareye karşı tazminat davası açılabilir. Yetkili idare bilgi edinme başvurusuna, Kanun’a aykırı biçimde olumsuz bir cevap vermişse veya bilgi edinme başvurusu yapılan yetkisiz idare, başvuruyu yetkili idareye göndermemişse ve bu durumlarda başvurusunun bir zararı doğmuşsa “hizmetin kötü işlemesinden” dolayı ilgili idare aleyhine tam yargı davası açılabilir.

Yetkili idarenin bilgi edinme başvurusuna hiç yanıt vermemesi nedeniyle açılan tam yargı davasını bir olayla somutlaştıralım. Bursa Ç. Hastanesi’nde vefat eden eşiyile ilgili 4982 Sayılı Bilgi Edinme Yasası kapsamında hastane başhekimliğine başvuran N. T., aradan 4 ay geçmesine rağmen başvurusuna cevap alamayınca konuyu yargıya taşır.¹⁷³

Kendisi gibi diyaliz hastası olan S. T. (26) ile tedavi gördüğü Ç. Devlet Hastanesi’nde 2004 yılında tanışarak evlenen N. T., eşiyile birlikte düzenli olarak diyalize girerken, S. T.’nin 27 Ekim 2006’da diyaliz için gittiği hastane de hayatını kaybetmesiyle yıkıma uğrar. Eşinin ölümünde nöbetçi hekim ve hemşirelerin ihmalinin olduğunu düşünen N.T., ‘Hasta Hakları Kurulu’na başvurarak olayın araştırılmasını ister. Konuyu gündemine alan kurul, “yaşanan ölümden hekim ve hemşirenin kusurunun olmadığına” oy çokluğu ile karar verir. Kurul’un yanlı davrandığını ve eşinin vefatı ile ilgili yeterince bilgilenilmediğini düşünen N.T., ilgililer hakkında dava açmak istemektedir. Açacağı davada kullanmak için, kurul raporunu ve eşinin dosyasını almak için Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında, Ç. Hastanesi Başhekimliği’ne 29.11.2006 tarihinde başvurur. T. başvurusunda, hasta dosyası ile Hasta Hakları Kurulu raporunu ve soruşturulan hekimin ve hemşirelerin ifadelerini ister. İdare, 4 aya yakın bir süre geçmesine rağmen, istenilen bilgi ve belgeleri başvurusuya vermez. Hastaneden cevap alamayan T. konuyu 2007 yılının Şubat ayında yargıya taşır. T., hastanenin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 5. ve 11. Maddesine aykırı davrandığını, bilgi edinme başvurusuna ‘15 iş günü içinde cevap verilmediğini’ bu nedenle de eşinin ölümünden sorumlu kişiler hakkında açmayı düşündüğü davayla ilgili hazırlanamadığını, idarenin hizmetinin “hiç işlemediği” ve bu nedenle idarenin ‘ağır hizmet kusuru’ bulunduğu gerekçesiyle 3000 YTL manevi tazminat istemiyle, Bursa 3. İdare Mahkemesi’nde dava açar. Hastane’nin tüzel kişiliği olmadığı için Bursa Valiliği aleyhine açılan davada; İdare Mahkemesi, valiliğin hiç yanıt vermeme işlemi nedeniyle ağır hizmet kusuruna yol açtığını, hizmetinin hiç işlemediğini ve bu nedenle davacıya 1000 YTL manevi tazminat ödemesine karar verir.

173 Bu olay şu gazete ve internet sayfası aracılığıyla öğrenilmiştir: Yeni Şafak Gazetesi, <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=21733>, 13.11. 2007, 10:43:02

3.6.2.3. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Uygulamasından Doğan Davalarda Kanun Yolu

6352 sayılı¹⁷⁴ Kanunla, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 45. maddesinde yapılan değişiklikle, idare mahkemelerinin, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak verdikleri karara karşı, kararı veren idare mahkemesinin bulunduğu yargı çevresinde bulunan bölge idare mahkemesine itiraz edilebileceği düzenlenmiştir.¹⁷⁵ Bu kararlara karşı itiraz süresi, kararın tebliği tarihinden itibaren otuz gündür.¹⁷⁶

3.6.3. Şikâyet Yolu

Bilgi edinme hakkının kullandırılmamasından dolayı ilgililerin başvuru yollarından birisi de şikâyet yoludur. 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un "Dilekçe hakkı" başlıklı 3. maddesinin birinci fıkrasında, "Türk vatandaşlarının kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına sahip oldukları" belirtilmiştir. Bu anlamda, şikâyet dilekçeleri, Dilekçe Hakkı Kanunu çerçevesinde yapılan başvurulardır. 3071 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre, "Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileri ve kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri konusunda yetkili makamlara yaptıkları başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevap verilir. İşlem safahatının duyurulması halinde alınan sonuç ayrıca bildirilir." Kanun uyarınca şikâyet¹⁷⁷ kavramının kapsamında, yakınma ve/veya istek olmalıdır. Bilgi edinme hakkının ihlali kapsamında şikâyetin, somut bir olaya, bilgi edinme hakkı ihlali olayına yönelmiş olduğu açıktır. Şikâyet, somut olay etrafında, hakkı kullandırmayan kamu görevlisine ve buna olanak sağlayan kamu yönetimi anlayışına yöneliktir. Şikâyet yolunun işletilmesiyle, bilgi edinme hakkının ihlaline neden olan idarenin kendi iç denetim mekanizmaları harekete geçirilir ve bilgi edinme hakkı ihlalinin giderilmesi, ihlale neden olan idareciye, idarenin yaptırım uygulaması amaçlanır.

174 Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertenilmesi Hakkında Kanun (*)Kabul Tarihi: 02.07.2012, Resmi Gazete ile Neşir ve İlan: 05.07.2012 - Sayı: 28344, MADDE 61 - 2577 sayılı Kanunun 45 inci maddesinin (1) numaralı fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. İ) 09.10.2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun uygulanmasından, kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak verdikleri nihai kararlar ile tek hâkimle verilen nihai kararlara, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi mahkemelerin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine itiraz edilebilir."

175 "2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (18.06.2014 tarihli 6545 sayılı Kanun'un 19. Maddesi ise değiştirilmeden önceki eski şekliyle) 45/1-1 maddesinde, idare mahkemelerinin 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak verdikleri nihai kararlara, başka yasalarda aksine hüküm bulunsa dahi mahkemelerin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemeleri nezdinde itiraz edileceği hükmüne bağlanmıştır. Bu nedenle dosyanın görevli ve yetkili Ankara Bölge İdare Mahkemesi tarafından incelenmek üzere mahkemesine gönderilmesine karar verildi" Danıştay 10. Dairesi, 2014/6656 E ve 2015/23 K. Sayılı Kararı

176 6352 sayılı Yasa yürürlüğe girmeden önce, idare mahkemelerinde Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Uygulamalarından doğan uyuşmazlıklarla ilgili verilen kararlar hakkında kanun yolu, temiz olarak düzenlenmişti. Bu anılan Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyuşmazlıklarıyla ilgili kanun yolu "itiraz" olarak düzenlenmiştir. Bu değişikliğin muhtemel sebebi, Danıştay'ın üzerindeki iş yoğunluğunu hafifletmektir.

177 Şikâyet kavramı, Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük'te şöyle tanımlanmaktadır: "Hoşnutsuzluk belirten söz veya yazı, sızlanma, sızılı, yakınma"

“Yönetime karşı dilekçe ve şikâyetlerin bireysel veya toplu olarak bildirilmesinin, demokratik bir toplumda bazı sorunların çözümü için etkili bir yol olduğu, bu nedenle dilekçe hakkının, bir siyasal hak olarak tanınıp Anayasal güvenceye kavuşturulduğu kuşkusuzdur. Anayasa’nın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, Anayasa’nın ilgili maddelerinde özel sınırlandırma nedeni bulunmasına bağlı tutulmuştur. Anayasa’nın 74. maddesinde ise bu hakkın kullanılması bakımından bir ayırım yapılmayarak yabancılarla ilgili özel düzenleme saklı kalmak koşuluyla vatandaşlar için farklı kurallara yer verilmemiştir. Buna göre kamu görevlileri de dâhil, herkes bu hakkı kullanabilecektir.”¹⁷⁸

3.6.3.1. Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan İdareye veya Üst Makama Şikâyet

Bilgi Edinme başvurusuna idare hiç yanıt vermediyse, istenilen bilgi veya belgeler eksik verildiyse veya başvuruya gerektiği gibi yanıt verilmediyse, başvuru ilgilili idareye veya üst makamına hitaben yazılmış bir dilekçeyle şikâyet başvurusu yapılabilir. Yapılan şikâyet başvurusunda, başvuru, yasal süre içinde istediği bilgi veya belgelere ulaşamadığını, bilgi edinme hakkının ihlal edildiğini açıklar. Şikâyet dilekçesinde, dilekçe sahibinin adı, soyadı, imzası, iş veya ikametgah adresi ve imzası yer alır. Bu şikâyetine esas olacak varsa delillerini, başvuru dilekçesini, bir yanıt verildiyse verilen yanıtı dilekçesine ekler. Dilekçeyle, bilgi edinme hakkının ihlaline yol açan kamu görevlisi şikâyet edilebileceği gibi aynı zamanda bilgi edinme hakkı ihlalinin sonlandırılması da talep edilebilir.

3.6.3.1.1. Bilgi Edinme Hakkının İhlaline Yol Açan Kamu Görevlisi Hakkında Şikâyet

Şikâyet dilekçesinde, bilgi veya belgeleri vermeyen kamu görevlisi hakkında, kamu görevlisinin tabi olduğu disiplin yönetmeliğine uygun olarak işlem yapılması istenir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun “Ceza Hükümleri” başlıklı 29. Maddesi ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik’in 42. maddesinin 2. fıkrasına göre, bilgi edinme hakkını ihlal eden kamu görevlisiyle ilgili şikâyet yolu kullanılabilir. Kanun’la aynı yönde hazırlanan, Yönetmeliğin 42. maddesinin 2. fıkrasına göre, “*Kanunun ve bu Yönetmeliğin uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır.*” Şikâyet dilekçesinde, bilgi edinme hakkının ihlal edildiği, gerekli bilgi veya belgelerin, hukuka aykırı biçimde verilmediği belirtilerek, anılan yönetmeliğe göre gerekli soruşturmanın yapılması ve yapılan işlem hakkında bir ay içinde, gerekçeli olarak bilgi verilmesi talep edilir. Başvurucunun şikâyet dilekçesi, bilgi edinme hakkının ihlali nedeniyle kamu görevlilerine disiplin yaptırımını istemi hakkında olduğundan, ilgili idare otuz gün içinde şikâyet ile ilgili yaptığı ya da

178 Anayasa Mahkemesi Kararı, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 125. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Karar, Esas Sayısı: 2008/111, Karar Sayısı: 2010/22, Karar Günü: 28.01.2010, Resmi Gazete Tarihi: 10.12.2011, Resmi Gazete Sayısı: 28138

başlattığı işlem hakkında gerekçeli olarak başvurucuya bilgi vermek zorundadır.

İlgili kamu görevlileri ile ilgili şikâyet başvurularına 60 gün içinde olumlu veya olumsuz bir yanıt verilmemesi, şikâyet başvurusunun reddi anlamına gelir. Bu durumda, ilgili şikâyetin reddedilmesi nedeniyle, iptal davası açılabilir. Bu şikâyete yanıt verilmemesi nedeniyle doğan bir zarar varsa, bu zarar ve cevap vermeme işlemi arasında bir illiyet bağı kurularak, başvuru yapılan idare aleyhine zararın giderilmesi için tazminat davası açılabilir.

Yapılan bu şikâyet ile ilgili işlem tesis etmeyenlerin de ayrıca hukuki ve cezai sorumlulukları vardır. Şikâyetler hakkında 30 gün içinde gerekçeli yanıt vermeyen kamu görevlileri, Türk Ceza Kanunu kapsamında Görevi Kötüye Kullanma suçunu işlemiş olur.

3.6.3.1.2. Bilgi Edinme Hakkı İhlalinin Sonlandırılması Amacıyla Şikâyet

Şikâyet dilekçesinde, bilgi edinme hakkı ihlaline yol açan kamu görevlisinin disiplin yaptırımına tabi tutulması istenebileceği gibi, bu taleple birlikte ilgili ihlalin sonlandırılması da talep edilebilir.

İdareye yapılacak şikâyet başvurusu, idarenin hak ihlalinin ortadan kaldırması için yeni bir işlem tesisi ve gerekli bilgi veya belgenin verilmesini de içerebilir. Bilgi edinme başvurusuna yanıt verilmeyerek reddi, olumsuz yanıt verilmesi, eksik yanıt verilmesi veya gerektiği gibi yanıt verilmemesi nedeniyle dava açma süresi başlamışsa, bu süre içinde yapılacak ihlalin sonlandırılması istemli başvurular, işlemin geri alınması, kaldırılması ve yeni bir işlem tesis edilerek ilgili bilgi veya belgelerin temin edilmesi anlamında bir talep barındırıyor, bu başvurular, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 11. Maddesine tabi başvuru olarak görülebilir.

Dava açma süresi içinde, bilgi edinme başvurusuna olumsuz yanıt veren idareden veya varsa üst makamından, bilgi veya belgelerin temin edilmesi istenmiş olur. İdareye yapılacak bu başvuru, dava açma süresini durdurur. İsteğin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması halinde dava açma süresi yeniden işlemeye başlar ve başvurma tarihine kadar geçmiş süre de hesaba katılır.

Sağlık Bakanlığı'na, 04.02.2014 tarihinde bir bilgi edinme başvurusu yapıldığını varsayalım. İdare, 15 iş günü içinde bu başvuruya yanıt vermek zorundadır. İdarenin, 25.02.2014 tarihinde, "özel çalışma gerektirecek nitelikte" bilgi ve belgelerin istenildiği gerekçesiyle bilgi edinme başvurusu yazılı olarak reddettiğini varsayalım. Bu başvuruya karşı, idarenin yanıtının tebliğ tarihi olan 28.02.2014 tarihinden itibaren 60 gün içinde dava açılabilir gibi, ret yanıtı tebliğ alındıktan sonra 15 gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz da edilebilir. Bu iki yol da tercih edilmeden, işlemi tesis eden idareye dava açma süresi içinde işlemin geri alınması ve yeni bir işlem tesis edilerek bilgi ve belgelerin temin edilmesi istenebilir. Sağlık Bakanlığı'na, 02.03.2014 tarihinde, bilgi edinme başvurusunun reddedilmesinin, hak ihlaline yol açtığı istenilen bilgi ve belgelerin özel bir çalışma gerektirmediği, bu belgelerin Bakanlığın arşiv kayıtlarında olduğu ve kısa bir çalışmayla toplanabileceği belirtilerek başvurulduğunu kabul

edelim. İdareye yapılan bu başvuru, idareyi bir işlem yapmaya zorladığından, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 11. maddesine tabi bir başvuru olarak değerlendirilmelidir. 02.03.2014 tarihinde dilekçeyi elden tebliğ alan idare, en geç, 60 gün içinde bu dilekçeye yanıt vermek zorundadır. Dilekçeye yanıtın, bir hafta sonra 09.03.2014 tarihinde verildiği ve başvurunun reddedildiğini kabul edelim. Ret yanıtının da 10.03.2014 tarihinde tebliğ alındığını kabul edelim. Bu durumda, ilgili ret işlemine karşı, işlemin tebliğ alındığı tarihten sonra 58 gün içinde dava açılması gerekecektir. Çünkü, İYUK 11. Maddesine göre, bilgi edinme başvurusuna ret yanıtının başvurucaya tebliğ tarihi, 28.02.2014'tür. Bu tarihten iki gün sonra, 2 Mart 2014'te ilgili idareye işlemin geri alınması için başvuru yapılmıştır. Bu başvuruya ret yanıtının geldiği tarih olan 09.03.2014 tarihinden itibaren 60 gün içinde dava açılması gerektiği ve fakat başvuru yapılmıncaya kadar geçen 2 günlük süre düşüldüğünde 58 gün içinde bu davanın açılması gerektiği anlaşılabacaktır.

3.6.3.2. BİMER'e Şikâyet

İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, bilgi edinme başvurularıyla ilgili en etkin olarak kullanılan şikâyet yollarından biri, Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) üzerinden yapılan şikâyetlerdir.

BİMER web arayüzü kullanılarak, yukarıda BİMER üzerinden bilgi edinme başvurusunda anlattığımız başvuru usul ve süreçlerinde olduğu gibi, bu kez, "şikâyet" butonu kullanılarak başvuru gerçekleştirilecektir.

BİMER üzerinden, şikâyet yolu etkin olarak kullanıldığından, sadece bilgi edinme başvurularının reddedilmesinden kaynaklı değil; pek çok kültürel ve toplumsal sorundan kaynaklı, BİMER'e, şikâyet yapılmaktadır.¹⁷⁹

BİMER'e yapılacak şikâyetlerde, bilgi edinme hakkını ihlal eden idareciler ve ilgili idarenin kamu yönetimi anlayışı şikâyet konusu edilebilir. BİMER üzerinden gelen şikâyetler takip edildiğinden kamu görevlisi üzerinde bir iç denetim etkisi olmakta ve idare edenlerin daha özenli davranmasına yol açmaktadır.

BİMER üzerinden yapılan şikâyetlerin de Dilekçe Kanunu kapsamında olduğunu ve başvurulara 30 gün içinde gerekçeli bir yanıt verilmesi gerektiğini tekrarlamak gerekir.

3.6.3.3. Kamu Denetçiliği Kurumu'na (Kamu Denetçisi'ne) Şikâyet

Anayasa'nın 74. Maddesine göre, "Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir". Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu

179 "Sakarya'nın Pamukova ilçesinde ikamet etmekteyim ve esnafım. Belediye ve Kaymakamlığa yazdığımız şikâyetlerden bir sonuç alamadık. Son şans olarak size, sizde çözüm olmazsanız öncelikle belediyeyi mahkemeye vermekle mücadelemizi sürdüreceğiz. Sorunumuz: İlçemizde 5 tane kahvehane var. Biz kadınlar kafalarımız önde yürümekten sıkıldık. Sabahın bir vaktinden akşama kadar kahvelerde erkekler, kahve içinde olsalar bir derece; fakat kahvelerin masaları sigara yasağından dolayı tüm sokakları kaplamış durumda, kaldırımlardan yürüyemez olduk. Hadi diyelim ki yürüdük; 20 sinden 70 ine bir sürü adamın lafına maruz kalmaktan sıkıldık. Belediye'ye şikâyet ettik olmadı. Valiliğe yazdık olmadı. Bari siz bir çözüm olun. Parklar erkeklerle göre hazırlanıyor. Kadınların gidebileceği sadece kültür merkezimiz var diğer parklar hep erkeklerle hibe edilmiş durumda." diyerek gereğini yapılmasını talep etmiştir.
www.pamukovahaber.com/koylet/bir-bayanin-bimer-e-yazdigi-sikayet-dilekcesi-cok-tartisilacak-h984.html, 24.08.2011, indirilme tarihi: 24.03.2014

Denetçiliği Kurumu, idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.¹⁸⁰

6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanunu¹⁸¹ ve Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik¹⁸² doğrultusunda Kamu Denetçiliği mekanizması çalışmaya başlamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu, Kanun'un amacı doğrultusunda, "idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak" üzere yapılan şikâyetleri değerlendirir.

3.6.3.3.1. Kamu Denetçiliği Kurumuna Kimler Şikâyet Başvurusunda Bulunabilir?

Kamu Denetçiliği Kurumu'na, idarenin işlem ve eylemlerinden, idarenin tutum ve davranışlarından dolayı somut, gerekçeli olarak izah edilmiş bir başvuru dilekçesiyle, menfaati ihlal edilen gerçek ve tüzel kişiler başvuruda bulunabilir. Bu bağlamda bilgi edinme hakkının ihlal edildiğini ya da bilgi edinme hakkıyla ilgili idarenin işleyişinin, eylemlerinin, tutum ve davranışlarının hukuka aykırı olduğunu, kamu yönetiminde açıklık, şeffaflık, denetlenebilirlik, izlenebilirlik, katılımcılık gibi ilkelere aykırı olduğunu düşünen ve bu bağlamda menfaati ihlal edilen herkes başvuruda bulunabilir. Şikâyetin insan hakları, temel hak ve özgürlükler, kadın hakları, çocuk hakları ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması hâlinde menfaat ihlali aranmaz. Kamu denetçisine başvurmak için şikâyet edenin özel olarak bir hak ihlalinin gerçekleşmiş olması gerekmez. İnsan hakları ihlalleriyle ilgili başvurularda menfaat ihlali şartı da aranmaz. Bu anlamda kuruma yapılacak bilgi edinme hakkı ihlallerinden doğacak başvuruların, temel bir insan hakkı olması gözetilerek, başvurunun şikâyetiyle ilgili menfaati olup olmadığı aranmayacaktır.

3.6.3.3.2. Kamu Denetçiliği Kurumu'na Şikâyet Nasıl Yapılır?

6328 sayılı Kanun'un "Başvuru ve Usulü" başlıklı 17. maddesinde "Başvuru" düzenlenmiştir. Buna göre, "*Başvuru; başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, yerleşim yeri veya iş adresini ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için vatandaşlık kimlik numarasını, yabancılar için pasaport numarasını, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve yerleşim yeri ile yetkili kişinin imzasını, varsa, merkezi tüzel kişilik numarasını ve yetki belgesini içeren Türkçe dilekçe ile yapılır.*" Yönetmeliğin 8. maddesinde ise, "*Ancak, şikâyetçinin kendisini daha iyi*

180 Anayasal bir kurum olarak kurulan Kamu Denetçiliği müessesesi 2010 yılı Anayasa değişikliği sonrası Türkiye hukuk sistemi içinde yerini almıştır. Anayasa'nın 74. Maddesinin devamında "(Ek fıkra: 12.09.2010-5982/8 md.) Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur. (Ek fıkra: 12.09.2010-5982/8 md.) Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir" denilmektedir.

181 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanunu, Kabul Tarih: 14.06.2012, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 29.06.2012 Sayı : 28338, Yayımlandığı Düstur: Tertip : 5 Cilt : 52, Kanun, Resmi Gazete 'de yayımdan 9 ay sonra, 29.03.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Mahalli İdarelerle ilgili şikâyetler yönünden ise yürürlük tarihi, 29.03.2014'tür. Mahalli İdarelerle ilgili şikâyetler bu tarihten sonra kabul edilmeye başlanmıştır.

182 Resmi Gazete Tarihi: 28.03.2013 Resmi Gazete Sayısı: 28601 (mükerrer)

ifade edebildiği başka bir dildeki başvurusu, Kurumca haklı ve makul olduğunun tespiti halinde kabul edilebilir” denilmektedir.

Kurumun resmî internet sitesinde yayımlanan ve Yönetmeliğin ekinde de bulunan Gerçek Kişiler İçin Şikâyet Başvuru Formu (EK-1) veya Tüzel Kişiler İçin Şikâyet Başvuru Formu (EK-2) doldurulmak suretiyle şikâyet yapılır. Yönetmelikte belirlenen zorunlu bilgi ve belgelerin bulunması koşuluyla form kullanılmadan da şikâyet başvurusu yapılabilir. Haklı bir nedenin bulunması hâlinde başvuru yapılan yerde formun doldurulmasına yardımcı olunmak suretiyle sözlü yapılan şikâyet başvuruları da kabul edilir.

Şikâyet Başvurusunda,

- (1) *Şikâyet başvuruları okunaklı ve anlaşılır bir şekilde yazılır veya doldurulur.*
  - (2) *Varsa şikâyet konusuna ilişkin bilgi ve belgeler de başvuruya eklenir.*
  - (3) *Şikâyet başvurusundan herhangi bir nedenle ücret alınmaz.*
- Şikâyet başvurusunda aşağıdaki hususlara yer verilir:*

a) *Şikâyetçi gerçek kişi ise;*

- 1) *Adı, soyadı ve imzası,*
- 2) *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için vatandaşlık kimlik numarası, yabancılar için pasaport numarası, uyuşuğu ve varsa kimlik numarası,*
- 3) *Tebliğata esas yerleşim yeri veya iş adresi,*
- 4) *Şikâyet edilen idare, şikâyet konusu ve talep,*
- 5) *İdareye başvuru tarihi ve idarenin cevap tarihi,*
- 6) *Varsa bildirim esas elektronik posta adresi, telefon ve faks numarası.*

b) *Şikâyetçi tüzel kişi ise;*

- 1) *Unvanı,*
- 2) *Tebliğata esas yerleşim yeri adresi, telefon numarası ve varsa elektronik tebliğat adresi,*
- 3) *Yetkili kişinin adı, soyadı, unvanı, imzası ve varsa bildirim esas elektronik posta adresi, telefon ve faks numarası,*
- 4) *Şikâyet edilen idare, şikâyet konusu ve talep,*
- 5) *İdareye başvuru tarihi ve idarenin cevap tarihi,*
- 6) *Yetkili kişinin yetki belgesinin aslı veya onaylı örneği,*
- 7) *Varsa merkezi tüzel kişilik numarası.*

Şikâyet dilekçeleri, Kuruma veya Kurumun gerekli gördüğü yerlerde açtığı bürolara elden verilebileceği gibi posta, elektronik posta veya faks yoluyla da gönderilebilir.

Kurum tarafından oluşturulan elektronik sistem aracılığıyla da Kamu Denetçiliği Kurumu'na şikâyet başvurusunda bulunulabilir. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun resmi internet sayfası olan, <http://www.ombudsman.gov.tr/> sayfasında bulunan, “Elektronik Ortamda Şikâyet” butonu bu amaca özgülüştürülmüştür. Şikâyet başvurusu yapacak kişi, bu sisteme öncelikle kayıt olmak zorundadır. Kayıt yapmak için doldurulması istenilen tüm alanlar doldurulmalıdır. Sisteme bilgileriniz kayıt edildikten sonra, kamu denetçisine

yapılacak şikâyetler ve daha önce yaptığınız şikâyetler, şikâyetlerin safahatı, sonucu bu sistem üzerinden takip edilebilecektir. Sisteme kayıt yaptırdıktan sonra, şikâyet formu yukarıda sayıldığı biçimde doldurulur. Şikâyet başvurusuna ilişkin belgeler elektronik başvuruya ek yapılır.

Yeniden şikâyet yapılacağına, doldurulması gereken kimlik bilgileri ve iletişim bilgileri sisteme kayıtlı olduğu için bir kez daha doldurulmak zorunda kalınmayacaktır.

Ayrıca, illerde valilikler veya ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla elden veya posta yoluyla da şikâyet başvurusu yapılabilir. Valilik veya kaymakamlıklar, şikâyetleri tarih ve sayı vermek suretiyle kayıt altına aldıktan sonra şikâyet başvurusunu ve varsa eklerini en geç 3 iş günü içinde doğrudan Kuruma gönderir.

Faks veya elektronik posta yoluyla yapılan şikâyet başvurularına ait dilekçelerin asıl nüshaları, 15 gün içinde Kuruma gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmaz. Kayıtlı elektronik posta yoluyla yapılan başvurularda bu şart aranmaz.

3.6.3.3.3. Kamu Denetçiliği Kurumu'na Yapılan Şikâyetlerin Kabul Edilmesi

Bilgi edinme hakkının ihlali ya da bilgi veya belge talep eden başvurusunun talebini yazılı olarak reddeden idarenin işlemlerinden, bilgi veya belgenin dava açma süresi içinde yanıtlanmayarak reddedilmesi halinde, bilgi edinme başvurularının 15 iş günü içinde idare tarafından yanıtı bırakılması, eksik yanıtlanması veya gerektiği gibi yanıtlanmaması hallerinde kamu denetçiliği yoluyla şikâyet yapılabilir. Ancak şikâyetler, Kanun'un 17. ve Yönetmeliğin 12. maddesindeki koşulları taşıması halinde kabul edilmektedir.

Yönetmeliğin "İdari Başvuru Yollarının Tüketilmesi" başlıklı 12. maddesine göre,

"(1) Kuruma şikâyet başvurusunda bulunulabilmesi için 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun (İYUK);

a) 10 uncu maddesi uyarınca idarî davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idarî makamlara başvuru yapılması,

b) 11 inci maddesi uyarınca idarî işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılmasının üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan idarî dava açma süresi içinde istenmesi,

c) 12 nci maddesi uyarınca idarî işlemden dolayı doğan zararın giderilmesinin üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan idarî dava açma süresi içinde istenmesi,

ç) 13 üncü maddesi uyarınca idarî eylemin yazılı bildirim veya başka suretle öğrenildiği tarihten itibaren bir yıl ve her hâlde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak hakkın yerine getirilmesinin istenmesi, gerekir.

(2) Birinci fıkranın (a) bendinde öngörülen başvuru yolunun tüketilmesi hâlinde (b) ve (c) bendine göre ayrıca idarî başvuru yoluna gidilmesi gerekli değildir.

(3) Kuruma şikâyet başvurusunda bulunulabilmesi için özel kanunlarda yer alan zorunlu idarî başvuru yollarının tüketilmesi gerekir.

(4) Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde idarî

başvuru yolları tüketilmese dahi şikâyet başvurularını kabul edebilir.

(5) İdarenin tutum ve davranışına karşı idarî başvuru yollarının tüketilmesi şart değildir.

(6) İdarenin, kanunlarda açıkça kesin olduğu belirtilen işlemlerine karşı doğrudan Kuruma şikâyet başvurusu yapılabilir.¹⁸³

6328 sayılı Kanun'un 17. maddesinin 7. fıkrasına göre,

İdareye yapılacak başvuruya, idare tarafından verilecek cevabın tebliği tarihinden 60 gün içinde,

İdare, başvuruya 60 gün içinde cevap vermediği takdirde, bu sürenin bitmesinden itibaren 6 ay içinde

Kamu Denetçiliği Kurumu'na başvurulabilir.

Başvuru tarihi, dilekçenin kuruma, valilik veya kaymakamlıklara verildiği, diğer hâllerde başvurunun Kuruma ulaştığı tarihtir.

İdareye yapılacak bilgi veya belge talepli başvurularda, istenilen bilgi veya belgelerin verilmemesi bilgi edinme hakkını ihlal ediyorsa, hakkı ihlal edilen başvurucu; idareden olumsuz yanıt aldıktan sonra, idarenin yanıtını doğrudan dava konusu edebilir veya Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itiraz edebilir veya Kamu Denetçiliği Kurumu'na başvurarak, bilgi edinme hakkının ihlaline yol açan durumla ilgili tavsiye kararı alınması talep edebilir.

Kamu denetçiliğine yapılacak şikâyet başvurusu işlemeye başlayan idari dava açma süresini durdurur.

3.6.3.3.4. Kamu Denetçiliği Kurumu'na Yapılacak Şikâyetler Hakkında Verilen Kararların Hukuki Niteliği, Bağlayıcılığı ve Kurum Kararlarının Dava Açma Süresine Etkisi

Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından "kabul edilen" başvurularla ilgili, Kurul'un verdiği

183 Avrupa Komisyonu Türkiye İlerleme Raporunda da, idarenin tutum ve davranışları nedeniyle Gezi Mücadelesi sırasında Kamu Denetçiliğine şikâyetler yapıldığı ve tavsiye niteliğinde Kamu Denetçiliği Kurumu'nun karar aldığı belirtilmektedir. İlerleme Raporunda Kamu Denetçiliğiyle ilgili şu hususlar belirtilmiştir: *TBMM Türkiye'nin ilk Kamu Baş Denetçisini Kasım 2012'de seçmiş ve hemen ardından da beş Denetçi atamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu faaliyete geçmiş ve Nisan 2013'te şikâyetleri almaya başlamıştır. Kurumun çalışma usul ve esaslarını düzenleyen yönetmelik Avrupa Ombudsmanının tavsiye kararlarıyla uyumludur ve nihai karar verme yetkisinin Baş Denetçiye ait olmasını öngörmektedir. Bu yönetmelik ile ayrıca, basit başvuru usulü ve Türkçe dışındaki dillerde yapılan başvuruların da kabul edilmesi öngörülmüştür. Resen girişimde bulunma, yerinde inceleme yapma ve Kamu Denetçisi tarafından verilen tavsiye kararlarının TBMM tarafından takibi yetkilerini kapsayan değişikliklere ilişkin görüşmeler devam etmektedir. Temmuz 2013 itibarıyla Kuruma, insan hakları ihlali iddiaları, engelli hakları, kamu hizmetleri, sosyal güvenlik, mülkiyet hakları, mali, ekonomik konular ile vergi konuları ve yerel yönetimlerin işleyişine ilişkin olarak 3.400'ün üzerinde başvuru yapılmıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu, Türk Silahlı Kuvvetlerinin idari işlemleri hakkında, ihraç edilme ve askerlik hizmeti sırasında kötü muameleyle ilişkin bir dizi şikâyeti incelemeyi uygun bulmuştur. Kurum, Gezi Parkı olayları ile ilgili olarak 23 şikâyet almış ve bunları idari başvuru yollarının tüketilmesini şart koşmaksızın incelemeye uygun bulmuştur. Kamu Baş Denetçisi, AB ve Avrupa Ombudsmanı ile temasa geçmiş ve Avrupa Ombudsmanları Ağına katıldığını teyit etmiştir. Baş Denetçinin, bu ağa bağlı diğer kurumlarda yer alan en iyi uygulamaları, bunlardan yararlanmak ve bunları Türkiye'deki duruma uyarlamak amacıyla sistematik olarak tespit etmesi gerekmektedir. **Sonuç olarak**, Kamu Denetçiliği Kurumunun kısa sürede işlevsel hale gelmesi vatandaşların haklarının güvence altına alınması açısından önemli bir adımdır. Kurum, doğru yönde bir dizi adım atmıştır. Ancak, sivil toplumun Kamu Denetçiliği Kurumuna güveninin güçlendirilmesi, Kamu Denetçisine resen girişimde bulunma ve yerinde inceleme yapma yetkisi tanınması ve verdiği tavsiye kararlarının TBMM tarafından takibinin yapılması için daha fazla çaba gerekmektedir. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 16.03.2013*

kararlar tavsiye niteliğindedir. Bu kararların idari davaya konu edilebilme olanağı yoktur. Kurul'un kararları, idarenin kendi kendini denetimine olanak verecek niteliğe sahiptir. Bu anlamda şikâyet üzerine kurumun, şikâyetin kabul edilmesine yönelik aldığı kararların tavsiye niteliğinde kararlar olduğu ve iç denetim mekanizmasını işletmek amacı taşıdığı görülebilir. Kurul, "kabul kararı" dışında "gönderme" ve "incelenemezlik" kararları da verebilmektedir.

Kuruma yapılan başvurularda idari başvuru yolları tüketilmemişse, Kurum başvuru-yu ilgili kuruma "gönderme" kararı alır. Kurum, şikâyet başvurusunu, ilgili kuruma gönderir. Kuruma yapılan başvuru tarihi, idareye yapılan başvuru tarihi sayılır. Yönetmeliğin 20. maddesinin 2. fıkrasına göre de "gönderme kararı şikâyetçiye de tebliğ edilir."

Şikâyet başvurusunun Kurum tarafından ilgili idareye gönderilmesi üzerine;

a) İdare tarafından şikâyetçiye verilecek cevabın tebliği tarihinden,

b) İdare tarafından 60 gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten,

itibaren altı ay içinde Kuruma yeniden şikâyet başvurusu yapılabilir.

Kurum, incelenemezlik veya gönderme kararı vermediği, kabul edilen şikâyet başvurularıyla ilgili olarak, Kanun'un 20. maddesine göre,

"(1) Kurum, inceleme ve araştırmasını başvuru tarihinden itibaren en geç altı ay içinde sonuçlandırır.

(2) Kurum, inceleme ve araştırma sonucunu ve varsa önerilerini ilgili mercie ve başvurana bildirir. Kurum, başvurana, işleme karşı başvuru yollarını, başvuru süresini ve başvurulacak makamı da gösterir.

(3) İlgili merci, Kurumun önerileri doğrultusunda tesis ettiği işlemi veya Kurumun önerdiği çözümü uygulanabilir nitelikte görmediği takdirde bunun gerekçesini otuz gün içinde Kuruma bildirir."

Kanun'un 17. maddesinin 8. fıkrasına göre, Kurum'a, dava açma süresi içinde yapılan başvuru, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur.

Kurum'a dava açma süresi içinde yapılan başvuruyla duran dava açma süresinin, yeniden işlemeye başlaması ise Kanun'un 21. Maddesinde düzenlenmiştir

Bu maddeye göre,

"(1) Başvurunun Kurum tarafından reddedilmesi hâlinde, durmuş olan dava açma süresi gerekçeli ret kararının ilgiliye tebliğinden itibaren kaldığı yerden işlemeye başlar.

(2) Başvurunun Kurum tarafından yerinde görülerek kabul edilmesi hâlinde; ilgili merci Kurumun önerisi üzerine otuz gün içinde herhangi bir işlem tesis etmez veya eylemde bulunmaz ise durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar.

(3) Kurumun, inceleme ve araştırmasını, başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandıramaması hâlinde de durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar."

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun varlığı, bir iç denetim mekanizmasının işlemesi, oto-kontrol alışkanlığı olmayan bir idari sistem açısından oldukça önemlidir. Burada sanki çok zormuş gibi görülen yöntemler, kullanılmaya başlandıkça kolaylaşacaktır. Diğer yan-

dan da idarelerin üzerinde sivil bir denetim mekanizması gelişecektir.

3.6.3.3.5. İç Denetim Yolu Olarak Kamu Denetçiliği

“Bilgi Edinme Hakkı Rehberi” çalışması yaptığımız esnada, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın internet sayfasından da Bakanlığın “Bilgi Edinme Sistemini” inceledik. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın internet sayfasının Bilgi Edinme Bölümünde, “Başvurular aşağıda belirtilen durumlarda işleme konulmaz” ibaresi yer almaktaydı. Sayfada bu ibarenin altında, hangi durumlarda bilgi edinme başvurusunun işleme konulmayacağı şu biçimde açıklanmıştı:

“T.C. Kimlik Numarası ile ilgili olarak gerçeğe aykırı beyanda bulunulduğunun saptanması, görüş, öneri, eleştiri, yakınma, şikayet gibi öznel değerlendirmelere yer verilmekle birlikte, hangi konularda bilgi ya da belge istendiğinin açık ve ayrıntılı olarak belirtilmemesi, özel araştırma, inceleme gerektiren çalışmalar sonucunda oluşturulabilecek bilgi ya da belgeler ile görüş ve öneri istenmesi, daha önce aynı kişilerce gönderilerek yanıtlanmış olması ve yeni bir istem içermemesi, sonuçlanmamış bir işleme ilişkin bilgi ya da belgeleri gerektirmesi.”¹⁸⁴

Bu ibarenin bilgi edinme hakkını ihlal ettiğini düşündüğümüz için önce Bakanlığa bir başvuru yaparak, bu ibarenin kaldırılmasını istemeyi düşündük. Sonra, doğrudan Kamu Denetçiliği Kurumu’na başvurduk. Kanun’a uygun biçimde önce Bakanlığa başvurmalıydık. Ancak, dilekçemizin, Kamu Denetçiliği Kurumu eliyle Bakanlığa gitmesinin daha etkili olacağını düşündük. Kamu Denetçiliği Kurumu’na internet üzerinden başvurduk. Kurum, Kanun’un 17. ve Yönetmeliğin 20. maddesine göre, idari başvuru yollarını tüketmediğimiz için, şikayetimizle ilgili dilekçeyi Bakanlığa “gönderme” kararı aldı.¹⁸⁵

Dilekçemizin içeriği şu şekildedeydi,

“İstenecek bilgi veya belgelerin niteliği” başlıklı Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği’nin 12. maddesine göre, bilgi edinme başvurusu, başvurulanan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır. Kurum ve kuruluşlar; ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurular ile tekemmül etmemiş bir işleme ilişkin bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler, denilmektedir.

Yönetmelikten de anlaşılacağı üzere, ilgili Bakanlığın internet sayfasında sayılan işleme konulmama halleri olarak gösterilen durumlarda, yönetmelik idareye yanıt vermeyebilirsin hakkı tanınmaktadır. Bu hallerde Bakanlığa ve idarelere işleme koymama hakkı verilmemektedir. Yönetmelik hükümlerine aykırı bir biçimde, Bakanlığın internet sayfasında kişilerin bilgi edinme haklarını kullanmasını engelleyecek nitelikte bu ibarelere yer verilmesi Bilgi Edinme Kanunu’na ve yönetmeliğine aykırıdır. Anılan Yönetmeliğin 14. Maddesinin 2. Fıkrasında, idarelerin hangi hallerde bilgi edinme dilekçelerini işleme koymayacakları belirtilmiştir. Buna göre, ‘9 uncu maddede belirtilen unsurları içermeyen başvuru dilekçeleri veya formları ile 10 uncu maddede be-

184 Bu sayfadan başvurumuz üzerine bu ibare kaldırıldı. İnternet sayfası şu ydu:

<http://www.gtb.gov.tr/iletisim/bilgi-edinme>

185 Kamu Denetçiliği Kurumu, Şikayet No: 2014/159, Karar Tarihi: 12.02.2014, Gönderme Kararı

lirtilen unsurları içermeyen elektronik posta yoluyla gönderilmiş başvuru dilekçeleri veya formları işleme konulmaz ve durum başvuru sahibine bildirilir.’ denilmektedir.

İlgili Bakanlığın, Yönetmeliğin 9. ve 10. Madde kapsamında yer almayacak haller için, bilgi edinme dilekçelerini işleme koymama uygulaması keyfidir. Bu uygulamanın kaldırılmasına yönelik, internet sayfasından yukarıda belirtilen yazının, ‘görüş, öneri, eleştiri, yakınma, şikayet gibi öznel değerlendirmelere yer verilmekle birlikte, hangi konularda bilgi ya da belge istendiğinin açık ve ayrıntılı olarak belirtilmemesi, özel araştırma, inceleme gerektiren çalışmalar sonucunda oluşturulabilecek bilgi ya da belgeler ile görüş ve öneri istenmesi, daha önce aynı kişilerce gönderilerek yanıtlanmış olması ve yeni bir istem içermemesi, sonuçlanmamış bir işleme ilişkin bilgi ya da belgeleri gerektirmesi’ halleri bilgi edinme dilekçesini işleme koymama sebebi sayılmayacağından, internet sayfasından bu hallerle ilgili işleme koymama işlemi tesis edileceğine ilişkin ibarenin kaldırılmasına yönelik işlem tesis edilmesini ve konuyla ilgili olarak tarafıma ivedi olarak bilgi verilmesini talep ederim.”

Bakanlık, 21.02.2014 tarihinde, başvurumuzun kabul edildiğini tarafımıza bildirdi. Bakanlık, e-posta yoluyla gönderdiği cevap yazısında, “Kamu Denetçiliği Kurumu’ndan alınan 12.02.2014 tarihli 363II982-101.05.03-12II sayılı yazısı ve 2014/159 No’lu “Gönderme” kararının tetkikinde; Bakanlığımız aleyhine Kamu Denetçiliği Kurumuna iletmış olduğunuz 10.01.2014 tarihli şikayet başvurusuna konu Bakanlığımız internet sayfasının bilgi edinme bölümünde yer alan “Başvurular aşağıda belirtilen durumlarda işleme konulmaz ibaresi”nin yer aldığı bölüm tamamen sitemizden kaldırılmıştır” dedi.

Kamu Denetçiliği Kurumu’na yapılan şikayet, başvuru yolları tüketilmediği için, Kurum tarafından ilgili idareye “gönderme” kararına konu olmuşsa da, bu şikayet, Kamu Denetçiliği eliyle ilgili idareye ulaştığından, dilekçemiz hakkında etkin bir inceleme yapılarak işlem tesis edilmiş ve talebimiz doğrultusunda bilgi edinme hakkının Kanun’a aykırı biçimde kısıtlanması ortadan kaldırılmıştır. Bu şekilde, Kamu Denetçiliği mekanizması bir iç denetim yolu olarak işletilebilmiştir. Bu şekilde, Kamu Denetçiliği Kurumu’nun şikayet üzerine aldığı “kabul kararları” dışında, “gönderme” kararlarının da idarenin denetlenmesine yönelik bir araç olarak kullanılabilmesi anlaşılmıştır.

3.6.3.4. TBMM Dilekçe ve İnsan Hakları Komisyonu’na Şikâyet

Bilgi edinme hakkının ihlali nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe ve İnsan Hakları Komisyonu’na da ayrı ayrı başvurulabilir. 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun’un, “Türkiye Büyük Millet Meclisine Yapılan Başvuruların İncelenmesi” başlıklı 8. Maddesine göre, “Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerin, dilekçe komisyonunda incelenmesi ve karara bağlanması esas ve usulleri Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde gösterilir.” Bu maddeye göre, “(Değişik: 4778 - 02.01.2003 / m.28) Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerin, Dilekçe Komisyonunda incelenmesi ve karara bağlanması altmış gün içinde sonuçlandırılır. İlgili kamu kurum veya kuruluşları Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunca gönderilen dilekçeleri 30 gün içinde cevaplandırır. İnceleme ve karara bağlamanın esas ve usulleri Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde gösterilir.”

rilir.” Yine 3071 sayılı Kanun’a göre, “(Ek fıkra : 6253 - 01.12.2011 / m.41/5) Dilekçe Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilerini çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkisine sahiptir. Bu yetkinin kullanılması durumunda kamu kurum ve kuruluşları ile kamu personeli, talep edilen bilgi ve belgeyi vermek, idari denetimi yapmak ve yerinde inceleme için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.”

3.6.4. Bilgi Edinme Hakkı İhlali Nedeniyle Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti)

3.6.4.1. Bilgi Edinme Hakkı’nın İhlali Bireysel Başvuru Konusu Olabilir

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı, Anayasa’da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde sayılan ve AİHS’e ek protokollerden Türkiye’nin tarafı olduğu haklar kapsamında yer alanların kamu gücü tarafından ihlal edilmesi halinde kullanılabilir. Anayasa’nın 148. Maddesinin 3. fıkrasına göre, “(Ek fıkra: 120.2.2010-5982/18 md.) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.” Anayasa’daki ifadesiyle de, Anayasada güvence altına alınmış olan bütün temel hak ve özgürlükler değil, sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu Protokoller kapsamındaki hak ve özgürlükler bireysel başvuruya konu olabilecektir.

Anayasa’nın 148. maddesine göre, bireysel başvuru yoluna sadece kamu gücüne dayalı olarak gerçekleştirilen işlem ve eylemler nedeniyle başvurulabilmektedir. Kamu gücü en genel tanımıyla yasama, yürütme ve yargı organlarının işlem ve eylemlerinden oluşmaktadır.

Bireysel başvuru hakkının, temel hak ve özgürlüklerin korunması amacına yönelik olduğunu ve hakların bölünmez, birbirine bağımlı ve ilişkili olduğunu öngörerek, bilgi edinme hakkı ihlallerinin, sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde sayılan haklar dolayısıyla bireysel başvuruya konu yapılması, hakların korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi açısından daraltıcı ve kısıtlayıcı bir nitelik taşımaktadır.¹⁸⁶ Anayasa’nın 74. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenen bilgi edinme hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında açıkça düzenlenmiş ve koruma altına alınmış değildir. Buna karşın, bilgi edinme hakkı ihlal edilenler, ihlale neden olan işlem, eylem veya ihmalin sözleşmede koruma altına alınan haklardan birisini ihlal ettiği gerekçesiyle, bireysel başvuru hakkını

186 Bu nedenle de Tolga Şirin’in vurguladığı gibi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 53. Maddesi uyarınca, sözleşme hükümleri, sözleşmeye taraf ülkeler tarafından kabul edilen hak ve özgürlükleri sınırladığı biçimde yorumlanamaz. Anayasa Mahkemesi, hakların bütünlüklü bir biçimde anlaşılmasına yönelik yorum yaparak Anayasa’da sayılan hakların da korunması için bireysel başvuru yolunu açabilir. Bunun önünde hukuki bir engel yoktur. Bu konuda ayrıntılı ve oylumlu bir tartışma için bakınız, Tolga Şirin, Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2013

kullanılabilir.¹⁸⁷

Bilgi edinme hakkı ihlalleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesinde düzenlenen "Etkili Başvuru Hakkı"yla, 10. maddesinde düzenlenen "İfade Özgürlüğü"yle, 6. maddesinde düzenlenen "Adil Yargılanma Hakkı"yla, 5. maddesinde düzenlenen "Özgürlük ve Güvenlik Hakkı"yla, 2. maddesinde düzenlenen "Yaşam Hakkı"yla doğrudan ilişkilidir.

Bu ilişkinin, her ihlal açısından ayrı ayrı incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Bilgi edinme hakkı, idarede elde edilecek bilgi veya belgelere dayalı olarak, idareye yapılacak bir başvuru için kullanılacaksa, bilgi ve belgeye ulaşamaması nedeniyle idareye etkili bir başvuru yapma imkânı kalmamışsa bu durumda bilgi edinme hakkının ihlali nedeniyle, AİHS'in 13. maddesiyle birlikte, Anayasa'nın 74. maddesinin ihlali gerekçesiyle bireysel başvuru yapılabilir.¹⁸⁸ Bilgi edinme hakkı, ifade özgürlüğü kapsamında kullanılmıyorsa, örneğin bir gazetecinin, yazarın mesleki faaliyetleri kapsamında elde etmek istediği bilgi veya belgelere, idarenin işlemleri nedeniyle ulaşamamışsa, ifade özgürlüğü ihlal edilmişse¹⁸⁹, bu durumda da bilgi edinme hakkının da ihlal edildiği ileri sürülerek bireysel başvuru hakkı kullanılabilir. Bilgi ve belgelere dayalı olarak, bir dava açılması veya süren bir yargılamada savunma yapılması söz konusu idiye ve fakat bu bilgi ve belgelere ulaşamamışsa, bu nedenle adil yargılanma hakkı ihlal edilmişse, AİHS'nin 6. maddesinin ihlali nedeniyle bireysel başvuru hakkı kullanılabilir. Kişinin elde etmek istediği bilgi ve belgeler, yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkıyla ilgiliyse ve bu bilgi ve belgelere ulaşamaması nedeniyle kişilerin yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakları ihlal edilmişse bu durumda da bireysel başvuru hakkı kullanılabilir.

187 Esen'e göre, "Bireysel başvuru yoluna konu olabilecek haklar saptanırken yalnızca AİHS ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerde yazan haklar değil, aynı zamanda AİHM kararlarına da bakmak gerekir. Prof. Dr. Yavuz Sabuncu'yla birlikte yaptığımız ve Anayasa Mahkemesi Sempozyumunda sunduğumuz 2004 tarihli çalışma, Anayasa'da ve aynı zamanda da AİHS'de yer alan hangi hak ve özgürlüklerin bu başvuruya konu edilebileceğini ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır. Söz konusu çalışmadan yola çıkarak, Anayasa şikâyetine konu olabilecek hak ve özgürlükler ve Anayasa'nın ilgili maddeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir. Yaşam hakkı An. md. 15/2, md. 17/1 ve md. 38/9; işkence ve benzeri kötü ya da onur kırıcı muamele yasağı An. md. 17; kölelik ve zorla çalıştırma yasağı An. md. 18; kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı An. md. 19; adil yargılanma hakkı An. md. 36, md. 38, md. 138, md.139, md. 140; md. 141, md. 142; suç ve cezaların yasallığı An. md. 15/2 ve 38/1; özel yaşama, aile yaşantısına, konut ve haberleşme özgürlüğüne saygı md.20, md. 21 ve md. 22, md. 26/2; düşünce, vicdan ve din özgürlüğü An. md. 24, md.25, md. 26 ve md. 15/2, md. 10, md. 27, md. 28, md. 29, md. 30, md. 31, md. 32, md. 133; örgütlenme ve toplantı özgürlüğü md. 33, md. 34, md. 51, md. 53, md. 54, md. 68 ve md.69; evlenme ve aile kurma hakkı An. md. 41, etkili başvuru hakkı An. md. 36 ve md. 40; ayrımcılık yasağı An. md. 10; mülkiyet hakkı An. md. 35, md. 46 ve 47; eğitim ve öğrenim hakkı md. 42; serbest seçim hakkı md. 67, md. 75, md. 76, md. 77, md. 78, md.79, md. 94, md. 101, md. 102, md.104, md. 114, md.116.. Söz konusu düzenlemenin, kitle iletişim araçları dışında, ayrıca genel olarak bilgi alma hakkının da temeli sayılması mümkündür. Kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı da 2010 Anayasa değişikliğiyle Anayasanın özel hayatın gizliliğini düzenleyen 20. md.sine eklenen son fıkrayla getirilen bir yeniliktir. Özel yaşama saygı kapsamında anayasa şikâyetine konu edilebilir." Selin Esen, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru(Anayasa Şikâyeti, Anlamı, Kapsamı ve Olası Sorunlar)* içinde, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2011, s.46-47 dolayısıyla bilgi edinme başvurusu yapılması sonrasında, bu haklardan birisi yapılan başvuruya bağlı olarak ihlal ediliyorsa, Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılabilir.

188 Tolga Şirin de doktrindeki pek çok görüş ve öneri doğrultusunda, bilgi edinme hakkı ihlallerini, Sözleşme'nin 13. Maddesiyle ilişkili görmektedir. Şirin, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti(Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme*, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2013 , s. 443

189 Esen'e göre, "2010 Anayasa değişikliğiyle hak ve özgürlüklere ilişkin kısma eklenen yeni düzenlemelerden bilgi edinme hakkı (md. 74/son), AİHS'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesiyle ilişkilendirilebilir..." Esen, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru(Anayasa Şikâyeti, Anlamı, Kapsamı ve Olası Sorunlar)* içinde, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2011, s.46-47

3.6.4.2. Bireysel Başvuru Hakkı Ne Zaman Kullanılır?

Bilgi edinme hakkının ihlali, devletin, bilgi veya belgeleri başvurucuya vermesine yönelik pozitif yükümlülüğünün, bu anlamıyla da hukuk devletinin de ihlali olarak görülebilir. Pozitif yükümlülüğün ihlal edildiği anda, Anayasa Mahkemesi'ne, bu yükümlülüğün denetimi amacıyla başvurmak mümkündür.¹⁹⁰ Bilgi edinme hakkının ihlal edildiği anın tespit edilmesi her somut durum için farklılık gösterecektir.

Anayasa'nın 148. maddesine göre, "Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır." Bu doğrultuda, AYM Kanunu'nun¹⁹¹ 45. maddesine göre de, "İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmuş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir." AYM Kanunu'nun 47. maddesinin 5. fıkrasına göre de, "*Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir.*"

Temel hak ve özgürlüklerin korunması için geliştirilmiş, bireysel başvuru hakkı yolunun kullanılması için tüketilmesi gereken idari ve yargısal başvuru yollarının etkili başvuru yolları olması gerekir.¹⁹² Hak ihlalinin giderilmesini mümkün kılmayacak başvuru yollarının tüketilmemesi halinde, bireysel başvuru yolunun kullanılamayacağı söylenemez. Örneğin, bilgi edinme başvurusu, devlet sırrı veya ticari sır gerekçesiyle reddedilen kişinin, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yaptığı itiraz sonrasında, kurul tarafından, başvurucuya ilgili bilgi veya belgelerin verilmesi gerektiğine yönelik karar verilmişse ve buna karşın idare, Kurul kararı ardından istenilen bilgi veya belgeleri 15 günü içinde başvurucuya vermemişse, bilgi veya belgelerin verilmemesi nedeniyle ortaya çıkan hak ihlalinin giderilmesi için bireysel başvuru hakkı kullanılabilir. "Aynı amaca özgülenmiş birden fazla başvuru yolunun bulunması durumunda, başvurucunun bunlardan birisini yerine getirmiş olması o başvuru ile bağlantılı Anayasa şikâyetinde yeterli görülmelidir. Zira o yol, temel hak ihlalinin gidermeye yönelik etkili bir başvuru yoluysa ve bu yolun sonucunda kişi hak ihlali ve etkilerini ortadan kaldırtmamışsa, artık Anayasa şikâyeti için gerekli koşullar oluşmuştur."¹⁹³ Bu durumda başvurucunun, idari dava açarak ihlali gideremeyeceği açıktır. Çünkü, idare, ilgili bilgi veya belgeleri ticari sır veya devlet sırrı olarak görmektedir. Uygulamada bu bilgi veya belgeleri mahkeme kararına rağmen de vermediği görülmektedir.¹⁹⁴

190 Pozitif Yükümlülüğün ihaliyle ilgili tartışma için bakınız, Şirin, Age, s. 379-382

191 Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 6216, Kabul Tarihi: 30.03.2011, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 03.04.2011, Sayı: 27894, Yayımlandığı Düstur: Tertip : 5 Cilt : 50

192 Sezgin Tanriku, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Etkili Başvuru Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 164 vd.

193 Şirin, s.532.

194 "Emre Baturay Altınok, Metin Lokumcu'nun da ölümüne yol açan Hopa olayları sırasında, Ankara'da güvenlik güçlerinin "ne kadar biber gazı kullandığını", "olaylar sırasında kaç memurun görev yaptığını" ve "Emniyetin elinde ne kadar gaz stoğu bulunduğunu" Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında öğrenmek istedi. Ancak Emniyet, Altınok'un başvurusuna genel geçer yanıtlar verdi. Verilen yanıtlar nedeniyle Altınok, Ankara 12. İdare Mahkemesi'ne dava açtı. Emniyet, mahkemeye gönderdiği savunmasında, söz konusu bilgilerin "devlet sırrı" niteliğinde olduğunu ileri sürdü. Mahkeme, yaptığı yargılama sonucunda Avukatın istediği bilgilerin devlet sırrı kapsamında olmadığı tespitinde bulundu. Danıştay, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında; Emniyet'te ne kadar biber gazı stoğu bulunduğunu öğrenmek isteyen vatandaşın, Emniyet'in "yeteri kadar", "gerektiği kadar" şeklinde genel geçer yanıtlar vermesinin hukuku uygun olmadığına hükmetti. Danıştay, Emniyet'in biber gazı ile ilgili bilgilerin devlet sırrı kapsamında olduğu yönündeki savunmasını da kabul etmedi." Mesut Hasan Benli, **Danıştay: Biber Gazı Devlet Sırrı Değildir**, Radikal Gazetesi, 02.08.2013. Davanın davacı lehine sonuçlanmasına karşın, davacının bilgi edinme hakkı ihlali giderilmedi. Bu nedenle, idarenin bilgi edinme hakkı ihlalle-

Bilgi edinme başvurusuna olumsuz yanıt verilmiş başvurucu, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na başvurması ardından buradan da olumsuz yanıt almış olması ve bu karara karşı idare mahkemesinde dava açmış olmasına ve davanın lehine sonuçlanmasına karşın, ilgili bilgi veya belgelere ulaşamaması halinde bireysel başvuru hakkını kullanabilir. İdari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi zorunluluğu her somut durum için ayrı ayrı değerlendirilmeli, etkili ve yeterli bir başvuru yolu niteliği taşımayacak başvuru yollarının tüketilmesi beklenilmemelidir.

Bilgi edinme hakkı, idarenin bir işlemine karşı dava açmak için kullanılacak olabilir. Basından veya medya organlarından idarenin bir işlemiyle ilgili bilgi edinen kişi, idarenin basında anılan işleminin sayısını, tarihini ve onaylı bir örneğini isteyebilir. İdare bu bilgi ve belgeleri yasal süresi içinde vermediğinde, başvurucu idarenin işlemlerine karşı, öğrenme tarihinden itibaren 60 gün içinde dava açma hakkını kaybedebilir. Bu durumda, hak ihlalinin bilgi veya belgenin vermediği anda doğmuş olması kabul edilmelidir. İdarenin işlem, eylem veya ihmali neticesinde bilgi edinme hakkı ihlali başka hakların da ihlali sonucunu doğurabilir. İşte bu gibi durumlarda, Anayasa Mahkemesi'ne başvurunun ne zaman yapılması gerektiği sorunu ortaya çıkacaktır. Bilgi edinme hakkı ihlal edilen kişi, bu bilgi veya belgeye dayalı olarak iptal davası açmak istiyorsa ve fakat ilgili bilgi veya belgelere dava açma süresi içinde ulaşamadıysa, bu kişinin Anayasa Mahkemesi'ne başvuru için, diğer idari ve yargısal yolları tüketmesi beklenmemelidir.

Tüketilmesi gerekmeyen bir hukuk yoluna başvurulması halinde Anayasa Mahkemesi'ne başvuru süresi kaçırılabilir ya da tüketilmesi gereken bir başvuru yolu tüketilmediğinden Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru, olağan kanun yolları tüketilmediği gerekçesiyle reddedilebilir. Bu gibi durumlarda, hak ve özgürlüklerin korunması açısından, ilgili “olağan kanun yollarına başvurur ancak bu yolun tüketilmesi gereken yolların dışında sayılması ihtimaline binaen Anayasa Mahkemesi'ne Anayasa şikayetinde bulunur. Başvurucu, böyle bir başvuru yaptığını AYM'ye sunduğu başvuru dilekçesinde de açıklar. Bu yolla, AYM, hem ilgili hukuk yollarının tüketildiği yönünde kesin bir iddia ile karşılaşmamış olur, hem de eğer o yolun etkili olmadığı kanaatindeyse, söz konusu başvuruyu dikkate almadan esas incelemesine geçer. AYM, o yolun etkili olduğu kanaatindeyse bu başvurunun sonuçlarını bekler.”¹⁹⁵

3.6.4.3. Bireysel Başvuru Hakkına Sahip Olanlar

AYM Kanunu'nun 46. maddesinde, bireysel başvuru hakkına sahip olanlar sayılmıştır. Buna göre, bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir.

Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.

Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz.

rinde etkili başvuru yollarının tüketilmesi yerinde olacaktır.

195 Şirin, s. 532

3.6.4.4. Bireysel Başvuru Usulü

Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak başvurunun şartları ve usulü, AYM Kanunu 45, 46, 47. maddesinde ve içtüzüğün¹⁹⁶ 59 ve devamı maddelerinde gösterilmiştir. Bu maddelerde belirtilen şartlara uygun olarak hazırlanan başvuru dilekçesi, doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne veya Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmek üzere diğer mahkemelere, yurtdışından ise yurt dışı temsilciliklerine verilebilir. Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak bireysel başvurular için kullanılacak form, Anayasa Mahkemesi'nin internet sayfasında bulunmaktadır.

Bireysel başvuru formu, http://www.anayasa.gov.tr/files/bireysel_basvuru/b_b.pdf sayfasından indirilerek, eksiksiz doldurulur.

Başvuru formuyla birlikte, varsa forma eklenecek ekler bir dizin halinde hazırlanır. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır. İchtüzük hükümlerine göre, ekler hariç, başvuru formu 10 sayfayı geçmemelidir. Başvurular için gerekli harç mahkemeye veya temsilciliğe yatırıldıktan sonra, başvuruya eklenir. Başvurucuya bir alındı belgesi verilir ve bu tarih, başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilir.

Başvuru dilekçesinde, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanılan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir.

Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin de sunulması gerekir.

Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren 15 gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvuru mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.

Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvuru veya varsa vekiline 15 günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir.

3.6.4.5. Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Şartları ve İncelenmesi

Bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için AYM Kanunu'nun 45 ile 47. maddelerde öngörülen şartların taşınması gerekir.

Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvuru mazeretinin önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.

196 Anayasa Mahkemesi İchtüzüğü, Dayandığı Kanunun Tarihi : 07.11.1982, No : 2709, 30.03.2011 6216, Yayımlandığı R.Gazetenin Tarihi : 12.07.2012, No : 28351, Yayımlandığı Düsturun Tertibi : 5 Cildi : 52

3.6.4.6. Esas Hakkındaki İnceleme

Kabul edilebilirliğine karar verilen bireysel başvuruların esas incelemesi bölümler tarafından yapılır. Başkan iş yükünün bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri alır.

Komisyonlar ve bölümler bireysel başvuruları incelerken bir temel hakkın ihlal edilip edilmediğine yönelik her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir. Başvuruyla ilgili gerekli görülen bilgi, belge ve deliller ilgililerden istenir.

Mahkeme, incelemesini dosya üzerinden yapmakla birlikte, gerekli görürse duruşma yapılmasına da karar verebilir.

Bölümler, esas inceleme aşamasında, başvurusunun temel haklarının korunması için zorunlu gördükleri tedbirlere resen veya başvurusunun talebi üzerine karar verebilir. Tedbire karar verilmesi hâlinde, esas hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Aksi takdirde tedbir kararı kendiliğinden kalkar.

Bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi ile sınırlıdır.

3.6.4.7. Anayasa Mahkemesi'nin Kararları

Anayasa'nın 153. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi kararları kesindir. Bu maddenin son fıkrasına göre, "Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasma, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar." Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 50. maddesine göre esas hakkında karar verir. Kanun'un 50. maddesinin 1. fıkrasına göre, Mahkeme "*Esas inceleme sonunda, başvurusunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez.*" İhlalin nasıl giderileceği hususunda Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 79. maddesinin 2. fıkrasında bir düzenleme vardır. Buna göre, "*Bölüm kararında, gerekli görüldüğü takdirde Kanunun 50. maddesinin 1. fıkrası doğrultusunda ihlalin ve sonuçlarının hangi şekilde ortadan kaldırılabilirliği hususunda yapılması gerekenler belirtilir.*"

AYM Kanunu'nun 50. maddesinin 2. fıkrasına göre de, tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. İçtüzüğü'nün 79. maddesine göre de "*İlgili mahkeme, bölümün ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde yeniden yargılama yapar ve mümkünse dosya üzerinden ivedilikle karar verir.*"

Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehinde tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Tazminat miktarının tespitinin, daha ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmesi hâlinde, Bölüm bu konuyu kendisi karara bağlamaksızın genel mahkemelerde dava açılması yolunu gösterebilir.

3.6.5. Suç Duyurusu ve Ceza Davası Yolu

Bilgi edinme hakkının ihlaline yol açan kamu görevlileri hakkında suç duyurusunda bulunulabilir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında yapılan başvurular işleme alındıktan sonra, yasal süreler içinde bilgi veya belge vermeyen, Kanun'un uygulamasını ihlal eden, hakkın kullanılmasını engelleyen kamu görevlileriyle ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 257. Maddesine göre "görevi kötüye kullanmak" suçu isnadıyla, şikâyetçiler suç duyurusunda bulunabilir.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 29. maddesinin 1. fıkrası ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik'in 42. maddesinin 2. fıkrasında "Bu Kanunun ve Yönetmeliğin uygulamasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır" hükümlerine yer verilmiştir.

Suç duyurusu bir dilekçeyle yapılır. Suç duyurusu dilekçesinde, bilgi edinme hakkının ihlaline yol açan olay kısaca anlatılır, suçu işleyen kişi (fail) belirtilir, ilgili bilgi ve belgeler dilekçeye eklenir. Dilekçe hakkının kullanılması için gerekli şekil şartları, suç duyurusu dilekçesinde de bulunmalıdır. Suç duyuruları, "Cumhuriyet Başsavcılığı" makamına hitaben kaleme alınır.

Suç duyurusunda, fail gösterilmemiş ve fakat iddialar ciddi bulgu ve belgelere dayanıyorsa, "resen takibi gereken bir suç"¹⁹⁷ olması nedeniyle, savcılığın suçun kimin tarafından işlendiğini dosya kapsamında araştırması ve tespit etmesi gerekir

Şikâyet edilen kişi, kamu görevlisi olduğundan kişiyle ilgili savcılık, soruşturma izni almak zorundadır.¹⁹⁸

"Kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle işledikleri suçlar açısından uygulanan soruşturma yöntemi 4483 sayılı Kanun'da belirlenmiştir. Anılan yasa uyarınca, Cumhuriyet Savcısı'nın, görevi nedeniyle suç işlediği ileri sürülen (...) kamu görevlisi hakkında doğrudan soruşturma yapması olanaklı değildir. Cumhuriyet Savcısı, 4483 sayılı Kanun'da belirtilen yetkili merciin vereceği soruşturma izni kararının kesinleşmesi üzerine soruşturmaya başlayacaktır."¹⁹⁹

4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin 3. fıkrasına göre, memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi veya olay belirtilmesi, iddiaların ciddi bulgu ve belgelere dayanması, ihbar veya şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru ad, soyad ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur.

197 Hasan Gerçekler, *Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, Cilt II, Cantekin Matbaacılık, Ankara, 2011, s.1583

198 "Kocaeli Cumhuriyet Başsavcılığı'nca, İ... Belediyesi Yapı Kontrol Müdürlüğü'nde kaçak yapı birim sorumlusu olarak görevli şüpheli Abdurrahman hakkında, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında yapılan başvuruyu yasal 15 günlük sürede cevaplandırılmayarak görevini ihmal ettiği iddiasıyla soruşturma yapıp kamu davası açılmıştır. Kocaeli 5. Sulh Ceza Mahkemesi'nce, kamu görevini ihmal suçunu işlediği iddia olunan şüpheli hakkında 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun uyarınca soruşturma izni alınmadan kamu davası açıldığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilmiştir." Bu nedenle iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazı inceleyen merciin verdiği ret kararı hukuka uygundur. Açıklanan nedenlerle, istem yerinde görülmediğinden Adalet Bakanlığı'nın kanun yararına bozma isteğinin reddine karar verilmiştir. Yargıtay 4.Ceza Dairesi, 2012/5915 E., 2012/10384 K. Sayılı kararı

199 Yargıtay 4.Ceza Dairesi, 2012/5915 E., 2012/10384 K. Sayılı Kararı

Savcılık tarafından soruşturma izni istenildiğinde ilgili idareler soruşturma izniyle ilgili “işleme koymama” kararı veya “soruşturma izni vermeme” yönünde kararlar vermektedir. Bu “soruşturma izni verilmemesi” veya “işleme koymama” kararlarının kaldırılması itiraz yoluyla talep edilecektir.

4483 sayılı Kanun’un 9. maddesine göre, yetkili merci, soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine ilişkin kararını Cumhuriyet Başsavcılığı’na, hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisine ve varsa şikayetçiye bildirir. Soruşturma izni verilmesine ilişkin karara karşı hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisi; soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı ise Cumhuriyet Başsavcılığı veya şikayetçi itiraz yoluna gidebilir. İtiraz²⁰⁰ süresi, yetkili merciin kararının tebliğinden itibaren 10 gündür.

Danıştay 1. Dairesi, istenilen bilgi ve belgeleri vermeyen kamu görevlisiyle ilgili yapılan suç duyurusunda, Sağlık Bakanlığı’ndan soruşturma izni isteyen savcılık makamına soruşturma izni vermemesine ilişkin işlemi itiraz yoluyla incelemiş ve şu kararı vermiştir: “Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu’nca, şikayetçinin bilgi edinme hakkı kapsamında istediği bilgi ve belgelerin verilmesi gerektiğinin belirtilmesine rağmen bu belgeleri haklı bir gerekçe olmaksızın vermeyerek söz konusu hakkın kullanılmasının önlenmesine yönelik eylemin, ilgili hakkında soruşturma yapılmasını gerektirecek nitelikte bulunduğu anlaşıldığından, itirazın kabulüyle Sağlık Bakanı’nın 21.12.2010 tarih ve 2010/3 sayılı soruşturma izni verilmesine ilişkin kararının kaldırılmasına, dosyanın Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’na, kararın birer örneğinin Sağlık Bakanlığı ve itiraz eden şikayetçi vekiline gönderilmesine, 10.02.2011 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”²⁰¹ Soruşturma izni verilmemesi işlemi kaldırılan kamu görevlisi hakkında, Cumhuriyet Başsavcılığı iddianame düzenleyerek ceza davası açılmasına karar verebilir. Ceza davasına şikayetçi, müşteki sıfatıyla katılabilir ve ilgili kamu görevlisinin cezalandırılmasını muhakeme safhasında da talep edebilir.

Bilgi edinme başvurusunun işleme alınmaması da Türk Ceza Kanunu kapsamında başka bir suça vücut vermektedir. “Dilekçe Hakkının Kullanılmasının Engellenmesi” başlıklı Kanun’un 121. maddesinin 1. fıkrasına göre, “kişinin belli bir hakkı kullanmak için yetkili kamu makamlarına verdiği dilekçenin hukukî bir neden olmaksızın kabul edilmemesi hâlinde, fail hakkında altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur.”

Kanun’un madde gerekçesinde de, “Anayasamızda da düzenlenen dilekçe hakkı, bir subjektif kamusal haktır. Subjektif haktır; çünkü, bu hak, toplu veya münferiden, ancak bireyler tarafından kullanılabilir. Kamusal bir haktır; çünkü, bu hakkın kullanılmasyla kişiler taleplerini resmi makamlara iletmek olanağını elde etmektedirler.

Söz konusu suç tanımıyla, dilekçe hakkının kullanılmasının güvence altına alınması amaçlanmıştır. Suçun konusu dilekçedir. Dilekçe, kişinin belli bir hakkı kullanmak için yetkili kamu makamlarına yazılı olarak yaptığı başvuruyu ifade etmektedir. Kamu makamlarına yöneltilen talebin

200 İtiraza, 4483 sayılı Kanun’un 3 üncü maddenin (e), (f), g (Cumhurbaşkanınca verilen izin hariç) ve (h) bentlerinde sayılanlar için Danıştay İkinci Dairesi, diğerleri için yetkili merciin yargı çevresinde bulunduğu bölge idare mahkemesi bakar. Uygulamada itirazlar, Danıştay 1. Dairesi tarafından görülmektedir.) İtirazlar öncelikle incelenir ve en geç üç ay içinde karara bağlanır. Verilen kararlar kesindir.

201 Danıştay 1. Dairesi, 2011/71 E., 2011/276 K. Sayılı Kararı, <http://www.danistay.gov.tr/dergiler/126.pdf>

sözlü olması da mümkündür. Örneğin bir suç vakiasına ilişkin ihbar veya şikâyetin sözlü olarak yapılması hâlinde, bunun tutanağa geçirilmesi gerekmektedir. Salt sözlü başvurunun kabul edilmemesi, söz konusu suçu oluşturmayacaktır. Ancak, başvurunun yazılı yapılması hâlinde, bunun hukukî bir neden olmaksızın kabul edilmemesi, söz konusu suçu oluşturacaktır. Bu ayırımın yapılmasının nedeni, ispat sorunlarının önüne geçmektir.

Süreli işlemlerde, dilekçenin süresinde verilmesine rağmen, kabulünün geciktirilmesi hâlinde de, bu suç oluşur.

Verilen dilekçenin hukukî bir nedene dayalı olarak kabul edilmemesi hâlinde, kabul etmeme fiili hukuka uygun olduğu için, suç oluşmayacaktır. Örneğin, bir suç duyurusuna ilişkin dilekçenin, ilgisiz bir makama vermeye teşebbüs edilmesi karşısında, kabul edilmemesi, söz konusu suçu oluşturmaz.²⁰² denilmektedir.

3.6.6. Kamuoyu ve Medya İle Paylaşma Yolu

Bilgi edinme hakkının ihlali halinde en etkili denetim yollarından birisi de kamuoyu denetimidir. Bilgi edinme başvuruları, buna verilen yanıtlar, idarenin bilgi verme yükümlülüğünün ihlali hususlarına ilişkin düzenli olarak kamuoyu bilgilendirilmelidir. Kamuoyunun bilgilendirilmesi yoluyla etkili bir kamuoyu denetimi sağlanabilir. Böylece, idarelerin, daha fazla bilgi ve belgeyi kurumsal sayfalarından açıklamaları, bilgi veya belgelerini düzenli arşivlemeleri sağlanabilir. Bilgi edinme başvuruları ve sonuçlarını başka kişi ve kurumların da öğrenmesiyle, hakkın etkin kullanılmasına yönelik girişimlerde bulunanların sayısı artabilecektir.

202 Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), Dönem:22, Yasama Yılı:2, TBMM, S.Sayı: 664

BİLGİ EDİNME HAKKI VE İDARİ BAŞVURU YAPMA HAKKININ BİR ARADA KULLANILMASI

4

4.1. Bilgi Edinme Başvuru Dilekçesi Kapsamında İdareden İstemde de Bulunulabilir

Bilgi edinme başvuru dilekçesi kapsamında, başvurucu istediği bilgi veya belgelerle birlikte, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun kapsamında istemlerde de bulunulabilir. İstemlerle ilgili, idare, 30 gün içinde olumlu veya olumsuz, gerekçeli olarak yanıt vermek zorundadır. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse, “İlçe Belediyesi’nin temizlik hizmetleri kapsamında, çöpleri hangi saatler arasında topladığına” yönelik bir bilgi edinme başvurusunda bulunulacak olursa, bu başvuru kapsamında, “çöplerin toplanması sırasında, ilgili temizlik işçilerinin halk sağlığına özen gösterecek biçimde davranmaları” talep edilebilir. Bu istem hakkında, ilgili idare olumlu veya olumsuz yanıtını, gerekçeli olarak 30 gün içinde vermesi gerekmektedir.

4.2. Bilgi Edinme Başvuru Dilekçesi Kapsamında İdareden İşlem Tesis Etmesi İstenebilir

Bilgi edinme başvuru dilekçesiyle birlikte, başvurucu İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 10. maddesine göre idarenin bir işlem tesis etmesini isteyebilir. Bilgi edinme başvuru dilekçesi kapsamında *ilgili, haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler.*

İşlem tesis edilmesine ilişkin başvuruya 60 gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İdari işlem tesis edilmesine yönelik başvurulara 60 gün içinde idare yanıt vermemişse, bu 60 günlük sürenin bittiği tarihten itibaren 60 gün içinde menfaat bağının gösterilmesi koşuluyla, konusuna göre Danıştay’a ve idare mahkemelerine iptal davası açabilirler. 60 günlük süre içinde idarece verilen cevap kesin değilse, ilgili bu cevabı isteminin reddi sayarak dava açabileceği gibi, kesin cevabı da bekleyebilir. Bu

takdirde dava açma süresi işlemez. Ancak, bekleme süresi başvuru tarihinden itibaren altı ayı geçemez. Dava açılmaması veya davanın süreden reddi hallerinde, altmış günlük sürenin bitmesinden sonra yetkili idarî makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren altmış gün içinde dava açabilirler.

Bilgi edinme dilekçesiyle birlikte idari işlem tesis edilmesi amacıyla yapılan başvurularında, idare, bilgi edinme başvurusunun cevaplandırılması süresi içinde, idari işlem tesisi yönünde ya da idari işlem tesisi isteminin reddine yönelik yazılı bir yanıt vermiş olabilir. Talep edilen idari işlem yazılı olarak reddedilmişse, işlem tesisini talep eden gerçek veya tüzel kişi menfaat bağını kurmak koşuluyla bu ret işleminin iptalini dava konusu edebilir.

Bilgi edinme başvuru dilekçesinde idari işlem tesisinin de talep edilmesinin pratik faydası, idarenin bilgi edinme dilekçesine yanıt verme süresi içinde idari işlem tesisleriyle ilgili başvuruya da yanıt verme ihtimalinin olmasıdır. İdare, bilgi edinme başvuru dilekçesine yanıt süresi içinde işlem tesis ederse, idari mekanizmalar hızlandırılmış olacaktır. İdarenin 60 gün içinde işlem tesis etmesine yönelik süresi, bu biçimde kısaltılmış olacaktır.

Bu durumu bir örnekle açıklayacak olursak,

İzmir Urla'da uzun yıllardır sahip olduğu arsaya ev yapmak isteyen F. A., İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne ve Urla Belediyesi'ne bir bilgi edinme başvurusunda bulunur. Başvuru dilekçesinde, otuz yıl önce Babası tarafından satın alınan arsayla ilgili hala imar planlarının yapılmadığını bitişik imar adasında bulunan mülk sahiplerinin imar planı bulunduğunu, kendi arsalarının imar planının neden yapılmadığını sorar? Bilgi edinme başvurusunda aynı zamanda, ilgili imar parseliyle ilgili imar planlarının ivedi olarak yapılmasını talep eder. İdare, 15 iş günü içinde ilgiliye parselle ilgili imar planlarının yapılmasına başlanacağını söylemiştir. Bu anlamıyla idari işlem tesis edilmesi istemine, "süresi gelince başlayacağız" demiş ve fakat başladı veya şu tarihte başlıyoruz dememiştir. İlgili şahıs, bu yanıtı aldıktan sonra, işlem tesisine yönelik istemin reddedilmesini dava konusu etmiştir. İzmir İdare Mahkemesi bilgi edinme başvuru dilekçesiyle yapılan planların yapılması isteminin reddine yönelik işlem hakkında açılan davanın esasına girmiş ve davayı görmüştür.²⁰³

203 İzmir İdare Mahkemesi'nde görülen davanın kararında, mahkemelerin idarenin yerine geçerek işlem tesis edemeyeceğini, idarenin imar planlama çalışmasını programlama, onu etap etap tamamlamasının takdir hakkı sınırları içinde olduğunu belirtmiş, ilgili imar planlama faaliyetinin devam ettiğinin davalılar tarafından beyan edildiğini söyleyerek davayı reddetmiştir. Somut olayda da görüleceği gibi, idareyi işlem tesis etmeye yönelik talebin dava konusu yapılmasında, mahkemelerin idarenin yerine geçerek karar vermesine yol açıp açmadığı her somut durumda ayrı ayrı değerlendirilmelidir. İzmir 4. İdare Mahkemesi, 2011/1734 E, 2012/845 K, 10.05.2012 T.

4.3. Bilgi Edinme Başvurusu Kapsamında Bir İşlemin Geri Alınması, Kaldırılması, Değiştirilmesi veya Yeni Bir İşlem Tesis Etmesi İstenebilir

Başvurucu, Bilgi edinme başvuru dilekçesiyle birlikte, idareden bir işlemin geri alınmasını, kaldırılmasını, değiştirilmesini veya yeni bir işlem tesis edilmesini isteyebilir.

Bu konuyu iki örnekle izah edecek olursak,

Davacı, zabıta müdür yardımcılığına atama yapıldığını öğrenmesi üzerine 07.03.2006 tarihli bir dilekçeyle idareye başvuruda bulunarak, “atamaların hangi ölçüt ve gerekçelerle yapıldığı, kendi atamasının niçin yapılmadığını” Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde sormuş ve ayrıca “zabıta müdür yardımcılığına yapılan atamanın da iptalini” talep etmiştir. Bu başvuruya verilen cevabı, zabıta müdür yardımcılığına yapılan atamanın iptali isteminin reddi olarak değerlendiren davacı, iptal davası açmıştır. İstanbul 3. İdare Mahkemesi’nin gördüğü davada yerel mahkeme, 08.09.2006 günlü, E:2006/1669, K:2006/1789 sayılı kararıyla; “*İlgilinin 07.03.2006 tarihli dilekçeyle zabıta müdür yardımcılığı kadrosuna atanma isteminde bulunmadığı; başvurusu üzerine kurulan dava konusu işlemle de davacının üst kadroya atanma isteğinin reddedilmediğinin görüldüğü; bu durumda, Bilgi Edinme Kanunu kapsamında yapılan başvuruya verilen cevabın idari davaya konu olabilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu bir işlem olmadığı gerekçesiyle davanın incelenmeksizin reddine karar verilmiştir (...)*”²⁰⁴ diyerek istemi reddetmiştir. Davacı, yerel mahkemenin bu kararını temyiz etmiştir. Danıştay 5. Dairesi de “İdari işlemler, idari makam ve mercilerin, idari usullerle aldığı, idare hukuku alanında tek başına ve doğrudan doğruya sonuç doğuran işlemleridir. Zabıta memuru olan davacının zabıta müdür yardımcılığına atanma başvurusu üzerine Fatih Belediye Başkanlığı’na kurulan ve ilgilinin görevde yükselme eğitim ve sınavına katılıp başarılı olması gerektiğini belirten 20.03.2006 tarihli dava konusu işlem, üst göreve atanma isteminin reddine ilişkin kesin ve yürütülmesi zorunlu bir idari işlem niteliğinde bulunduğu ve ayrıca zabıta müdür yardımcılığına yapılan atamanın da iptali istendiğinden, İdare Mahkemesince uyuşmazlığın esasının incelenmesi gerekirken davanın incelenmeksizin reddine karar verilmesinde hukuki isabet görülmemiştir.”²⁰⁵ diyerek yerel mahkeme kararını bozmuştur.

Somut olayda da görüldüğü gibi bilgi edinme hakkı başvurusuyla, aynı zamanda bir işlemin geri alınması ya da yeni bir işlem tesis edilmesine ilişkin başvurular zımnen ya da açıkça reddedildiğinde, Danıştay bu işlemleri davaya konu edilebilir, etkili bir işlem niteliğinde görmektedir.

Benzer yönde başka bir olayda ise,

Ankara ili sınırları içinde, yol kenarlarının ücretli olmasına yönelik Ankara Büyükçe-

204 Danıştay 5. Dairesi, 2007/1074 E., 2007/4662 K. sayılı Kararı

205 Danıştay 5. Dairesi, 2007/1074 E., 2007/4662 K. sayılı Kararı

hir Belediye tarafından alınmış bir karar olup olmadığına ilişkin bilgi edinme dilekçesi kapsamında, Ankara'nın tüm ilçelerindeki caddelerin yol kenarlarının otopark olarak kullanılmasına ilişkin uygulamaya esas işlemin iptali de talep edilmiştir. İlgili idare, yol kenarlarının otopark olarak kullanılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle yapılan başvuruya 60 gün içinde herhangi bir yanıt vermeyerek, zımni olarak başvuruyu reddetmiştir. Başvuru, idarenin daha önceden aldığı yol kenarlarının otopark olarak kullanılmasına yönelik aldığı kararın geri alınması niteliğinde olduğundan, başvuru bu işlemin geri alınmasını ve yeni bir işlem tesis edilerek yol kenarlarının otopark olarak kullanılmasına ilişkin işlemin iptal edilmesini talep etmektedir. Bu talebin 60 gün içinde yanıtlanmaması nedeniyle reddedilmesi sonrasındaki 60 gün içinde iptal davası açılmıştır. İptal davasında, mahkeme yol kenarlarının otopark olarak kullanılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle yapılan başvurunun reddi üzerine açılan davada, “otopark uygulaması yapılabilecek caddelerde, sokak ve bulvarlarda yol genişliği ile ilgili detaylı bir araştırma yapılarak, geniş kapsamlı bir rapor hazırlanmadığı, ücretli otopark uygulaması için otopark ücreti ödemek zorunda olup olmadıklarına ilişkin olarak önceden yapılmış detaylı bir proje çalışması da yapılmadan gerçekleştirilen bir düzenlemeyle otopark alanı oluşturulduğu anlaşılmaktadır. (...)usulüne uygun bir şekilde gerekli ve yeterli bir araştırma, plan ve proje çalışması yapılmadan, belde sakinlerinin evlerinin önündeki otopark alanlarını kullanmaları hususuyla ilgili olarak uygulamanın nasıl yapıldığı hususları belirtilmeden, davacının Ankara’da tüm ilçelerdeki caddeler üzerinde yer alan otopark alanlarının kaldırılması istemiyle yaptığı başvurunun zımnen reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline” karar verilmiştir.²⁰⁶

206 Ankara 17. İdare Mahkemesi, 2012/50 E., 2012/1276 K. Sayılı Kararı, bu karar Danıştay 8. Daire'nin 2012/9639 E, 2013/3145 K sayılı kararıyla onanmıştır.

BİLGİ EDİNME HAKKINI DÜZENLEYEN DİĞER KANUNLAR VE HAKLARIMIZ

5

5.1. Çevre Kanunu

Çevre Kanunu'nun²⁰⁷ 30. maddesindeki düzenlemenin, çevresel konularda bilgi veya belgeye ulaşma hakkını özel olarak tanıdığı söylenebilir. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun "Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı" başlıklı 30. maddesine²⁰⁸ göre,

"Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir.

Herkes, 09.10.2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir. Ancak, açıklanması halinde üreme alanları, nadir türler gibi çevresel değerlere zarar verecek bilgilere ilişkin talepler de bu Kanun kapsamında reddedilebilir."

Anayasa'nın 56. Maddesiyle de, "Sağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkı'nın" korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için yurttaşlara ve devlete, ödev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Anayasa'nın 56. maddesinin 2. Fıkrasına göre, "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir." Çevre Kanunu'nun 30. Maddesinde de, çevrenin korunması için, çevreyi kirleten ve bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkesin ilgili mercilere başvurabileceği düzenlenmiştir. Çevreyi bozan veya kirleten bir faaliyeti ilgili mercilere bildirme ödevi altında olan yurttaşlar, bu faaliyetlerin neler olduğunu, çevreyi nasıl bozduğunu, bu konuda idarenin ne tür tedbirler aldığını ilgili mercilere dilekçeyle başvurarak öğrenebilir. Yaşadığı alanda havayı, suyu, toprağı ve bunlarla bağlı olarak canlı yaşamını olumsuz etkileyen, kirleten veya bozan faaliyetlerin öğrenilmesi de bu anlamda bir yurttaşlık ödevidir. Çevrenin korunmasının sağlanması için, çevreyle ilgili bilgi veya

207 2872 sayılı Çevre Kanunu, Kabul Tarihi: 9 Ağustos 1983, Resmi Gazete ile Neşir ve İlanı: 11 Ağustos 1983 - Sayı: 18132, 5.t. Düstür, c.22 - s.499

208 Değişik madde ve başlığı: 5491 - 26.4.2006 / m.21

belgelere ulaşmak Çevre Kanunu açısından bu anlamda özel olarak düzenlenmiştir.

Çevresel konularla ilgili idarelerden bilgi veya belge edinmek için başvuran yurttaşlar, bir önceki bölümde anlattığımız gibi, idarenin çevreyi bozan veya kirleten faaliyetle ilgili işlem tesis etmesini isteyebilir. Örneğin, yaşadığı alanda kurulu bulunan çimento fabrikasının, termik santralin çevreye zarar verdiğini öğrenmesinin ardından, bu faaliyetle ilgili idarenin bir tedbir alıp almadığını bilgi edinme başvurusuyla sorabilir. Bu konuda idareden, faaliyetin işyeri açma ve çalışma ruhsatının ve çalışma ruhsatına esas izinlerin iptali talep edebilir. İşletme Çevresel etki değerlendirmesine tabiyse, bu konuda ÇED olumlu veya ÇED gerekli değildir izni alıp almadığını öğrenebilir. Öğrendiği bilgi veya belgeye dayalı olarak, bu izinlerin çevrenin bozulmasına veya kirlenmesine neden olan bir uygulamaya yol açtığını ileri sürerek ÇED işlemlerinin iptalini talep edebilir. İdare ve çevre hukuku açısından bu talepleri, herkes ileri sürebilir.

5.2. Avukatlık Kanunu

Bilgi ve belge edinme hakkının kullanılmasıyla ilgili, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 2. maddesinin de özel bir düzenleme içerdiği kabul edilmektedir. Bu maddeye göre, "Avukatlığın amacı; hukuki münasabetlerin düzenlenmesini, her türlü hukuki mesele ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümlenmesini ve hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını her derecede yargı organları, hakemler, resmi ve özel kişi, kurul ve kurumlar nezdinde sağlamaktır.

*(Değişik : 2/5/2001 - 4667/2 md.) Yargı organları, emniyet makamları, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüsleri, özel ve kamuya ait bankalar, noterler, si-gorta şirketleri ve vakıflar avukatlara görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak zorundadır. Kanunlarındaki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu kurumlar avukatın gerek duyduğu bilgi ve belgeleri incelemesine sunmakla yükümlüdür. Bu belgelerden örnek alınması vekaletname ibrazına bağlıdır."*²⁰⁹

Avukatlık Kanunu'ndan doğan bu hakkı sadece avukatlar kullanır. Bunu somut bir örnekle açıklayalım. Bir avukat müvekkilinin iş hukukundan kaynaklanan ücret alacağı-nın tahsili, dava ve icra takipleri yapılması için gerekli yasal yollara başvurmak amacıyla, müvekkilinin son çalışmış olduğu işyerinin isim ve adresinin bildirilmesi istemiyle Af-yonkarahisar Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü Kocatepe Sosyal Güvenlik Merkezi'ne baş-vuruda bulunur. İlgili idare, istenilen bilgiyi, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında "ticari sır" olarak görür ve istemi reddeder. Avukat istemin reddine ilişkin işlemi iptali istemiyle müvekkili adına dava açar. Görülen davada mahkeme, "Dava konusu işlemin gerekçesi, istenilen bilginin ticari sır olduğudur. Oysa, istenilen bilgilerin ne ticari sırla ne de ekonomik değerlere haksız müdahale ile ilgisi vardır. Bu nedenle, söz konusu iddia yerinde görülmemiştir. Bu durumda, amacı; hukuki münasabetlerin düzenlenmesini, her türlü huku-

209 1136 sayılı **Avukatlık Kanunu**, Kabul Tarihi: 19.3.1969, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 07.04.1969, Sayısı: 13168, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 8 Sayfa : 1694

ki mesele ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümlenmesini ve hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını her derecede yargı organları, hakemler, resmi ve özel kişi, kurul ve kurumlar nezdinde sağlamak olarak belirtilen avukatlığın/avukatların, bu amaçla hukuki bilgi ve tecrübelerini adalet hizmetine ve kişilerin yararlanmasına tahsis ederken, gerek duydukları bilgi ve belgelerin, ilgili kurumlar tarafından incelemelerine sunmakla yükümlü olduğundan, vekâletnamesini sunmak suretiyle ihtiyaç duyduğu hususunda tereddüt bulunmayan belgenin (müvekkilinin çalıştığı iş yerinin açık kimlik bilgileri ve adresi) davalı idarece verilmesi gerekirken, bu yöndeki talebinin reddine ilişkin işlemde hukuka uygunluk bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle; dava konusu işlemin iptaline”²¹⁰ karar verilmiştir.

Avukatların, müvekkillerinden elde ettiği bilgi veya belgelerle ilgili sır saklama yükümlülüğü bulunmaktadır. Avukatların sır saklama yükümlülüğünün özel bir düzenlemesi ise Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesindeki bilgi veya belgelere ilişkindir. Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ve özel bütçeli idareler tarafından ulusal ve uluslararası yargı mercileri ile tahkim davalarında, hizmet satın alınması, hizmet satın alınacak serbest avukatların nitelikleri, görevleri, sorumlulukları, mali hakları ile takip ve denetimine ilişkin usul ve esasları belirleyen “Serbest Avukatlardan Hizmet Satın Alınmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”in Yasaklar başlıklı 14. maddesinin c bendine göre, “c) Sözleşme konusu işin ifası sırasında ve sonrasında; bu iş nedeniyle edinmiş olduğu idareye ait bilgilerden 09.10.2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Dördüncü Bölümünde düzenlenen nitelikteki bilgiler ile Avukatlık Kanununun 36 ncı maddesinde düzenlenen nitelikteki bilgileri açıklamak” yasaktır.²¹¹

5.3. Türkiye İstatistik Kanunu

Resmî istatistiklerin üretimine ve organizasyonuna ilişkin temel ilkeleri ve standartları belirlemek; ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda veri ve bilgilerin derlenmesini, değerlendirilmesini, gerekli istatistiklerin üretilmesini, yayımlanmasını, dağıtımını ve Resmî İstatistik Programında yer alan istatistik sürecine dâhil kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak üzere, Türkiye İstatistik Kurumunun kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin esaslar, 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu²¹² ile düzenlenmiştir.

Bu kanun kapsamında, yapılan sayım veya örnekleme çalışmalarına konu olan, hakkında veri toplanacak gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, istatistiki birim olarak tanımlanmıştır. Kanun’un 15. maddesinde de “İstatistiki Birimlerin Hakları” düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “Resmî istatistiklerin üretimi için veri veya bilgi talep edilen istatistiki birimler, sayımın veya araştırmanın amacı, kapsamı, istatistiki verinin

210 Afyonkarahisar İdare Mahkemesi, 2012/190 E, 2012/945 K. Sayılı Kararı

211 Serbest Avukatlardan Hizmet Satın Alınmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Bakanlar Kurulu Karar Numarası ve Tarihi: 2012/4096 - 24.12.2012, Dayandığı Kanun Numarası ve Tarihi: KHK/659 - 26.09.2011, Resmi Gazete ile Neşir ve İlanı: 17.01.2013 - Sayı: 28531

212 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu, Kabul Tarihi: 10.11.2005, Resmi Gazete ile Neşir ve İlanı: 18.11.2005 - Sayı: 25997

gizliliğinin sağlanması için alınan önlemler ve hakları ile ilgili konularda 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde, bilgi edinme, kendilerine ait gizli verinin izinsiz açıklanması durumunda da maddi ve manevi her türlü zararının tazmin edilmesini isteme hakkına sahiptir. Kendilerine ait gizli verilerin açıklanması nedeniyle açılan davalarda Başkanlık veya diğer kurum ve kuruluşlar aleyhine tazminata hükmedilmesi durumunda, bu hususta kusuru olan memur ve diğer görevlilere genel hükümlere göre rücu edilir.” Bu anlamıyla, devlet tarafından yürütülen genel sağlık, güvenlik, vergi hizmetleri gibi konularda yapılan istatistik çalışmalarına konu olanlar, bu çalışmanın amacını, kapsamını, verilerin gizli tutulması için alınan önlemleri ve haklarını bilgi edinme hakkı çerçevesinde talep edebilir. İstatistiki bir çalışma için verilerini paylaşan gerçek veya tüzel kişiler bu veriler izinsiz kullanıldığında ya da açıklandığında her türlü zararını, istatistiki faaliyeti yürüten idareye karşı ileri sürebilirler.

ÖZEL HUKUK KİŞİLERİNE KARŞI BİLGİ EDİNME HAKKININ KULLANILMASI

6

6.1. Tüketici Hakları Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı

Endüstriyel toplumsal ilişkilerin karmaşıklaşması, pazar ekonomisinde rekabet ilişkilerinin gelişmesi, firmaların ürettiği mal ve hizmetlerle ilgili bilgilenme ihtiyacını daha fazla arttırmıştır. Bu nedenle 1970’li yıllardan sonra tüketici hareketleri ve tüketici örgütlenmeleri, şirketler karşısında, mal ve hizmet tüketenlerin korunmasına yönelik koruma tedbirleri geliştirmeye başlamıştır. Evrensel düzeyde koruma altına alınan tüketici haklarından birisi de tüketicilerin bilgi edinme hakkıdır.²¹³

Evrensel düzeyde koruma altına alınmış tüketicinin bilgi edinme hakkı kapsamında, tüketicinin temel ihtiyaçlarına yönelik mal ve hizmet satın alırken, “satın alacağı mal ve hizmetin ne olduğunu, ne işe yaradığını, ne kadar dayanacağını herhangi bir aldatmaya fırsat verilmeksizin açık bir şekilde bilmesi gerekir.”²¹⁴ Tüketicilerin mal veya hizmeti satın almadan önce aydınlatılması, tüketicinin kendi tercihlerine en uygun seçim yapmasına olanak tanıyacaktır. Bu nedenle de, mal ve hizmetlerin kapsamını bilmesi gerektiği gibi, bu mal ve hizmetlerin ücretinin, niteliğinin, dayanıklılık düzeyinin, kullanılan malzemenin içeriğini ve kullanılma zarfında ürün veya hizmetle ilgili teknik desteğin kapsamını da bilmesi zorunludur.

Mal ve hizmet satın alındıktan sonra, malın ve hizmetin belirtilen nitelikleri barındırmadığının ortaya çıkması halinde, bu duruma karşı, tüketicinin başvuru yolları

213 Uluslararası Tüketici Birlikleri Örgütü tarafından ilan ve 04.09.1985 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı ile de kabul edilen evrensel nitelikli sekiz tüketici hakkından birisi “bilgi edinme hakkı”dır. Tüketicilerin evrensel hakları olarak şu haklar gösterilmektedir: Temel İhtiyaçların Karşılanması Hakkı, Güvenlik Ve Güven Duyma Hakkı, Bilgi Edinme Hakkı, Seçme Hakkı, Sesini Duyurma (Katılım) Hakkı, Tazminat İsteme Hakkı, Eğitilme Hakkı, Sağlıklı Bir Çevreye Sahip Olma Hakkı. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız, Aydın Zevkiler, Murat Aydoğdu, **Tüketicinin Korunması Hukuku, Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun**, Seçkin Yayıncılık,3. Baskı, Ankara, 2013

214 Hacettepe Üniversitesi TÜPADEM, **Evrensel Tüketici Hakları**, <http://www.tupadem.hacettepe.edu.tr/evrenseltuketicihaklari.php>

ve bu başvuru biçimi de bu hak kapsamında, güvence altına alınmıştır.

Şirketlerin ürün geliştirmek için yaptıkları araştırmalar, bu araştırmaların sonuçları ve ürün güvenliği sırasında çevre ve iş güvenliği kriterlerine uyup uymadığı konusunda da tüketicilerin bilgilendirilmesi gerekir. Şirketlerin piyasaya sunduğu ürünler, bir yaşam biçimine tekabül edecek biçimde tasarlanmaktadır. Bu nedenle, ürünlerin kişilerin ahlaki, etik ve moral değerleriyle ne kadar uyumlu olup olmadığı konusunda da tüketicilerin aydınlatılması gerekir.

Tüketici örgütleri veya devlet, tüketicilerin bilgi edinme hakkını korumak için, piyasadaki ürünlerin çevre ve insan sağlığına güvenliğini test edebilir. Bu ürünlerle ilgili kamuoyuna açıklamalarda bulunabilir. Bu hakka dayanarak tüketiciler de giyim, gıda, konut gibi ürünlerin dayanıklılık, sağlık, güvenlik, çevre ve iş güvenliği kriterlerine uyup uymadığı konusunda ürün ve hizmet üreten firmalardan açıklama yapmasını isteyebilir, insan ve çevre sağlığına olumsuz etkisi olan ürünlerin kullanılmaması için kampanyalar yürütebilir. Türkiye’de özellikle tüketici örgütlerinin sıklıkla GDO (Genetiği Değiştirilmiş Organizma) içerdiğinden şüphe edilen ürünlerle ilgili kampanya yürüttükleri, bu ürünlerle ilgili boykot eylemleri yaptıkları ve tüketicilerin eğitilmesine yönelik çalıştıkları görülmektedir. Bu kampanyalarla, bir yandan devletin tüketici sağlığını koruması için tedbir alması talep edilirken, diğer yandan da piyasaya sunulan mal ve hizmetlerin insan ve çevre sağlığına uyumlu olması için üreticiler yönlendirilir. Devletin de son yıllarda, insan sağlığına aykırı üretim yapan firmalarla ilgili denetim sonuçlarını kamuoyuyla paylaştığı, bu firmalarla ilgili yaptırım uyguladığı ve bu firmaları teşhir ettiği bilinmektedir.

Tüketici bilinci ve haklarının gelişmesi ve uluslararası piyasa toplumuna uyum süreci sonucunda 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hazırlanmış ve 1995 yılında yürürlüğe konmuştu²¹⁵. “Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, tüketicinin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları, yaşlıları, çocukları ve engellileri istismar edici nitelikte mal ve hizmet sunumu yapılamaması” bu kanunla yasaklanmıştır. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesinin ardından geçen süre içinde, Türkiye’de mal ve hizmet ilişkileri gelişmiş, tüketici bilinci ve örgütleri kurumsallaşmaya başlamıştır. Bu nedenle, tüketicilerin haklarını, bu haklara ilişkin güvence sistemlerini etkin olarak düzenlemek, tüketicilerin haklarını korumak için yeni bir kanun çalışmasına başlanmış ve 7.11.2013 tarihinde 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yayımlanmış, ²¹⁶ bu Kanun’un 18.05.2014 tarihinde yürürlüğe ²¹⁷ girmesi kabul edilmiştir.

215 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 23/2/1995, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 08.03.1995 Sayı: 22221, Yayımlandığı Düstur: Tertip : 5 Cilt : 34

216 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 7/11/2013, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 28.11.2013, Sayı: 28835, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 54

217 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra yürürlüğe gireceği kabul edilmiştir. Buna göre, 28.11.2013 tarihinde yayımlanan 6502 sayılı Kanun, 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un amaç maddesine göre de, "Bu Kanunun amacı; kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı, tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir."

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Evrensel Tüketici Hakları bir arada düşünüldüğünde, tüketicilerin bilgi edinme haklarının kapsamını ortaya koyabiliriz.

Tüketiciler, mal ve hizmetlerin satın alınması öncesi ve sonrasında satın alınan mal ve hizmetle ilgili bilgilendirilmek zorundadır. Bu bilgilendirme, mal ve hizmetin ayrıntılı içeriği, kullanılan malzeme, vasfı, dayanıklılığı, niteliği, niceliği, ücreti, hizmet ve mal kalitesinin hangi hukuki kriterlerle sağlandığı, üretimle ilgili bilgiler, çevre sağlığı koşullarına uyup uymadığı bilgilerini kapsar. Türkiye'de özellikle konut sektörünün gelişmesiyle birlikte, her gün verilen reklam, ilan, tanıtım yoluyla pazarlanan konutlarla ilgili, büyük inşaat firmaları maket üzerinden gösterdikleri konutlara kredi güvencesi vererek ürün pazarlamaktadır. Bu durumlarda, yapılan konut finansman sözleşmeleri için de bu kriterlere özellikle dikkat edilmelidir.

Bu mal ve hizmetin kullanılması safhasında sağlanacak teknik destek, bu mal ve hizmetin kullanılma biçimi de tüketicinin bilgisine sunulmak zorundadır. Bunlarla birlikte tüketicinin, güçlü durumda olan mal ve hizmet üreticileri tarafından aldatılması, satıcının yükümlülüklerini yerine getirmemesi, tüketicinin makul sebeplerle beklentisinin karşılanmaması, bu ürünlerden kaynaklı zarara uğranılması durumlarıyla ilgili de kanun kapsamında güvence sistemleri oluşturulmuştur.

6.2. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakkı Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı

Anayasa'nın 49. Maddesine göre, "çalışma, herkesin hakkı"dır. Çalışma Hakkı, anayasal düzeyde ve uluslararası sözleşmeler düzeyinde sadece, iş bulma hakkı ve işte çalışma hakkı demek değildir. "Çalışma hakkı, nasıl olursa olsun bir işe sahip olmakla sınırlı değildir. Çalışma ortam ve koşulları bu hakkı tamamlar: iş güvenliği hakkı, işyerlerinin çalışma ve sağlık koşullarına uygun olmasını isteme hakkı, çalışma sürelerinin uygun ölçülerde tutulmasını isteme hakkı."²¹⁸ gibi haklar bu kapsamda görülmelidir. Anayasa'nın 49. maddesinin 2. fıkrasına göre, "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak" için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Yine Anayasa'nın 50. Maddesine göre de, "Kimse, yaşına,

218 İbrahim Ö. Kabaoğlu, *Anayasa'da Sosyal Haklar: Alanı ve Sınırları*, İbrahim Ö. Kabaoğlu, (ed) Anayasal Sosyal Haklar (Avrupa Sosyal Şartı, Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye) içinde, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 18

cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.” Anayasa’nın 17. maddesinde, “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. (...) kimse, insan haysiyetiy-le bağdaşmayan bir (...) muameleye tâbi tutulamaz” denilmektedir.

Anayasa’nın 56. maddesinin 2. fıkrasına göre de, “Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak” zorundadır.

Anayasa’nın 2. maddesinde devletin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiş, 60. maddede de “herkesin sosyal güvenlik hakkı olduğu” kabul edilmiştir. Devlet, bu hakkın kullanılabilmesi için gerekli teşkilatı kurmak ve önlemler almak zorundadır. Anayasa’da bulunan bu düzenlemeler bir arada düşünüldüğünde, yaşama hakkının tesis edilmesi açısından çalışma ve sosyal güvenlik hakkı temel bir haktır. Buna karşın, Anayasa’nın sosyal ve ekonomik haklar bölümünde tanımlanan çalışma ve sosyal güvenlik hakkının korunmasıyla ilgili 65. maddesi uyarınca devlet, “Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.”

Bu anlamda da çalışma ve sosyal güvenlik hakkının yaşama hakkıyla bağlantısı gözetildiğinde, bu hakkın korunması için devlete yüklenen ödevler dışında, işverenlere de sorumluklar düşmektedir. Devlet bir kolluk gücü olarak, kamu düzenini tesis eden bir yapı olabileceği gibi bir işveren de olabilmektedir. İşveren kimliğiyle devletin çalışanlarına karşı yükümlülüklerini, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceği kabul edilemez. Çünkü, işveren sıfatıyla devlet, çalışanların öncelikli olarak yaşama hakkını korumak zorundadır.

Bu bağlamda çalışanların iş sağlığı ve güvenliği haklarının temel bir hak olarak bilgi edinme hakkıyla ilişkisini değerlendirmek gerekecektir. Kamu ve özel sektöre ait bütün işyerlerinde çalışanların, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülükleri 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nda²¹⁹ düzenlenmiştir.²²⁰ 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun²²¹ 4. maddesinde “İş-

219 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, Kabul Tarihi: 20.06.2012, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 30.06.2012, Sayı: 28339, Yayımlandığı Düstur: Tertip : 5 Cilt : 52

220 Kanun’un 2. maddesinin 2. fıkrasına göre, “Ancak aşağıda belirtilen faaliyetler ve kişiler hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz:

- Fabrika, bakım merkezi, dikimevi ve benzeri işyerlerindeki hariç Türk Silahlı Kuvvetleri, genel kolluk kuvvetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının faaliyetleri.
- Afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetleri.
- Ev hizmetleri.
- Çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlar.
- Hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan işyuru, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetleri”

221 Kanun’un Yürürlüğe girişini düzenleyen 38. Maddesine göre,
“ (1) Bu Kanunun;

a) (Değişik: 12/7/2013-6495/56 md.) 6 ve 7 nci maddeleri;

1) 4857 sayılı İş Kanununun mülga 81 inci maddesi kapsamında çalışanlar hariç kamu kurumları ile 50’den az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için 1/7/2016 tarihinde,

verenin genel yükümlülüğü” tanımlanmıştır. Buna göre, “İşveren, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olup bu çerçevede;

a) Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar.

b) İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar.

c) Risk değerlendirmesi yapar veya yaptırır.

ç) Çalışana görev verirken, çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne alır.

d) Yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri alır.

(2) İşyeri dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan hizmet alınması, işverenin sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.

(3) Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği alanındaki yükümlülükleri, işverenin sorumluluklarını etkilemez.

(4) İşveren, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin maliyetini çalışanlara yansıtamaz.”

Çalışanların görüşlerinin alınması ve katılımlarının sağlanması başlıklı 18. Maddeye göre, çalışanların bilgilendirilmesi gerekmektedir. Çalışanların, iş koşullarının iyileştirilmesi, işin örgütlenmesine katılımı ve iş güvenliği süreçlerinden haberdar olması, işverenin genel yükümlükleri doğrultusunda, Kanun’un 16. Maddesi’nde düzenlenmiştir. Bu madde, çalışanların bilgilendirilmesi başlığı taşımaktadır. Bu düzenlemeye göre,

“(1) İşyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve sürdürülebilmesi amacıyla işveren, çalışanları ve çalışan temsilcilerini işyerinin özelliklerini de dikkate alarak aşağıdaki konularda bilgilendirir:

a) İşyerinde karşılaşılabilecek sağlık ve güvenlik riskleri, koruyucu ve önleyici tedbirler.

b) Kendileri ile ilgili yasal hak ve sorumluluklar.

c) İlk yardım, olağan dışı durumlar, afetler ve yangınla mücadele ve tahliye işleri konusunda görevlendirilen kişiler.

(2) İşveren;

a) 12. maddede belirtilen²²² ciddi ve yakın tehlikeye maruz kalan veya kalma

2) 50’den az çalışanı olan tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için 1/1/2014 tarihinde,

3) Diğer işyerleri için yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra,

b) 9, 31, 33, 34, 35, 36 ve 38 inci maddeleri ile geçici 4, geçici 5, geçici 6, geçici 7 ve geçici 8 inci maddeleri yayımı tarihinde,

c) Diğer maddeleri yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra yürürlüğe girer.”

222 Kanun’un “Tahliye” başlıklı 12. Maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: “MADDE 12 – (1) Ciddi, yakın ve önlenemeyen tehlikenin meydana gelmesi durumunda işveren;

a) Çalışanların işi bırakarak derhal çalışma yerlerinden ayrıлып güvenli bir yere gidebilmeleri için, önceden gerekli düzenlemele-

riski olan bütün çalışanları, tehlikeler ile bunlardan doğan risklere karşı alınmış ve alınacak tedbirler hakkında derhal bilgilendirir.

b) Başka işyerlerinden çalışmak üzere kendi işyerine gelen çalışanların birinci fıkrada belirtilen bilgileri almalarını sağlamak üzere, söz konusu çalışanların işverenlerine gerekli bilgileri verir.

c) Risk değerlendirmesi, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili koruyucu ve önleyici tedbirler, ölçüm, analiz, teknik kontrol, kayıtlar, raporlar ve teftiştan elde edilen bilgilere, destek elemanları ile çalışan temsilcilerinin ulaşmasını sağlar.”

Çalışanların işin örgütlenmesine katılması, iş güvenliklerinin sağlanması kapsamında işverenin çalışanları bilgilendirmesi bir zorunluluktur. Bu zorunluluk özellikle, işin niteliğine göre ortaya çıkan ciddi ve yakın tehlikeyle karşı karşıya kalınan hallerde büyük önem taşımaktadır. İş hayatının getirdiği riskler ve tehlikeler karşısında, çalışanların yaşama, çalışma ve iş güvenliği haklarının işveren tarafından korunması için çalışanların bilgilendirilmesi gerekir. Ciddi ve yakın tehlikeyle karşı karşıya kalan ve bu konuda bilgilendirilmeyen çalışanlar, tehlikenin tespit edilmesini, gerekli tedbirlerin alınmasını, Kanun’un 13. maddesine göre talep edebilir. Talebin kabul edilmesi halinde, çalışanlar çalışmaktan kaçınabilir.

İş sözleşmesiyle çalışanlar, talep etmelerine rağmen gerekli tedbirlerin alınmadığı durumlarda, tabi oldukları kanun hükümlerine göre iş sözleşmelerini feshedebilir. Toplu sözleşme veya toplu iş sözleşmesi ile çalışan kamu personeli, bu maddeye göre çalışmadığı dönemde fiilen çalışmış sayılır.

Çalışanların 16. maddedeki bilgilendirilme hakkını ihlal eden işveren, bilgilendirilmeyen her bir çalışan için bin Türk Lirası idari para cezası uygulanacaktır.

Bu doğrultuda söylemek gerekir ki, Kanun’a tabi bir işyerinde işveren, iş güvenliği, sağlığı ve çalışma koşullarıyla ilgili her türlü bilgiyi çalışanlarına yazılı veya sözlü olarak vermek zorundadır. Bu zorunluluğa aykırılığın hukuki ve cezai sonuçları vardır.

6.3. Hasta Hakları Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı

Hasta hakları, sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı bulunan fertlerin, sırf insan olmaları sebebiyle sahip buldukları ve T.C. Anayasası, milletlerarası antlaşmalar, kanunlar ve diğer mevzuat ile teminat altına alınmış bulunan haklarını ifade eder.²²³ 1998 yılında yürürlüğe giren Hasta Hakları Yönetmeliği doğrultusunda, sağlık hizmet-

ri yapar ve çalışanlara gerekli talimatları verir.

b) Durumun devam etmesi hâlinde, zorunluluk olmadıkça, gerekli donanımına sahip ve özel olarak görevlendirilenler dışındaki çalışanlardan işlerine devam etmelerini isteyemez.

(2) İşveren, çalışanların kendileri veya diğer kişilerin güvenliği için ciddi ve yakın bir tehlike ile karşılaştıkları ve amirine hemen haber veremedikleri durumlarda; istenmeyen sonuçların önlenmesi için, bilgileri ve mevcut teknik donanımları çerçevesinde müdahale edebilmelerine imkân sağlar. Böyle bir durumda çalışanlar, ihmal veya dikkatsiz davranışları olmadıkça yaptıkları müdahaleden dolayı sorumlu tutulamaz.

223 Hasta Hakları Yönetmeliği, Resmî Gazete Tarihi: 01.08.1998 Resmî Gazete Sayısı: 23420

lerinden yararlanan kişilerin genel olarak hakları tanımlanmıştır. Bu yönetmelikte 2014 yılında kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır.²²⁴ Yapılan bu değişiklik sonrasında, yönetmelik kapsamında “bilgilendirme” kavramı tanımlanmıştır. Yönetmeliğin tanımlar başlıklı 4. maddesine göre “bilgilendirme: yapılması planlanan her türlü tıbbi müdahale öncesinde müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık meslek mensubu tarafından kişiye gerekli bilginin verilmesini” ifade etmektedir. Bu tanımlamaya göre, bilgilendirme sorumluluğunun tıbbi müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık mensubuna daraltıldığı izlenimi yaratmaktadır. Oysa bu yönetmeliğe göre hastaların, bilgilendirilme hakları ve bilgi isteme hakları ayrı ayrı düzenlenmiştir. Tıbbi müdahaleyle ilgili sağlık mensubunun, hastayı bilgilendirme zorunluluğu, bu anlamıyla aktif bir ödevi vardır. Oysa sağlık hizmetlerinden yararlanan hastanın, bilgi isteme hakkı kapsamında ilgili sağlık kuruluşunun aktif bir ödevi yoktur. Hasta bilgi isteme hakkını kullanırsa, ilgili sağlık kuruluşunun bilgi verme yükümlülüğü doğmaktadır.

Bu haklar²²⁵, sadece kamu kurumu niteliğindeki hastanelerde değil, özel hastanelerde de geçerlidir. Bu yönetmelik kapsamında, özel-kamu hastanelerinde veya sağlık kuruluşlarında, sağlık hizmetlerinden yararlananların hasta haklarının ihlali halinde, ilgili özel sağlık kuruluşlarının ve personelinin sorumluluğu da düzenlenmiştir.

Bu yönetmelik doğrultusunda, hastaların, bilgi isteme ve bilgilendirilme gibi iki tür bilgi edinme hakkı olduğunu söylemek mümkündür.

6.3.1. Hastaların Bilgi İsteme Hakkı

Hastaların bilgi isteme hakkı, genel olarak sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkıyla ilişkili olarak düzenlenmiştir.

“Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Hakkı” yönetmeliğin 2. bölümünün üst başlığıdır. Bu başlık altında, “bilgi isteme hakkı” yönetmeliğin 7. maddesinde düzenlenmiştir. Bu bölüm altında düzenlenen, “Bilgi İsteme Hakkı”, Yönetmeliğin 6. maddesinde düzenlenen hastanın, sağlık hizmetlerinden adalet ve hakkaniyete uygun olarak faydalanabilme; 8. maddesinde düzenlenen, hastanın sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme; 9. maddesinde düzenlenen, hastanın sağlık kuruluşunun personelinin tanıma, seçme ve değiştirme, 10. maddesinde düzenlenen, öncelik sırasının belirlenmesini isteme, 11. maddesinde düzenlenen tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi ve bakım talep etme, 12. maddesinde düzenlenen, tıbbi gereklilikler dışında bedensel bütünlüğüne müdahale yapılmamasını isteme ve 14. maddesinde düzenlenen tıbbi özen gösterilmesini isteme hakkıyla bir bütün oluşturan bir haktır. Bu hak kapsamında hastanın ötenazi isteme hakkı bulunmamaktadır. Yönetmeliğin 13. maddesine göre, “Tıbbi gereklerden bahisle veya her ne suretle olursa olsun, hayat hakkından vazgeçilemez. Kendisinin veya bir başkasının talebi olsa dahil, kimsenin

224 Hasta Hakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 08.05.2014 Resmi Gazete Sayısı: 28994

225 Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 2012/2606 E., 2013/1271 K. sayılı 10.04.2013 tarihli kararı hasta hakları ve sağlık hakkı açısından oldukça önemlidir.

hayatına son verilemez.”

Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 7. maddesinde düzenlenen “bilgi isteme hakkı”na göre, “hasta, sağlık hizmetlerinden nasıl faydalanabileceği konusunda bilgi isteyebilir. Bu hak, hangi sağlık kuruluşundan hangi şartlara göre faydalanılabileceğini, sağlık kurum ve kuruluşları tarafından verilen her türlü hizmet ve imkanın neler olduğunu ve müracaat edilen kuruluşta verilen sağlık hizmetlerinden faydalanma usulüne öğrenme haklarını da kapsar.

Bütün sağlık kurum ve kuruluşları, hastayı birinci fıkra uyarınca bilgilendirmek için yeterli teknik donanımına haiz birimi oluşturmak; bu birimde, hastaya kesin ve yeterli bilgi verebilecek nitelik ve ehliyete sahip personeli daimi olarak istihdam etmek ve hastanın ihtiyacı olan birimlere kolayca ulaşabilmesini temin etmek üzere, kuruluşun uygun yerlerinde bilgilendirici tabela, broşür ve işaretler bulundurmak gibi tedbirleri almak zorundadırlar.”

Bilgi isteme hakkının ilişkili olduğu bir hak da hastanın “Kayıtları İnceleme” hakkıdır. Yönetmeliğin 16. maddesine göre, “Hasta, sağlık durumu ile ilgili bilgiler bulunan dosyayı ve kayıtları, doğrudan veya vekili veya kanuni temsilcisi vasıtası ile inceleyebilir ve bir suretini alabilir. Bu kayıtlar, sadece hastanın tedavisi ile doğrudan ilgili olanlar tarafından görülebilir.”

Kayıtlarını inceleyen hastalar, “Kayıtların Düzeltilmesini İsteme” hakkına da sahiptir. “Hasta; sağlık kurum ve kuruluşları nezdinde bulunan kayıtlarında eksik, belirsiz ve hatalı tıbbi ve şahsi bilgilerin tamamlanmasını, açıklanmasını, düzeltilmesini ve nihai sağlık durumu ve şahsi durumuna uygun hale getirilmesini isteyebilir. Bu hak, hastanın sağlık durumu ile ilgili raporlara itiraz ve aynı veya başka kurum ve kuruluşlarda sağlık durumu hakkında yeni rapor düzenlenmesini isteme haklarını da kapsar.”

6.3.2. Hastaların Bilgi Alma Hakkı

Hastaların bilgi edinme hakkının kapsamında “bilgi isteme hakkı” ile beraber “bilgilendirilme hakkı” bulunmaktadır. Hasta, sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkına da sahiptir. Bu hakkın yerine getirilmesinde, sağlık hizmetini veren doktorun aktif sorumluluğu vardır. Hasta, bilgilendirilme hakkının kullanılmasını talep etmese bile sağlık hizmetini tesis eden doktor, hastayı hastalığıyla ilgili bilgilendirmek zorundadır.

Yönetmeliğin 3. Bölümünün üst başlığı “Sağlık Durumu ile İlgili Bilgi Alma Hakkı”dır. Bu başlığın altında 15. madde de, “Bilgilendirilmenin Kapsamı” düzenlenmiştir. Bilgilendirme yapacak doktor, “Hastaya; a) Hastalığın muhtemel sebepleri ve nasıl seyredeceği, b) Tıbbi müdahalenin kim tarafından nerede, ne şekilde ve nasıl yapılacağı ile tahmini süresi, c) Diğer tanı ve tedavi seçenekleri ve bu seçeneklerin getireceği fayda ve riskler ile hastanın sağlığı üzerindeki muhtemel etkileri, ç) Muhtemel komplikasyonları,

d) Reddetme durumunda ortaya çıkabilecek muhtemel fayda ve riskleri, e) Kullanılacak ilaçların önemli özellikleri, f) Sağlığı için kritik olan yaşam tarzı önerileri, g) Gerektiğinde aynı konuda tıbbi yardıma nasıl ulaşabileceği, hususlarında bilgi verir.”

Yönetmeliğin 18. Maddesinde bilgilendirilmenin usulü düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “Bilgi, mümkün olduğunca sade şekilde, tereddüt ve şüpheye yer verilmenden, hastanın sosyal ve kültürel düzeyine uygun olarak anlayabileceği şekilde verilir.

Hasta, tıbbi müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık meslek mensubu tarafından tıbbi müdahale konusunda sözlü olarak bilgilendirilir. Bilgilendirme ve tıbbi müdahaleyi yapacak sağlık meslek mensubunun farklı olması zorunlu kılan durumlarda, bu duruma ilişkin hastaya açıklama yapılmak suretiyle bilgilendirme yeterliliğine sahip başka bir sağlık meslek mensubu tarafından bilgilendirme yapılabilir.

Hastanın kendisinin bilgilendirilmesi esastır. Hastanın kendisi yerine bir başkasının bilgilendirilmesini talep etmesi halinde, bu talep kişinin imzası ile yazılı olarak kayıt altına alınmak kaydıyla sadece bilgilendirilmesi istenilen kişilere bilgi verilir.

Hasta, aynı şikayeti ile ilgili olarak bir başka hekimden de sağlık durumu hakkında ikinci bir görüş almayı talep edebilir.

Acil durumlar dışında, bilgilendirme hastaya makul süre tanınarak yapılır.

Bilgilendirme uygun ortamda ve hastanın mahremiyeti korunarak yapılır.

Hastanın talebi halinde yapılacak işlemin bedeline ilişkin bilgiler sağlık hizmet sunucusunun ilgili birimleri tarafından verilir.”

6.3.2.1. Bilgi Verilmesi Uygun Olmayan ve Tedbir Alınması Gereken Haller

Hastaların bilgi alma hakkının istisnası Yönetmeliğin 19. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “Hastanın manevi yapısı üzerinde fena tesir yapmak suretiyle hastalığın artması ihtimalinin bulunması ve hastalığın seyrinin ve sonucunun vahim görülmesi hallerinde, teşhisin saklanması caizdir.”

Hastaya veya yakınlarına, hastanın sağlık durumu hakkında bilgi verilip verilmemesi, bu şartlar altında doktorun takdirine bağlıdır.

Tedavisi olmayan bir teşhis konulmuşsa, doktor tarafında bu durum hastaya hissettirebilir veya bildirilebilir.

6.3.2.2. Bilgi Verilmesini Yasaklama

Hastanın bilgilendirilmesini yasaklama hakkı vardır. Ancak bu hak, “sağlık durumunun” nasıl olduğuyla sınırlıdır. Yönetmeliğin 20. Maddesine göre, hasta, “sağlık durumu hakkında kendisinin, yakınlarının ya da hiç kimsenin bilgilendirilmemesini talep edebilir. Bu durumda kişinin kararı yazılı olarak alınır. Hasta, bilgi verilmemesi talebini istediği zaman değiştirebilir ve bilgi verilmesini talep edebilir.”

6.3.3. Hastaların Bilgi Edinme Hakkının İhlali ve Sonuçları

Hastanın ve hasta ile ilgili bulunanların, hasta haklarının ihlali halinde, mevzuat

çerçevesinde her türlü müracaat, şikâyet ve dava hakları vardır. Yönetmeliğin 42. Maddesindeki bu düzenlemeye, Mayıs 2014 tarihinde 42/A maddesi eklenmiştir. Müracaat, şikâyet ve dava hakkını kullanacak hastanın uyması gereken kurallar bu maddede düzenlenmiştir. Buna göre,

“Hasta sağlık hizmeti alırken aşağıdaki kurallara uyar:

a) Başvurduğu sağlık kurum ve kuruluşunun kural ve uygulamalarına uygun davranır ve katılımcı bir yaklaşımla teşhis ve tedavi ekibinin bir parçası olduğu bilinciyle hareket eder.

b) Yakınmalarını, daha önce geçirdiği hastalıkları, gördüğü tedavileri ve tıbbi müdahaleleri, eğer varsa halen kullandığı ilaçları ve sağlığıyla ilgili bilgileri mümkün olduğunca eksiksiz ve doğru olarak verir.

c) Hekim tarafından belirlenen sürelerde kontrole gelmeli ve tedavisinin gidişatı hakkında geri bildirimlerde bulunur.

ç) Randevu tarih ve saatine uyar ve değişiklikleri ilgili yere bildirir.

d) İlgili mevzuata göre öncelik tanınan hastalar ile diğer hastaların ve personelin haklarına saygı gösterir.

e) Personele sözlü ve fiziki saldırıya yönelik davranışlarda bulunmaz.

f) Haklarının ihlal edildiğini düşündüğünde veya sorun yaşadığında hasta iletişim birimine başvurur.”

Bu maddeyle birlikte, hastanın hastaneye girişinden çıkışına kadar bu kurallara uymasına rağmen, ilgili sağlık kuruluşu veya hastanede hastanın bilgi edinme hakkı ihlal edilmişse personel ve sağlık kurumunun sorumluluğuna gidilebilir.

Yönetmeliğin “Sağlık Kurum ve Kuruluşlarının Sorumluluğu” başlıklı 43. maddesine göre, hasta haklarının ihlali halinde, personeli istihdam eden kurum ve kuruluş aleyhine maddi veya manevi veyahut hem maddi ve hem de manevi tazminat davası açılabilir. Yönetmeliğin, “Kamu Görevlisi Olmayan Personelin Sorumluluğu” başlıklı 47. maddesine göre, “Hasta haklarının devlet memuru veya diğer kamu görevlisi olmayan personel tarafından herhangi bir şekilde ihlali halinde uygulanacak müeyyideler aşağıda gösterilmiştir:

a) Kamu görevlisi olmayan personel; hakları ihlal edilen hastanın doğrudan vaki olacak şikayeti üzerine veya bu fiillerin başka şekilde tespiti halinde Bakanlık veya başka kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan bildirim üzerine, bunların özel kanunlara göre kurulmuş olan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları haysiyet divanlarınca disiplin cezaları ile cezalandırılabilir.

b) Kamu görevlisi olmayan personelin hasta haklarını ihlallerinden doğan hukuki sorumlulukları, genel hükümlere göre doğrudan doğruya kendilerine veya bunları çalıştıran kurum ve kuruluşlara karşı veya hem kendilerine ve hem de çalıştıranlara karşı birlikte dava açılarak ileri sürülebilir.

c) Kamu görevlisi olmayan personel hakkında, ceza hukukuna göre suç teşkil

eden fiilleri sebebiyle cezai müeyyideler tatbik edilmesi, genel hükümlere göre doğrudan doğruya cumhuriyet savcılıklarına yapılacak ihbar veya şikâyet yoluyla gerçekleştirilebilir.”

SONSÖZ: EDİNİLEN BİLGİ VE BELGELERİN KULLANILMASI

7

Bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılması, hak ve özgürlüklerin bütünlüklü olarak korunmasının araçlarından biridir. Yurttaşlar ve yurttaş toplulukları, kendileriyle veya faaliyet yürüttükleri çalışmalarla ilgili, idarenin doğru, açık, hızlı, etkin biçimde bilgilendirmesini bekler. Bu beklenti, yurttaşların başta yaşama ve güvenlik haklarıyla yakından ilgilidir. Diğer yandan ise, yurttaşların düşünceyi açıklama, basın, çalışma, çevre, konut, örgütlenme gibi hak ve özgürlüklerini de kullanabilmesinin zemini de bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılmasıdır.

Yaşadığımız çağda bilginin hızlı bir biçimde yayıldığı, her türlü bilgi ve belgenin anlık zamanlarda milyonlarca kişi arasında dolaşıma girdiği bir gerçektir. Fakat bu bilgilerin güvenilirliği konusunda sık sık tartışmalar yaşanmakta ve şüpheler belirmektedir.

Sosyal medya araçları, internet kaynakları ve her türlü görsel medya organında her gün dolaşan milyonlarca haberin, bilginin, belgenin kaynağı konusunda ortaya çıkan soru işaretleri ve güvensizlik genel olarak “bilgi edinmeye” duyulan bir güvensizlik olarak belirmektedir. Bu nedenle, aşırı bilgi-veri bombardımanının olumsuz sonuçları vardır. İnsanlar, işlenmemiş milyonlarca ham veriden en göze çarpanını, en ilginçini, en etkileyici olanını tercih etmektedir. Bilginin yayılma biçimi, üslubu, fikri başlı başına bir toplum mühendisliği stratejisi haline gelmiştir. *Bilgi* de reklamcılar tarafından işlenmiş algı yönetim sürecinin aracı haline dönüşmektedir. Tarafsız, objektif, yalın gözükten bu bilgiler, tüm algıları belirleyen ve toplumun kendi kendine karar vermesine olanak tanımayan reklamcı kıvraklığıyla yeniden üretilmektedir. Dolaşıma giren bu anlık verilerin yarattığı anlık hafızalar, bu veriler veya bilgiler yanlış çıksa bile bu yanlışlığa sebep olan kişinin veya kurumun yaptırımı maruz kalacağına dair toplumda bir beklenti doğurmaktadır. Bu nedenle de dolaşımda bulunan ve ağlar aracılığıyla yayılan bilgilere güven konusunda temel ilke, “kuşkucu” tutum almaktır.

İnsanlar, enformasyon kapasitesi olan veri sağlayıcı araçları sıklıkla takip etmekte ve fakat bu bilgilerin ortaya çıkardığı toplumsal resme ikna olmaktan uzak durmaktadır. Bilginin bir veri olarak değeri, toplumsal ilişkileri anlık olarak etkilemesidir. Fakat bu etkileşim, toplumsal hafıza yaratacak bir birikime yol açmamaktadır. Sosyal medya veya internet üzerinden ortaya çıkan, gerçeği belirleyen bilgi ağının, toplumsal yaşam üzerinde bu yönüyle bir etkisi vardır. Kişiler ve kurumlar, her yerden, her an ve hızlı bir biçimde bilgi almak istemekteler ve fakat elde ettikleri bu bilgiye dayanarak da toplumsal veya kişisel kalıcı bir tutum almaktan kaçınılmaktadır. Bu yeniden üretim süreci, bilgiyi, parça başı iş sonucu üretilen bir mala dönüştürmüştür. Parça başı bir meta gibi yeniden üretilen bilginin, toplumsal düzeyde bütünlüklü bir algı, hafıza, kültür inşa kapasitesi de bulunmamaktadır.

Yaygın ve yatay olarak bilgi sahibi olmanın bu özelliği diğer yandan bir ihtiyacı da sürekli ortaya çıkarmaktadır: Devlet, toplum ve kişi ilişkilerini yakından ilgilendiren konularda, sürekli, düzenli, yaygın bir bilgilendirme hizmeti sunmalıdır. Özellikle bu bilgilendirme, idarenin kendi varlık alanında ortaya çıkan işlem ve eylemler hakkında olmalıdır.

Kamu kurumları eliyle yayılan bilgi ve belgenin kural olarak doğru bilgi veya belge olduğuna dair kamu hala güçlüdür. Bunun nedeni de devletin meşruiyeti ve devletin sistematik olarak hemen her şeyi kayıt altına alan, sistematikleştiren, dev bir arşiv ve hafıza gibi çalışmasıdır. Diğer yandan ise devletin doğru bilgi veya belge vermemesinin hukuki ve cezai yaptırımları olması nedeniyle, idarecilerin doğru bilgi veya belge veremelerine, vermeleri gerektiğine dair hukuki kabulümüz vardır.

Somut bir sorun karşısında toplumun ortadan ikiye bölünmesine yol açan bir durum, sağlıklı, doğru, gerçeğin aydınlanmasına yol açacak bilgiye ve belgeye ihtiyaç olduğunu, bu bilgi ve belgenin açıklanması sorumluluğunun da devlete ait olduğunu göstermektedir. Kamu otoritesini kullananlar tarafından, kamuoyunu etkileyen bilgi ve verilerin gerçek vakıa olarak sahiplenilmesinden önce; somut, resmi, belgelere yaslanılmalı ve bu belgeler de kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Kamu otoritesi, bilgi tekeline dayalı yönetim gücünün meşruiyetini, toplumun aydınlatılmasına yönelik belgeleri topluma temin edebildiği ölçüde sağlar.

Toplumun idareye güven duygusunun pekişmesi, toplumsal kutuplaşmaların yumuşatılması, kamu otoritesinin elindeki bilgi ve belgelerin toplumsallaşmasıyla mümkündür. Medya ve görsel araçlarla yayılan bilgi veya belgeye güvenilmeyeceği, kamu gücü kullanan kamu otoritesinin sözüne ise sonsuz bir güven duyulması gerektiğini söylemek de mümkün değildir. Aksi durumda, kamuoyu, medya ve iletişim araçlarıyla veya yargısal yollarla elde edilen bilgi veya belgenin devletin denetlenmesi işlevi olamayacağı da söylemek gerekecektir.

Bu nedenle, toplumun genel çıkarını ilgilendiren olay, olgu, gelişme ve süreçlerle ilgili, devletin elindeki bilgi ve belgelerin toplumla paylaşılması, kişinin hak ve özgürlüklerine ait güvence sisteminin de anahtarıdır. Devletin merkezileşmiş, yoğunlaşmış, biriktirerek genişleyen bilgi hafızası içinden toplumun genel çıkarını ilgilendiren tüm

belge ve kayıtların toplum tarafından kullanılabilir, erişilebilir hale gelmesi gerekir. Toplumun genel çıkarını veya kişilerin özel çıkarını ilgilendiren bilgi veya belgelerin, devlet tarafından ilgilisi olan topluluk veya kişiyle, gerektiği gibi, etkin paylaşılmadığı durumlarda, bilgi edinme hakkı çok önemli bir işleve sahiptir.

7.1. Aktif Yurttaşlık Ödevi: Karar Alma Süreçlerine Katılım ve Denetim

Bilgi edinme hakkının yasal olarak korunması, bu konuda kurumsal yapılanmanın gelişmesine karşın, idarenin hukuk devletine saygılı, hukuki güvenlik duygusuna uygun hareket etmesine ilişkin yaygın bir kaygı bulunmaktadır. Bu kaygı, yeni bir kaygı değildir. Devletin hukukunun işlediği bir ülkeden, hukukun egemen olduğu bir devlet anlayışına geçiş aynı zamanda; hukukun oluşturulması sürecinde yurttaşların aktif rol almasını gerektirmektedir. Devleti hukukla sınırlandırma iradesi, yönetenlerin değil toplumun genel talebidir. Devleti hukukla sınırlandırmak, devletin, yasalara göre hareket etmesini sağlamakla, yargısal denetim yoluyla, yargı kararlarına idarelerin uymasının araçlarını geliştirmekle ve yurttaşların siyasal katılım mekanizmalarının işlemlerini sağlamakla mümkündür.

Türkiye'nin parlamenter demokrasi tarihi, devletin hukukla sınırlandırılması konusunda cılız bir deneyime sahiptir. Bunun en önemli sebebi de Türkiye'de devlet ve sivil toplum arasındaki ayrışmanın, kutuplaşmanın nesnel zeminlerinin geç olgunlaşmasıdır. Devletin, politik iradesini temsil edenler, politik toplumun temsilcileri uzun yıllar sivil toplumun iradesini de belirlemişlerdir. Bugün de, bu geleneksel yönetim tarzının devamı yönünde merkezi politik bir irade vardır. Politik toplumun temsilcileri, yurttaşlar topluluğu olarak sivil toplum adına tüm kararları verme iradesini kendilerinde toplamak istemektedir. Ancak, politik toplum temsilcilerinin bu iradesinin maddi varlık koşulları kaybolmaktadır. Bir maddi üretim alanı olarak sivil toplum olgunlaşmakta, kapitalist ilişkiler geliştikçe yurttaşlık bilinci de politik toplum temsilcilerinin iradesi karşısında belirginleşmektedir. Ancak bu gelişme toplumun güçlü örgütlenmelere sahip olduğu anlamına da gelmemektedir. Mevcut devlet yapısının hukuk devleti olarak gelişmesi, demokrasinin kurumsallaşarak kapitalist toplumun gelişeceğine dair bir oydaşımın olduğu kabul edilirse, karar verme organlarında bulunanların bu maddi gerçek karşısında direnç gösterme kapasitesi daralmaktadır. Pek tabii ki, Türkiye'de devlet toplum ilişkilerinin batı tipi bir kapitalistleşme pratiği olarak şekilleneceğine dair bir öngöründe bulunmak mümkün değildir. Kapitalist toplumsal yapıda, devlet adına karar veren egemen sınıflar, pekala genel toplumsal gelişme pratiklerinden sapma gösterecek bir iradenin temsilcisi olmak isterler. Bu irade, hem devletin hem de toplumun iradesini temsil eden totaliter bir irade olarak ortaya çıkar ve parlamenter demokrasi dışında, otoriter, faşist yönetim biçimlerine de yönelebilir. Bu alternatiflerin ortaya çıkması halinde, hukuk devleti, demokrasi, halkın karar alma süreçlerine katılma iradesi askıya alınmış demektir.

Türkiye’de uzun yıllardır, sermaye birikiminin yarattığı kriz koşullarında sivil toplum ve devlet arasında ortaya çıkan gerilimi de bu ekseninde değerlendirebiliriz. Devlet yöneticileri, tüm bir kapitalistleşme pratiğine rağmen, hala tüm toplumun sahibi, yöneticisi, mutlak egemeni olarak kendilerini görmekte ve bu iradelerine uygun hareket etmektedir. Bu eğilimin yaratacağı siyasal toplum, totaliter bir rejiminin inşasına yönelik olacaktır. Bu eğilim karşısında, üretim ilişkileri alanının gelişmesiyle, sivil toplum bileşenlerinin, yurttaşlık haklarını talep etmesiyle ve hakların ve özgürlüklerin korunmasına yönelik irade ortaya koymasıyla demokratik bir toplumsal yapının oluşmasının olanakları belirecektir.

Bu iki irade arasında ortaya çıkan çatışmanın, sivil toplum ve devlet arasındaki konumlanmadan bağımsız olmadığını tekrar hatırlatmak gerekir. Bu nedenle de, devletin hukukunun egemen olduğu bir toplumdan, hukuk devletinin egemen olduğu bir topluma yönelmek, aktif yurttaş olmayla ve devletin karar alma süreçlerinin denetimiyle mümkündür. Aktif yurttaşlık, sivil toplum alanına ait gündelik, kültürel, sosyal, ekonomik yaşam pratikleri üzerinde etkin olunacak mekanizmaların oluşturulması için düşünmek ve eylemekle başlar. Bu nedenle de aktif yurttaşlığın en etkin biçimde harekete geçirilebileceği idari zemin yerel yönetimlerdir. Yurttaş olma, sivil toplum haline gelme, yurttaşların mahalli, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuş Belediye yöneticilerinin seçilmesi, bu seçilme biçiminin denetlenmesi, toplumun iradesinin seçimlere yansıyor yansımadığının izlenmesiyle başlar. Yurttaşlaşma, seçilenlerin aldıkları kararlara, karar alma süreçlerine katılma ve bu kararlardan düzenli bir biçimde haberdar olmayla mümkün hale gelir. Yurttaş haline gelme bilincinin ekonomik ve sosyal koşulları, Türkiye’nin eşitsiz gelişimine paralel olarak değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle de devletin merkezi, mutlak ve egemen iradesi karşısında, sivil toplumun kendi yerel ihtiyaçlarına karar vermesinin, bu ihtiyaçların giderilmesi için temsilciler seçmesinin, bu temsilcileri denetlemeye yönelik özerk davranma iradesinin kurumsallaşması, sivil toplumun gelişmesinin en önemli basamaklarından birisidir. Sivil toplumun bilgi ve belgeye ulaşma hakkını etkin olarak kullanmasını, devletin tasarruflarını bilme isteğini, kişilerin kendi yaşamlarını, geleceklerini, kaderlerini bilme, öngörebilme ve kendi kendilerini yönetebilme çabası olarak değerlendirilebiliriz.

7.1.1. Kamuoyu Katılımı ve Denetimi

Peki, toplumun genelinde, yaşamın nasıl yaşandığı, nasıl yaşanacağı hakkında bir bilme arzusu olduğunu ileri sürmek mümkün müdür? Bu soru pekala devlet ile toplum arasında ortaya çıkan gerilim ekseninde yanıtlanabilir.

Bilgi edinme hakkı, bilgi edinme dilekçesiyle başlatılır. İdareden bilgi ve belge edinilmesinin veya edinilmemesinin kamuoyunu ilgilendiren bir yönü vardır. Kamuoyuna, idarenin hukuka bağlı kalma görevini yerine getirdiği veya yerine getirmediğinin bilgisi verilmelidir. Böylece, idarecilerin hukuka aykırı veya uygun davranışları durumlarının, tüm kamuoyu tarafından bilinmesi ve buna karşı tedbirler alınması önemlidir. Diğer

yandan, bilgi veya belge isteminin yanıtızsız kalmasının da suç olduğunun ortaya konulması, bu durumun kamuoyu tarafından denetlenmesi, demokrasi kültürünün kurum-sallaşması için gereklidir. İdareciler tarafından kamuoyuna yapılan açıklamalar sonrasında da kamuoyu denetimini sağlamak için bilgi edinme hakkı kullanılabilir. Kamuoyu araçlarının harekete geçirilmesiyle, idarenin “günüşiğinde” yönetilmesi, idarenin hukuka aykırı işlemi karşısında, yurttaşların haklarının korunması ve idare üzerinde kamuoyu baskısı sağlanabilir.²²⁶

Örneğin, cinsel yönelimi, etnik kimliği, dini inancı, giyim kuşamı, siyasi görüşü gibi nedenlerle çalıştığı kamu kurumunda ayrımcılığa uğrayarak sicil notu düşürülen veya işten atılan bir çalışanın, bu durumu öğrenmesi üzerine, edindiği bilgi veya belgeyi kamuoyuyla paylaşması önemlidir. Bu bilginin kamuoyuyla paylaşılması, idarenin liyakat kurallarına göre hareket etmesi gerektiğini, kamuoyu baskısı yoluyla idarecilere hatırlatacak ve kamuoyu yoluyla idare denetlenebilecektir. Ayrıca ayrımcılık yapan idarecilerin ortaya çıkması sağlanacak ve bu durum kamuoyu tarafından bilindiği için sosyal bir baskı gelişecektir. Kamuoyu denetimiyle idarenin aldığı kararların meşruiyeti ve hukukiliği sorgulanacak ve idarenin hukuka uygun yeni bir işlem tesis etmesi, hukuka uygun davranması sağlanacaktır. Kamuoyu denetimi, genel kamu vicdanının adalet duygusuna göre oluşmasına yol açacak biçimde işletilmelidir.

Yurttaşların, devletten elde ettiği bilgi veya belgelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ancak hala gri alanlar çok fazladır. Son otuz yıl içinde faili meçhul cinayetin kurbanı olan insanların mezarları bugün hala bulunamamıştır. Mezarlar bilinse dahi, bu kez de failer ortaya çıkarılmamıştır. Üstelik insan hakları, yaşama hakkı konusunda kamuoyunda oluşan duyarlılıklara rağmen, failer cezalandırılmamıştır. Devletin olanaklarını ve belgelerini kullanarak yaratılan vurgunculuk, hileli yönlendirme ve korku ortamında batırılan kamu bankası mağdurlarını, hayali ihracatla büyüyen şirketleri kamuoyu yıldırdır biliyor olmasına rağmen bu zeminleri sağlayan idarecilerin gerekli cezalara çarptırılmaması da kamuoyu denetimini bütünleyecek, etkin işleyen yargısal mekanizmalarda da ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

7.1.2. Yargısal Yolla Katılım ve Denetim

Devletin elinde bulunan bilgi ve belgelerin kamuoyuna açıklanması veya ilgilisi tarafından elde edilmesi ardından, anayasal düzeyde korunan haklarının ihlal edildiğini düşünenler bilgi veya belgeyle öğrendikleri idari işlemi veya eylemi dava konusu edebilir. Bu belgelerle öğrenilen işlem veya eylemlerin, yargı yerlerinde, hukuka uygunluğunun denetimi, aynı zamanda yurttaşların yargısal yolla karar alma süreçlerine katılması ve karar alma süreçlerinin denetlenmesi anlamına gelmektedir. Böylece hukuk dünyasının-

226 Türkiye 30 Mart 2014 yerel seçimleri sırasında, sık sık elektrik kesintileri yaşamış, bu durum Enerji Bakanı'na sorulmuş, Enerji Bakanı, kesintilerin nedeni olarak trafolara giren kedileri göstermiştir. Bu bilgi üzerine, Ekoloji Kolektifi, “Mum ışığında değil; Güneşinde Yönetim İstiyoruz” diyerek, yurttaşları aktif olmaya ve bilgi edinme haklarını kullanarak, seçim güvenliğini tehdit eden bu gelişmeyle ilgili bilgileneceye davet etmiştir. Bu doğrultuda bir kampanya başlatılmıştır. Yürütülen bilgi edinme hakkı çalışması, www.kedilersoruyor.com internet sayfası üzerinden yürütülmüştür.

da ortaya çıkmış ve insanların yaşamlarını şimdi etkileyen veya gelecekte etkileyecek olan kararlara karşı dava açılarak da aktif yurttaşlık hakları harekete geçirilebilir.

Türkiye’de yargılama faaliyetine ve bir bütün olarak adalet mekanizmasına güven duygusu azalmaktadır. Adaletin yargı yerlerinde tesis edileceğine dair kanaat korunsa bile yargı yerlerince verilen kararlara idarenin uygun davranacağına dair inanç sarsılmıştır. Adaletin tecelli etmeyeceğine dair onlarca yıl içinde biriken olumsuz düşüncenin kısa vadede aşılabilmesinin tek yolu, demokrasinin toplumsallaşması için hukukun idare edenler tarafından değil, yönetilenler tarafından inşa edileceğinin görülmesidir. İdarenin işlem veya eylemlerinin hukuka aykırılığı yargı kararlarıyla kabul edildikten sonra, hukuka aykırılık sadece o kişinin şahsi çıkarlarını ilgilendirmenin ötesine geçer, tüm toplumu ilgilendirir.

Adaletin kurumsallaşması, yurttaşların yargısal makamlar aracılığıyla adalete ulaşabilir olmasıyla, adaletin tesis edileceğine inanmasıyla ve yargı kararlarına idarelerin uyacağına inanç beslemesiyle mümkündür. Adaletin yargı yerlerince tesis edileceğine dair güveni devlet tesis edemediğinde, devletin varlık zemini kaybolacaktır.

Haklıyı veya haksızı yargı yerleri belirleyecek ve bir karar verecekse bu kararı da idareler uygulayacaktır. Bu anlamıyla bilgi edinme hakkı, adaletin de tesis edilmesini sağlamaya yöneliktir. Bilgi edinme hakkının bu yönüyle siyasal bir görünümü vardır. Çünkü, tek başına kamuoyu denetimi ve yargısal denetim, devletin günışığında yönetilebilir kılınmasını ve yurttaşların hak ve özgürlüklerini uluslararası hukuki özüne uygun kullanabilmesini garanti altına almamaktadır.

Yurttaşlar, devletin adaleti tesis etmekte güçsüz kaldığını gördüğü her anda, taleplerini siyasal talepler olarak ortaya koymaktadır. Ancak bu noktada söylemek gerekir ki, sivil toplumun yaratılmasına yönelik kamuoyu denetimi ve yargısal denetim çabalarının da, devlet yönetimini denetleme ve devlet yönetimine katılma anlamında siyasal bir görünümü vardır. Fakat, kamuoyu ve yargısal yolla denetim dışında kararların oluşması aşamasından başlayıp, kararın nasıl alınacağını belirlediği ve kararların uygulanması aşamasına kadarki zeminler, siyasal denetim zeminleridir.

7.1.3. Siyasal Katılım ve Denetim

Türkiye kapitalizminin son otuz yılı içinde orta çıkan yeni siyasal, sınıfsal ve toplumsal dinamikler, Türkiye’de hak ve özgürlüklerin yeniden kuruluşuna dair bir süreç içinde olduğumuzu işaret ediyor. Son yıllarda etkisi ve gücü giderek artan kamuoyu yaratma biçimleri geliştiriliyor. Bununla birlikte, yaygın medya araçlarının gücü ve etkisini elinde bulunduran sınıfların çıkarları etrafında bilginin yeniden üretildiği tartışılıyor. Sosyal medya araçlarında yayılan bilginin güvenilirliği sorgulanıyor, devlet tarafından da sosyal bilgi ağları üzerinde muazzam bir denetim mekanizması inşa edilmeye çalışılıyor.

Son yılların siyasal niteliği ağır basan tüm davalarının iddianamelerine esas olan bilgi ve belgelerin, kolluk tarafından üretildiği eleştirileri yaygınlaşıyor. Bu durumun da etkisiyle, ceza ve yargılama sistemlerinde dönüşüm yaşanıyor. Hangi bilgiye dayalı

olarak toplumun bir arada yaşayacağına dair bir zemin arayışı sürüyor. Toplumun farklı çıkar, sınıf ve kültürlerine ait kesimleri arasında bilginin ne olduğu temelinde ortaya çıkan tüm bu tartışmalar, hayatın ve devlet sisteminin inşası anlamında siyasi bir boyuta taşınmıyor.

Nüfus kayıtlarından başlayarak yazılan toplumsal tarih ve bellek, kapitalist maddi üretim güçlerinin bu aşamasında gerçek bir bunalım yaşıyor. Hatta, bu güne kadar tüm gerçeği belirleme gücünü elinde bulunduran bilgi tekeli olarak devlet organları bile, bildiği şeyin sınırlarını ve neyi sadece kendisinin bildiğini ve bildiği şeyin gerçek olup olmadığını endişesini yaşıyor. Bu nedenle devlet, yeni bir konsolidasyon arayışı ve yapılanma ihtiyacı duyuyor. Devlet ve toplum arasında bilginin ne olduğu temelinde ortaya çıkan bu tarihsel ve sınıfsal gerilimin yeni bir toplumsal sistem doğuracağından ise kimse şüphe duymuyor. Fakat bu toplumsal sistemin ne olacağı, nasıl inşa edileceği ve kuruluş sürecinin hangi blok ve çıkar grupları arasında şekilleneceği ise belirsizliğini koruyor.

Tüm anayasal mücadele pratiğimiz ve siyasi sistem içinde demokrasinin hak ve özgürlükleri genişletecek ve toplumsal kuruluşa beşiklik edecek bir ilke doğrultusunda oluşması için, hukuk kurallarına bağlı bir yaşam biçimi inşa etme kararlılığımız olduğu ise bir diğer gerçek. Bu gerçeği kimin sahiden sahiplendiği, kimin sahiplenmediği ise siyasi tarihin konusuna giriyor. Ancak, bulunduğumuz tarihsel aşamanın, birkaç on yıl sürecek yurttaşlaşma mücadelesi olarak biçimleneceği şüphe götürmez bir gerçek olarak önümüzde duruyor. Bu yurttaşlığın ne olacağı ve nasıl olacağı, kurucu ilkelerinin nasıl şekilleneceği ise devlet ve toplum arasındaki siyasi gerilimlere göre boyut, biçim ve anlam değiştirecek. Aynı zamanda, hak ve özgürlüklerin anlamının inşa edilmesi de bu çatışmalarla ortaya çıkacak. Dün için korkutucu olan pek çok bilgi ve belgenin bugün toplum katmanlarında ve devletçe konuşulması, paylaşılması korkutucu olmaktan çıkıyor. Fakat daha kapsamlı bir soru(n) bizi bekliyor: Devletin ve toplumun üzerinde ortaklaşacağı bir bilgi üretim süreci nasıl olacak? Bilgi ve belge bir form, usul dışında bir içerik olarak neyi ifade edecek? Bu soruların yanıtı, mevcut hakların ve özgürlüklerin kullanılmasına, geliştirilmesine yönelik yaratıcılık, öngörü ve çabalarla ortaya çıkacak.

KAYNAKÇA

- AĞAR Serkan, **Vergi Mahremiyeti vs Bilgi Edinme Hakkı**, Uluslararası Hukuk Kurultayı 2012, Ankara Barosu, Ankara, 2012
- AKAL Cemal Bali, (ed) **Devlet Kuramı**, Dost Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2005
- AKILLIOĞLU Tekin, İnsan Hakları I, Kavram-Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, AÜSBF, İnsan Hakları Merkezi Yayınları, No: 10, Ankara, 1995
- AKYILMAZ Bahtiyar, **İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000
- AVRUPA KOMİSYONU, **Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu**, Brüksel, 16 Ekim 2013
- AZER Can, **Bilgi Edinme Hakkı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010
- BRAUD Philippe, **Devlet: Hukuki Öğretinin İnkilemleri**, Devlet Kuramı içinde, Derleyen: Cemal Bali Akal, Dost Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2005
- ÇAKMAK N. Münci, **İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013
- DEMİREL Demokaan, **Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği Etkin Devlet**, Sayıştay Dergisi, Sayı:60, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der60m6.pdf>, indirilme tarihi: 13.01.2013
- DİNÇ Güney, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Çevre ve İnsan**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2008
- DOĞAN Yusuf Hakkı, **Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar**, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/146.doc>, indirilme tarihi: 13.03.2014
- DÖNER Ayhan, **Şeffaf Devlette Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2010
- ESEN Selin, **Türkiye'de Anayasa Şikâyeti**, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti, Anlamı, Kapsamı ve Olası Sorunlar)* içinde, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2011
- GERÇEKER Hasan, **Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, Cilt II, Cantekin Matbaacılık, Ankara, 2011
- GÖREN Zafer, **Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:12 Sayı: 24 Güz 2013/2 s. 31-60
- GÖZLER Kemal **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Yayınları, Bursa, 2000
- GÖZLER Kemal **İdare Hukuku**, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Bursa, 2009
- GÖZLER Kemal, KAPLAN Gürsel, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, 14. Baskı, Bursa, 2013
- GÖZTEPE Ece, **Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikayeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi**, Türkiye Barolar Birliği

- Dergisi, 2011, sayı:95
- GÜNDAY Metin, İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2011
- GÜNEŞ Ahmet M., **Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, s. 1
- GÜRAN Sait, **Hak Arama Özgürlüğü'nün İki Boyutu**, Anayasa Yargısı Sempozyumu, AYM, 1992, s.23-41
- GÜRAN Sait, **Yönetimde Açıklık**, 3/1-3, İdare Hukuku İlimleri Dergisi, 1982, s.101-112
- KABOĞLU İbrahim Ö., **Özgürlükler Hukuku 1, İnsan Hakları Kuramına Giriş**, İmge Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2013
- KABOĞLU İbrahim Ö. (ed), **Anayasal Sosyal Haklar (Avrupa Sosyal Şartı, Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye)**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012
- KÜÇÜK Ayhan, **Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Bu Hakkın ihlalinde İdare ve Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu**, Sayıştay Dergisi, Sayı: 81, Ankara, s.111- 139
- KÜZECİ Elif, **Anayasal Bir Hak: Kişisel Verilerin Korunması**, <http://www.bilisimdergisi.org/s128/pdf/142-149.pdf>, indirilme tarihi: 10.3.2014
- KÜZECİ Elif, **Kişisel Verilerin Korunması**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010
- ODYAKMAZ Zehra, **“İdari Usul ve Demokratikleşme”**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, sayı 3-4, Ankara, 1999
- ÖZAY İl Han, **Günüşiğinde Yönetim**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996
- ÖZKAYA Ilgın, **Kamu Düzenini de Birlikte Kuralım mı?**, Kolektif Ekososyalist Dergi, sayı:18, Ankara, Ekim, 2013, s.41-46
- ÖZTÜRK K. Burak, **Hak Arama Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı**, Uluslararası Hukuk Kurultayı 2012, Ankara Barosu, Ankara, 2012
- SHUE Henry, **Temel Hakların Evrenselliği**, İnsan Haklarının Evrenselliği içinde, Yayına Hazırlayan: İoanna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, 3. Baskı, Ankara, 2009
- ŞENGÜL Ramazan, **Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini “Camdan Eve” Dönüştürür mü?**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:60-3, Ankara, 2005, s. 215-234, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/447/5041.pdf>, indirilme tarihi: 13.01.2014
- ŞİRİN Tolga, **Türkiye’de Anayasa Şikayeti(Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2013
- TANRIKULU Sezgin, **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Etkili Başvuru Hakkı**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012
- TURGUT Nükhet, **Yurttaş Davaları**, Savaş Yayınları, Ankara, 1993
- TURGUT Nükhet, **Çevre Hukuku**, Savaş Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2001
- YAŞAMIŞ Firuz Demir, **“Anayasa ve İnsan Hakları Bağlamında Bilgi Edinme Kanunu”**, **Bilgi Edinme Hakkı Paneli** (5 Mayıs 2004), Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 62, Ankara, 2004
- YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2010
- YILDIRIM Ramazan, **“İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü”**, T.C.

Başbakanlık, İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, 17-18 Ocak 1998
 YILDIRIM Ramazan, İdari Başvurular, Mimoza Yayınları, 2. Baskı, Konya, 2006
 YILDIRIM Turan, İdare Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul, 2013
 ZENGİN Mehmet Ali, **Türk Hukukunda Bilgi Edinme Hakkının Sınırları**, Adalet Yayınları, Ankara, 2012
 ZEVLİLİLER Aydın, AYDOĞDU Murat, **Tüketicinin Korunması Hukuku, Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2013

Gazete Yazıları

BENLİ Mesut Hasan, **Danıştay: Biber Gazı Devlet Sırrı Değildir**, Radikal Gazetesi, 02.08.2013

ÇELİK Aziz, **6 Yıllık Bilgi Edinme Maceram**, Birgün Gazetesi, 16.08.2012

TAHAOĞLU Çiçek, **“Yeteri Kadar Bilgi” Edinme Hakkı**, <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/147723-yeteri-kadar-bilgi-edinme-hakki>, Yayınlanma Tarihi: 18.06.2013, indirilme tarihi: 07.01.2014

Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararları

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.08.2005, Karar Sayısı: 2005/608
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 14.05.2009, Karar Sayısı: 2009/519
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 29.04.2010, Karar Sayısı: 2010/766
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 15.11.2012, Karar Sayısı: 2012/1782
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.07.2013, Karar Sayısı: 2013/1314
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 14.11.2013, Karar Sayısı: 2013/1929
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 14.11.2013, Karar Sayısı: 2013/1969
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 19.12.2013, Karar Sayısı: 2013/2233
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 19.12.2013, Karar Sayısı: 2013/2238
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 23.01.2014, Karar Sayısı: 2014/229
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 03.04.2014, Karar Sayısı: 2014/549
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 16.01.2014, Karar Sayısı: 2014/93
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/405
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 06.02.2014 Karar Sayısı: 2014/280
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 06.03.2014, Karar Sayısı: 2014/473
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/415
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 06.03.2014, Karar Sayısı: 2014/473
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 16.1.2014, Karar Sayısı: 2014/159
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/397
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/400

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 20.02.2014, Karar Sayısı: 2014/370
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 26.06.2014, Karar Sayısı: 2014/1195
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 29.05.2014, Karar Sayısı: 2014/945
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 29.05.2014, Karar Sayısı: 2014/1025
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 12.06.2014, Karar Sayısı: 2014/1060
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 26.06.2014, Karar Sayısı: 2014/1193
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 06.03.2014, Karar Sayısı: 2014/499
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 10.04.2014, Karar Sayısı: 2014/679
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 29.05.2014, Karar Sayısı:2014/1025
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 17.07.2014, Karar Sayısı:2014/1293
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 17.07.2014 Karar Sayısı:2014/1231
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 04.09.2014, Karar Sayısı:2014/1448
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 04.09.2014, Karar Sayısı:2014/1478
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 04.09.2014, Karar Sayısı:2014/1439
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.09.2014, Karar Sayısı:2014/1553
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.09.2014, Karar Sayısı:2014/1536
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.09.2014, Karar Sayısı:2014/1594
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 16.10.2014, Karar Sayısı:2014/1897
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 23.10.2014, Karar Sayısı:2014/2158
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 23.10.2014, Karar Sayısı:2014/2173
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 23.10.2014, Karar Sayısı:2014/2168
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 13.11.2014, Karar Sayısı:2014/2479
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 13.11.2014, Karar Sayısı:2014/2442
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 27.11.2014, Karar Sayısı:2014/2704
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 27.11.2014, Karar Sayısı:2014/2672
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.12.2014, Karar Sayısı:2014/2877
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.12.2014, Karar Sayısı:2014/2889
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 18.12.2014, Karar Sayısı:2014/2913
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.12.2014, Karar Sayısı:2014/3041
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 22.01.2015, Karar Sayısı:2015/1
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 22.01.2015, Karar Sayısı:2015/42
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 22.01.2015, Karar Sayısı:2015/77
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 05.02.2015, Karar Sayısı:2015/269
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 07.05.2015, Karar Sayısı:2015/910
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 28.5.2015, Karar Sayısı:2015/1026
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 11.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1290
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.6.2015, Karar Sayısı: 2015/1261
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1267
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1268
Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1269

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1271
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi:25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1273
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1274
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1277
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1278
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1279
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1280
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1281
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1282
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1283
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1284
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1285
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1286
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1288
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1289
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 25.06.2015, Karar Sayısı: 2015/1291
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 30.7.2015, Karar Sayısı: 2015/1490
 Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Karar Tarihi: 17.9.2015, Karar Sayısı: 2015/1784

Yargı Kararları

Afyonkarahisar İdare Mahkemesi, 13.11.2012 gün, 2012/190 E, 2012/945 K. Sayılı Kararı
 Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2011/115 E, 2012/344 K. Sayılı Kararı
 Ankara 8. İdare Mahkemesi, 26.11.2009 gün, 2009/583 E, 2009/1841 K. Sayılı Kararı
 Ankara 9. İdare Mahkemesi, 14.11.2014 gün, 2014/1152 E. ve 2014/1211 K. Sayılı kararı
 Ankara 11. İdare Mahkemesi, 2008/1713 E, 2009/499 K. Sayılı Kararı
 Ankara 17. İdare Mahkemesi, 2012/50 E, 2012/1276 K. Sayılı Kararı
 Ankara 12. İdare Mahkemesi, 13.11.2014 gün, 2014/347 E, 2014/1433 K. Sayılı Kararı
 Ankara 13. İdare Mahkemesi, 30.10.2014 gün, 2014/1874 E. ve 2014/1527 K. Sayılı Kararı
 Ankara 13. İdare Mahkemesi, 28.11.2014 gün, 2014/564 E. ve 2014/1795 K. Sayılı Kararı
 Ankara 13. İdare Mahkemesi, 08.01.2015 gün, 2014/222 E. ve 2015/26 K. Sayılı Kararı
 Ankara 16. İdare Mahkemesi, 13.02.2015 gün, 2015/138 E. ve 2015/131 K. Sayılı Kararı
 Bursa 3. İdare Mahkemesi, 13.10.2010 gün, 2010/730 E, 2010/844 K. Sayılı Kararı
 İstanbul 10. İdare Mahkemesi, 20.04.2012 gün, 2010/1357 Esas ve 2012/777 K. Sayılı Kararı
 İzmir 4. İdare Mahkemesi, 10.05.2012 gün, 2011/1734 E, 2012/845 K sayılı Kararı
 İstanbul 7. İdare Mahkemesi, 28.05.2015 gün, 2014/1514 E. ve 2015/1101 K. Sayılı Kararı
 Danıştay 1. Dairesi, 2011/71 E., 2011/276 K. Sayılı Kararı, <http://www.danistay.gov.tr/dergiler/126.pdf>
 Danıştay 2. Dairesi, 1.3.2010 gün, 2009/5244 E, 2010/787 K. Sayılı Kararı

- Danıştay 5. Dairesi 25.9.1996 gün 1996/1345 E, 1996/2819 K, www.kazanci.com.tr
- Danıştay 5. Dairesi 17.9.2007 gün, 2007/1074 E., 2007/4662 K. sayılı Kararı
- Danıştay 8. Daire 2012/ 9639 E, 2013/3145 K Sayılı Kararı
- Danıştay 8. Dairesi, 30.04.2015 gün, 2014/8893 E ve 2015/3715 K. Sayılı Kararı
- Danıştay 10. Dairesi, 07.2.2013 gün, 2012/7345 E, 2013/688 K. Sayılı Kararı
- Danıştay 10. Dairesi, 28.03.2012 gün, 2011/8735 E. ve 2012/1211 K. Sayılı Kararı
- Danıştay 10. Daire, 10.12.2014 gün, 2010/2458 E. 2014/7507 K. Sayılı Kararı
- Danıştay 10. Dairesi, 15.1.2015 gün, 2014/6656 E ve 2015/23 K. Sayılı Kararı
- Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 12.06.2008 gün, 2005/3292 E., 2008/1633 K. Sayılı Kararı
- Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 10.04.2013 gün, 2012/2606 E., 2013/1271 K. sayılı Kararı
- Yargıtay 4.Ceza Dairesi, 2012/5915 E, 2012/10384 K. Sayılı Kararı
- Anayasa Mahkemesi Kararı**, 6495 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hakkında karar, Esas Sayısı: 2013/114, Karar Sayısı: 2014/22, Karar Günü: 04.12.2014, Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 06.11.2014 ve Sayı: 29197
- Anayasa Mahkemesi Kararı**, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125. Maddesi'nde Değişiklik Yapılması Hakkında Karar, Esas Sayısı: 2008/111, Karar Sayısı: 2010/22, Karar Günü: 28.01.2010, Resmi Gazete Tarihi: 10 Aralık 2011, Resmi Gazete Sayısı: 28138
- Anayasa Mahkemesi Kararı**, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Karar Esas Sayısı: 2011/37, Karar Sayısı: 2012/69, Karar Günü: 17.05.2012,, Resmi Gazete Tarihi: 21.07.2012, Resmi Gazete Sayısı: 28360
- Anayasa Mahkemesi Kararı (Bireysel Başvuru Kararı)**, Karar Tarihi: 2.4.2014, Başvuru Numarası:2014/3986; Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 3.04.2014 ve Sayı: 28961

Mevzuat

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No:2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982, Bu Anayasa; Kurucu Meclis tarafından 18.10.1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20.10.1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış; 7.11.1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 09.11.1982 tarihli ve 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yeniden yayımlanmıştır.
- 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete Tarihi : 07.04.1969, Sayısı: 13168, Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 8 Sayfa : 1694
- 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Kabul Tarihi: 06.01.1982, Resmi Gazete Tarihi: 20.01.1982, Sayısı: 17580
- 2872 sayılı Çevre Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 11.08.1983, Sayısı: 18132
- 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete Tarihi: 10.11.1984, Sayısı: 18571

- 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, Resmi Gazete Tarihi: 04.12.1999, Sayısı: 23896
- 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 24.10.2003, Sayısı: 25269
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 17.12.2004, Sayısı: 25673
- 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu, Kabul Tarihi: 10.11.2005, Resmi Gazete Tarihi: 18.11.2005, Sayı: 25997
- 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Resmi Gazete Tarihi: 3.4.2011, Sayısı: 27894, Yayımlandığı Düstur: Tertip : 5 Cilt : 50
- 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 29.06.2012, Sayısı : 28338
- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 30.06.2012, Sayısı: 28339, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 52
- 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 02.07.2012, Resmi Gazete Tarihi: 05.07.2012, Sayısı: 28344
- 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 07.11.2013, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 28.11.2013, Sayısı: 28835, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 54
- Anayasa Mahkemesi İÇtüzüğü, Resmi Gazete Tarihi: 12.07.2012, Sayısı: 28351, Yayımlandığı Düsturun Tertibi: 5 Cildi : 52
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 27.04.2004, Sayısı: 25445
- Hasta Hakları Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 01.08.1998 Resmi Gazete Sayısı: 23420
- Hasta Hakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 8.05.2014 Resmi Gazete Sayısı: 28994
- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 28.03.2013, Sayısı: 28601 (mükerrer)
- Serbest Avukatlardan Hizmet Satın Alınmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Bakanlar Kurulu Karar Numarası ve Tarihi: 2012/4096 - 24.12.2012, Dayandığı Kanun Numarası ve Tarihi: KHK/659 - 26.09.2011, Resmi Gazete ile Neşir ve İlânı: 17.01.2013 - Sayı: 28531
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Bilgi Edinme Hakkı Uygulama Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarih: 18.02.2014, Sayı: 28917
- İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin Resmi Gazete ile yayınlanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı, Resmi Gazete Tarihi: 27.05.1949, Sayısı: 7217
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları, Dördüncü Oturum, (1/162) S.Sayısı 248
- T.C. Başbakanlık, Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Genelgesi (2004/12), Resmi Gazete, Sayı:25356, Tarih: 24.01.2004
- T.C. Başbakanlık, Kamu Kurumları İnternet Sitesi Kılavuzu Genelgesi, Resmi Gazete, Tarih: 27.01.2007, Sayı: 26416,
- T.C. Başbakanlık, Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) Hakkında Genelge (2006/3), Resmi

Gazete, Tarih: 20.11.2006, Sayı:26055,
T.C. Başbakanlık, Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Genelgesi (2004/12), Resmi
Gazete, Tarih: 24.01.2004, Sayı:25356,
Bilgi ve Belgeye Erişim Ücreti Genel Tebliği, Maliye Bakanlığı, Resmi Gazete Tarihi:
14.02.2006, Sayısı: 26080
Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), Dönem:22, Yasama Yılı:2,
TBMM, S.Sayısı: 664

İnternet Siteleri

www.tbmm.gov.tr
www.bireyselbasvuru.info
www.turkhukuk sitesi.com
www.cnturk.com
www.tupadem.hacettepe.edu.tr
www.bianet.org

İnkılap Sokak 26\4 Kızılay Ankara ☎ +90 (312) 425 7764 ✉ iletisim@ekolojikolektifi.org
🌐 ekolojikolektifi.org 🐦 @ekolojikolektif 📘 ekoloji.kolektifi